

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

عمران
علیهما السلام

www.ghaemiyeh.com
www.ghaemiyeh.org
www.ghaemiyeh.net
www.ghaemiyeh.ir

مناسک حج

مطابق با فتاویٰ

مراجع عالیقدر حضرت ائمہ اللہ العظمیٰ

حاج شیخ محمد فاضل کسرائی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مناسک حج (فاضل)

نویسنده:

محمد فاضل لنگرانی

ناشر چاپی:

دفتر آیت الله العظمی فاضل لنگرانی

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۱۶	مناسک حج (فاضل)
۱۶	مشخصات کتاب
۱۶	پیشگفتار
۱۷	اقسام حج و عمره
۱۷	اشاره
۱۷	حج قرآن و افراد
۱۷	عمره مفرده
۱۷	اشاره
۱۸	اعمال عمره مفرده
۱۸	اشاره
۱۹	۱- احرام:
۱۹	۲ و ۳ و ۴- طواف و نماز طواف و سعی:
۱۹	۵- تقصیر یا حلق:
۱۹	۶ و ۷- طواف نساء و نماز طواف نساء:
۲۰	حج تمتع
۲۰	عمره و حج کودکان
۲۱	اقسام حج تمتع (واجب و مستحب)
۲۱	اشاره
۲۲	حجۃ الاسلام
۲۲	اشاره
۲۲	شرایط وجوب حجۃ الاسلام
۲۲	اشاره

- ۱- بلوغ: ۲۲
- ۲- عقل: ۲۳
- ۳- حریت و برده نبودن. ۲۳
- ۴- استطاعت. ۲۳
- اشاره ۲۳
- استطاعت مالی ۲۴
- اشاره ۲۴
- حج بذلی ۲۶
- استطاعت بدنی ۲۷
- استطاعت طریقی ۲۷
- استطاعت زمانی ۲۸
- رجوع به کفایت ۲۸
- خمس و احکام آن در حج ۲۹
- وصیت به حج ۳۰
- نیابت در حج ۳۱
- اشاره ۳۱
- شرایط نایب ۳۳
- اشاره ۳۳
- بلوغ ۳۳
- عقل ۳۳
- ایمان ۳۳
- آگاهی به مناسک حج ۳۴
- معذور نبودن در اعمال حج ۳۴
- وثوق و اطمینان به انجام حج ۳۶

۳۶	شرایط منوب عنه
۳۶	اشاره
۳۶	ایمان
۳۶	عقل
۳۶	بلوغ
۳۶	عدم قدرت بر انجام مناسک
۳۷	حج تمتع
۳۷	اشاره
۳۷	بخش اول: عمره تمتع
۳۸	احرام
۳۸	اشاره
۳۸	میقات
۴۰	[واجبات احرام]
۴۰	نیت
۴۲	لباس احرام
۴۳	تلبیه
۴۵	مستحبات و مکروهات احرام
۴۵	اشاره
۴۶	مکروهات احرام
۴۶	محرمات احرام
۴۶	اشاره
۴۶	آمیزش
۴۷	بوسیدن
۴۷	لمس کردن

۴۸	نگاه کردن
۴۸	عقد کردن
۴۸	استمناء
۴۹	پوشاندن سر
۵۰	پوشیدن لباس دوخته
۵۱	پوشاندن تمام روی پا
۵۱	پوشاندن صورت
۵۱	استعمال عطریات
۵۲	زینت
۵۲	الف- زیورآلات:
۵۳	ب- عینک:
۵۳	ج- انگشتر:
۵۳	د- ساعت:
۵۳	ه- سرمه کشیدن:
۵۳	و: حنا بستن
۵۳	نگاه کردن در آینه
۵۴	مالیدن روغن و پماد چرب
۵۴	ناخن گرفتن
۵۴	ازالۀ مو
۵۵	سایه قرار دادن
۵۶	فسوق
۵۶	جدال
۵۷	بیرون آوردن خون از بدن خود
۵۸	کندن دندان

۵۸	کشتن حشرات بدن
۵۸	سلاح برداشتن
۵۸	کندن گیاهان و درختان حرم
۵۹	شکار حیوانات وحشی
۶۰	مستحبات دخول حرم
۶۰	اشاره
۶۰	آداب دخول مسجدالحرام
۶۲	مستحبات دیگر مکه
۶۲	طواف
۶۲	اشاره
۶۴	شرایط صحت طواف
۶۴	اشاره
۶۴	نیت
۶۴	طهارت
۶۵	اشاره
۶۵	طهارت از حدث اصغر و اکبر
۶۷	طهارت بدن و لباس
۶۸	ستر عورت
۶۹	مختون بودن
۶۹	انجام هفت دور متوالی و پی در پی
۷۲	شروع طواف از حجرالأسود و ختم به آن
۷۳	محدوده طواف (مطاف)
۷۴	جهت گردش به دور کعبه
۷۵	طواف مستحبی

۷۵	مستحبات طواف
۷۶	نماز طواف
۷۷	اشاره
۷۷	شرایط صحت نماز طواف
۷۷	اشاره
۷۷	نیت
۷۸	کیفیت نماز طواف
۷۸	وقت نماز طواف
۷۹	شرایط نماز طواف
۸۰	محل نماز طواف
۸۰	مستحبات نماز طواف
۸۱	سعی
۸۱	اشاره
۸۲	شرایط صحت سعی
۸۲	اشاره
۸۲	نیت
۸۲	محل شروع و پایان و مسیر سعی
۸۳	توجه به صفا و مروه در حال سعی
۸۳	وقت انجام سعی
۸۴	انجام هفت شوط متوالی و پی در پی
۸۶	مستحبات سعی
۸۸	تقصیر «۱»
۸۸	اشاره
۸۸	شرایط صحت تقصیر

۸۸ اشاره
۸۸ نیت
۸۹ کیفیت تقصیر
۸۹ وقت تقصیر
۸۹ احکام بین عمره تمتع و حج تمتع
۹۱ بخش دوم: حج تمتع
۹۱ اشاره
۹۲ ۱- احرام
۹۲ اشاره
۹۲ مستحبات احرام حج
۹۳ ۲- وقوف در عرفات
۹۳ اشاره
۹۳ شرایط صحت وقوف
۹۳ اشاره
۹۳ نیت
۹۴ محل وقوف
۹۴ وقت وقوف
۹۵ کیفیت وقوف
۹۵ مستحبات وقوف در عرفات
۹۷ ۳- وقوف در مشعرالحرام
۹۷ اشاره
۹۸ شرایط صحت وقوف
۹۸ اشاره
۹۸ نیت

- محل وقوف ۹۸
- وقت وقوف ۹۸
- کیفیت وقوف ۹۹
- وقوفهای اختیاری و اضطراری ۱۰۰
- مستحبات وقوف در مشعر ۱۰۱
- اعمال روز عید در منی ۱۰۱
- ۴- رمی جمره عقبه ۱۰۲
- اشاره ۱۰۲
- شرایط صحت رمی ۱۰۳
- اشاره ۱۰۳
- نیت ۱۰۳
- وقت رمی ۱۰۳
- شرایط سنگی که با آن رمی می‌شود ۱۰۳
- پرتاب سنگ با دست و بدون واسطه ۱۰۴
- هفت سنگ به ترتیب و یکی یکی زدن ۱۰۴
- مستحبات رمی جمرات ۱۰۵
- ۵- قربانی ۱۰۵
- اشاره ۱۰۵
- شرایط صحت قربانی ۱۰۶
- اشاره ۱۰۶
- نیت ۱۰۶
- وقت قربانی ۱۰۶
- محل قربانی ۱۰۷
- شرایط حیوان قربانی ۱۰۷

- ۱۰۷ اشاره
- ۱۰۷ نوع حیوان
- ۱۰۷ سن حیوان
- ۱۰۷ سالم بودن حیوان
- ۱۰۷ ناقص نبودن حیوان
- ۱۰۸ پیر نبودن حیوان
- ۱۰۸ لاغر نبودن حیوان
- ۱۰۸ وکالت در قربانی
- ۱۰۹ بدل قربانی
- ۱۱۰ مستحبات قربانی
- ۱۱۰ ۶- حلق یا تقصیر
- ۱۱۰ اشاره
- ۱۱۱ شرایط صحت حلق یا تقصیر
- ۱۱۱ اشاره
- ۱۱۱ نیت
- ۱۱۲ وقت حلق یا تقصیر
- ۱۱۲ محل حلق یا تقصیر
- ۱۱۳ مستحبات حلق یا تقصیر
- ۱۱۳ ۷- طواف حج
- ۱۱۳ ۸- نماز طواف حج
- ۱۱۳ ۹- سعی
- ۱۱۳ ۱۰- طواف نساء
- ۱۱۴ ۱۱- نماز طواف نساء
- ۱۱۵ اشاره

- ۱۱۵ مستحبات طواف حج و نماز و سعی و طواف نساء
- ۱۱۵ اعمال مکه و احکام تقدیم آن بر وقوفین
- ۱۱۷ ۱۲- ماندن در منی
- ۱۱۸ اشاره
- ۱۱۹ شرایط صحت بیتوته
- ۱۱۹ اشاره
- ۱۱۹ نیت
- ۱۱۹ وقت بیتوته
- ۱۲۰ محل بیتوته
- ۱۲۰ مستحبات منی
- ۱۲۰ ۱۳- رمی جمرات سه گانه
- ۱۲۰ اشاره
- ۱۲۱ شرایط صحت رمی جمرات سه گانه
- ۱۲۱ اشاره
- ۱۲۲ نیت
- ۱۲۲ وقت رمی
- ۱۲۲ ترتیب
- ۱۲۳ کوچ کردن از منی
- ۱۲۴ مصدود و محصور
- ۱۲۴ اشاره
- ۱۲۴ احکام مصدود
- ۱۲۴ احکام محصور
- ۱۲۶ احکام بیهوش
- ۱۲۷ احکام کفارات

- متفرقات ۱۲۸
- موارد بطلان عمره و حج با عدم کفایت آن ۱۳۰
- [زیارات مرقد مشرفه در مدینه] ۱۳۰
- زیارت رسول خدا صلی الله علیه و آله و کیفیت آن ۱۳۱
- اشاره ۱۳۱
- اذن دخول ۱۳۱
- زیارت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله ۱۳۱
- زیارت رسول خدا صلی الله علیه و آله هنگام وداع ۱۳۲
- زیارت حضرت فاطمه زهرا علیها السلام ۱۳۲
- زیارت ائمهٔ بقیع علیهم السلام ۱۳۳
- زیارت ابراهیم فرزند رسول خدا صلی الله علیه و آله ۱۳۴
- زیارت فاطمه بنت اسد ۱۳۴
- زیارت ائمه بقیع علیهم السلام هنگام وداع ۱۳۵
- زیارت جامعهٔ کبیره ۱۳۵
- زیارت امین الله ﷻ ۱۳۷
- درباره مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان ۱۳۸

مناسک حج (فاضل)

مشخصات کتاب

سرشناسه: فاضل موحدی لنکرانی، محمد، ۱۳۱۰ -
 عنوان و نام پدید آور: مناسک حج / مطابق با فتاوی محمد فاضل لنکرانی.
 وضعیت ویراست: [ویراست؟]
 مشخصات نشر: قم: دفتر آیة الله العظمی فاضل لنکرانی، ۱۳۸۲.
 مشخصات ظاهری: ۴۲۴ ص.؛ م. س ۱۴ × ۱۰
 شابک: ۳۰۰۰ ریال؛ ۳۰۰۰ ریال (چاپ پانزدهم).
 یادداشت: چاپ پانزدهم: شهریور ۱۳۸۵.
 موضوع: حج.
 موضوع: فقه جعفری -- رساله عملیه.
 رده بندی کنگره: BP۱۸۳/۹/ف۱۸م۸/۱۳۸۲
 رده بندی دیویی: ۲۹۷/۳۴۲۲
 شماره کتابشناسی ملی: م ۸۳-۳۱۳

پیشگفتار

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ حج یکی از ارکان دین و از ضروریات اسلام می‌باشد، و بر هر فرد مکلفی که جامع شرایط آن باشد واجب است، و اگر آن را با اعتقاد به وجوب ترک کند مرتکب گناه کبیره شده است، و اگر اصل وجوب حج را انکار کند چنانچه به انکار رسالت برگشت کند کافر می‌شود. خدای سبحان در قرآن مجید می‌فرماید: «وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ». (۱)

(۱) - آل عمران ۲: ۹۷.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۰

شیخ کلینی قدس سره در روایت معتبری از حضرت صادق علیه السلام نقل می‌کند: «کسی که بمیرد در حالی که حجه الاسلام را انجام نداده به دین یهود یا نصرانیت می‌میرد.

مگر اینکه انجام ندادن به جهت نیاز شدیدی که او را مستأصل کرده، یا بیماری و علتی که توانایی حج را از او گرفته یا ممانعت حکومت باشد» (۱). تنظیم این مناسک با نظارت بخش استفتات دفتر حضرت آیة الله العظمی فاضل لنکرانی، توسط آقایان حاج شیخ محمد عطایی و حاج شیخ محمد فرقانی زید عزمها، انجام گرفته است. امید است مورد استفاده کامل حجاج بیت الله الحرام قرار گیرد.

(۱) - کافی: ج ۴، ص ۲۶۸، باب من سوف الحج، ح او ۵.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۱

اقسام حج و عمره

اشاره

حج سه نوع است: حج تمتع، حج قران و حج افراد. و عمره دو نوع است: عمره مفرده و عمره تمتع. ابتدا اجمالاً احکام حج قران و افراد و عمره مفرده را متذکر می‌شویم، و سپس تفصیلاً به بیان مسائل عمره و حج تمتع خواهیم پرداخت.

حج قران و افراد

مسئله ۱-- حج قران و حج افراد وظیفه کسانی است که منزل آنان مکه یا در کمتر از شانزده

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۲

فرسخی (۴۸ میلی) مکه باشد.

مسئله ۲-- کسی که وطن او مکه یا در کمتر از شانزده فرسخی مکه باشد یا در آنجا دو سال یا بیشتر مانده باشد و در این مدت مستطیع شده باشد باید حج قران یا افراد انجام دهد. و نمی‌تواند حج تمتع بجا آورد. و اگر حج تمتع بجا آورد کفایت از حجه الاسلام او نمی‌کند.

مسئله ۳-- کسی که وظیفه اصلی او حج تمتع است چنانچه حجه الاسلام خود را انجام داده باشد، یا مستطیع نباشد، می‌تواند حج افراد بجا آورد. بر چنین فردی انجام عمره مفرده بعد از حج افراد واجب نیست.

مسئله ۴-- حج قران و افراد مانند حج تمتع است. مگر در سه مورد:

۱-- محل احرام حج تمتع فقط مکه است، و محل احرام حج قران و افراد یکی از مواقیت

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۳

معروفه یا منزل شخص که داخل محدوده شانزده فرسخی مکه است می‌باشد.

۲-- در حج تمتع در حال اختیار طواف و سعی باید بعد از وقوفین و اعمال روز عید انجام شود، ولی در حج قران و افراد در حال اختیار هم می‌شود طواف و سعی را مقدم داشت.

۳-- در حج تمتع قربانی واجب است، ولی در حج افراد مستحب است.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۴

عمره مفرده

اشاره

همانگونه که حج به واجب و مستحب تقسیم می‌شود، عمره نیز مانند حج به واجب و مستحب تقسیم می‌شود.

مسئله ۵-- کسی که وظیفه او حج افراد یا قران است چنانچه دارای شرایط استطاعت آن نباشد و فقط استطاعت عمره مفرده را داشته باشد واجب است عمره مفرده انجام دهد.

مسئله ۶-- کسی که وظیفه اصلی او حج تمتع است اگر به جهت عذری حج او بدل به افراد شده واجب است بعد از آن یک عمره مفرده بجا آورد. و اگر انجام ندهد عمره مفرده بر او مستقر می‌شود.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۵

مسأله ۷-- عمره مفرده بر اهالی مکه و کسانی که که فاصله منزلشان تا مکه کمتر از شانزده فرسخ باشد در طول عمر به شرط دارا بودن شرایط آن یکبار واجب می‌شود. و برای افراد دیگر که وظیفه آنها حج تمتع است عمره تمتع کفایت از عمره مفرده می‌کند. بنابراین عمره مفرده بر آنها واجب نیست هر چند دارای شرایط آن باشند.

مسأله ۸-- بر کسی که قصد ورود به مکه را داشته باشد اگر نخواهد حج قران یا افراد یا عمره تمتع انجام دهد واجب است عمره مفرده انجام دهد. و در میقات به نیت انجام آن محرم شود.

مسأله ۹-- اگر بخواهد از طریق هوایی از فضای مکه عبور کند لازم نیست محرم شود.

مسأله ۱۰-- عبور از میقات بدون احرام جایز نیست. ولی کسی که قصد ورود به مکه را ندارد

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۶

یا در همان ماه قمری عمره مفرده یا حج بجا آورده است یا شغلش ایجاب می‌کند مکرراً به مکه رفت و آمد کند می‌تواند بدون احرام از میقات عبور کند.

مسأله ۱۱-- کودک، مجنون، بیهوش، و کسانی که شرعاً مکلف نیستند لازم نیست برای ورود به مکه محرم شوند و ولی آنها در این مورد وظیفه‌ای ندارد.

مسأله ۱۲-- کسی که عمره و حج بر او واجب نیست اگر عصباناً بدون احرام وارد مکه شد گناهکار است، ولی بعد از ورود به مکه تکلیف خاصی ندارد، و ماندنش در مکه بی‌اشکال است.

مسأله ۱۳-- کسی که عصباناً از مواقیت معروفه بدون احرام گذشت و وارد مکه شد گرچه معصیت کرده ولی برای عمره مفرده احرام از

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۷

ادنی‌الحل «۱» صحیح است، و رفتن به یکی از مواقیت لزومی ندارد.

مسأله ۱۴-- کسی که می‌خواهد از جده برای عمره مفرده به مکه برود چون از مواقیت پنجگانه عبور نمی‌کند می‌تواند از حدیبیه، جعرانه یا تنعیم محرم شود و معصیتی نیز مرتکب نشده است.

مسأله ۱۵-- تکرار عمره مفرده مانند تکرار حج مستحب است. ولی یک فرد در یک ماه قمری نمی‌تواند بیش از یکبار برای خود یا برای فرد دیگری عمره مفرده انجام دهد. ولی بعد از حج انجام عمره در همان ماه اشکالی ندارد. و همین

(۱)- ادنی‌الحل یعنی نزدیکترین نقطه به محدوده حرم که حدود آن به صورت یک چند ضلعی نامنظم در اطراف مکه تعیین شده است.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۸

طور است اگر در یک ماه چند عمره برای چند نفر بجا آورد.

مسأله ۱۶-- انجام عمره مفرده در طول سال حتی در ماههای حج مانعی ندارد. چه اینکه قصد انجام حج تمتع را داشته باشد یا خیر.

مسأله ۱۷-- کسی که در ماههای حج (شوال، ذی‌القعدة، ذی‌الحجه) عمره مفرده انجام دهد اگر تا ایام حج در مکه بماند و بخواهد حج تمتع انجام دهد آن عمره کفایت از عمره مفرده تمتع و می‌تواند حج تمتع بجا آورد.

اعمال عمره مفرده

اشاره

مسأله ۱۸-- عمره مفرده شامل هفت عمل می‌باشد: ۱- احرام.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۹

۲- طواف. ۳- نماز طواف. ۴- سعی بین صفا و مروه. ۵- تقصیر یا حلق. ۶- طواف نساء. ۷- نماز طواف نساء.

۱- احرام:

مسأله ۱۹-- محل احرام عمره مفرده علاوه بر مواقیت پنجگانه که در عمره تمتع ذکر خواهد شد ادنی‌الحل نیز می‌باشد، ولی کسی که در خارج از حرم قصد عمره مفرده دارد و از یکی از مواقیت عبور می‌کند باید از آن میقات محرم شود، و جایز نیست تا ادنی‌الحل احرام را تأخیر بیندازد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۰

مسأله ۲۰-- کیفیت احرام عمره مفرده همانند عمره تمتع می‌باشد که شرح آن در جای خود خواهد آمد. و تنها در نیت تفاوت دارد. و با احرام آن کلیه چیزهایی که بر محرم حرام می‌شود بر این شخص نیز حرام می‌شود.

۲ و ۳ و ۴- طواف و نماز طواف و سعی:

مسأله ۲۱-- طواف و نماز طواف و سعی عمره مفرده باید با تمام شرایطی که در طواف و نماز طواف و سعی عمره تمتع بیان می‌شود انجام گردد.

مسأله ۲۲-- کسی که عمره یا حج مستحبی بجا می‌آورد چنانچه طواف و سعی آن را به نیت وجوب بجا آورد اشکالی ندارد، هر چند قصد وجه لازم نیست.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۱

۵- تقصیر یا حلق:

مسأله ۲۳-- در عمره مفرده بعد از سعی محرم مخیر است با تقصیر یا حلق از احرام خارج شود، بر خلاف عمره تمتع که تنها می‌تواند تقصیر کند.

و کیفیت تقصیر همانند عمره تمتع است که شرح آن در جای خود خواهد آمد.

۶ و ۷- طواف نساء و نماز طواف نساء:

مسأله ۲۴-- در عمره مفرده با تقصیر یا حلق تمام محرمات احرام بجز همسر حلال می‌شود.

و حلیت آن نیز متوقف بر انجام طواف نساء و نماز آن است که شرح آن در حج تمتع خواهد آمد. البته حرمت صید حرم مادامی که فرد در حرم باشد باقی است خواه محرم باشد یا از احرام خارج شده باشد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۲

بنابر آنچه که ذکر شد عمره مفرده با عمره تمتع در سه چیز با هم فرق می‌کنند: ۱- میقات. ۲- تقصیر یا حلق. ۳- طواف نساء.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۳

حج تمتع

مسأله ۲۵-- کسی که وطن او مکه یا در کمتر از شانزده فرسخی آن نیست و دو سال هم در آنجا نمانده است وظیفه‌اش حج تمتع است، و اگر حج قران یا افراد بجا آورد کفایت از حجة الاسلام او نمی‌کند.

مسأله ۲۶-- کسی که شرایط وجوب حج را ندارد یا حج واجب خود را بجا آورده حج بر او مستحب است.

مسأله ۲۷-- ترك حج استحبابی برای کسی که توانایی انجام آن را دارد بیش از ۵ سال مکروه است.

مسأله ۲۸-- مستحب است انسان در صورت

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۴

توانایی، آشنایان و بستگان خود را به حج بفرستد. همان طوری که مستحب است برای آنها حج بجا آورد.

مسأله ۲۹-- کسی که مخارج حج را ندارد مستحب است با قرض کردن یا حتی اجیر شدن برای حج و نیابت از دیگری حج بجا آورد.

مسأله ۳۰-- اهدای ثواب حج استحبابی قبل از عمل یا هنگام آن یا بعد از آن برای دیگری حتی چهارده معصوم علیهم السلام مستحب است. همان طوری که انجام حج مستحبی برای خود و به نیابت از چهارده معصوم علیهم السلام و همچنین به نیابت از پدر و مادر و خویشان و برادران دینی خود چنانچه غایب یا معذور باشند صحیح است.

مسأله ۳۱-- زن شوهردار یا زنی که در عده طلاق رجعی است بدون اجازه شوهر خود نمی‌تواند حج مستحبی بجا آورد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۵

مسأله ۳۲-- اگر زن بدون اجازه شوهر به عربستان رفت و ناچار بود که همراه کاروان به مکه برود- چون ورود به مکه بدون احرام حرام است- می‌تواند به نیت عمره مفرده رجاءاً محرم شود و اعمال عمره مفرده را انجام دهد. ولی نمی‌تواند حج تمتع بجا آورد.

مسأله ۳۳-- برای انجام حج مستحبی اجازه پدر و مادر شرط نیست. بلی اگر رفتن به حج موجب اذیت و آزار آنها شود. و آنها نهی کنند جایز نیست. و در این صورت سفر معصیت محسوب می‌شود و حج او باطل است.

مسأله ۳۴-- شخصی که حج واجب خود را انجام داده اگر احتمال خللی در آن بدهد، یا احتمال بدهد که آن هنگام مستطیع نبوده، یا بدون دلیل بخواهد اعاده کند می‌تواند به قصد ما فی الذمه

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۶

بجا آورد «۱».

مسأله ۳۵-- شخصی که اجیر شده یا به عنوان خدمه اعزام شده مشروط بر اینکه فقط عمره مفرده انجام دهد اگر از روی غفلت یا عمداً عمره تمتع انجام داد عمره او صحیح است. و اگر شرط کننده اجازه داد واجب است محرم به حج تمتع شود و حج بجا آورد.

ولی اگر اجازه نداد حج تمتع واجب نیست و به همان عمره اکتفا کند. و احتیاط مستحب آن است که یک طواف نساء بجا آورد. و اگر بدون اجازه محرم به حج تمتع شد نیز صحیح است و باید حج را تمام کند، و در این فرض طرف قرارداد حق فسخ قرارداد را دارد.

(۱)- یعنی قصد امثال مطلق امر متوجه به او.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۷

مسئله ۳۶-- بر کودک ممیز مستحب است عمره و حج بجا آورد، و عمل او صحیح است هر چند بدون اجازه ولی او باشد.
مسئله ۳۷-- مستحب است ولی، کودک غیر ممیز خود را محرم کند، یعنی لباس احرام به او بپوشاند و به نیت انجام حج یا عمره اگر می‌شود تلبیه را به او تلقین کند و گرنه خودش بجای او بگوید.

مسئله ۳۸-- مقصود از «ولی» در مسئله قبل ولی شرعی می‌باشد، و در این مورد مادر کودک ملحق به ولی شرعی است.

مسئله ۳۹-- بعد از آنکه کودک محرم شد ولی

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۸

باید او را از محرّمات احرام باز دارد. و اگر ممیز نیست رعایت محرّمات احرام او بر عهده ولی است.

مسئله ۴۰-- یکی از محرّمات احرام که سایه قرار دادن است، و احکام آن در جای خود خواهد آمد، اختصاص به مردان دارد، و این حکم شامل کودکان نمی‌شود.

مسئله ۴۱-- کفاره محرّمات احرام کودک بنا بر اقوی در صید و بنا بر احتیاط واجب در غیر صید بر ولی کودک است.

مسئله ۴۲-- ولی پس از احرام کودک باید او را وادار کند که تمام اعمال عمره و حج را انجام دهد، و در اعمالی که نیاز به طهارت و وضو دارد احتیاطاً باید کودک را وضو بدهد و پاک نگاه دارد.

مسئله ۴۳-- اگر کودک در اثنای طواف بخوابد یا محدث شود، بنا بر احتیاط پس از تطهیر و وضو

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۹

دادن کودک طبق مسئله ۵۰۹ عمل شود.

مسئله ۴۴-- اگر بعد از طواف متوجه شوند که کودک محدث شده، ولی ندانند که حدث در حال طواف بوده یا بعد از طواف، اعتنا نکنند و طواف صحیح است.

مسئله ۴۵-- اگر در اثنای طواف یا بعد از آن یقین کنند که کودک در بین طواف محدث شده، ولی ندانند دور چندم بوده، احتیاطاً طواف باطل است، و بنا بر احتیاط واجب پس از تطهیر و وضو دادن کودک، دوباره او را طواف دهند.

مسئله ۴۶-- اگر کودک در حال سعی خوابش ببرد مانعی ندارد، و می‌توانند در همان حال سعی او را اتمام کند، چون نیت سعی کودک با سعی دهنده است، و طهارت نیز در سعی شرط نیست.

مسئله ۴۷-- قربانی حج کودک بر عهده ولی

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۰

اوست. و اگر تمکن نداشت از طرف کودک روزه بگیرد. حتی اگر ولی کودک نیز حج تمتع انجام می‌دهد و فقط تمکن از یک قربانی دارد باید آن را برای کودک قربانی کند و خودش روزه بگیرد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۱

اقسام حج تمتع (واجب و مستحب)

اشاره

۱-- حجه الاسلام.

۲-- حجی که با نذر و عهد و قسم انجام آن واجب می‌شود.

۳-- حجی که با اجیر شدن انجام آن واجب می‌شود.

۴-- در غیر موارد مذکور حج مستحب است.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۲

حجۃ الاسلام

اشاره

مسأله ۴۸-- بر هر فردی که مستطیع باشد، یعنی شرایط وجوب حج را داشته باشد در مدت عمر یکبار حج واجب می‌شود. که آن را «حجۃ الاسلام» می‌گویند.

مسأله ۴۹-- مستطیع باید حج را فوراً انجام دهد. یعنی در اولین سال استطاعت بجا آورد. و اگر تأخیر انداخت معصیت کرده، و واجب است در سال بعد انجام دهد.

مسأله ۵۰-- بر مستطیع واجب است مقدمات انجام حج از قبیل تهیه وسایل و اسباب سفر را- به طوری که بتواند در همان سال حج انجام دهد- فراهم کند. و چنانچه کوتاهی کند و نتواند در

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۳

آن سال حج بجا آورد حج بر او مستقر می‌شود و باید در سالهای بعد آن را انجام دهد هر چند استطاعت او از بین برود، مگر اینکه انجام حج برای او حرجی باشد.

مسأله ۵۱-- کسی که حج بر او مستقر شده اگر انجام حج برای او حرجی باشد باید استتباہ کند، و اگر استتباہ نکرد باید بعد از فوتش یک حج نیابتی- ولو میقاتی- از ترکه او بگیرند.

مسأله ۵۲-- چنانچه فردی با صیغه صحیح نذر کند یا عهد کند یا قسم بخورد که حج تمتع انجام دهد به خاطر وفای به نذر یا عهد یا قسم باید حج را بجا آورد. و اگر عمداً آن را ترک کند باید کفاره نذر یا عهد یا قسم خود را بدهد.

مسأله ۵۳-- کلیه شرایط نذر و عهد و قسم که

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۴

در توضیح المسائل آمده از جمله اجازه شوهر برای نذر، و انحلال نذر با نهی پدر در مسائل حج نیز جاری است.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۵

شرایط وجوب حجۃ الاسلام

اشاره

مسأله ۵۴-- حج با چهار شرط واجب می‌شود: ۱- بلوغ. ۲- عقل. ۳- حریت و برده نبودن. ۴- استطاعت. بدون هر یک از این شرایط حج واجب نیست، و اگر انجام شود کفایت از حجۃ الاسلام نمی‌کند. بنابراین اگر بعد از بلوغ مستطیع شد واجب است به حج برود.

۱- بلوغ:

مسأله ۵۵-- اگر کودک حج بجا آورد حج او

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۶

صحیح است. ولی کفایت از حجه الاسلام نمی‌کند. بنابر این اگر بعد از بلوغ مستطیع شد واجب است به حج برود.

مسئله ۵۶-- اگر کودک ممیز برای حج محرم شود و قبل از درک مشعرالحرام بالغ شود کفایت از حجه الاسلام می‌کند. ولی احتیاط مستحب تکرار حج در صورت استطاعت است.

مسئله ۵۷-- کسی که گمان می‌کرد بالغ نشده و قصد حج استحبابی کرد و بعد معلوم شد که بالغ بوده حج او کفایت از حجه الاسلام نمی‌کند. مگر اینکه قصد حجی را که به عهده اوست کرده باشد ولی فکر می‌کرده حج استحبابی است.

مسئله ۵۸-- کودک نابالغ قبل از اینکه در میقات محرم شود اگر بالغ شد چنانچه از همان جا مستطیع باشد حج بر او واجب می‌شود و کفایت از حجه الاسلام می‌کند.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۷

۲- عقل:

مسئله ۵۹-- اگر مجنون را رجاءاً محرم کنند و او را همچون کودک وادار کنند که اعمال عمره و حج را انجام دهد چنانچه قبل از درک مشعر عاقل شود کفایت از حجه الاسلام می‌کند. ولی احتیاط مستحب آن است که در صورت استطاعت در سالهای بعد حج را اعاده کند.

مسئله ۶۰-- احتیاط آن است که مجنون را به اذن ولی شرعی او محرم کنند.

۳- حریت و برده نبودن.

۴- استطاعت.

اشاره

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۸

استطاعت

مسئله ۶۱-- کسی که مستطیع باشد نمی‌تواند حج خود را به دیگری واگذار کند.

مسئله ۶۲-- کسی که شرایط استطاعت را دارا است اگر چه غافل یا جاهل به وجوب حج باشد، حج بر او مستقر می‌شود. و همچنین است اگر معتقد به عدم حصول شرایط استطاعت باشد و حج نرود سپس کشف خلاف شود.

مسئله ۶۳-- اگر رفتن به حج موجب کار حرامی بشود باید ملاحظه اهمیت حج و کار حرام را بکنند، و اگر اهمیت حج بیشتر بود باید به حج برود و الا نباید برود.

مسئله ۶۴-- اگر اهمیت کار حرام بیشتر بود ولی

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۹

با انجام آن به حج رفت با اینکه معصیت کرده اما حج او صحیح است.

مسئله ۶۵-- مستطیع باید خودش حج بجا آورد و حج فرد دیگر از طرف او کفایت نمی‌کند، مگر در مورد بیمار و پیر به شرحی که

می آید.

مسئله ۶۶— اگر به گمان اینکه مستطیع بوده حج واجب خود را انجام دهد و بعد معلوم شود که مستطیع نبوده است، آن حج کفایت نمی کند و هرگاه استطاعت پیدا کرد باید حجه الاسلام خود را بجا آورد.

مسئله ۶۷— در فرض سابق اگر در بین اعمال معلوم شود مستطیع نبوده احرام او باطل است و لازم نیست بقیه اعمال را انجام دهد.

مسئله ۶۸— کسی طبق نظر مرجع تقلید سابق خود مستطیع بوده و بنا بر همان تقلید حجه الاسلام خود را بجا آورده، ولی فعلاً از

مناسک حج (فاضل)، ص: ۵۰

کسی تقلید می کند که معتقد است آن وقت مستطیع نبوده است، می تواند به همان حج اکتفا کند و اعاده لازم نیست.

مسئله ۶۹— کسی که خیال می کرده مستطیع نیست و به نیت استحباب برای عمره تمتع محرم شد، و بعد از اعمال عمره تمتع در مکه

متوجه شد که مستطیع بوده، باید حجه الاسلام بجا آورد، ولی نمی تواند به عمره انجام شده اکتفا کند، و حکم کسی را دارد که احرام عمره را از روی فراموشی ترک کرده است.

مسئله ۷۰— در فرض سابق اگر به نیت وظیفه فعلیه محرم شده و از باب خطای در تطبیق فکر می کرده مستحب است، کفایت

می کند و می تواند به همان عمره اکتفا کند و حج تمتع را انجام دهد.

مسئله ۷۱— کسی که حج بر او مستقر بوده

مناسک حج (فاضل)، ص: ۵۱

چنانچه بعد از احرام و قبل از دخول در حرم به هر دلیل نتواند اعمال خود را بجا آورد و فوت کند و نیز چنانچه بعد از دخول در

حرم و قبل از انجام اعمال در خارج حرم فوت کند ظاهراً حج از او ساقط نشده و باید از ترکه او استنابه کنند. و اگر داخل حرم

بمیرد کفایت از حجه الاسلام می کند.

مسئله ۷۲— استطاعت به داشتن پنج چیز حاصل می شود: ۱- استطاعت مالی. ۲- استطاعت بدنی. ۳- استطاعت طریقی. ۴- استطاعت

زمانی. ۵- رجوع به کفایت.

مسئله ۷۳— اگر کسی یکی از این شرایط پنجگانه را نداشته باشد حج بر او واجب نیست،

مناسک حج (فاضل)، ص: ۵۲

اگر چه احتمال حصول آن را در آینده بدهد. کما اینکه تحصیل شرایط نیز بر او واجب نیست.

مسئله ۷۴— پس از حصول شرایط استطاعت در وجوب حج، بقای آن نیز تا آخر اعمال حج لازم است. و اگر قبل از تمام شدن حج

شرایط استطاعت از بین رفت کشف از عدم استطاعت می کند.

استطاعت مالی

اشاره

مسئله ۷۵— استطاعت مالی به این است که مخارج رفت و برگشت حج و وسیله رفت و آمد یا پولی که بتواند بلیط رفت و برگشت

را تهیه کند داشته باشد، و همچنین مخارج خانواده خود را در وطن داشته باشد.

مسئله ۷۶— فردی مستطیع است که علاوه بر مخارج مذکور در مسأله قبل، ضروریات زندگی

مناسک حج (فاضل)، ص: ۵۳

مثل خانه مسکونی و وسائل زندگی را نیز در حد شأن خود داشته باشد.

مسئله ۷۷-- اگر کسی وسایل ضروری زندگی خود را فروخته و صرف حج کند کفایت از حجة الاسلام نمی‌کند.

مسئله ۷۸-- کسی که منزل یا ماشین گرانبه‌تری دارد چنانچه با فروش آن بتواند منزل یا ماشین ارزانتر و مناسب شأن خود تهیه کند و با بقیه پول آن به حج برود واجب است آن را فروخته و به حج برود.

مسئله ۷۹-- کسی که پول ندارد ولی وسائلی دارد که جزء ضروریات زندگی نیست مثل زمین، ساختمان، کتاب یا اشیاء عتیقه، واجب است آنها را بفروشد و به حج برود.

مسئله ۸۰-- اگر بتواند مقداری از سرمایه یا زمین کشاورزی و باغ خود را بفروشد و به حج مناسک حج (فاضل)، ص: ۵۴

برود واجب است این کار را انجام دهد، مگر اینکه با باقیمانده آن نتواند مخارج زندگی خود را به طور متعارف تأمین کند.

مسئله ۸۱-- کسی که نیاز به ازدواج دارد و ترک ازدواج موجب مشقت و ضرر برای اوست در صورتی مستطیع می‌شود که علاوه بر مخارج حج، مخارج ازدواج را نیز داشته باشد.

مسئله ۸۲-- کسی که خودش نیاز به ازدواج ندارد ولی فرزند او یا نوه او یا کسانی که عرفاً مخارج ازدواج آنها به عهده اوست نیاز به ازدواج دارند، حکم مسئله قبل را دارد.

مسئله ۸۳-- کسی که مخارج حج را دارد و بدهی نیز دارد در دو صورت واجب است به حج برود:

۱-- وقت پرداخت بدهی او نرسیده باشد و مطمئن باشد که در موعد مقرر تمکن از پرداخت دارد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۵۵

۲-- وقت پرداخت بدهی رسیده است ولی طلبکار راضی به تأخیر پرداخت باشد و بدهکار نیز بداند که در وقت مطالبه می‌تواند آن را بپردازد. در غیر این صورت حج واجب نیست.

ولی اگر بدهی را نداد و به حج رفت کفایت از حجة الاسلام می‌کند.

مسئله ۸۴-- کسی که طلبکار است و طلب او برای حج کافی است در موارد زیر واجب است طلب خود را وصول کرده و به حج برود:

۱-- وقت طلب او رسیده باشد و بدهکار توانایی پرداخت داشته باشد.

۲-- وقت طلب نرسیده باشد اما بدهکار راضی به پرداخت باشد، گرچه با کم کردن مقداری از طلب، مشروط بر اینکه موجب عسر و حرج نباشد.

مسئله ۸۵-- زنی که بتواند بدون مشکل مهریه

مناسک حج (فاضل)، ص: ۵۶

خود را از شوهر دریافت کند چنانچه شوهر توان پرداخت داشته باشد واجب است دریافت کرده و به حج برود.

مسئله ۸۶-- اگر به کسی ارث برسد که به مقدار مخارج حج باشد چنانچه سایر شرایط را نیز داشته باشد باید به حج برود.

مسئله ۸۷-- اگر بتواند قرض کند و پرداخت آن برای او مشکل نباشد واجب نیست قرض کند، ولی اگر قرض کرد و به حج رفت کفایت از حجة الاسلام می‌کند.

مسئله ۸۸-- کسی که شک کند استطاعت مالی دارد یا خیر، لازم است تحقیق کند که چه مقدار پول دارد و هزینه حج او چه مقدار می‌شود.

مسئله ۸۹-- کسانی که با وجوه شرعیه مثل سهم امام و سهم سادات تأمین می‌شوند با همین پول مستطیع می‌شوند.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۵۷

مسئله ۹۰-- پول قربانی هم جزء مخارج حج است و کسی که آن را نداشته باشد مستطیع نیست، اگر چه سایر مخارج را داشته باشد.

مسئله ۹۱-- زن اگر علاوه بر مخارج متعارف خود مخارج حج را نیز داشته باشد مستطیع می‌شود و باید به حج برود.

مسئله ۹۲-- رضایت شوهر برای رفتن به حج واجب لازم نیست.

مسئله ۹۳-- اگر کسی قبل از ایام حج استطاعت پیدا کرد نمی‌تواند پول خود را در راه دیگری مصرف کند، یا آن را به دیگران حتی والدین و زن و فرزند خود ببخشد. بلکه اگر چنین کرد و حج بجا نیامد حج بر او مستقر می‌شود.

مسئله ۹۴-- کسانی که برای خدمت در راه حج اجیر می‌شوند یا عوامل خدماتی حج مانند خدمه کاروانها، هیأت پزشکی، روحانیون و اعضای

مناسک حج (فاضل)، ص: ۵۸

ستادهای مختلف حج که به حج اعزام می‌شوند اگر هزینه زندگی خانواده خود را در مدت سفر- ولو از همین راه- داشته باشند مستطیع بوده و واجب است حج خود را انجام دهند.

مسئله ۹۵-- مستطیع نمی‌تواند اجیر شود. اما اگر به واسطه اجرت حج استطاعت حاصل شود چنانچه اجاره برای سال اول باشد حج نیایی مقدم است. و اگر استطاعت او تا سال بعد باقی بود، سال بعد برای خود حج بجا آورد. ولی اگر اجاره برای سالهای آینده یا مطلق بود باید سال اول برای خودش حج بجا آورد، مگر اینکه مطمئن باشد در سال بعد نمی‌تواند حج نیایی را بجا آورد.

مسئله ۹۶-- اگر با مال غصبی حج انجام شود صحیح است. مگر اینکه با لباس غصبی محرم شود یا با آن نماز بخواند، یا محل نماز و وقوف

مناسک حج (فاضل)، ص: ۵۹

در عرفات و مشعر غصبی باشد.

مسئله ۹۷-- اگر برای رفتن به حج لازم باشد به افراد ظالم پول بدهند یا مالیات به دولتهای حاکم غیرمسلمان بدهند باید اقدام کنند، مگر اینکه موجب عسر و حرج شود.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۶۰

حج بذلی

مسئله ۹۸-- کسی که هزینه حج را ندارد اگر کسی متکفل حج او شد، یعنی به او گفت به حج برو، و مخارج سفر حج و عائله تو را تا بازگشت تأمین می‌کنم، چنانچه اطمینان به او داشته باشد بر او واجب است که قبول کند و به حج برود. این حج را «حج بذلی» گویند.

مسئله ۹۹-- در حج بذلی رجوع به کفایت شرط نیست، ولی اگر رفت و آمد موجب اخلال در زندگی او شود واجب نیست قبول کند.

مسئله ۱۰۰-- پول قربانی به عهده باذل «۱» است، ولی اگر کاری کرد که موجب کفاره شد، کفاره به

(۱)- باذل: کسی که متکفل هزینه حج دیگری است.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۶۱

عهده خود اوست.

- مسئله ۱۰۱-- کسی که استطاعت مالی در وطن خود ندارد یا شک و شبهه در استطاعت خود دارد می‌تواند پول همراه خود را به فردی ببخشد تا او آن پول را به عنوان حج بذلی به وی بدهد.
در این صورت حج وی کفایت از حجه الاسلام می‌کند.
- مسئله ۱۰۲-- اگر بدون ذکر حج، پولی به کسی هدیه شود که به مقدار هزینه حج باشد واجب نیست قبول کند. ولی اگر قبول کرد چنانچه سایر شرایط را داشته باشد. باید به حج برود.
- مسئله ۱۰۳-- باذل می‌تواند از بذل رجوع کند، و اگر در بین راه پشیمان شود باید هزینه برگشت او را بدهد.
- مسئله ۱۰۴-- اگر باذل در بین راه از بذل خود رجوع کند یا مال بذل شده تلف شود وجوب حج مناسک حج (فاضل)، ص: ۶۲
- ساقط می‌شود، مگر آنکه شخص از همان مکان برای حج مستطیع باشد.

استطاعت بدنی

- مسئله ۱۰۵-- بر کسی که قدرت بدنی برای انجام مناسک حج را ندارد یا حج گزاردن برای او زحمت و مشقت زیاد دارد حج واجب نیست، اگرچه استطاعت مالی داشته باشد.
- مسئله ۱۰۶-- بر این فرد واجب نیست نیابت برای حج بگیرد، و اگر گرفت حج مستحبی می‌باشد.
- مسئله ۱۰۷-- بیماران یا سالمندانی که به تنهایی قدرت انجام مناسک حج را ندارند و نیاز به همراه دارند در صورتی حج بر آنها واجب می‌شود که علاوه بر هزینه حج خود هزینه مسافرت همراه را نیز داشته باشند. یا کسی از همراهان تبرعاً او را کمک کند.
- مناسک حج (فاضل)، ص: ۶۳
- مسئله ۱۰۸-- شخصی که در مدینه در اثر تصادف یا بیماری یقین دارد از انجام طواف و سعی مطلقاً حتی با تخت-عاجز است شرایط استطاعت را ندارد و تکلیف ساقط است. بلی اگر قبلاً حج بر او مستقر بوده، یا در سالهای بعد شرایط حاصل شد باید حج بجا آورد.
- مسئله ۱۰۹-- کسی که از دیدن جمعیت وحشت می‌کند و اضطراب غیرقابل تحملی به او دست می‌دهد، حکم فرض سابق را دارد.
- مسئله ۱۱۰-- اگر نذر کند که مثلاً روز عرفه در کربلای معلی یا یکی از مشاهد مشرفه دیگر زیارت کند نذرش صحیح است. اما اگر مستطیع بوده یا در آن سال مستطیع شده باید به حج برود و نباید به نذر عمل کند، و در این فرض کفاره ندارد.
- مسئله ۱۱۱-- اگر در فرض سابق به حج نرفت
مناسک حج (فاضل)، ص: ۶۴
- حج بر او مستقر می‌شود، ولی باید به نذر عمل کند و چنانچه به نذر هم عمل نکرد باید کفاره بدهد.

استطاعت طریقی

- مسئله ۱۱۲-- یکی از شرایط استطاعت باز بودن راه است و اگر راه بسته باشد حج واجب نیست.
- مسئله ۱۱۳-- باز بودن راه در سال استطاعت معتبر است. بنابراین اگر در آن سال راه باز نبود حج واجب نیست، هر چند بدانند در سال آینده راه برایش باز می‌شود.

مسأله ۱۱۴— چون یکی از شرایط استطاعت باز بودن راه است. بنابراین در شرایط فعلی اگر از طریقی که مخالف مقررات جمهوری اسلامی نباشد بتواند به حج برود باید اقدام کند.

مسأله ۱۱۵— کسی که پول حج را دارد و می‌داند که امسال برای حج ثبت نام نمی‌شود، لازم مناسک حج (فاضل)، ص: ۶۵

نیست پول را برای سالهای بعد نگهدارد.

مسأله ۱۱۶— اگر برای تشریف به حج ثبت نام به عمل آید کسی که دارای شرایط دیگر باشد واجب است ثبت نام کند، و اگر قرعه به نام او در همان سال اصابت نکرد، و راه دیگری هم برای تشریف وجود نداشت مستطیع نیست و می‌تواند پول خود را پس بگیرد. ولی اگر ثبت نام نکرد حج بر او مستقر می‌شود.

مسأله ۱۱۷— اگر ثبت نام حج برای تشریف در سالهای آینده باشد واجب نیست ثبت نام کند.

مسأله ۱۱۸— کسی که شرایط استطاعت را بجز باز بودن راه داراست چنانچه به واسطه اجیر شدن یا قبول نیابت راه برایش باز شود حکم مسأله ۹۵ را دارد.

مسأله ۱۱۹— واگذاری و فروش فیش حج برای کسی که حج بر او مستقر نشده و امسال نوبت مناسک حج (فاضل)، ص: ۶۶

حج او نیست، یا کسی که حج واجب خود را قبلاً انجام داده، چنانچه خلاف مقررات جمهوری اسلامی ایران نباشد اشکالی ندارد.

مسأله ۱۲۰— کسی که برای حج ثبت نام کرده و قبل از رسیدن نوبتش فوت می‌کند در صورت عدم استقرار حج بر او، و عدم وصیت، فیش حج او مانند سایر ترکه میت بین ورثه طبق احکام ارث تقسیم می‌شود.

مسأله ۱۲۱— کسی که پولی را برای حج به نام دیگری مثل پدر و مادر و همسر به حساب واریز می‌کند اگر به آن افراد بخشیده باشد ملک آنان محسوب می‌شود. ولی اگر به آنان بخشیده، بلکه قصد کرده که با پول خود آنان را به حج ببرد پول ودیعه مال خودش است.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۶۷

استطاعت زمانی

مسأله ۱۲۲— یکی از شرایط وجوب حج داشتن فرصت کافی برای رسیدن به حج در ایام خاص (یعنی انجام عمره تمتع قبل از نهم ذی‌الحجه و رسیدن به عرفات در روز نهم) می‌باشد.

مسأله ۱۲۳— اگر هنگامی سایر شرایط استطاعت برای او حاصل شود که نتواند در زمان مناسب به مکه برسد. حج بر او واجب نشده و می‌تواند پولی را که دارد صرف امور دیگر کند.

مسأله ۱۲۴— اگر سایر شرایط استطاعت در اول سال، مثلاً در ماه محرم حاصل شد که مدت زیادی (حدود ده ماه) تا ایام حج باقی مانده حج بر او واجب شده و نمی‌تواند قبل از رسیدن ایام حج خود را از استطاعت خارج کند.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۶۸

رجوع به کفایت

مسأله ۱۲۵-- یکی از شرایط وجوب حج رجوع به کفایت است، یعنی از ناحیه حج، سرمایه، ملک، محل کسب یا شغلی که با آن زندگی او تأمین می‌شود از بین نرود. و پس از بازگشت بتواند زندگی خود و عائله خود را تأمین کند.

مسأله ۱۲۶-- همان طور که گذشت در حج بذلی رجوع به کفایت شرط نیست.

مسأله ۱۲۷-- اگر فردی از حقوق باز نشستگی یا وجوهات شرعیه یا اجاره ساختمان مخارج زندگی خود را تأمین کند شرط پنجم استطاعت را دارا است، و چنانچه سایر شرایط مذکور را داشته باشد حج بر او واجب می‌باشد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۶۹

خمس و احکام آن در حج

حج یکی از واجبات مالی است که بر انسان واجب شده است و برای قبولی این عبادت باید از مال حلال در این سفر استفاده شود. و اما علاوه بر اینکه حج مورد قبول خدای سبحان واقع نمی‌شود. در بعضی از موارد موجب بطلان حج نیز می‌شود. یکی از این موارد نپرداختن خمس و زکات است که احکام آن به تفصیل در توضیح المسائل آمده است و در اینجا به مناسبت اشاره‌ای به احکام آن در رابطه با حج می‌شود.

مسأله ۱۲۸-- با مال حرام یا مالی که متعلق خمس یا زکات است و خمس یا زکات آن

مناسک حج (فاضل)، ص: ۷۰

پرداخت نشده. جایز نیست به حج برود.

مسأله ۱۲۹-- کسی که خمس یا زکات بر ذمه او می‌باشد، چنانچه علاوه بر آن مخارج حج را داشته باشد مستطیع است.

مسأله ۱۳۰-- مخارج حج یا زیارت ائمه جزء مخارج سال محسوب می‌شود. بنابراین اگر از درآمد همان سال صرف حج یا زیارت شود لازم نیست خمس مبلغی که صرف حج یا زیارت شده پرداخت شود. بلی اگر بخواهد از درآمد سالهای سابق صرف کند. حتماً باید قبل از مصرف خمس آن را بدهد.

مسأله ۱۳۱-- کسی که از درآمد سال خود برای حج یا عمره ثبت نام کند و در همان سال مشرف نشود، چنانچه قبلاً حج بر او مستقر نبوده باید خمس آن را بپردازد. و همین طور است اگر با پولی که خمس به آن تعلق گرفته و خمس آن

مناسک حج (فاضل)، ص: ۷۱

پرداخت نشده ثبت نام کند. و در این فرض باید ۱۴ آن را بپردازد.

مسأله ۱۳۲-- پولی که برای ثبت نام سفر حج پرداخت شده و سال خمسی بر آن گذشته و هنوز قرعه به نام او اصابت نکرده، چنانچه قبلاً حج بر او مستقر نبوده، لازم است خمس آن را بپردازد.

مسأله ۱۳۳-- اگر با پول غصبی یا پولی که خمس و زکات آن پرداخت نشده بلیط هواپیما یا وسیله مسافرتی دیگر را برای حج تهیه کند. هر چند کار حرامی انجام داده و ضامن است. ولی موجب بطلان حج او نمی‌شود.

مسأله ۱۳۴-- اگر با پول غصبی یا پولی که خمس و زکات آن پرداخت نشده لباس احرام و لباسی که در آن طواف واجب انجام می‌دهد یا نماز طواف می‌خواند تهیه کند. طواف او اشکال دارد

مناسک حج (فاضل)، ص: ۷۲

و موجب بطلان عمره یا حج می‌شود.

مسأله ۱۳۵-- قربانی اگر با عین پول غصبی یا پول متعلق خمس و زکات خریده شود کفایت از قربانی در حج نمی‌کند. و کسی که این چنین قربانی کند مثل فردی است که عمداً قربانی را ترک کرده است.

مسأله ۱۳۶-- کسی که تاکنون خمس مال خود را نداده است. اگر از حقوق همان سال و قبل از گذشت سال، لباس احرام و قربانی و مصارف حج را تأمین کند مانعی ندارد، ولی اگر درآمد سالهای قبل تهیه کند حکم غضب را دارد. و اگر شک دارد که به اصل پول خمس تعلق گرفته یا خیر می‌تواند با آن لباس احرام و قربانی تهیه کند.

مسأله ۱۳۷-- کسی که خمس اموال خود را نداده باشد نمی‌تواند فقط با پرداخت خمس مخارج مناسک حج (فاضل)، ص: ۷۳

حج، حج خود را به صورت صحیح انجام دهد چون تصرف در مال متعلق خمس جایز نیست، و همین مقدار که می‌خواهد خمس بدهد و به حج برود تصرف در مال غیرمخمس است و این کار منع از تصرف را بر نمی‌دارد، چون هنوز در کل مال حق امام و سادات وجود دارد، و تصرف در مال مشترک هم حرام است.

مسأله ۱۳۸-- در فرض سابق اگر امکان پرداخت خمس کل مال نباشد یا مشکل باشد مکلف می‌تواند با اجازه مرجع تقلید خود مقداری از مال را جدا کند و سپس خمس آن مقدار را بپردازد و با این پول مخمس مخارج حج را بپردازد.

مسأله ۱۳۹-- در فرض سابق می‌تواند مقداری از اموال خود را به قصد خمس به مرجع تقلید یا وکیل او بدهد تا بعد از قبول به خودش قرض بدهند، که در این فرض می‌تواند آن مقدار را

مناسک حج (فاضل)، ص: ۷۴

صرف مخارج حج یا عمره کند.

مسأله ۱۴۰-- همراه داشتن پول یا اشیاء متعلق خمس در حج یا عمره، حتی در طواف و نماز طواف موجب بطلان حج یا عمره نمی‌شود.

مسأله ۱۴۱-- شخصی که در حین خرید لباس احرام نمی‌دانسته پولش غیرمخمس است و با آن لباس خریده و محرم شده و اعمال انجام داده اعمال او صحیح است. ولی خمس پولی را که مصرف کرده مدیون است و باید بپردازد.

مسأله ۱۴۲-- حاجی اگر قبل از رسیدن سال خمسی اش از درآمد سال خود سوغات خرید و پس از خرید، سال خمسی او فرا رسید، چنانچه سوغات در حد شأن او باشد خمس ندارد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۷۵

وصیت به حج

مسأله ۱۴۳-- کسی که حج بر او مستقر شده باشد هرگاه در خود آثار فوت را مشاهده کند باید وصیت کند که حج او را انجام دهند.

مسأله ۱۴۴-- این فرد حتی اگر وصیت هم نکند، بر ورثه واجب است که از اصل ترکّه او یک حج نیابتی برایش بگیرند.

مسأله ۱۴۵-- اگر وصیت کرده باشد که از ثلث بردارند از ثلث برداشته می‌شود، و اگر ثلث کافی نبود از اصل مال جبران می‌شود.

مسأله ۱۴۶-- اگر وصیت نکرده باشد که از ثلث بردارند از اصل مال به مقدار حج میقاتی برداشته می‌شود، و اگر وصیت به حج بلدی کرده باشد

مناسک حج (فاضل)، ص: ۷۶

مازاد اجرت آن از ثلث برداشته می‌شود.

مسأله ۱۴۷-- کسی که فوت کرده و حج بر او مستقر بوده واجب است در همان سال اول برای او نیابت بگیرند. و حتی اگر نیابت از میقات در آن سال ممکن نباشد از بلد میت نیابت بگیرند. و در این فرض تمام مخارج از اصل مال برداشته می‌شود.

مسأله ۱۴۸-- اگر وصیت کرده باشد که شخص معینی برای او حج بجا آورد، یا از مال معینی برای او حج بجا آورند لازم است طبق وصیت عمل شود.

مسأله ۱۴۹-- کسی که برای حج ثبت نام کرده اگر قبل از فوت فردی را اجیر کند که بعد از فوتش برای او حج بجا آورد. اگر آن شخص بعد از اجیر شدن مستطیع شود، طبق مسأله ۹۵ عمل کند.

مسأله ۱۵۰-- اگر قبل از فوت وصیت کند که فرد

مناسک حج (فاضل)، ص: ۷۷

خاصی برای او حج بجا آورد ولی او را اجیر نکند، این فرد می‌تواند طبق وصیت عمل کند و صحیح است. ولی اگر خودش مستطیع باشد احتیاط اقتضا می‌کند که حج را برای خودش انجام دهد و برای میت استنباه کند.

مسأله ۱۵۱-- در فرض سابق اگر ورثه تنها به شرطی راضی شوند که این فرد حج را حتماً به نیابت از میت انجام دهد، اگر خودش مستطیع باشد می‌تواند حج را برای خودش انجام دهد و برای صاحب فیش استنباه کند حتی اگر ورثه ندانند. و حج او صحیح است. و در این فرض اگر میت وصیت نکرده باشد واجب است حج خود را انجام دهد و برای میت استنباه کند.

مسأله ۱۵۲-- اگر ورثه در گرفتن نیابت کوتاهی کنند تا اینکه مال تلف شود ضامن هستند و باید از مال خود برای او نیابت بگیرند.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۷۸

مسأله ۱۵۳-- اگر خود میت مال نداشته باشد بر ورثه واجب نیست از مال خود برای او نیابت بگیرند، هر چند از باب احسان سزاوار است که برای او حج بجا آورند.

مسأله ۱۵۴-- چنانچه شخص برای حج مستحبی مبلغ معینی را وصیت کند و آن مبلغ برای حج- ولو از میقات- کافی نباشد وصیت باطل است. و لازم است آن مبلغ را در کارهای خیر مصرف کنند. بلی اگر بدانند وصیت مقید به حج بوده، با بطلان وصیت آن مبلغ طبق احکام ارث بین ورثه تقسیم می‌شود.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۷۹

نیابت در حج

اشاره

نیابت یعنی شخص نایب عملی را که برعهده منوب عهده انجام دهد تا منوب عنه بری‌الذمه شود. چه نایب عمل را مجانی و تبرعی انجام دهد یا اجیر شود یا به عقد جعاله و امثال آن انجام دهد.

مسأله ۱۵۵-- نایب باید در نیابت قصد امتثال امر متوجه به منوب عنه را بکند. ولی لازم نیست اسم او را به زبان بیاورد. و تعیین او به نحو اجمال و اشاره کافی است.

مسأله ۱۵۶-- نایب باید طبق فتوای مرجع تقلید خود عمل کند، اگر چه طبق فتوای مرجع تقلید منوب عنه عمل او اشکال داشته باشد. بلی اگر

مناسک حج (فاضل)، ص: ۸۰

منوب عنه از او خواسته باشد که به کیفیت خاصی عمل کند باید به گونه‌ای عمل را بجا آورد که هم وظیفه طبق نظر مرجع تقلید خودش مراعات شده باشد و هم خواسته او.

مسأله ۱۵۷-- نایب باید عمره و حج را به نیت منوب عنه انجام دهد، و اگر به جهت فراموشی یا علت دیگری برای خود محرم به

احرام عمره تمتع یا عمره مفرده شد، باید آن عمل را تمام کرده، و بعد برای انجام عمره تمتع به نیت منوب عنه از یکی از مواقیت معروفه محرم شود.

مسئله ۱۵۸-- نایب باید طواف نساء را به قصد منوب عنه بجا آورد. ولی تا وقتی طواف نساء را به صورت صحیح انجام نداده، همسر بر او حلال نمی‌شود. و منوب عنه وظیفه‌ای ندارد.

مسئله ۱۵۹-- همان گونه که نیابت در کل اعمال حج صحیح است در بعضی از اعمال حج نیز مناسک حج (فاضل)، ص: ۸۱

صحیح است. اما تبرع در نیابت از فرد زنده در اجزاء کافی نیست و حتماً باید منوب عنه و کالت دهد.

مسئله ۱۶۰-- لباس احرام و پول قربانی و کفاره اگر واجب شود به عهده نایب است. مگر این که شرط کند که مستأجر بدهد.

مسئله ۱۶۱-- کسی که حج بر او مستقر شده و نمی‌تواند به مکه برود و ناچار است نایب بگیرد می‌تواند از میقات نایب بگیرد، اگر چه نیابت از بلد بهتر است.

مسئله ۱۶۲-- اگر نایب بعد از احرام و دخول در حرم، در حرم بمیرد کفایت از حج منوب عنه می‌کند. اما اگر قبل از دخول به حرم. یا بعد از دخول و خارج از حرم بمیرد کفایت از حج منوب عنه نمی‌کند.

مسئله ۱۶۳-- نیابت یک شخص از چند نفر در

مناسک حج (فاضل)، ص: ۸۲

حج واجب در یک سال صحیح نیست، بلی شخصی که نیابت گرفته یک حج واجب انجام دهد می‌تواند در جزئیات حج، مثل طواف، سعی، رمی، ذبح و ... از دیگران نایب شود.

مسئله ۱۶۴-- نیابت یک شخص از خود و چند نفر برای حج استحبابی در یکسال. یا عمره مفرده یا طواف مانعی ندارد. چه به نحو اجاره باشد یا تبرعی.

مسئله ۱۶۵-- نایبی که خودش حج یا عمره بجا نیاورده احتیاط مستحب آن است که بعد یا قبل از اعمال نیابت یک عمره مفرده برای خودش بجا آورد.

مسئله ۱۶۶-- در فرض سابق چنانچه بخواهد آن عمره مفرده را مشترکاً برای خودش و منوب عنه و پدر و مادر و ... انجام دهد صحیح است.

مسئله ۱۶۷-- نیابت در موارد زیر صحیح است:

مناسک حج (فاضل)، ص: ۸۳

۱-- نیابت از میت در حج مستحبی و واجب مطلقاً.

۲-- نیابت از حی در حج مستحبی و واجب در بعضی موارد.

مسئله ۱۶۸-- اگر کسی اجیر شده باشد که برای فرد دیگر حج بجا آورد واجب است طبق قرارداد اجاره عمل کرده و حج را به نیابت از او انجام دهد.

مسئله ۱۶۹-- نایب به محض اجیر شدن مستحق اجرت می‌باشد. و اگر حجه الاسلام را انجام ندهد یا باطل انجام دهد باید اجرت را پس بدهد.

مسئله ۱۷۰-- اگر اجیر شود که در سال معینی حج بجا آورد تأخیر جایز نیست، و اگر در سالهای بعد بجا آورد هر چند ذمه منوب عنه بری می‌شود.

اما نایب استحقاق اجرت را پیدا نمی‌کند.

مسأله ۱۷۱-- اگر اجرت در مقابل بریء الذمه

مناسک حج (فاضل)، ص: ۸۴

شدن منوب عنه باشد و اجیر بعد از محرم شدن و دخول در حرم، در حرم بمیرد چون ذمه منوب عنه بری می‌شود مالک تمام اجرت می‌شود. و اگر قبل از دخول در حرم یا بعد از دخول، خارج از حرم بمیرد استحقاق هیچگونه اجرتی ندارد.

مسأله ۱۷۲-- اگر اجرت در مقابل رفت و برگشت و اعمال حج باشد، و اجیر کل اعمال را انجام دهد، مالک تمام اجرت می‌شود. اما اگر مقداری از اعمال را انجام دهد چه ذمه منوب عنه بری بشود- مثل اینکه بعد از احرام و دخول در حرم بمیرد- و چه نشود، فقط به همان مقدار استحقاق اجرت دارد.

مسأله ۱۷۳-- کسی که برای حج بلدی اجیر شده واجب است از محل زندگی منوب عنه به قصد حج حرکت کند، و لازم نیست این سفر متصل به روز حرکت به حج باشد. بلکه می‌تواند به قصد

مناسک حج (فاضل)، ص: ۸۵

حج از آنجا به وطن خود آمده و پس از مدتی به حج برود.

مسأله ۱۷۴-- نایب حق ندارد بدون اجازه، نیابت را به دیگری واگذار کند و اگر چنین کاری را انجام داد و شخص ثالث عمل را بجا آورد هر چند ذمه منوب عنه بری می‌شود. ولی باید پول را به صاحبش برگرداند. و اجرت وی را باید خودش بدهد.

شرایط نایب

اشاره

مسأله ۱۷۵-- شرایطی که در نایب معتبر است عبارتند از: ۱- بلوغ. ۲- عقل. ۳- ایمان.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۸۶

۴- آگاهی به مناسک حج. ۵- معذور نبودن در اعمال حج. ۶- وثوق و اطمینان به انجام حج.

بلوغ

مسأله ۱۷۶-- نیابت غیربالغ در حج هر چند ممیز باشد بنا بر احتیاط واجب صحیح نیست و کفایت نمی‌کند، و در این مورد فرقی نمی‌کند که تبرعی انجام دهد یا به اجاره.

عقل

مسأله ۱۷۷-- نیابت مجنون، حتی مجنون ادواری اگر در هنگام عمل مجنون شود صحیح نیست و کفایت نمی‌کند.

مسأله ۱۷۸-- نیابت مجنون ادواری اگر مطمئن باشد در طول اعمال حالت جنون بر او عارض

مناسک حج (فاضل)، ص: ۸۷

نمی‌شود صحیح است، و همچنین نیابت سفیه نیز صحیح است.

ایمان

مسأله ۱۷۹-- نایب باید مؤمن باشد. یعنی علاوه بر اعتقاد به خدا، نبوت، معاد، شیعه دوازده امامی نیز باشد. و نیابت مسلمان غیر شیعه کفایت نمی‌کند.

آگاهی به مناسک حج

مسأله ۱۸۰-- نایب هنگام اجیر شدن باید اجمالاً احکام حج را بداند تا اجاره او صحیح باشد. و لازم نیست تفصیلاً تمام مناسک حج را بداند.

بلکه اگر بتواند با ارشاد دیگری مناسک را به طور صحیح انجام دهد کافی است.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۸۸

معذور نبودن در اعمال حج

مسأله ۱۸۱-- نیابت شخص معذور صحیح نیست. حتی اگر تبرعی باشد. و اگر اجیر شده باشد مالک مال الاجاره نشده و باید پول را به صاحبش برگرداند.

مسأله ۱۸۲-- کسی که نتواند اعمال اختیاری حج را انجام دهد. مثلاً شب عید مجبور باشد همراه معذورین به منی رفته و وقوف اختیاری مشعر را درک نکند یا نتواند رمی جمره انجام دهد نمی‌تواند نایب شود. بلی نایب تنها می‌تواند در ذبح دیگری را وکیل کند.

مسأله ۱۸۳-- افرادی که می‌دانند باید شب عید همراه زنان یا جهت انجام امور خدماتی حجاج قبل از طلوع فجر وارد منی شوند چنانچه بتوانند بین الطلوعین به مشعر برگردند و وقوف اختیاری را درک کنند می‌توانند نیابت قبول کنند. و الا

مناسک حج (فاضل)، ص: ۸۹

نیابت آنان صحیح نیست.

مسأله ۱۸۴-- افرادی که مجبورند قبل از ایام تشریق (روزهای یازدهم، دوازدهم و سیزدهم ذی‌الحجه) جهت آماده‌سازی منی و عرفات یا تهیه اتوبوس به خارج مکه بروند و برگردند می‌توانند نیابت قبول کنند، و از این جهت مانعی ندارد.

مسأله ۱۸۵-- کسی که نماز او صحیح نیست، مثلاً در قرائت مشکل دارد، یا نمی‌تواند مستقیم بایستد، یا نمی‌تواند به صورت صحیح رکوع و سجود بجا آورد، نمی‌تواند نایب شود. و حتی اگر تبرعاً برای کسی حج بجا آورد مجزی نیست.

مسأله ۱۸۶-- کسی که نماز او صحیح نیست اگر مطمئن باشد می‌تواند نماز خود را تصحیح کند یا به هر صورت نماز خود را صحیح بجا آورد- اگر چه با تلقین دیگری- نیابت وی صحیح است.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۹۰

مسأله ۱۸۷-- نیابت کسی که لال است، یا کسی که در هنگام اجیر شدن می‌داند که هنگام اعمال نمی‌تواند وضو بگیرد صحیح نیست. و همچنین نیابت کسی که دست یا پای مصنوعی دارد صحیح نیست.

مسأله ۱۸۸-- نیابت کسی که به جهت ضیق وقت یا علت دیگری باید حج افراد انجام دهد از کسی که وظیفه او حج تمتع است صحیح نیست.

مسأله ۱۸۹-- کسی که حج بر او واجب است نباید نیابت قبول کند. ولی اگر اجیر شد هر چند معصیت کرده است ولی حج نیایی او صحیح است و مبرئ ذمه منوب عنه می‌باشد و استحقاق اجرت المسمی را دارد. هر چند حج بر خودش مستقر می‌شود.

مسأله ۱۹۰-- نیابت زنی که در موارد ذیل معذور است صحیح است:

مناسک حج (فاضل)، ص: ۹۱

۱-- به جهت عادت ماهانه مجبور شود حج افراد انجام دهد یا اعمال حج را مقدم بر وقوفین کند.

۲-- وقوف اختیاری بین الطلوعین مشعر را درک نکند و بعد از نیمه شب به منی برود یا شب رمی کند.

۳-- به جهت عادت ماهانه از انجام طواف معذور باشد و استنابه کند.

مسأله ۱۹۱-- در نایب شرط نیست که همجنس منوب عنه باشد. لذا نیابت مرد از زن یا زن از مرد صحیح است.

مسأله ۱۹۲-- نیابت ضروره، یعنی کسی که سال اول حج او است صحیح است.

مسأله ۱۹۳-- نذر قبل از میقات عذر محسوب نمی‌شود. لذا نیابت کسی که می‌خواهد با نذر صحیح قبل از میقات محرم شود، صحیح است.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۹۲

مسأله ۱۹۴-- شخصی که به نیابت وارد جده شده اگر نگذارند به مواقیت معروفه برود عذر طاری محسوب شده و نیابتش صحیح است. و در فرض مزبور با نذر از جده محرم شود و در ادنی الحل احتیاطاً تجدید احرام کند.

مسأله ۱۹۵-- اگر نایب از روی جهل از مکه خارج شد و برای احرام مجدد نتوانست به مواقیت معروفه برود باید از ادنی الحل به نیابت از منوب عنه محرم شود و حج تمتع را انجام دهد. اما کفایت آن از منوب عنه مشکل است.

مسأله ۱۹۶-- اگر نایب در ارتکاب بعضی از محرمات احرام مضطر باشد یا حتی با اختیار انجام دهد نیابتش صحیح است. ولی کفاره آن به عهده خودش می‌باشد.

مسأله ۱۹۷-- شخصی که فکر می‌کرد معذور است اگر از روی جهل به مسأله یا عصیان برای

مناسک حج (فاضل)، ص: ۹۳

انجام اعمال حج اجیر شود، اگر در هنگام اعمال عذر او برطرف شده و بتواند حج کامل انجام دهد صحیح است، و استحقاق اجرت المسمی را دارد.

مسأله ۱۹۸-- کسی که هنگام قبول نیابت اطمینان داشته که می‌تواند حج را به صورت صحیح انجام دهد، هر چند بعد از آن جزء معذورین قرار گیرد نیابت او صحیح و ذمه منوب عنه بری می‌شود. و به عبارت دیگر عذر طاری ضرری ندارد.

مسأله ۱۹۹-- کسی که از ابتدا مطمئن بوده می‌تواند حج تمتع انجام دهد و نایب شده نیابت او صحیح است، اگر چه بعداً به واسطه عذری که اتفاقاً پیش آمده مجبور شود حج افراد انجام دهد. که در این صورت ذمه منوب عنه بری می‌شود.

مسأله ۲۰۰-- کسی که معذور است و نمی‌تواند

مناسک حج (فاضل)، ص: ۹۴

حج نیابی انجام دهد اگر بخواهد برای کسی حج استحبابی بجا آورد می‌تواند حج را به نیت خودش انجام دهد و ثوابش را به آن فرد هدیه کند.

مسأله ۲۰۱-- کسی که عمره تمتع را برای خودش بجا آورد واجب است حج تمتع را نیز برای خود بجا آورد. و این شخص نمی‌تواند عمره تمتع انجام شده را برای فردی منظور و به نیابت از او حج تمتع بجا آورد.

مسأله ۲۰۲-- در فرض سابق اگر عصباناً بخواهد به نیابت از دیگری حج تمتع انجام دهد باید به یکی از مواقیت پنجگانه برود و از آنجا به نیابت از منوب عنه برای عمره تمتع مجدداً محرم شود، و پس از انجام عمره تمتع حج تمتع را به نیابت او بجا آورد، که در این صورت نیابت صحیح و مجزی از منوب عنه است.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۹۵

وثوق و اطمینان به انجام حج

مسئله ۲۰۳-- به مجرد گرفتن نیابت ذمه منوب عنه بری نمی‌شود، بلکه باید حج انجام شود. بنابراین اگر اجیر به هر علتی حج را انجام نداد، باید دوباره برای او نیابت بگیرند.

شرایط منوب عنه

اشاره

مسئله ۲۰۴-- شرایطی که در منوب عنه معتبر است عبارتند از: ۱- ایمان. ۲- عقل. ۳- بلوغ. ۴- عدم قدرت بر انجام مناسک. مناسک حج (فاضل)، ص: ۹۶

ایمان

مسئله ۲۰۵-- نیابت از کافر و مسلمان غیرشیعه صحیح نیست. بلی چنانچه غرض عقلایی در بین باشد می‌تواند حج را به نیت خود انجام داده و ثواب آن را به او هدیه کند.

عقل

مسئله ۲۰۶-- نیابت از مجنون در حج واجب صحیح نیست. بلی اگر قبل از جنون حج بر او مستقر شده باشد. در صورت یأس از بهبودی ولی او از مال او برای او نیابت بگیرد.

مسئله ۲۰۷-- کسی که حج بر او مستقر شده و سپس دیوانه شده اگر در زمان حیات برای او نیابت نگرفته باشند واجب است بعد از فوتش از ترکه او استنابه کنند، ولو به حج میقاتی.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۹۷

بلوغ

مسئله ۲۰۸-- منوب عنه باید بالغ باشد، بنابراین نیابت از غیربالغ حتی اگر ولی شرعی او نایب بگیرد، صحیح نیست.

عدم قدرت بر انجام مناسک

مسئله ۲۰۹-- کسی که حج بر او مستقر شده اگر تمکن از مباشرت در حج را نداشته باشد چه به خاطر بیماری که امید بهبودی آن را ندارد، یا به خاطر زندانی بودن، یا پیری و ناتوانی یا حرجی بودن اعمال حج برای او نایب گرفتن برای انجام حج بر او واجب است.

مسئله ۲۱۰-- نیابت از حی در حج واجب در صورتی صحیح است که فردی که حج بر او مستقر شده به جهت بیماری یا پیری

قدرت انجام مناسک حج را نداشته باشد، یا انجام حج

مناسک حج (فاضل)، ص: ۹۸

برای او مشقت و حرج داشته باشد و امید بهبودی و رفع حرج نیز نداشته باشد.

مسئله ۲۱۱-- در فرض سابق وجوب نیابت فوری است. اما اگر حج بر او مستقر نشده باشد اقوی عدم وجوب استنابه است.

مسئله ۲۱۲-- کسی که به جهت عدم وجود نایب یا گران بودن اجرت آن نتواند نایب بگیرد وجوب استنابه از او برداشته می‌شود،

ولی بعد از مرگ واجب است از ترکه او برایش استنابه کنند. و همچنین است اگر تمکن از استنابه داشته و عصباناً ترک کرده است.

مسئله ۲۱۳-- نیابت مجانی و تبرعی از میت صحیح و مجزی است. اما نیابت تبرعی از شخص زنده چه در تمام اعمال حج یا بعضی

از اعمال حج صحیح و مجزی نیست. مگر در رمی جمره که در مسئله ۸۲۵ خواهد آمد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۹۹

مسئله ۲۱۴-- اگر کسی در حین انجام مناسک بیهوش یا دیوانه شد فرد دیگری نمی‌تواند تبرعاً اعمال او را تمام کند، بجز رمی

بیهوش که تفصیل آن در احکام رمی خواهد آمد، ولی اگر به علت بیماری از انجام بقیه مناسک معذور شد می‌تواند استنابه کند تا

بقیه اعمال را طبق تفصیلی که در جای خود می‌آید انجام دهد.

مسئله ۲۱۵-- شخص می‌تواند به دیگری وکالت دهد که قربانی او را ذبح کند یا اگر عذری برای او پیش آمد مثلاً بیهوش شد بقیه

اعمال را به نیابت از او بجا آورد. ولی احوط این است که او را وکیل کند تا قربانی را خریده و ذبح کند و در صورت پیش آمدن

عذر تتمه اعمال را به نیابت از او بجا آورد.

مسئله ۲۱۶-- سه شرط اخیر مربوط به حج واجب

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۰۰

است. لذا در نیابت از حج مستحبی غیر از شرط اول بقیه شروط در منوب عنه لازم نیست.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۰۱

حج تمتع

اشاره

حج تمتع مرکب از دو قسمت است: ۱- عمره تمتع. ۲- حج تمتع.

مسئله ۲۱۷-- این دو قسمت را باید یک نفر و به نیت یک فرد و در یک سال در ماههای حج (شوال، ذی القعدة، ذی الحجه) به

دنبال هم بجا آورد، و الا صحیح نیست.

مسئله ۲۱۸-- عمره تمتع مرکب از پنج جزء است: ۱- احرام. ۲- طواف. ۳- نماز طواف. ۴- سعی بین صفا و مروه.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۰۲

۵- تقصیر. و حج تمتع مرکب از سیزده جزء است: ۱- احرام. ۲- وقوف در عرفات. ۳- وقوف در مشعرالحرام. ۴- رمی جمره عقبه.

۵- قربانی. ۶- حلق یا تقصیر. ۷- طواف. ۸- نماز طواف. ۹- سعی. ۱۰- طواف نساء. ۱۱- نماز طواف نساء. ۱۲- ماندن در منی.

۱۳- رمی جمرات سه گانه.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۰۳

بخش اول: عمره تمتع

احرام

اشاره

مسأله ۲۱۹-- هنگام احرام مراعات چهار چیز واجب است: ۱- میقات. ۲- نیت. ۳- لباس احرام. ۴- تلبیه. مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۰۴

میقات

مسأله ۲۲۰-- احرام عمره تمتع باید در محل خاصی که «میقات» نامیده می‌شود انجام شود.

مسأله ۲۲۱-- در راههایی که به مکه منتهی می‌شود پنج میقات به نامهای زیر وجود دارد:

۱-- مسجد شجره (ذوالحلیفه).

۲-- وادی عتیق.

۳-- قرن المنازل.

۴-- یلملم.

۵-- جحفه.

مسأله ۲۲۲-- این پنج میقات محل احرام عمره تمتع است، و در حال اختیار احرام از غیر این مواقیت صحیح نیست. اما محل احرام عمره مفرده علاوه بر این موارد ادنی الحل نیز می‌باشد. و میقات احرام حج قران و افراد علاوه بر این موارد منزل فرد هم می‌باشد (اگر منزل وی بین میقات و مکه، یا خود مکه باشد) و میقات حج تمتع فقط مکه می‌باشد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۰۵

مسأله ۲۲۳-- کسی که در مکه باشد و بخواهد عمره تمتع انجام دهد در حال اختیار باید به یکی از مواقیت مذکوره برود، و نمی‌تواند از تنعیم محرم شود.

مسأله ۲۲۴-- اگر این فرد از رفتن به میقات معذور باشد لازم است به خارج از حرم برود و از ادنی الحل (تنعیم) محرم شود. و در این فرض احرام و عمره تمتع او صحیح است.

مسأله ۲۲۵-- کسی که وارد مکه شده، ولی منزل او مکه یا در محدوده شانزده فرسخی مکه نیست، اگر بخواهد حج افراد انجام دهد، باید به یکی از مواقیت معروفه برود، و از آنجا محرم شود، و اگر از رفتن به میقات معذور است احتیاط این است که از جعرانه، و اگر نتواند از ادنی الحل محرم شود.

مسأله ۲۲۶-- وادی عتیق میقات کسانی است که

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۰۶

از راه عراق و نجد به مکه می‌روند.

مسأله ۲۲۷-- قرن‌المنازل میقات کسانی است که از راه طائف به مکه می‌روند.

مسأله ۲۲۸-- یلملم میقات کسانی است که از راه یمن به مکه می‌روند.

مسأله ۲۲۹-- جحفه میقات کسانی است که از راه شام به مکه می‌روند.

مسأله ۲۳۰-- کسانی که از یک راه قصد رفتن به مکه را دارند اگر به هر دلیلی قبل از رسیدن به میقات از راه دیگری ادامه مسیر

دادند. در میقات کسانی که از آن راه به مکه می‌روند محرم شوند.

مسئله ۲۳۱-- در ذوالحلیفه «مسجد شجره» میقات مخصوص مسجد است. ولی در بقیه میقاتها محل مورد نظر طبق تشخیص عرف میقات است. و لازم نیست در مسجد باشد.

مسئله ۲۳۲-- مسجد شجره میقات کسانی است

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۰۷

که از مدینه منوره به مکه می‌روند.

مسئله ۲۳۳-- احتیاط واجب آن است که داخل مسجد شجره محرم شوند. نه خارج آن هر چند کنار مسجد باشد.

مسئله ۲۳۴-- احرام از قسمت توسعه یافته مسجد شجره هم صحیح است و لازم نیست حتماً از مسجد اصلی محرم شوند هر چند مستحب است.

مسئله ۲۳۵-- شخص جنب و حائض می‌تواند در حال عبور از مسجد بدون توقف در آن محرم شود.

مسئله ۲۳۶-- اگر جنب و حائض و نساء عصباناً وارد مسجد شجره شده و در حال توقف محرم شود هر چند عصبان کرده است ولی احرام او صحیح است.

مسئله ۲۳۷-- جنب یا حائض بعد از پاک شدن اگر

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۰۸

نتواند غسل کند و احرام در حال عبور از مسجد هم برایش ممکن نباشد باید تیمم کند و داخل مسجد محرم شود.

مسئله ۲۳۸-- حائض و نساء که هنوز پاک نشده‌اند اگر نتوانند در حال عبور از داخل مسجد محرم شوند باید کنار مسجد محرم شوند.

مسئله ۲۳۹-- تقدیم و تأخیر احرام از میقات جایز نیست و حتماً باید از میقات محرم شوند.

مسئله ۲۴۰-- تأخیر احرام برای کسی از مسجد شجره عبور می‌کند جایز نیست. مگر در موارد اضطرار که می‌تواند احرام را تا «حجفه» تأخیر بیندازد.

مسئله ۲۴۱-- احرام قبل از میقات با نذر صحیح است. بنابراین هر کس می‌تواند نذر کند در مدینه یا شهرستان خود محرم شود، و در حال احرام از میقات یا محاذات میقات عبور کند.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۰۹

مسئله ۲۴۲-- اگر محرم شدن قبل از میقات مستلزم انجام عملی حرام باشد، مثلاً نتواند محرمات احرام را رعایت کند، نذر نسبت به آن صحیح نیست، و در این فرض احرام قبل از میقات نیز محل اشکال است.

مسئله ۲۴۳-- نذر زن بدون اذن شوهر صحیح نیست، و اگر با همین نذر قبل از میقات محرم شود احرام او باطل است. بلی اگر زن با اجازه شوهر به حج مشرف شده و شوهر همراه او نیست اگر از اجازه به اصل سفر فهمیده شود که ملحقات و لوازم آن هم مورد اجازه است، چنانچه بر زن لازم باشد نذر کند، نذر او در این فرض صحیح است.

مسئله ۲۴۴-- مادامی که شخص علم یا اطمینان پیدا نکرده که فلان محل میقات است یا دو شاهد عادل شهادت نداده باشند نمی‌تواند محرم شود.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۱۰

مسئله ۲۴۵-- کسی که محل میقات را نمی‌شناسد نمی‌تواند به گفته راهنما که می‌گوید فلان محل میقات است، محرم شود، مگر اینکه از گفته او اطمینان حاصل کند.

مسئله ۲۴۶-- چنانچه از راهی به مکه برود که از هیچ یک از میقاتها عبور نمی‌کند باید از محاذات میقات احرام ببندد. و همان طور که عبور از میقات بدون احرام جایز نیست، عبور از محاذات میقات هم بدون احرام جایز نیست.

مسئله ۲۴۷-- اگر از مسیری برود که محاذات دو میقات قرار گیرد احتیاط واجب است از محاذات اولین میقات محرم شود.

مسئله ۲۴۸-- مراد از محاذات جایی است که کسی که به طرف مکه می‌رود. میقات در دست راست یا چپ او واقع شود، به طوری که اگر از آنجا بگذرد میقات متمایل به پشت او شود.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۱۱

مسئله ۲۴۹-- در تشخیص محاذات میقات هم مثل محل میقات باید از روی علم و اطمینان یا شهادت دو نفر عادل عمل کند، و نمی‌تواند طبق قول یک نفر یا از روی ظن عمل کند.

مسئله ۲۵۰-- کسانی که با هواپیما به جده می‌روند یا در جده کار می‌کنند نمی‌توانند برای عمره تمتع از جده یا حدیبیه محرم شوند، بلکه باید به یکی از مواقیت (مثل جحفه یا مسجد شجره) رفته از آنجا محرم شوند. ولی در عمره مفرده لازم نیست به میقاتهای پنجگانه بروند، و می‌توانند از ادنی الحل محرم شوند.

مسئله ۲۵۱-- اگر احرام را از روی علم و عمد و بدون عذر از میقات تأخیر انداخت اگر نتواند برای احرام به میقات بازگردد حج او باطل است.

مسئله ۲۵۲-- کسی که از روی جهل یا فراموشی یا عذر دیگر بدون احرام از میقات عبور کند، در

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۱۲

صورت امکان هر جا که یادش آمد باید به میقات برگشته و از آنجا محرم شود.

مسئله ۲۵۳-- در فرض سابق اگر امکان رجوع به میقات نباشد. اگر داخل حرم نشده از هر جا یادش آمد محرم شود، هر چند مستحب است تا می‌تواند به طرف میقات برگشته و دورتر از حرم محرم شود.

مسئله ۲۵۴-- در فرض سابق اگر بعد از دخول به حرم یادش آمد و امکان و فرصت برگشت به خارج از حرم را دارد باید خارج شده از ادنی الحل محرم شود. و احتیاط مستحب آن است که تا می‌تواند به طرف میقات برگردد، و اگر امکان ندارد از داخل حرم محرم شود.

مسئله ۲۵۵-- کسی که در میقات لباس احرام و تلبیه را فراموش کرد و تا آخر اعمال عمره و حج متوجه نشد، و در عین حال عمداً مرتکب

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۱۳

محرمات احرام شد عمره و حج او صحیح است، و کفارات احرام نیز بر او واجب نیست.

مسئله ۲۵۶-- کسی که در میقات محرم می‌شود.

لازم نیست مستقیماً وارد حرم شود، بلکه می‌تواند به جاهای دیگر برود، مثلاً به مدینه برگردد و چند روز در آنجا بماند.

[واجبات احرام]

نیت

مسئله ۲۵۷-- نیت یعنی قصد انجام اعمال عمره یا حج. و لازم نیست قصد کند محرمات احرام را انجام ندهد، بلکه اگر قصد انجام

محرمات احرام را هم داشته باشد چنانچه محرماتی باشد که به صحت حج ضرر نزنند، اشکالی ندارد.

مسئله ۲۵۸-- لازم نیست نیت را به زبان بگویند یا حتی به قلب خطور دهد، بلکه انگیزه و داعی در انجام عمل مثل سایر عبادات کافی است.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۱۴

مسئله ۲۵۹-- احرام عمره یا حج همچون سایر اعمال آن از عبادات است، و باید با نیت خالص برای اطاعت خدای سبحان (قربۀ‌الی الله) انجام شود، و اگر با ریا انجام شود موجب بطلان احرام می‌شود.

مسئله ۲۶۰-- در نیت احرام باید خصوصیات عمل معلوم باشد، یعنی مشخص باشد که می‌خواهد عمره مفرده انجام دهد، یا عمره تمتع، یا حج تمتع، یا حج افراد یا قران، یا حج واجب یا مستحب، و اگر واجب است حجة الاسلام است یا حج نذری.

مسئله ۲۶۱-- اگر در اثر ندانستن مسأله یا غفلت به جای عمره تمتع نیت حج تمتع کرد یا برعکس. اگر نظرش این باشد که وظیفه خود را انجام دهد و عملی را که خدا از او می‌خواهد بجا آورد، و گمان می‌کرد که نام جزء اول حج است.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۱۵

ظاهراً عمل او صحیح و عمره تمتع محسوب می‌شود.

مسئله ۲۶۲-- اگر به هر علتی گمان کند که حج تمتع مقدم است- با عنایت به اینکه حج تمتع چیست، یعنی قصد کند بعد از احرام به عرفات و مشعر برود و بقیه اعمال حج را انجام دهد- و نیت حج تمتع کند، احرام او باطل است.

مسئله ۲۶۳-- در فرض سابق اگر با همان حال از میقات عبور کرده است، حکم کسی را دارد که بدون احرام از میقات گذشته است.

مسئله ۲۶۴-- کسی که وظیفه فعلی او عمره تمتع است، ولی می‌داند که نمی‌تواند اعمال عمره تمتع را قبل از حج تمتع انجام دهد، و حج او بدل به افراد می‌شود نباید نیت حج افراد کند، بلکه باید نیت عمره تمتع کند و در ضیق وقت عدول به حج افراد کند.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۱۶

مسئله ۲۶۵-- کسی که می‌خواهد حجة الاسلام بجا آورد، ولی در میقات می‌داند اگر بخواهد عمره تمتع بجا آورد به علت تنگی وقت، و قوف رکنی عرفات از او فوت می‌شود، در این صورت به نیت حج افراد محرم شود.

مسئله ۲۶۶-- در فرض سابق اگر تأخیر در میقات از روی عذر بوده، پس از حج افراد باید عمره مفرده بجا آورد، و کفایت از حجة الاسلام می‌کند.

و اگر حج او مستحبی است، انجام عمره مفرده لازم نیست.

مسئله ۲۶۷-- کسی که حج واجب خود را انجام داده و دو مرتبه مشرف شده اگر از روی جهل یا فراموشی نیت حجة الاسلام کند، اشکال دارد، مگر این که قصد او انجام وظیفه بوده، ولی در اسم اشتباه کرده است.

مسئله ۲۶۸-- نایب اگر به جهت فراموشی یا علت

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۱۷

دیگری برای عمره تمتع یا عمره مفرده به نیت خود محرم شد، نمی‌تواند دوباره به نیت منوب عنه محرم شود. بلکه باید آن عمل را تمام کرده، و بعد برای انجام عمره تمتع به نیت منوب عنه از یکی از مواقیت معروفه محرم شود.

مسئله ۲۶۹-- اگر بعد از محرم شدن شک کند که نیت حج تمتع کرده یا عمره تمتع، بناگذاشته که نیت عمره تمتع کرده، و عمره او صحیح است.

مسئله ۲۷۰-- قصد ابطال عمره یا حج یا بعضی از اعمال آن موجب بطلان آن عمل نمی‌شود.

مسئله ۲۷۱-- اگر بعد از احرام در میقات مجدداً برای عمل دیگری نیت احرام کند چون احرام اول منعقد شده است احرام دوم باطل است.

مسئله ۲۷۲-- اگر با احرام صحیح عمره مفرده انجام دهد، و بعداً برای عمره تمتع محرم شود، و پس از آن متوجه شود که اعمال عمره مفرده

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۱۸

سابق باطل یا ناقص بوده، بطوری که از احرام خارج نشده، احرام دوم باطل است، و باید عمره مفرده را تکمیل کند.

مسئله ۲۷۳-- اگر در میقات به قصد حج افراد محرم شود و بعد متوجه شود که وظیفه اش حج تمتع بوده است، احرامش باطل است، لذا نمی تواند نیت خود را به عمره تمتع یا حتی عمره مفرده تغییر دهد. بلکه باید برای انجام وظیفه اش مجدداً محرم شود.

مسئله ۲۷۴-- اگر شخص در میقات محرم شد و بعد از ورود به مکه پشیمان شد نمی تواند احرام خود را به هم بزند، و قصد محل شدن، او را از احرام خارج نمی کند، و اگر کاری که موجب کفاره است بجا آورد باید کفاره بدهد، و تا وقتی اعمال عمره یا حج را انجام ندهد. محل نمی شود.

مسئله ۲۷۵-- کسی که قبل از میقات یا در میقات

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۱۹

بیهوش شده است وظیفه ای ندارد. بلی اگر ممکن است صبر کنند تا بهبودی حاصل شود، و آلاً می توانند او را بدون احرام وارد مکه کنند.

اما اگر قبل از تنگی وقت اعمال بهبود یافت باید به یکی از مواقیت معروفه برگردد و محرم شود، و اگر امکان برگشت نبود تکلیفی ندارد. و معلوم می شود در این سال حج بر او واجب نشده است.

و الحاق بیهوش به جاهل و ناسی مشکل است.

بلی چنانچه قبلاً حج بر او مستقر بوده، یا بعداً استطاعت پیدا کرد، باید حج بجا آورد.

لباس احرام

مسئله ۲۷۶-- یکی از واجبات احرام پوشیدن دو جامه احرام است، که یکی لنگ و دیگری ردا نامیده می شود. و احتیاط واجب آن است که لباس احرام را قبل از گفتن لبیک بپوشد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۲۰

مسئله ۲۷۷-- دو جامه ای را که باید محرم بپوشد مخصوص مرد است، ولی زن قبل از تلبیه قصد کند همان لباسی را که پوشیده لباس احرامش باشد. و لازم نیست نندوخته باشد، ولی احتیاط مستحب آن است که فقط در حال نیت و تلبیه دو لباس احرام را بپوشد.

مسئله ۲۷۸-- لازم نیست محرم جامه احرام را همیشه در بر داشته باشد، بلکه جایز است آنها را عوض کند، یا به هر علتی لخت شود.

مسئله ۲۷۹-- افضل آن است که محرم برای طواف همان جامه های احرام را که با آن احرام بسته بپوشد.

مسئله ۲۸۰-- محرم می تواند بیش از دو جامه احرام بپوشد، ولی تمام آنها باید شرایط لباس احرام را داشته باشد.

مسئله ۲۸۱-- باید لباس احرام را به گونه ای

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۲۱

پوشد که یکی عرفاً لنگ تلقی شود، و مستحب است ناف تا زانو را بپوشاند و دیگری رداء شمرده شود، و لازم است شانه و قسمتی از بدن را بپوشاند.

مسئله ۲۸۲-- یک جامه بلند که مقداری از آن را به صورت لنگ ببندد و مقداری را به صورت رداء به احتیاط واجب کفایت نمی‌کند.

مسئله ۲۸۳-- پوشیدن جامه احرام یک واجب تعبدی است، لذا باید قصد اطاعت امر الهی را بکند، ولی کردن لباس معمولی واجب نیست با قصد قربت باشد هر چند مستحب است.

مسئله ۲۸۴-- اگر عصباناً دو جامه احرام را نپوشد یا در لباس معمولی محرم شود هر چند گناه کرده است ولی احرام او صحیح است.

مسئله ۲۸۵-- همانگونه در محرمات احرام خواهد آمد مردان محرم باید از پوشیدن لباس دوخته

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۲۲

اجتناب کنند. لذا جامه احرام برای مردان نباید دوخته باشد.

مسئله ۲۸۶-- جامه‌ای که لنگ قرار می‌دهد نباید نازک و بدن نما باشد، و احتیاط واجب است که رداء نیز نازک نباشد.

مسئله ۲۸۷-- جامه احرام باید از جنسی باشد که نماز در آن صحیح باشد، بنابراین جامه حریر و غیرمأکول یا نجس غیر معفو کفایت نمی‌کند.

مسئله ۲۸۸-- بنابر احتیاط واجب لباسی را که زن در حال احرام می‌پوشد از حریر خالص نباشد.

مسئله ۲۸۹-- جامه احرام باید پاک باشد، و اگر در حال احرام جامه احرام یا لباسی که زن پوشیده نجس شود به احتیاط واجب باید آن را تطهیر یا تبدیل کند. ولی اگر تطهیر نکند احرام او باطل نشده و کفاره هم ندارد.

مسئله ۲۹۰-- احتیاط آن است که جامه احرام از

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۲۳

پوست نباشد، هر چند لازم نیست منسوج و بافتنی باشد. لذا نمدهم کفایت می‌کند.

مسئله ۲۹۱-- لازم نیست شخص در حال احرام از حدث اکبر و اصغر پاک باشد، لذا شخص محدث لازم نیست فوراً غسل کند یا وضو بگیرد. بلی اگر بدنش نجس باشد احتیاط مستحب است که آن را پاک کند.

تلبیه

مسئله ۲۹۲-- آخرین واجب در احرام، تلبیه است.

یعنی گفتن لبیک‌ها به شکل زیر: «لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَشَرِيكَ لَمْكَ لَبَّيْكَ» که با یکبار گفتن آن محرم شده و احرامش صحیح است. هر چند تکرار آن مستحب است. و احتیاط مستحب آن است که بعد از مقدار واجب آن بگوید:

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۲۴

«إِنَّ الْحَمْدَ وَالنُّعْمَةَ لَمَكَ وَالْمُلْكَ، لَشَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ». و احتیاط مستحب آن است که به جای صورت اول بگوید: «لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنُّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ، لَشَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ». و مستحب است بعد از آن بگوید: «لَبَّيْكَ ذَا الْمَعَارِجِ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ دَاعِيَا إِلَى دَارِ السَّلَامِ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ عَفَّارَ الدُّنُوبِ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ أَهْلَ التَّلْبِيَةِ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ تُبَدِّئُ

وَالْمَعَادُ إِلَيْكَ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ تَسْتَعْنِي وَيُقْتَرُّ إِلَيْكَ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ مَرْهُوبًا وَمَرْغُوبًا إِلَيْكَ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ إِلَهَ الْحَقِّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ ذَا النِّعْمَاءِ وَالْفَضْلِ الْحَسَنِ الْجَمِيلِ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ كَشَّافِ الْكَرْبِ الْعِظَامِ

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۲۵

لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ عَبْدُكَ وَابْنُ عِبْدِكَ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ يَا كَرِيمُ لَبَّيْكَ». و خوب است این جملات را نیز بگوید: «لَبَّيْكَ أَتَقَرَّبُ إِلَيْكَ بِمُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ بِحَبَّجَةٍ وَعُمَرَةَ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ وَهَذِهِ عُمَرَةُ مُتَعِيَةً إِلَى الْحَرَجِ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ أَهْلَ التَّلْبِيَةِ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ تَلْبِيَةً تَمَامُهَا وَبَلَاغُهَا عَلَيْكَ».

مسئله ۲۹۳-- ترجمه مقدار واجب تلبیه چنین است: «همواره دعوت تو را اجابت می‌کنم خدایا، همواره اجابت می‌کنم تو را، همواره اجابت می‌کنم تو را، برای تو شریکی نیست، همواره اجابت می‌کنم تو را». و ترجمه جمله بعد که مستحب است چنین است:

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۲۶

«همانا ستایش و نعمت و پادشاهی از آن تو است. شریکی برای تو نیست، اجابت می‌کنم تو را».

مسئله ۲۹۴-- باید تلبیه را به مقدار واجب یاد بگیرد و به نحو صحیح بگوید، و اگر نتواند یاد بگیرد یک نفر به او تلقین کند تا به نحو صحیح بگوید.

مسئله ۲۹۵-- اگر نتواند یاد بگیرد و با تلقین هم نتواند به صورت صحیح بگوید به هر نحو که می‌تواند بگوید، و ظاهراً همین مقدار کافی است، هر چند احتیاط مستحب آن است که ترجمه آن را بگوید و نایب هم بگیرد.

مسئله ۲۹۶-- کسی که لال است و قادر نیست تلبیه را بگوید باید با انگشت اشاره کند و زبانش را هم حرکت دهد، و بهتر است نایب هم بگیرد.

مسئله ۲۹۷-- اگر کسی لیبک را به مقدار واجب

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۲۷

نگفت محرم نشده، و اگر موجبات کفاره در حال احرام را به جا آورد کفاره ندارد. و همین طور است اگر عمداً غلط بگوید یا با ریا آن را باطل کند.

مسئله ۲۹۸-- تأخیر تلبیه از میقات جایز نیست، و اگر تأخیر انداخت حکم کسی را دارد که بدون احرام از میقات گذشته است.

مسئله ۲۹۹-- اگر از روی ندانستن یا فراموشی لیبک را نگفت و بعد از عبور از میقات متوجه شد، در صورت امکان واجب است به میقات باز گردد و لیبک بگوید، و اگر امکان بازگشت نبود چنانچه وارد حرم نشده از جایی که متذکر شده لیبک بگوید، و اگر داخل حرم شده در صورت امکان به خارج حرم برود و آنجا لیبک بگوید، و اگر امکان خارج شدن وجود نداشت همان جا بگوید.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۲۸

مسئله ۳۰۰-- اگر تلبیه را در عمره تمتع فراموش کرد یا از روی جهل نگفت و تا پایان اعمال عمره تمتع یادش نیامد اگر بتواند باید به میقات- ولو ادنی‌الحل- رفته و جبران کند، و اگر وقت جبران ندارد عمره‌اش باطل است و باید حج افراد انجام دهد. و در این صورت کفایت از حجه الاسلام می‌کند.

مسئله ۳۰۱-- اگر کسی تلبیه را غلط بگوید.

چنانچه بداند در صورت غلط گفتن محرم نمی‌شود اعمال او باطل است. و اگر نداند چنانچه بعد از وقوفین یا وقتی که قابل جبران نباشد متوجه شد، اعمال او محکوم به صحت است. اما احتیاط استحبایی این است که به این حج اکتفا نکند.

مسئله ۳۰۲-- کسی که برای عمره تمتع محرم شده مستحب است لیبک را تکرار کند. و چنانچه

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۲۹

خانه‌های مکه پیدا شد واجب است تلبیه را قطع کند. و کسی که احرام حج بسته باید ظهر روز عرفه تلبیه را قطع کند.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۳۰

مستحبات و مکروهات احرام

اشاره

مسأله ۳۰۳- - مستحبات احرام چند چیز است: ۱- قبلًا بدن خود را پاکیزه کرده و ناخن و شارب خود را بگیرد، و موی زیر بغل و عانه را بانوره ازاله نماید. ۲- کسی که قصد حج دارد از اول ماه ذی القعدة و شخصی که قصد عمره مفرده دارد پیش از یکماه موی سر و ریش را رها کند. ۳- پیش از احرام در میقات غسل احرام کند، و این غسل از حائض و نفساء نیز صحیح است، و تقدیم این غسل بخصوص اگر خوف آن باشد که در میقات نتوان غسل کرد جایز است. و در صورت تقدیم اگر در میقات امکان انجام غسل

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۳۱

بود مستحب است غسل را اعاده کند. و بعد از این غسل اگر لباسی را پوشید یا چیزی را خورد که بر محرم حرام است، باز هم اعاده مستحب است، و اگر روز غسل کرد از غسل تا آخر شب آینده کفایت می‌کند. و همچنین اگر شب غسل کرد تا آخر روز آینده کافی است. ولی اگر بعد از غسل و پیش از احرام به حدث أصغر محدث شد غسل را اعاده کند. ۴- دو جامه احرام از پنبه باشد. ۵- پارچه احرام سفید باشد. ۶- احرام را به ترتیب ذیل ببندد: در صورت تمکن بعد از فریضه ظهر، و در صورت عدم تمکن بعد از فریضه دیگر، و در صورت عدم تمکن از آن، بعد از شش یا دو رکعت نماز نافله، در رکعت اول پس از حمد سوره توحید، و در رکعت دوم سوره جحد را بخواند، و

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۳۲

شش رکعت افضل است، و بعد از نماز، حمد و ثنای الهی را بجا آورد، و بر پیغمبر و آل او صلوات بفرستد، آنگاه بگوید: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ أَنْ تَجْعَلَنِي مِمَّنْ اسْتَجَابَ لَكَ، وَ آمَنَ بِوَعْدِكَ، وَ اتَّبَعَ أَمْرَكَ، فَأَنَّى عَبْدُكَ وَ فِي قَبْضَتِكَ، لَأَوْفَىٰ إِلَّا مَا وَفَيْتَ، وَ لَا آخِذٌ إِلَّا مَا أَعْطَيْتَ، وَ قَدْ ذَكَرْتَ الْحَجَّ، فَأَسْأَلُكَ أَنْ تَغْرِمَ لِي عَلَيْهِ عَلَيَّ كِتَابِكَ، وَ سَيِّئَةَ نَبِيِّكَ، صِلَاؤُكَ عَلَيْهِ وَ آلِهِ، وَ تَقْوِيَنِي عَلَيَّ مَا ضَعُفْتُ عَنْهُ، وَ تُسَلِّمْ لِي مَنَاسِكِي، فِي يُسْرٍ مِنْكَ وَ عَافِيَةٍ، وَ اجْعَلْنِي مِنْ وَفِدِكَ الَّذِي رَضِيَتْ وَ ارْتَضَيْتَ، وَ سَمَّيْتَ وَ كَتَبْتَ، اللَّهُمَّ أَنِّي خَرَجْتُ مِنْ شَفَّةٍ بَعِيدَةٍ، وَ انْفَقْتُ مَالِي ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِكَ، اللَّهُمَّ فَتَمِّمْ لِي حَجَّتِي وَ عُمْرَتِي، اللَّهُمَّ إِنِّي

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۳۳

ارِيدُ التَّمَتُّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ، عَلَيَّ كِتَابِكَ وَ سَيِّئَةَ نَبِيِّكَ، صِلَاؤُكَ عَلَيْهِ وَ آلِهِ، فَانْ عَرِّضْ لِي عَارِضٌ يَحْبِسُنِي، فَحَلِّنِي حَيْثُ حَبَسْتَنِي، بِقَدْرِكَ الَّذِي قَدَّرْتَ عَلَيَّ، اللَّهُمَّ إِنْ لَمْ تَكُنْ حَاجَّةً فَعُمْرَةٌ، أَحْرَمُ لَكَ شَعْرِي وَ بَشْرِي وَ لَحْمِي وَ دَمِي وَ عِظَامِي وَ مَخْيِي وَ عَصَبِي، مِنَ النِّسَاءِ وَ الثِّيَابِ وَ الطَّيْبِ، ابْتِغَاءً بِذَلِكَ وَ جَهَكَ وَ الدَّارَ الْآخِرَةَ». ۷- هنگام پوشیدن دو جامه احرام بگوید: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي رَزَقَنِي مَا أُوَارِي بِهِ عَوْرَتِي، وَ أُوَدِّي فِيهِ فَرْضِي، وَ أَعْبُدُ فِيهِ رَبِّي، وَ أَنْتَهِيَ فِيهِ إِلَيَّ مَا أَمَرَنِي، الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي قَصَدْتَهُ فَبَلَّغَنِي، وَ أَرَدْتَهُ فَأَعَانَنِي وَ قَبَّلَنِي، وَ لَمْ يَقْطَعْ بِي، وَ وَجَّهَهُ أَرَدْتُ فَسَلَّمَنِي، فَهُوَ حِصْنِي وَ كَهْفِي

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۳۴

وَ حِرْزِي وَ ظَهْرِي وَ مَلَاذِي وَ رَجَائِي وَ مَنجَايَ وَ ذُخْرِي وَ عُدَّتِي فِي شِدَّتِي وَ رَخَائِي». ۸- تلبیه‌ها را در حال احرام تکرار کند، خصوصاً در

موارد ذیل: الف- وقت برخاستن از خواب. ب- بعد از هر نماز واجب و مستحب. ج- هنگام بالا رفتن از سربالایی یا سرازیر شدن از آن. د- وقت سوار شدن یا پیاده شدن. ه- آخر شب. و- اوقات سحر. حائض و نفساء نیز این تلبیه‌ها را بگویند. ۹- پس از احرام عمره تمتع تلبیه را تکرار کند تا آنکه خانه‌های مکه را ببیند، و اما تلبیه حج تا ظهر روز عرفه مستمر است.
مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۳۵

مکروهات احرام

مسأله ۳۰۴-- مکروهات احرام چند چیز است: ۱- احرام در جامه سیاه و رنگین، بجز رنگ سبز. ۲- خوابیدن محرم بر رخت و بالش زرد رنگ. ۳- احرام بستن در جامه چرکین. و اگر جامه در حال احرام چرک شود بهتر است مادامی که در حال احرام است آنرا نشوید. ۴- احرام بستن در جامه راه راه. ۵- استعمال حنا پیش از احرام، چنانچه اثر آن تا حال احرام باقی بماند. ۶- حمام رفتن، و اولی آن است که محرم بدن خود را با کیسه و مثل آن نساید. ۷- لبیک گفتن محرم در جواب کسی که او را صدا کند.
مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۳۶

محرمات احرام

اشاره

مسأله ۳۰۵-- محرمات احرام عبارتند از: ۱- آمیزش. ۲- بوسیدن. ۳- لمس کردن. ۴- نگاه با شهوت. ۵- عقد کردن. ۶- استمناء. ۷- پوشاندن سر. ۸- پوشیدن لباس دوخته. ۹- پوشاندن تمام روی پا. ۱۰- پوشاندن صورت. ۱۱- استعمال عطریات.
مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۳۷

۱۲- زینت. ۱۳- نگاه کردن به آینه. ۱۴- روغن مالیدن. ۱۵- ناخن گرفتن. ۱۶- ازاله مو. ۱۷- سایه قرار دادن. ۱۸- فسوق. ۱۹- جدال. ۲۰- خون درآوردن از بدن خود. ۲۱- کندن دندان. ۲۲- کشتن حشرات بدن. ۲۳- حمل سلاح. ۲۴- کندن گیاهان و درختان حرم. ۲۵- شکار.
مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۳۸

آمیزش

مسأله ۳۰۶-- آمیزش در عمره تمتع حتی اگر از روی علم و عمد باشد ظاهراً موجب بطلان عمره تمتع نمی‌شود. و احتیاط آن است که اگر این عمل پیش از سعی واقع شد عمره را تمام کند و آن را دو مرتبه بجا آورد، و اگر وقت تنگ باشد می‌تواند عمره را تمام کرده و سپس حج تمتع بجا آورد. و به احتیاط مستحب سال بعد حج را اعاده کند.

مسأله ۳۰۷-- در فرض سابق گرچه حج باطل نمی‌شود ولی به احتیاط واجب باید کفاره بدهد. و کفاره آن یک شتر یا یک گاو یا یک گوسفند به اختیار خودش می‌باشد. اگر چه بهتر است شتر را انتخاب کند.

مسأله ۳۰۸-- اگر در عمره مفرده قبل از سعی آمیزش کند باید عمره را تمام کند و یک شتر

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۳۹

کفاره بدهد، و در ماه بعد هم یک عمره مفرده دیگر انجام دهد، و در این عمره باید از جایی محرم شود که در عمره قبلی از آنجا محرم شده است، مگر اینکه نتواند به آنجا برود.

مسئله ۳۰۹-- اگر در حج تمتع قبل از وقوف به مشعر از روی علم و عمد آمیزش کند هر چند حج او صحیح است، ولی باید سال بعد یک حج تمتع به عنوان عقوبت انجام دهد، و یک شتر و اگر قدرت نداشت یک گاو کفاره بدهد.

مسئله ۳۱۰-- در فرض سابق بعد از آمیزش، زن و شوهر نباید با هم خلوت کنند تا اعمال و مناسک را تمام کنند. و همین طور در سال بعد اگر از همان راه قصد حج داشته باشند. پس از رسیدن به محل معصیت باید تا پایان اعمال از هم جدا شوند.

مسئله ۳۱۱-- اگر در حج تمتع بعد از وقوف به

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۴۰

مشعر و قبل از تمام شدن شوط سوم طواف نساء آمیزش کند. حج او صحیح است ولی باید کفاره بدهد. و اگر بعد از گذشت شوط سوم طواف نساء آمیزش کند کفاره هم ندارد.

مسئله ۳۱۲-- مسائل آمیزش بین زن و مرد مشترک است، ولی اگر زن مجبور به آمیزش شود. بر زن لازم نیست کفاره بدهد اما مرد باید کفاره خود و زن را بدهد، و حج زن ظاهراً صحیح است.

مسئله ۳۱۳-- در مسائلی که گذشت فرقی نمی‌کند که نزدیکی از جلو باشد یا عقب، با همسر دائمی یا موقت خود باشد، یا زنا و وطی به شبهه باشد و همین طور فرقی نمی‌کند که منی خارج شود یا خیر.

مسئله ۳۱۴-- نزدیکی دو مرد (لواط) گر چه حرمت نفسی و ذاتی شدیدی دارد و موجب حد

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۴۱

می‌شود، ولی احکام آمیزش در احرام را ندارد.

بوسیدن

مسئله ۳۱۵-- اگر بدون شهوت همسرش را ببوسد حرام نیست و کفاره ندارد، ولی اگر با شهوت همسرش را ببوسد و منی از او خارج شود باید یک شتر کفاره بدهد، و اگر منی از او خارج نشود یک گوسفند کفاره بدهد.

مسئله ۳۱۶-- شخص محل می‌تواند همسر محرم خود را ببوسد، ولی اگر فرد محرم لذت ببرد نباید اجازه بدهد.

لمس کردن

مسئله ۳۱۷-- اگر همسر خود را با شهوت لمس کند یا بازی کند و انزال شود بنا بر احتیاط واجب باید یک شتر کفاره بدهد، و اگر انزال نشود کفاره

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۴۲

آن یک گوسفند است.

مسئله ۳۱۸-- کسی که محرم نشده یا محل شده می‌تواند همسر خود را اگر چه محرم باشد لمس کند یا با او بازی کند، ولی اگر شخص محرم لذت ببرد نباید اجازه بدهد.

نگاه کردن

مسئله ۳۱۹-- اگر محرم بدون شهوت به همسر خود نگاه کند اشکال ندارد، ولی اگر با شهوت نگاه کند حرام است، و اگر منی از او خارج شود بنا بر اقوی باید یک شتر کفاره بدهد.

مسئله ۳۲۰-- اگر محرم به زن یا مرد اجنبی نگاه کند و منی از او خارج شود اقوی آن است که اگر متمول است یک شتر و اگر متوسط الحال است یک گاو و اگر فقیر است یک گوسفند کفاره بدهد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۴۳

عقد کردن

مسئله ۳۲۱-- بر محرم جایز نیست کسی را برای دیگری یا خود عقد کند یا شاهد بر عقد باشد، و فرقی نمی‌کند که زن و مرد یا یکی از آنها محرم باشند یا محل.

لنکرانی، محمد فاضل موحدی، مناسک حج (فاضل)، در یک جلد، انتشارات امیر قلم، قم - ایران، دوازدهم، ۱۴۲۳ ه ق

مناسک حج (فاضل)؛ ص: ۱۴۳

مسئله ۳۲۲-- محرم می‌تواند شهادت بدهد که دو نفر عقد کرده‌اند، هر چند خلاف احتیاط استحبابی است.

مسئله ۳۲۳-- بنا بر احتیاط واجب شخص محرم نمی‌تواند خواستگاری کند.

مسئله ۳۲۴-- رجوع کردن به زنی که در طلاق رجعی است برای شخص محرم مانعی ندارد.

مسئله ۳۲۵-- اگر محرم برای خود کسی را عقد کند چنانچه عالم به مسئله باشد دیگر نمی‌تواند با او ازدواج کند. اما اگر از روی جهل بوده هر چند عقد باطل است ولی موجب حرمت ابدی

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۴۴

نمی‌شود. ولی مستحب است دیگر با او ازدواج نکند.

مسئله ۳۲۶-- اگر فردی دیگری را به ازدواج محرم درآورد و محرم با او همبستر شود اگر هر سه عالم به حکم و موضوع باشند، یعنی بدانند عقد کردن محرم حرام است و این شخص محرم است، هر یک باید یک شتر کفاره بدهند.

حتی اگر عاقد و همسر محرم نباشند.

مسئله ۳۲۷-- ظاهراً در احکام سابق فرقی بین عقد دائم و عقد موقت وجود ندارد.

استمناء

مسئله ۳۲۸-- استمناء حرام است و اگر به جهت استمناء منی خارج شود. باید یک شتر کفاره بدهد. و حکم آن مثل حکم آمیزش است که گذشت. و در این مسئله فرقی بین زن و مرد

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۴۵

وجود ندارد.

پوشاندن سر

مسأله ۳۲۹— مرد نباید تمام سر یا قسمتی از آن را با پارچه یا لباس و کلاه بپوشاند.

مسأله ۳۳۰— احتیاط واجب آن است که سر را با غیر پوشاک نیز- مانند حنا گل یا دارو و امثال آن- بپوشاند یا چیزی مانند بار بر سر نگذارد.

مسأله ۳۳۱— بر محرم جایز نیست سر خود را زیر آب کند. و بنا بر احتیاط سر را زیر مایع دیگر مثل گلاب نیز نکند.

مسأله ۳۳۲— دوش گرفتن برای محرم اشکالی ندارد. اما اگر آن قدر آب زیاد باشد که یک مرتبه تمام سر را فرا بگیرد جایز نیست.

مسأله ۳۳۳— قسمتی از سر نیز حکم تمام سر را دارد. لذا بنا بر اقوی نباید پوشیده شود یا زیر آب

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۴۶

قرار گیرد. و بنا بر احتیاط نباید چیزی روی آن قرار گیرد.

مسأله ۳۳۴— قرار دادن بند قمقمه یا کیسه یا ساک دستی و امثال آن روی سر اشکالی ندارد.

مسأله ۳۳۵— گوش‌ها ظاهراً جزء سر محسوب می‌شوند و نباید آنها را بپوشانند. ولی صورت از سر محسوب نمی‌شود و پوشاندن آن برای مردان مانعی ندارد.

مسأله ۳۳۶— احتیاط مستحب این است که با بعضی از اعضای بدن خود نیز مانند دست سر را بپوشاند.

مسأله ۳۳۷— در حال خوابیدن نیز نباید سر را بپوشانند. و اگر بدون توجه یا از روی فراموشی پوشانید واجب است فوراً آن را از روی سر بردارد. ولی گذاشتن سر روی بالش مانعی ندارد.

مسأله ۳۳۸— دستمالی را که برای سر درد به سر

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۴۷

می‌بندند اگر چه تمام سر را نیز بپوشاند اشکالی نداشته و کفاره هم ندارد.

مسأله ۳۳۹— گذاشتن حوله و دستمال روی سر یا قسمتی از آن، اگر چه برای خشک کردن سر باشد جایز نیست.

مسأله ۳۴۰— محرمی که می‌داند اگر برای وضو بخواهد صبر کند تا سرش خشک شود نمازش قضا می‌شود نباید سر را با حوله یا حتی با دست خشک کند. بلکه باید به همان صورت وضو بگیرد و تیمم هم بکند.

مسأله ۳۴۱— کسی که موی مصنوعی دارد اگر موهای او کاشتنی باشد و عرفاً جزء بدن او محسوب شود اشکالی ندارد. ولی اگر به وسیله‌ای مثل چسب یا تور روی سر قرار گرفته باشد اشکال دارد و باید کفاره بدهد.

مسأله ۳۴۲— چنانچه از روی علم و عمد سر خود

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۴۸

را بپوشاند باید کفاره بدهد، و کفاره آن بنا بر احتیاط واجب یک گوسفند است. و بنا بر احتیاط مستحب کفاره پوشاندن قسمتی از سر نیز همین است.

مسأله ۳۴۳— کسی که با چیز دوخته سر خود را بپوشاند باید دو کفاره بدهد.

مسأله ۳۴۴— کسی که چندین بار سر خود را بپوشاند برای هر بار باید یک گوسفند کفاره بدهد. هر چند بعید نیست یک کفاره

کفایت کند.

پوشیدن لباس دوخته

مسئله ۳۴۵-- اقوی اجتناب از مطلق دوخته برای مردها است. هر چند کم باشد. مثل کمر بند، بند ساعت، عرقچین، همیان، فتق بند، و جای قمقمه و ... ولی اگر استفاده از آن مثل فتق بند و دست و پای مصنوعی که با چرمهای دوخته مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۴۹

شده به بدن می‌بندند و امثال آن ضروری باشد جایز است، و اولی این است که کفاره بدهد.

مسئله ۳۴۶-- لباسهایی که دوخته نیست ولی شبیه آن است، مثل لباسهای بافتنی یا لباسی که از نمده به شکل بالاپوش درست شده پوشیدن آن بر محرم جایز نیست.

مسئله ۳۴۷-- اگر احتیاج به پوشیدن لباس پیدا کرد. جایز است بپوشد، ولی باید کفاره بدهد.

مسئله ۳۴۸-- گره زدن لباسهای احرام خلاف احتیاط است. ولی به احتیاط واجب نباید لنگ را بر گردن گره بزند.

مسئله ۳۴۹-- جایز است لباس احرام را با سنجاق یا چیز دیگر از قبیل گذاشتن سنگ یا سکه و کش بستن به دور آن به هم متصل کنند.

مسئله ۳۵۰-- پوشیدن لباس مخصوص مردان است. بنابراین برای زنان استفاده از لباس مانعی

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۵۰

ندارد.

مسئله ۳۵۱-- کفاره پوشیدن لباس یک گوسفند است.

مسئله ۳۵۲-- اگر محرم یک لباس را دو بار بپوشد برای هر دفعه پوشیدن آن باید یک کفاره بدهد.

مسئله ۳۵۳-- اگر محرم چند لباس مختلف مثل شلوار، زیرپوش و پیراهن یا از یک نوع مثلاً چند پیراهن بپوشد باید برای هر کدام یک کفاره بدهد. حتی اگر به خاطر اضطرار باشد.

مسئله ۳۵۴-- چنانچه چند لباس از یک نوع و در یک دفعه یعنی پشت سر هم و بدون فاصله بپوشد. برای همه فقط یک کفاره واجب می‌شود.

مسئله ۳۵۵-- اگر محرم پیراهن بپوشد علاوه بر کفاره باید پیراهن را شکافته و از پایین درآورد.

ولی اگر پیراهن قبل از احرام بر تن او بوده لازم

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۵۱

نیست آن گونه عمل کند، بلکه پیراهن را به طور معمول از تن درآورد.

مسئله ۳۵۶-- اگر بعد از احرام از روی ندانستن یا فراموشی، شورت دوخته خود را درنیآورده باشد و در اثنای اعمال متوجه شود ولی باز درنیآورد و با همان شورت اعمال را تمام کند، اعمال او صحیح است، ولی باید کفاره بدهد.

مسئله ۳۵۷-- اگر حاجی در حال احرام از پتوی دوخته به صورت روانداز استفاده کند به طوری که پوشیدن صدق نکند اشکالی ندارد. اما اگر آن را به خود بیچد به طوری که مثل لباس شود اشکال دارد، و اگر صدق پوشیدن دوخته کند، کفاره دارد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۵۲

پوشاندن تمام روی پا

مسئله ۳۵۸-- پوشیدن جوراب، کفش، چکمه و امثال آن که تمام روی پا را بگیرد برای مرد حرام است. و کفاره آن به احتیاط واجب یک گوسفند است.

مسئله ۳۵۹-- اگر ناچار به پوشیدن کفش یا جوراب شود به احتیاط مستحب باید روی آن را شکاف دهد.

مسئله ۳۶۰-- پوشیدن دمپایی و کفشهایی که بندهای عریض داشته باشند اگر تمام روی پا را نگیرد و دوخته هم نباشد مانعی ندارد.

مسئله ۳۶۱-- پوشیدن کفش دوخته از روی ناچاری جایز است. ولی باید کفاره آن را پردازد.

مسئله ۳۶۲-- کسی که ناچار است در حال احرام روی هر دو پا را بپوشاند، برای آن یک کفاره کفایت می‌کند.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۵۳

مسئله ۳۶۳-- سه مورد مذکور (پوشاندن سر- پوشیدن لباس- پوشاندن تمام روی پا) مخصوص مردان است، و مورد بعد (پوشاندن صورت) اختصاص به زنان دارد.

پوشاندن صورت

مسئله ۳۶۴-- زن نباید روی خود را با نقاب، پوشیه و حتی باد بزن بپوشاند، و به احتیاط واجب از پوشاندن صورت با گل و دارو و امثال آن نیز اجتناب کند.

مسئله ۳۶۵-- پوشاندن صورت تا زیر بینی که معمولاً با نقاب پوشیده می‌شود در حکم پوشاندن تمام صورت است. و احتیاطاً چانه و قسمت پایین صورت ملحق به صورت است.

مسئله ۳۶۶-- گذاشتن دست روی صورت و همچنین گذاشتن صورت روی بالش در هنگام

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۵۴

خوابیدن مانعی ندارد.

مسئله ۳۶۷-- زن نباید صورت خود را با حوله خشک کند.

مسئله ۳۶۸-- زن باید مراقب باشد که هنگام پوشیدن یا درآوردن مقنعه آن را از صورت دور نگه دارد تا صورتش پوشیده نشود.

مسئله ۳۶۹-- زن می‌تواند در نماز کمی از اطراف صورت را به عنوان مقدمه پوشش سر بپوشاند.

اما بعد از نماز باید فوراً باز کند.

مسئله ۳۷۰-- برای رو گرفتن از نامحرم می‌تواند چادر یا لباس خود را از روی سر مقابل صورت آویزان کند و به احتیاط مستحب آن را از صورت دور نگه دارد که به صورت نچسبد.

مسئله ۳۷۱-- پوشاندن صورت کفاره ندارد. گرچه احتیاط مستحب این است که یک گوسفند کفاره بدهد. و همین طور است در

مسئله قبل اگر چادر

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۵۵

به صورت بچسبد.

استعمال عطریات

مسأله ۳۷۲-- اقوی این است که محرم از استعمال عود، مشک، عنبر و زعفران اجتناب کند. و احتیاط این است که از استعمال آنچه بوی خوش دارد- حتی کافور- اجتناب کند.

مسأله ۳۷۳-- مالیدن عطر بر بدن و لباس، و پوشیدن لباس معطر جایز نیست.

مسأله ۳۷۴-- از گلها یا سبزیهایی که بوی خوش می‌دهند باید اجتناب شود. مگر از انواع صحرايي آن مثل: بومادران، درمنه و خزامی.

مسأله ۳۷۵-- استعمال صابون یا شامپو و خمیردندانی که بوی خوش دارد برای محرم جایز نیست.

مسأله ۳۷۶-- استفاده از زنجبیل، دارچین، و هل

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۵۶

حرام نیست، ولی احتیاط در اجتناب از آنهاست.

مسأله ۳۷۷-- خوردن میوه‌های خوشبو مثل سیب و به در حال احرام مانعی ندارد. و احتیاط این است که آنها را بو نکنند.

مسأله ۳۷۸-- خوردن غذاهایی که مشتمل بر چیزهایی باشد که استعمال آنها بر محرم حرام است جایز نیست. و کفاره آن بنا بر اقوی یک گوسفند است.

مسأله ۳۷۹-- خرید و فروش عطریات اشکال ندارد. ولی نباید آنها را بو کند.

مسأله ۳۸۰-- استعمال خلوق کعبه یا چیزی که کعبه را با آن خوشبو کنند مانعی ندارد.

مسأله ۳۸۱-- محرم نباید بینی خود را از بوی بد بگیرد. و اگر گرفت معصیت کرده ولی کفاره ندارد. اما فرار کردن از بوی بد مانعی ندارد.

مسأله ۳۸۲-- اگر به پوشیدن لباس یا خوردن

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۵۷

غذایی که از جهت بوی خوش حرام است اضطراب پیدا کند باید بینی خود را بگیرد.

مسأله ۳۸۳-- کفاره استعمال بوی خوش از روی علم و عمد به احتیاط واجب یک گوسفند است.

مسأله ۳۸۴-- اگر در یک وقت چند بار بوی خوش استعمال کرد بعید نیست برای کفاره آن یک گوسفند کفایت کند، اما احتیاط در تعدد است، و اگر در اوقات مختلف استعمال کرد بنا بر اقوی باید کفاره متعدد بدهد.

زینت

الف- زیور آلات:

مسأله ۳۸۵-- استفاده از زیور آلات برای زن محرم جایز نیست. و اگر قصد زینت نداشته باشد به احتیاط مستحب از آن اجتناب کند.

مسأله ۳۸۶-- زیور آلاتی که زنان به طور معمول

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۵۸

همیشه همراه دارند مانعی ندارد، مگر اینکه قصد تزئین داشته باشند. و در فرض اینکه قصد تزئین نداشته باشد نباید آن را حتی به شوهر خود نشان دهد.

مسأله ۳۸۷-- پوشیدن زیور آلات هر چند حرام است ولی کفاره ندارد.

ب- عینک:

مسأله ۳۸۸-- استفاده از عینک تزئینی به قصد تزئین برای محرم حرام است، ولی استفاده از عینک طبی مانعی ندارد.

ج- انگشتر:

مسأله ۳۸۹-- استفاده از انگشتر به قصد زینت حرام است. اما اگر به قصد استحباب باشد یا جهت دیگری غیر از زینت باشد مانعی ندارد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۵۹

د- ساعت:

مسأله ۳۹۰-- استفاده از ساعت زینتی اگر به قصد تزئین باشد جایز نیست، و الا اشکالی ندارد.

ه- سرمه کشیدن:

مسأله ۳۹۱-- کشیدن سرمه سیاه که زینت محسوب می‌شود بر زن و مرد محرم حرام است، هر چند قصد تزئین نداشته باشد. و احتیاط واجب اجتناب از مطلق سرمه است.

مسأله ۳۹۲-- چنانچه برای مداوا سرمه بکشد مانعی ندارد.

مسأله ۳۹۳-- سرمه کشیدن کفاره ندارد. ولی اگر مشتمل بر بوی خوش باشد و بوی آن استشمام شود بنا بر اقوی باید کفاره بدهد، و اگر بوی آن استشمام نشود بنا بر احتیاط مستحب کفاره بدهد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۶۰

و: حنا بستن

مسأله ۳۹۴-- حنا بستن اگر زینت محسوب شود و به قصد تزئین باشد حرام است.

مسأله ۳۹۵-- اگر قبل از احرام حتی به قصد زینت حنا ببندد اشکال ندارد، هر چند احتیاط خوب است. و در هر حال حنا بستن کفاره ندارد.

نگاه کردن در آینه

مسأله ۳۹۶-- نگاه کردن در آینه برای زن و مرد محرم حرام است. ولی نگاه کردن به اجسام صاف و صیقلی و آب مانعی ندارد.

مسأله ۳۹۷-- احتیاط آن است که حتی بدون قصد زینت هم به آینه نگاه نکند. مثلاً برای دیدن کنار یا پشت ماشین باشد.

مسأله ۳۹۸-- رفتن به اتاق یا جایی که در آن آینه

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۶۱

وجود دارد و نشستن در ماشین و امثال آن اگرچه بدانند سهواً چشمش به آینه می‌افتد اشکال ندارد. ولی احتیاط آن است که یا آینه

را بردارد یا چیزی روی آن بیندازد.

مسئله ۳۹۹-- عکسبرداری و فیلمبرداری در حال احرام مانعی ندارد، اگر چه مستلزم نگاه به لنز و شیشه دوربین باشد.

مسئله ۴۰۰-- نظر کردن در آینه کفاره ندارد، و مستحب است بعد از نگاه کردن لبیک بگوید.

مالیدن روغن و پماد چرب

مسئله ۴۰۱-- مالیدن روغن و پماد اگر چه بوی خوش نداشته باشد بنا بر اقوی حرام است، ولی کفاره ندارد. و اگر مشتمل بر بوی خوش باشد بنا بر احتیاط واجب کفاره آن یک گوسفند است.

مسئله ۴۰۲-- اگر روغن یا پماد مشتمل بر بوی

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۶۲

خوش باشد، چنانچه بوی خوش آن تا وقت احرام باقی بماند قبل از احرام نیز نباید استعمال کند.

مسئله ۴۰۳-- پمادهایی که برای عرق سوز شدن بدن و مداوا به کار می‌رود به مقدار ضرورت مانعی ندارد.

ناخن گرفتن

مسئله ۴۰۴-- گرفتن ناخن دست یا پا، با هر وسیله‌ای که باشد جایز نیست. مگر اینکه بقای آن موجب اذیت و آزار محرم شود.

مسئله ۴۰۵-- اگر انگشت زائد یا دست و پای زائد نیز داشته باشد بنا بر احتیاط واجب نباید ناخن آن را بگیرد.

مسئله ۴۰۶-- محرم نمی‌تواند ناخن خود را بگیرد.

ولی می‌تواند ناخن دیگری را بگیرد. بنابراین

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۶۳

گرفتن ناخن محرم دیگر به قصد تقصیر برای محرم مانعی ندارد و صحیح است.

مسئله ۴۰۷-- در حرمت گرفتن ناخن فرقی نمی‌کند که محرم خودش ناخن بگیرد یا دیگری ناخن او را بگیرد.

مسئله ۴۰۸-- گرفتن یک یا چند ناخن دست یا پا کفاره دارد. و کفاره هر ناخن یک مُد طعام است.

ولی اگر ناخن تمام انگشتان دست یا پا یا هر دو را در یک مجلس بگیرد کفاره آن یک گوسفند است.

مسئله ۴۰۹-- اگر مجموع ناخنهای دست را در یک مجلس و مجموع ناخنهای پا را در مجلس دیگر بگیرد باید دو گوسفند کفاره بدهد.

مسئله ۴۱۰-- اگر مجموع ناخنهای دست و چند ناخن پا، یا مجموع ناخنهای پا و چند ناخن دست را در یک مجلس بگیرد یک گوسفند کفاره دارد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۶۴

ازالۀ مو

مسئله ۴۱۱-- ازالۀ مو از بدن خود یا دیگری به هر وسیله‌ای که باشد برای محرم حرام است، مگر در موارد ضرورت.

مسأله ۴۱۲-- در فرض سابق فرقی نمی‌کند که محرم خودش موی خود را ازاله کند یا دیگری با اجازه او موی او را ازاله کند. اما اگر دیگری موی محرم را بدون اختیار وی ازاله کند اشکالی ندارد و کفاره هم ثابت نمی‌شود.

مسأله ۴۱۳-- در فرضهای سابق فرقی نمی‌کند که مو کم باشد یا زیاد، مو را کوتاه کند یا تراشد یا آن را بکند. بنابراین اگر عمداً دست خود را به سر و صورت یا سایر اعضای بدن بکشد با علم به اینکه مو کننده می‌شود حرام است و کفاره دارد.

مسأله ۴۱۴-- اگر هنگام وضو یا غسل مویی

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۶۵

بدون قصد کننده شود اشکال ندارد.

مسأله ۴۱۵-- کفاره تراشیدن یا ازاله موی سر به احتیاط واجب یک گوسفند است.

مسأله ۴۱۶-- اگر محرم به جهت ضرورت سر خود را تراشد، یا به وسیله دیگر موی سر را ازاله کند هر چند گناه نکرده ولی باید کفاره بدهد. و کفاره آن یکی از موارد زیر است: ۱- ۱۲ مد طعام به ۶ مسکین بدهد. ۲- سه روز روزه بگیرد. ۳- یک گوسفند قربانی کند.

مسأله ۴۱۷-- کفاره ازاله موی زیر هر دو بغل یک گوسفند است. و کفاره ازاله موی زیر یک بغل به احتیاط واجب یک گوسفند است.

مسأله ۴۱۸-- اگر در غیر از غسل و وضو دست به بدن خود بکشد و یک مو یا بیشتر بیفتد احتیاط آن است که یک کف طعام صدقه بدهد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۶۶

سایه قرار دادن

مسأله ۴۱۹-- زیر سایه قرار دادن بدن برای مردان در حال حرکت و طی مسیر در سفر- پیاده یا سواره- حرام است. ولی برای زنان و کودکان اشکال ندارد.

مسأله ۴۲۰-- در زیر سایه قرار دادن فرقی بین سر و بدن نیست. لذا نشستن در ماشین سرپوشیده و سر خود را از شیشه یا سقف بیرون کردن خلاف احتیاط وجوبی است.

مسأله ۴۲۱-- حرمت استظلال آنجایی است که محرم خود را زیر سایبان مانند چتر و سقف قرار دهد. ولی اگر در کنار مانع باشد و خود را در سایه آن قرار دهد اشکالی ندارد، مثلاً در کنار ماشین یا دیوار حرکت کند هر چند خلاف احتیاط استجابی است.

مسأله ۴۲۲-- حرمت سایه قرار دادن منحصر به

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۶۷

سایبانی که همراه انسان حرکت کند مثل سقف ماشین و هواپیما نیست بکله شامل سایبان ثابت مثل تونل و پل هم می‌شود. بلی عبور از زیر پلهایی که در جاده واقع شده و به ناچار باید از آنجا عبور کرد اشکالی ندارد.

مسأله ۴۲۳-- مرد محرم می‌تواند در ایستگاههای بین راه یا در مکه، منی و عرفات زیر سایبان برود؛ چون حرمت سایه قرار دادن مربوط به حال حرکت و سفر کردن است. بنابراین برای رفتن از منزل خود در مکه تا حرم، یا رفتن از چادرهای منی تا رمی جمره یا قربانگاه می‌تواند زیر سایبان حرکت کند.

مسأله ۴۲۴-- تمام شهر مکه حتی محله‌های جدید آن منزل محسوب می‌شود، لذا به محض ورود به مکه زیر سایبان رفتن مانعی

ندارد، بنابراین می‌تواند از محله‌های جدید مکه تا

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۶۸

مسجدالحرام با ماشین سرپوشیده برود.

مسألة ۴۲۵-- کسی که در مسجد تنعیم برای عمره مفرده محرم می‌شود می‌تواند با ماشین سرپوشیده تا مسجدالحرام یا خانه خود در مکه برود، و همچنین کسی که در مسجد الحرام برای حج تمتع محرم می‌شود می‌تواند تا منزل خود زیر سایبان برود، اما در حال حرکت از مکه به عرفات نباید زیر سایبان برود.

مسألة ۴۲۶-- استظلال در شب مانعی ندارد. ولی در روز اگر چه هوا ابری باشد جایز نیست. بلی اگر ابر به قدری تیره باشد که صدق استظلال نکند مانعی ندارد.

مسألة ۴۲۷-- مردی که می‌داند برای سفر باید از وسیله سرپوشیده در روز استفاده کند نمی‌تواند نذر کند که قبل از میقات محرم شود.

مسألة ۴۲۸-- در فرض سابق اگر می‌داند بعد از

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۶۹

ورود به جده برای احرام عمره تمتع نمی‌تواند به یکی از مواقیت برود نذر صحیح است، و می‌تواند بانذردر تهران مثلاً محرم شده و به مکه برود. و احتیاط این است که در ادنی‌الحل تجدید احرام کند. ولی در هر حال باید کفاره بدهد.

مسألة ۴۲۹-- زیر سایه رفتن در مواقع ضروری مثلاً شدت گرما یا سرما، یا بارندگی جایز است، ولی باید کفاره بدهد.

مسألة ۴۳۰-- کفاره سایه قرار دادن در مسیر حرکت و طی منزل یک گوسفند می‌باشد. حتی در حال اضطرار هم اقوی وجوب یک گوسفند به عنوان کفاره است.

مسألة ۴۳۱-- کفاره سایه قرار دادن مربوط به حالت علم و عمد و اختیار است، بنابراین اگر مثلاً کسی که شب در ماشین سرپوشیده نشسته وقتی که روز می‌شود در خواب باشد و بعد از

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۷۰

ورود به مکه بیدار شود کفاره ندارد. بلی اگر این فرد در بین راه بیدار شود و مقداری از راه را با ماشین سرپوشیده ولو بی‌اختیار طی کند باید کفاره بدهد.

مسألة ۴۳۲-- سایه قرار دادن در عمره تمتع یک کفاره دارد اگر چه متعدد باشد. و همین طور در حج تمتع یک کفاره کافی است، گرچه چند بار زیر سایه برود.

فسوق

مسألة ۴۳۳-- فسوق یعنی دروغ گفتن، فحش دادن، فخر فروختن به دیگران، که یکی از محرمات احرام است.

مسألة ۴۳۴-- فسوق کفاره ندارد و باید استغفار کند، هر چند بهتر است یک گاو به عنوان کفاره ذبح کند.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۷۱

جدال

مسأله ۴۳۵-- قسم خوردن برای اثبات مطلب یا رد دیگری با لفظ «لا و الله» و «بلی و الله» برای محرم حرام است.

مسأله ۴۳۶-- در جدال محرم «لا- و الله» و «بلی و الله» موضوعیت دارد، لذا اگر به جای کلمات «لا» و «بلی» مرادف آنها، یا به جای «الله» مرادف آن را در لغایت دیگر به قصد قسم خوردن به کار ببرند. جدال محرم محسوب نمی‌شود. همان طور که قسم خوردن به «الله» بدون لفظ «بلی» و «لا» جدال محرم نیست.

مسأله ۴۳۷-- اگر با الفاظ «لا» و «بلی» به سایر اسماء جلاله مثل «رحمن» و «رحیم» و «خالق السموات والارض» قسم بخورد بنابر احتیاط مستحب ملحق به جدال محرم است. و سایر قسمهایی که بین مردم متعارف است جدال مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۷۲ محرم نمی‌باشد.

مسأله ۴۳۸-- قسم خوردن به اسماء جلاله و غیر آن در مقام ضرورت برای اثبات حق یا ابطال باطل مانعی ندارد.

مسأله ۴۳۹-- اگر محرم قسم راست بخورد در مرتبه اول و دوم کفاره ندارد و باید استغفار کند، ولی قسم سوم کفاره دارد و کفاره آن یک گوسفند است.

مسأله ۴۴۰-- اگر یک قسم دروغ بخورد واجب است یک گوسفند کفاره بدهد، و اگر دو قسم دروغ بخورد احتیاط واجب است که یک گاو کفاره بدهد، و اگر سه قسم دروغ بخورد به احتیاط واجب کفاره آن یک شتر است. و احتیاط کامل در این است که اگر دو قسم دروغ خورد هم گاو و هم گوسفند بدهد، و اگر سه قسم دروغ خورد هم شتر و هم گاو بدهد. مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۷۳

مسأله ۴۴۱-- اگر بعد از یک قسم دروغ یک گوسفند کفاره داد و دو مرتبه قسم دروغ خورد بعید نیست لازم باشد یک گاو کفاره بدهد. و همین طور اگر بعد از دو قسم یک گاو کفاره داد برای مرتبه سوم قسم دروغ بخورد بعید نیست لزوم یک شتر به عنوان کفاره.

مسأله ۴۴۲-- اگر بیش از سه قسم راست بخورد، یک کفاره کافی است، حتی اگر بعد از سه مرتبه کفاره بدهد و بعد دو مرتبه قسم بخورد دیگر کفاره واجب نمی‌شود.

مسأله ۴۴۳-- اگر بیش از سه مرتبه قسم دروغ بخورد بعید نیست برای هر مرتبه که بیشتر از سه بار قسم بخورد یک شتر واجب باشد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۷۴

بیرون آوردن خون از بدن خود

مسأله ۴۴۴-- بیرون آوردن خون از بدن خود برای محرم حرام است ولی کفاره ندارد. اما بیرون آوردن خون از بدن دیگران حرام نیست.

لذا محرم می‌تواند دیگری را حجامت کند یا دندان او را بکشد.

مسأله ۴۴۵-- تزریق آمپول و خراشیدن بدن و مسواک کردن اگر موجب بیرون آمدن خون شود جایز نیست.

مسأله ۴۴۶-- خون در آوردن از بدن در موارد ضروری مثل حجامت برای درمان، یا آمپول و سرم زدن، یا بیرون آوردن خون دمل مانعی ندارد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۷۵

کندن دندان

مسئله ۴۴۷-- کندن دندان گرچه خون نیاید حرام است. و کفاره آن بنا بر احتیاط یک گوسفند است.

مسئله ۴۴۸-- محرم نمی‌تواند دندان خود را بکند.

اما کندن دندان دیگری گرچه موجب خون آمدن شود مانعی ندارد.

مسئله ۴۴۹-- کندن دندان در صورت ضرورت مانعی ندارد، و کفاره هم ندارد.

کشتن حشرات بدن

مسئله ۴۵۰-- کشتن حشراتی که در بدن حیوان یا انسان ساکن می‌شوند مثل شپش، کک، کنه و ... حرام است.

مسئله ۴۵۱-- انداختن این گونه حشرات از روی بدن یا جابجا کردن آنها به محلی از بدن که در معرض سقوط باشند جایز نیست.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۷۶

مسئله ۴۵۲-- بعید نیست که کشتن یا جابجا کردن حشرات کفاره نداشته باشد، ولی اگر شپش را بکشد یا بیندازد به احتیاط واجب یک کف طعام صدقه بدهد.

مسئله ۴۵۳-- کشتن مگس، پشه و حشرات خاکی اگر اذیت کنند، مانعی ندارد.

سلاح برداشتن

مسئله ۴۵۴-- همراه داشتن سلاح اگر به گونه‌ای باشد که عرفاً مسلح محسوب شود حرام است.

ولی اگر عرفاً نگویند مسلح است اشکالی ندارد.

و کراهت هم ندارد.

مسئله ۴۵۵-- اگر از روی جهل، نسیان، سهو و غفلت یکی از محرمات احرام را انجام داد کفاره ندارد مگر در مورد صید که در هر صورت کفاره دارد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۷۷

کندن گیاهان و درختان حرم

مسئله ۴۵۶-- کندن و بریدن درختان و گیاهان حرم بر محرم و غیرمحرم حرام است.

مسئله ۴۵۷-- اگر در منزل خود درخت بکارد مجاز است آن را قطع کند یا بکند، ولی اگر در منزل درختی که خودش نکاشته رشد کند اقوی این است که قطع و کندن آن جایز است، هر چند احتیاط در ترک است. اما اگر منزلی را که درخت دارد بخرد نمی‌تواند درختان آن را قطع کند.

مسأله ۴۵۸-- قطع کردن شاخه‌های درختان میوه و نخل که در کیفیت و کمیت میوه آن مؤثر است، مانعی ندارد. اما خود درختان را نباید قطع کند.

مسأله ۴۵۹-- اگر در اثر راه رفتن به طور متعارف گیاهی قطع شود اشکالی ندارد.

مسأله ۴۶۰-- اگر درخت بزرگی را قطع کند بنابر احتیاط یک گاو کفاره بدهد و اگر درخت کوچکی مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۷۸

را قطع کند یک گوسفند کفاره بدهد، و اگر قسمتی از درخت را قطع کند اقوی آن است که قیمت آن را کفاره بدهد. اما قطع گیاهان کفاره ندارد.

شکار حیوانات وحشی

مسأله ۴۶۱-- خوردن گوشت شکار بر محرم حرام است، و فرقی نمی‌کند که خودش شکار کند یا دیگری، محرم شکار کند یا محل.

مسأله ۴۶۲-- همان گونه که صید برای محرم حتی در خارج حرم جایز نیست. برای محل نیز صید در حرم جایز نمی‌باشد.

مسأله ۴۶۳-- کمک به شکارچی به هر صورت که باشد- حتی به مقدار نشان دادن شکار به او- حرام است.

مسأله ۴۶۴-- اگر محرم شکار را صید کند بنابر

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۷۹

احتیاط واجب در حکم میته است، و اگر صید را ذبح کند از نظر خوردن در حکم میته است و حتی شخص محل هم نمی‌تواند از آن استفاده کند.

مسأله ۴۶۵-- شکار حیوانات دریایی- یعنی حیوانی که محل زندگی آن عرفاً در دریا است- مانعی ندارد.

مسأله ۴۶۶-- ذبح و خوردن حیوانات اهلی مثل مرغ، گاو و گوسفند مانعی ندارد.

مسأله ۴۶۷-- پرندگان از حیوانات صحرائی محسوب می‌شوند. و ملخ هم در حکم شکار صحرائی است.

مسأله ۴۶۸-- به احتیاط واجب محرم نباید زنبور عسل یا زنبورهای دیگر را بکشد، مگر اینکه از آزار آنها بترسد.

مسأله ۴۶۹-- محرم نباید صید را نگهداری کند.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۸۰

هر چند خودش مالک آن باشد، و حتی اگر قبل از احرام آن را داشته باید رها کند.

مسأله ۴۷۰-- اگر پرنده‌ای که پر در نیاورده یا پر او را چیده باشند در دست محرم باشد واجب است از آن محافظت کند تا پر

درآورد و بعد او را رها کند. بلکه بعید نیست محافظت بچه صید تا بزرگ شدن و رها کردن آن واجب باشد.

مسأله ۴۷۱-- حیواناتی که شکار آن برای محرم حرام است تخم و جوجه آنها نیز برای محرم حرام است.

مسأله ۴۷۲-- کشتن مارمولک و این قبیل حیوانات در حال احرام مانعی ندارد.

مسأله ۴۷۳-- مسائل و فروع متفرقه شکار و کفاره هر یک از شکارها بسیار است، ولی چون چندان محل ابتلاء نیست از تفصیل آن خودداری می‌کنیم.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۸۱

مستحبات دخول حرم

اشاره

مسأله ۴۷۴-- برای داخل شدن در حرم خدا چند چیز مستحب است: ۱- همین که حاجی به حرم رسید، پیاده شده و به جهت دخول حرم غسل کند. ۲- برای تواضع و فروتنی نسبت به حضرت حق جل و علا- پا برهنه شده و نعلین خود را در دست گرفته و داخل حرم شود. این عمل ثواب زیادی دارد. ۳- وقت دخول حرم این دعا را بخواند: «اللَّهُمَّ أَنْتَ قُلْتَ فِي كِتَابِكَ وَقَوْلِكَ الْحَقُّ: «وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَا تُوَكَّلُ رِجَالًا وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۸۲

فَجِّ عَمِيقٍ». اللَّهُمَّ أَنْتَ أَرْجُو أَنْ أَكُونَ مِمَّنْ الْجَابِ دَعْوَتِكَ، وَقَدْ جِئْتُ مِنْ شُقَّةٍ بَعِيدَةٍ وَفَجِّ عَمِيقٍ، سَامِعًا لِتَدَائِكَ، وَمُسْتَجِبًا لَكَ، مُطِيعًا لِأَمْرِكَ وَكُلُّ ذَلِكَ بِفَضْلِكَ عَلَيَّ وَاحْتِسَابِكَ إِلَيَّ، فَلَكَ الْحَمْدُ عَلَى مَا وَقَفْتَنِي لَهُ، أَبْتِغِي بِذَلِكَ الرُّفْعَةَ عِنْدَكَ، وَالتُّوبَةَ إِلَيْكَ، وَالْمَنْزِلَةَ لَدَيْكَ، وَالمَغْفِرَةَ لِدُنُوبِي، وَالتُّوبَةَ عَلَيَّ مِنْهَا بِمَنِّكَ، اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَحَرِّمْ بَدَنِي عَلَى النَّارِ، وَآمِنِّي مِنْ عَذَابِكَ وَعِقَابِكَ، بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ». ۴- وقت دخول حرم مقداری از علف (اذخر) گرفته آن را بجود.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۸۳

آداب دخول مسجد الحرام

مسأله ۴۷۵-- هنگام داخل شدن به مسجد الحرام چند چیز مستحب است: ۱- مستحب است برای دخول مسجد الحرام غسل کند. ۲- مستحب است با پای برهنه و با حالت سکینه و وقار وارد شود. ۳- هنگام ورود از درب «بنی شیبه» وارد شود، و گفته‌اند که باب بنی شیبه در حال کنونی مقابل باب السلام است. بنابر این نیکو این است که شخص از باب السلام وارد شده و مستقیماً بیاید تا از ستونها بگذرد. ۴- مستحب است بر درب مسجد الحرام ایستاده، بگوید: «السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۸۴

وَبَرَكَاتُهُ، بِسْمِ اللَّهِ وَبِاللَّهِ وَ مَا شَاءَ اللَّهُ، السَّلَامُ عَلَيَّ أَنْبِيَاءِ اللَّهِ وَرُسُلِهِ، السَّلَامُ عَلَيَّ رَسُولِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيَّ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلِ اللَّهِ، وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ». و در روایت دیگر وارد است که نزد درب مسجد بگوید: «بِسْمِ اللَّهِ وَ بِاللَّهِ وَ مِنَ اللَّهِ وَ إِلَى اللَّهِ وَ مَا شَاءَ اللَّهُ، وَ عَلَيَّ مِلَّةُ رَسُولِ اللَّهِ، صَلِّ عَلَى اللَّهِ عَلَيْهِ وَ آلهِ، وَ خَيْرِ الْأَسْمَاءِ لِلَّهِ، وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ، وَ السَّلَامُ عَلَيَّ رَسُولِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيَّ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيَّكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ، السَّلَامُ عَلَيَّ أَنْبِيَاءِ اللَّهِ وَ رُسُلِهِ، السَّلَامُ عَلَيَّ خَلِيلِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ، السَّلَامُ عَلَيَّ الْمُرْسَلِينَ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، السَّلَامُ عَلَيْنَا وَ عَلَيَّ عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ،

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۸۵

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ، وَ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ أَرْحَمِ مُحَمَّدًا وَ آلَ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ وَ بَارَكْتَ وَ تَرَحَّمْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَ آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَ رَسُولِكَ، اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى إِبْرَاهِيمَ خَلِيلِكَ، وَ عَلَيَّ أَنْبِيَاءِكَ وَ رُسُلِكَ وَ سَلِّمْ عَلَيْهِمْ، وَ سَلِّمْ عَلَى الْمُرْسَلِينَ، وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، اللَّهُمَّ افْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ، وَ اسْتَعْمِلْنِي فِي طَاعَتِكَ وَ مَرْضَاتِكَ، وَ احْفَظْنِي بِحِفْظِ الْإِيمَانِ أَبَدًا مَا أَبْقَيْتَنِي، جَلَّ ثَنَاءُ وَجْهِكَ، الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَنِي مِنْ وَفْدِهِ وَ زُؤَارِهِ، وَ جَعَلَنِي مِمَّنْ يَعْمُرُ مَسَاجِدَهُ، وَ جَعَلَنِي مِمَّنْ يُنَاجِيهِ، اللَّهُمَّ إِنِّي عَبْدُكَ

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۸۶

وَ زَائِرُكَ فِي بَيْتِكَ، وَعَلَى كُلِّ مَيَاتِي حَقٌّ لِمَنْ أَنَاهُ وَزَارَهُ، وَأَنْتَ خَيْرُ مَيَاتِي وَأَكْرَمُ مَرُورٍ، فَاسْأَلُكَ يَا اللَّهُ يَا رَحْمَنُ، بِأَنَّكَ أَنْتَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، وَخِدْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ، بِأَنَّكَ وَاحِدٌ أَحَدٌ صِمْدٌ، لَمْ تَلِدْ وَلَمْ تُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ (لَكَ خ ل) كُفْوًا أَحَدٌ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُكَ وَرَسُولُكَ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى أَهْلِ بَيْتِهِ، يَا جَوَادُ يَا كَرِيمُ، يَا ماجِدُ يَا جَبَّارُ يَا كَرِيمُ، أَسْأَلُكَ أَنْ تَجْعَلَ تُخَفَّتَكَ إِيَّايَ بِيَارَتِي إِيَّاكَ، أَوَّلَ شَيْءٍ تُعْطِينِي، فَكَأَنَّكَ رَقِيبِي مِنَ النَّارِ. پس سه مرتبه بگوید: «اللَّهُمَّ فَكَّ رَقِيبِي مِنَ النَّارِ». پس بگوید: «وَأَوْسَعِ عَلَيَّ مِنْ رِزْقِكَ الْحَلَالِ الطَّيِّبِ، وَأَدْرَأْ عَنِّي شَرَّ شَيَاطِينِ الْجِنِّ»

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۸۷

وَالنَّاسِ، وَشَرَّ فَسَقَةِ الْعَرَبِ وَالْعَجَمِ». ۵- داخل مسجد الحرام شود، و رو به کعبه دستها را بلند کرده، و بگوید: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ فِي مَقَامِي هَذَا، وَفِي أَوَّلِ مَنَاسِكِي، أَنْ تَقْبَلَ تَوْبَتِي، وَأَنْ تَتَجَاوَزَ عَنِّي خَطِيئَتِي، وَأَنْ تَضَعَ عَنِّي وَزْرِي، الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي بَلَّغَنِي بَيْتَهُ الْحَرَامَ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَشْهَدُ أَنَّ هَذَا بَيْتُكَ الْحَرَامَ، الَّذِي جَعَلْتَهُ مَثَابَةً لِلنَّاسِ، وَأَمْنَا مَبَارَكًا، وَهُدًى لِلْعَالَمِينَ، اللَّهُمَّ إِنِّي عَبْدُكَ، وَالْبَلَدُ بَلَدُكَ، وَالْبَيْتُ بَيْتُكَ، جِئْتُ أَطْلُبُ رَحْمَتَكَ، وَأَوْفُ طَاعَتِكَ، مُطِيعًا لِأَمْرِكَ، رَاضِيًا بِقَدْرِكَ، أَسْأَلُكَ مَسْأَلَةَ الْفَقِيرِ إِلَيْكَ، الْخَائِفِ لِعُقُوبَتِكَ، اللَّهُمَّ افْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ، وَاسْتَعْمِلْنِي بِطَاعَتِكَ وَرَمَضَاتِكَ».

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۸۸

بعد خطاب کند بسوی کعبه، و بگوید: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي عَظَّمَكَ وَشَرَّفَكَ وَكَرَّمَكَ، وَجَعَلَكَ مَثَابَةً لِلنَّاسِ، وَامْنَا مَبَارَكًا، وَهُدًى لِلْعَالَمِينَ». ۶- مستحب است وقتی که محاذی حجر الأسود شد، بگوید: «أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَخِدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، آمَنْتُ بِاللَّهِ، وَكَفَرْتُ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ وَاللَّاتِ وَالْعُزَّى، وَبِعِبَادَةِ الشَّيْطَانِ، وَبِعِبَادَةِ كُلِّ نَدٍّ يُدْعَى مِنْ دُونِ اللَّهِ». و هنگامی که نظرش به حجر الأسود افتاد متوجه بسوی او شود، و بگوید: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا، وَ مَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ، سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۸۹

أَكْبَرُ مِنْ خَلْقِهِ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ مِمَّا أَحْشَى وَاحْتَذَرُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَخِدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَ لَهُ الْحَمْدُ، يُحْيِي وَ يُمِيتُ، وَ يُمِيتُ وَ يُحْيِي، وَ هُوَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ، بِيَدِهِ الْخَيْرُ، وَ هُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ، وَ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ، كَأَفْضَلِ مَا صَلَّيْتَ وَ بَارَكْتَ وَ تَرَحَّمْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَ آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، وَ سَلَامٌ عَلَى جَمِيعِ النَّبِيِّينَ وَ الْمُرْسَلِينَ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، اللَّهُمَّ إِنِّي أومِنُ بِوَعْدِكَ، وَأُصَدِّقُ رُسُلَكَ، وَآتَّبِعُ كِتَابَكَ». ۷- در روایت معتبر وارد است که وقتی که نزدیک حجر الأسود رسیدی دستهای خود را بلند کن، و حمد و ثنای الهی را بجا آور، و صلوات بر پیغمبر بفرست، و از خداوند عالم بخواه که حج تو

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۹۰

را قبول کند. پس از آن حجر را بپوس و استلام کن. و اگر بوسیدن ممکن نشد استلام کن، و اگر آن نیز ممکن نشد به آن اشاره کن و بگو: «اللَّهُمَّ أَمَانَتِي أَدَيْتَهَا، وَ مِيثَاقِي تَعَاهَدْتَهُ، لَتَشْهَدَ لِي بِالْمُؤَاظَةِ، اللَّهُمَّ تَصَدَّقْ بِكِتَابِكَ، وَ عَلَيَّ سُنَّةَ نَبِيِّكَ صَلَوَاتِكَ عَلَيْهِ وَ آلِهِ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَخِدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، آمَنْتُ بِاللَّهِ، وَ كَفَرْتُ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ، وَاللَّاتِ وَالْعُزَّى، وَ عِبَادَةَ الشَّيْطَانِ، وَ عِبَادَةَ كُلِّ نَدٍّ يُدْعَى مِنْ دُونِ اللَّهِ». و سپس بگو: «اللَّهُمَّ إِلَيْكَ بَسَّطْتُ يَدِي، وَ فِيمَا عِنْدَكَ عَظَّمْتُ رَغْبَتِي، فَاقْبَلْ سُبْحَتِي، وَ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۹۱

مِنَ الْكُفْرِ وَالْفَقْرِ، وَ مَوَاقِفِ الْخِزْيِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ».

مستحبات دیگر مکه

مسأله ۴۷۶-- آداب و مستحبات دیگر در مکه معظمه از این قرار است: ۱- زیاد ذکر خدا کردن، و خواندن قرآن. ۲- ختم کردن قرآن. ۳- خوردن از آب زمزم، و بعد از خوردن این دعا را بخواند: «اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ عِلْمًا نَافِعًا، وَرِزْقًا وَاسِعًا، وَشِفَاءً مِنْ كُلِّ دَاءٍ وَسُقْمٍ» و نیز بگوید: «بِسْمِ اللَّهِ وَبِاللَّهِ وَالشُّكْرِ لِلَّهِ». ۴- نظر کردن به کعبه، و بسیار تکرار کردن

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۹۲

آن. ۵- در هر شبانه روز ده مرتبه طواف کردن؛ در اول شب سه طواف، و در آخر شب سه طواف، و پس از دخول صبح دو طواف، و بعد از ظهر دو طواف.

مسأله ۴۷۷-- مستحب است بعد از فراغ از حج در صورت امکان یک عمره مفرده انجام دهد، و هنگام خروج از مکه طواف وداع انجام دهد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۹۳

طواف

اشاره

مسأله ۴۷۸-- طواف یعنی هفت مرتبه دور خانه خدا (کعبه) گشتن، به گونه‌ای که شرحش می‌آید. و هر دور را به عربی «شوط» می‌گویند.

مسأله ۴۷۹-- طواف از ارکان عمره تمتع است، و اگر کسی عمداً تا وقت باقی است آن را انجام ندهد عمره او باطل می‌شود. چه عالم به مسأله باشد یا جاهل.

مسأله ۴۸۰-- کسی که طواف را عمداً ترک کند و عمره خود را باطل کند به احتیاط واجب باید حج افراد بجا آورد، و پس از آن عمره مفرده انجام دهد، و اگر حج واجب بجا می‌آورده در سال بعد نیز حج را اعاده کند.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۹۴

مسأله ۴۸۱-- وقت طواف در عمره تمتع تا زمانی است که اگر آن را با اعمال بعد از آن انجام دهد بتواند به وقوف رکنی عرفات برسد.

مسأله ۴۸۲-- طواف باید قبل از سعی انجام شود.

و اگر این ترتیب به هر دلیل حتی از روی فراموشی مراعات نشود مجزی نبوده و به احتیاط واجب باید سعی و تقصیر را بعد از طواف و نماز آن اعاده کند.

مسأله ۴۸۳-- شخص می‌تواند قبل از اینکه طواف واجب خود را بجا آورد طواف نیابی انجام دهد و صحیح است، هر چند بنابر احتیاط نمی‌تواند طواف مستحبی بجا آورد.

مسأله ۴۸۴-- اگر کسی طواف را به هر جهت باطل انجام داده و بدون توجه به بطلان آن، اعمال بعد از آن را انجام داده و بعد از تقصیر متوجه شده، باید طواف و نماز آن را اعاده کند، و

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۹۵

به احتیاط واجب سعی و تقصیر را نیز اعاده کند، و تا تقصیر نکرده محرمات احرام را مراعات کند.

مسأله ۴۸۵-- اگر بعد از طواف شك کند که شرایط صحت طواف را مراعات کرده یا خیر، طواف او صحیح است. و همین طور اگر در اثنای طواف نسبت به دورهای انجام شده چنین شکی کند چنانچه غافل از شرایط نبوده طواف صحیح است. و در غیر این صورت باید طواف را تمام کند.

مسأله ۴۸۶-- کسی که طواف عمره تمتع را فراموش کند یا باطل انجام دهد هر وقت یادش آمد اگر چه بعد از اعمال منی یا بعد از ماه ذی‌الحجه باشد باید آن را بجا آورد، و بعد از نماز طواف، سعی و تقصیر را بنابر احتیاط اعاده کند. و اگر خودش نتواند شخص مورد اطمینان را نایب کند تا برایش انجام دهد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۹۶

مسأله ۴۸۷-- کسی که به خاطر بیماری یا پیری قدرت بر انجام طواف نداشته باشد طواف او به ترتیب ذیل انجام می‌شود: ۱- او را بر دوش گرفته به گونه‌ای که در صورت امکان پاهای او به زمین کشیده شود طواف دهند. ۲- او را با تخت روان (طبق) طواف دهند. ۳- اگر دو صورت فوق ممکن نباشد نایب بگیرد.

مسأله ۴۸۸-- بیمار یا ناتوان را که طواف می‌دهند باید شرایط صحت طواف را تا جایی که ممکن است مراعات کنند.

مسأله ۴۸۹-- کسی که مقداری از طواف را می‌تواند بجا آورد ولی از انجام تمام آن معذور است باید طبق فرض سابق عمل کند، و در صورت نیابت باید برای کل طواف نایب بگیرد نه

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۹۷

بعضی از دورهای آن.

مسأله ۴۹۰-- کسی که فکر می‌کرده می‌تواند تمام طواف را انجام دهد اگر بعد از شوط چهارم از انجام بقیه طواف به طور کلی عاجز شد می‌تواند برای انجام بقیه آن نایب بگیرد. و در این فرض هم نایب و هم خودش نماز طواف را بخواند. و اگر قبل از شوط چهارم عاجز شد باید برای کل طواف نایب بگیرد، و نیابت برای مقدار باقی مانده در این فرض صحیح نیست.

مسأله ۴۹۱-- شخص حتی در حال اختیار می‌تواند طواف را پیاده یا سواره، یا مقداری از آن را پیاده و مقداری را سواره بجا آورد. ولی نمی‌تواند مقداری را خود بجا آورد و برای باقیمانده آن نایب بگیرد. لذا فرض سابق در موردی است که خودش نتواند سواره یا بعد از مقداری استراحت طواف را تمام کند.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۹۸

مسأله ۴۹۲-- شخص می‌تواند در حال طواف به هر صورت که خواست حرکت کند، یعنی می‌تواند آهسته برود یا تند برود یا حتی بدود. ولی بهتر است به طور متعارف راه برود.

مسأله ۴۹۳-- صحبت کردن، خوردن و آشامیدن و خواندن شعر در طواف اشکالی ندارد، هر چند مکروه است. اما ذکر، دعا و خواندن قرآن در طواف مستحب است.

مسأله ۴۹۴-- همراه داشتن پول غیر مخمس یا اموال غصبی یا پا گذاشتن روی لباس احرام دیگران که موجب اذیت آنها شود یا روی اشیایی که در مظاف افتاده موجب بطلان طواف نمی‌شود.

مسأله ۴۹۵-- در مواردی که حکم به تکمیل و اعاده طواف شده است به احتیاط واجب باید ابتدا طواف سابق تکمیل شود و بعد نماز آن خوانده

مناسک حج (فاضل)، ص: ۱۹۹

شود، بعد طواف و نماز آن اعاده شود.

مسأله ۴۹۶-- اگر بعد از تمام شدن اعمال عمره مفرده یا عمره تمتع یا حج تمتع متوجه شده طواف او باطل بوده باید علاوه بر اعاده

طواف و نماز طواف، به احتیاط واجب اعمال مترتبه بر آن را نیز اعاده کند.

مسأله ۴۹۷-- پوشیدن لباس هر چند بر محرم حرام است اما برای طواف ضرر ندارد، و حتی در طواف عمره تمتع یا مفرده هم اگر با لباس طواف کند، طواف او صحیح است. و همین طور اگر بعداً متوجه شود طواف او باطل بوده، می‌تواند با لباس طواف کند. مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۰۰

شرایط صحت طواف

اشاره

در صحت طواف رعایت این موارد لازم است: ۱- نیت. ۲- طهارت. ۳- ستر عورت. ۴- مختون بودن. ۵- انجام هفت دور متوالی و پی در پی. ۶- شروع طواف از حجرالأسود و ختم به آن. ۷- محدوده طواف. ۸- جهت گردش به دور کعبه.

نیت

مسأله ۴۹۸-- شخص باید قصد طواف معینی را داشته باشد. مثلاً بداند طوافی را که انجام مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۰۱

می‌دهد طواف عمره مفرده یا عمره تمتع یا حج تمتع یا طواف نساء یا طواف مستحبی است. و لازم نیست نیت را به زبان بیاورد یا حتی به قلب منظور دهد.

مسأله ۴۹۹-- طواف نیز مانند سایر عبادات باید با قصد قربت انجام شود. یعنی عمل را برای خدا یا برای اطاعت امر خدا یا برای ترس از جهنم و رسیدن به بهشت و ثواب بجا آورد. و اگر ریا کند یعنی برای غیر خدا انجام دهد باطل است.

مسأله ۵۰۰-- اگر کسی به قصد طواف مقداری از آن را انجام دهد و فکر کند که چون می‌بایست نیت را به زبان می‌گفته و طواف او باطل است طواف را رها کند، و بلافاصله با گفتن نیت از نو طواف کند. طواف او اشکال پیدا می‌کند.

مسأله ۵۰۱-- ریا در حین عمل گر چه نسبت به بعضی از اشواط یا خصوصیات باعث بطلان مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۰۲

عمل می‌شود. اما ریا بعد از عمل موجب بطلان آن نمی‌شود.

مسأله ۵۰۲-- افرادی که در طواف به دیگران کمک می‌کنند یا آنها را طواف می‌دهند. اگر خودشان نیز قصد طواف کنند، طواف هر دو صحیح است. مشروط بر اینکه قصد ارتکازی طواف تا آخر طواف باقی باشد.

مسأله ۵۰۳-- چون طواف از عبادات است باید نیت و قصد قربت- ولو بصورت ارتکازی- تا آخر عمل باقی باشد، لذا اگر در بین طواف بطور کلی غافل شود، یا اگر سواره او را طواف می‌دهند خوابش ببرد، طواف او اشکال دارد و حکم آن حکم سرزدن حدث در بین طواف است، که در مسأله ۵۰۹ خواهد آمد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۰۳

طهارت

اشاره

طهارت شامل موارد ذیل است: ۱- طهارت از حدث اصغر و اکبر. ۲- طهارت لباس و بدن.

طهارت از حدث اصغر و اکبر

مسألة ۵۰۴-- در طواف واجب- حتی در عمره و حج مستحبی- طهارت از حدث اصغر و اکبر شرط است. و طواف بدون طهارت باطل است، اگر چه از روی جهل یا فراموشی باشد.

مسألة ۵۰۵-- اگر امید برطرف شدن عذر را دارد نمی‌تواند با تیمم طواف کند. بلکه باید صبر کند تا وقت تنگ شود، یا از رفع عذر مأیوس شود.

مسألة ۵۰۶-- اگر از انجام غسل یا وضو معذور باشد باید تیمم کند. و اگر تیمم بدل از غسل کرد و بعد حدث اصغر عارض شد اگر بتواند باید وضو

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۰۴

بگیرد، و الاً بدل از وضو تیمم کند.

مسألة ۵۰۷-- اگر محدث فراموش کند که غسل بر گردن اوست اگر غسل واجب دیگری قبل از طواف انجام داده باشد کفایت کرده و عملش صحیح است. و الاً طواف باطل است.

مسألة ۵۰۸-- اگر در بین طواف شک کند که طهارت داشته یا خیر، مسأله سه صورت دارد:

اول-- حالت سابق خود را بدانند که طاهر بوده، در این فرض جایز است طواف را تمام کند، و برای اتمام آن وضو واجب نیست، و اعاده طواف نیز لازم نیست. و در این صورت فرقی نیست که شک بعد از دور چهارم عارض شده باشد یا قبل از آن.

دوم-- حالت سابق خود را بدانند که محدثی بوده. در این فرض ظاهراً هر مقدار از طواف را که انجام داده محکوم به بطلان است، چه شک

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۰۵

بعد از دور چهارم عارض شده باشد یا قبل از آن، و باید بعد از وضو از نو طواف کند.

سوم-- حالت سابق خود را ندانند، که در این صورت به احتیاط واجب پس از وضو طواف را تمام کند و نماز آن را بخواند، و پس از آن طواف و نماز آن را اعاده کند. و در این صورت فرقی نیست که شک بعد از دور چهارم باشد یا قبل از آن عارض شده باشد.

مسألة ۵۰۹-- اگر در بین طواف حدث عارض شود مسأله چهار صورت دارد:

اول-- حدث قبل از رسیدن به نصف طواف باشد، که در این صورت طواف باطل می‌شود، و باید بعد از تحصیل طهارت آن را از سر بگیرد.

خواه محدث شدن اختیاری باشد یا بدون اختیار.

دوم-- پس از رسیدن به نصف و قبل از تمام شدن دور چهارم باشد، که در این صورت بنا بر

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۰۶

احتیاط واجب پس از وضو طواف را تمام کند و نماز آن را بخواند، و دوباره طواف دیگر کند و نماز آن را نیز بخواند، خواه حدث با اختیار باشد یا بدون اختیار.

سوم-- بعد از تمام شدن دور چهارم اختیاراً خود را محدث کند، که در این صورت نیز مثل صورت دوم احتیاط کند.

چهارم— پس از تمام شدن دور چهارم بی‌اختیار محدث شود. که در این صورت پس از تحصیل طهارت طواف را از آنجایی که محدث شده تمام کند و صحیح است. و در این مسأله فرقی بین حدث اصغر و اکبر نیست.

مسأله ۵۱۰— کسی که سواره او را طواف می‌دهند باید توجه داشته باشد که در حال طواف خوابش نرود، و اگر خوابید حکم مسأله قبل را دارد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۰۷

مسأله ۵۱۱— اگر بعد از طواف یقین کند که در بین طواف محدث شده، ولی نداند دور چندم بوده طواف او باطل است، و باید پس از تحصیل طهارت طواف را اعاده کند.

مسأله ۵۱۲— بیماری که پی در پی حدث از او سر می‌زند اگر بین دو حدث به مقداری وقت دارد که بتواند با بدن و لباس پاک طواف کند باید در آن وقت طواف را انجام دهد. و الا چنانچه مشقت نداشته باشد برای هر بار که حدث از او سر می‌زند خود را تطهیر کند و وضو بگیرد، و برای نماز هم وضو بگیرد، و بنابر احتیاط واجب نایب هم بگیرد.

مسأله ۵۱۳— اگر قبل از طواف شک کند که طاهر است یا خیر، چنانچه قبلاً طاهر بوده محکوم به طهارت است، و لازم نیست وضو بگیرد یا غسل کند. و اگر قبلاً محدث بوده باید بعد از تحصیل

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۰۸

طهارت طواف کند.

مسأله ۵۱۴— اگر بعد از تمام شدن طواف شک کند که طاهر است یا خیر، طواف او صحیح است. ولی برای اعمال بعد طبق مسأله قبل عمل کند.

مسأله ۵۱۵— کسی که از انجام وضو یا غسل و تیمم معذور است باید نایب بگیرد. ولی زن حائض و نساء احکام جداگانه‌ای دارد که بیان می‌شود.

مسأله ۵۱۶— زن حائض و نساء نمی‌تواند طواف کند یا نایب بگیرد. بلکه اگر فرصت انجام طواف را بعد از پاک شدن تا قبل از وقوف رکنی عرفات نداشت حج او تبدیل به افراد می‌شود. که احکام آن قبلاً بیان شد.

مسأله ۵۱۷— اگر زن به گمان پاک شدن غسل کرد و طواف انجام داد. و بعد خونی دید که

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۰۹

محکوم به حیض بود و معلوم شد که طواف انجام شده در حال حیض صورت گرفته طواف او باطل است. و اگر امکان تدارک آن بعد از پاک شدن و قبل از وقوف رکنی عرفات نباشد حج او بدل به افراد می‌شود.

مسأله ۵۱۸— اگر زن در طواف عمره تمتع قبل از سه دور و نیم حائض شد و امکان تدارک آن بعد از پاک شدن و قبل از وقوف رکنی عرفات نباشد حج او بدل به افراد می‌شود.

مسأله ۵۱۹— اگر بعد از سه شوط و نیم و قبل از پایان دور چهارم حائض شد باید طواف را رها کند، و احتیاطاً و رجاءاً سعی و تقصیر را انجام دهد، و احتیاطاً محرمات احرام را رعایت کند، و وقت رفتن به عرفات احتیاطاً و رجاءاً به نیت حج تمتع محرم شود، و اعمال حج را به قصد ما فی الذمه— اعم از حج افراد یا تمتع— انجام دهد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۱۰

و پس از پاک شدن بنابر احتیاط ابتدا طواف ناقص را تمام و نماز آن را بخواند، و سعی و تقصیر را نیز احتیاطاً اعاده کند، و بعد طواف و نماز طواف آن را بخواند، و سعی و تقصیر را نیز احتیاطاً اعاده کند، و بعد طواف و نماز طواف و سعی حج را و طواف و نماز طواف نساء را انجام دهد، و احتیاطاً یک عمره مفرده انجام دهد.

مسئله ۵۲۰— اگر بعد از شوط چهارم حائض شد و امکان تدارک آن را بعد از پاک شدن و قبل از وقوف رکنی عرفات نداشت سعی و تقصیر عمره تمتع را انجام دهد. و بعد برای حج تمتع محرم شود، و بعد از پاک شدن اول تمتع طواف سابق و نماز آن را بجا آورد، و احتیاطاً سعی و تقصیر را نیز اعاده کند، و سپس طواف حج و نماز و اعمال بعد از آن را بجا آورد.

مسئله ۵۲۱— زنی که مسأله حیض را نمی‌داند و

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۱۱

بعد از پاک شدن از حیض به خیال این که جنب است نیت غسل جنابت بکند چون اشتباه در تطبیق داشته و می‌خواسته وظیفه فعلیه خود را انجام دهد، طاهر و اعمالش صحیح است.

مسئله ۵۲۲— کسی که در حین طواف محدث شود و به طواف خود ادامه بدهد اگر جاهل قاصر بوده حج او صحیح است، ولی باید طواف و نماز طواف و بنا بر احتیاط سعی را اعاده کند، و اگر طواف عمره بوده تقصیر را هم اعاده کند. و در مورد کیفیت جبران عمل، طبق مسأله ۵۰۹ عمل کند.

مسئله ۵۲۳— در فرض سابق چنانچه با تردید نسبت به صحت عمل یا از روی جهل تقصیری طواف را ادامه داده، در برخی از موارد به طوری که در مسأله ۵۰۹ گذشت طواف باطل است و باید اعاده شود، و اگر اعاده نکرد حج او باطل

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۱۲

است. و اگر در طواف نساء بوده حج مطلقاً صحیح است، ولی باید طواف نساء را طبق مسأله ۵۰۹ خودش یا نایش انجام دهد، و تا طواف نساء انجام نشده از همسر اجتناب کند.

مسئله ۵۲۴— خونی که محکوم به حیض و نفاس نباشد استحاضه است، و باید طبق احکام استحاضه عمل شود، و برای طواف و نماز طواف هم اعمال مربوط به نمازهای خود را تکرار کند.

مثلاً در استحاضه کثیره علاوه بر سه غسل برای نمازهای یومیه، یک غسل برای طواف، و یک غسل برای نماز طواف انجام دهد.

مسئله ۵۲۵— اگر مستحاضه به وظیفه خود عمل کند و مشغول طواف شود و دو مرتبه خون خارج شود چنانچه خون وی استمرار داشته و زن مسائل شرعی عدم سرایت خون را رعایت کند وظیفه‌ای ندارد، ولی اگر خون قطع بوده و بعد دو

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۱۳

مرتبه خارج شده احکام حدث در حین طواف را دارد. که در مسأله ۵۰۹ گذشت.

مسئله ۵۲۶— مستحاضه اگر برای نماز یومیه یا طواف طبق وظیفه‌اش غسل کرده یا وضو گرفته و بعد از آن خون وی قطع شده، می‌تواند با همان غسل یا وضو طواف و نماز آن را بجا آورد.

مسئله ۵۲۷— اگر خون مستحاضه قطع نمی‌شود باید بلافاصله بعد از غسل طواف را شروع کند، بنابراین لازم است در نزدیکیهای مسجد الحرام غسل کند بطوری که بلافاصله بعد از غسل مشغول طواف شود.

مسئله ۵۲۸— برای مستحاضه یک غسل در طواف و نماز آن کفایت نمی‌کند، مگر اینکه بعد از غسلی که برای طواف انجام می‌دهد تا زمان نماز طواف خون قطع شده باشد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۱۴

طهارت بدن و لباس

مسئله ۵۲۹— بدن و لباس در طواف باید پاک باشد، و ظاهر آن است که حتی نجاساتی که در نماز معفو است در لباس و بدن او نباشد.

مسئله ۵۳۰-- اگر در اثناء طواف احتمال قوی بدهد لباس یا بدن او نجس شده ولی اعتنا نکند، و بعد از طواف یقین کند که در اثناء طواف بدن و لباس او نجس شده، طوافش صحیح است.

مسئله ۵۳۱-- اگر فراموش کند که لباس یا بدن او نجس است و طواف کند و بعد از طواف یا در بین نماز یادش بیاید طواف او صحیح است، ولی نماز را باید با تطهیر لباس و بدن بخواند، هر چند مستحب است طواف و نماز آن را اعاده کند. و اگر بعد از نماز طواف یادش بیاید تنها اعاده نماز کافی است.

مسئله ۵۳۲-- اگر شک داشته باشد که لباس یا

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۱۵

بدن او نجس است چنانچه بداند قبلاً پاک بوده یا حالت سابقه آن را نداند محکوم به طهارت است و می‌تواند با آن طواف کند، اما اگر بداند که قبلاً نجس بوده نمی‌تواند طواف کند مگر اینکه آن را تطهیر کند.

مسئله ۵۳۳-- اگر در حین طواف بدن یا لباس شخص نجس شود باید بعد از تطهیر بدن و تطهیر یا تعویض لباس طواف را از همان جا ادامه دهد.

مسئله ۵۳۴-- اگر در حین طواف متوجه شود که بدن یا لباس او نجس است و نداند که آیا نجاست حادث شده یا در اول طواف وجود داشته حکم مسئله قبل را دارد. و همین طور اگر بداند که از اول طواف وجود داشته، و در این فرض بنا بر احتیاط مستحب طواف و نماز آن را اعاده کند.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۱۶

مسئله ۵۳۵-- اگر بعد از طواف متوجه شد که در حال طواف بدن یا لباس او نجس بوده است طوافش بنا بر اظهر صحیح است.

مسئله ۵۳۶-- تطهیر بدن و تعویض لباس در خون قروح و جروح لازم است، بلی اگر تطهیر خون قروح و جروح برای فرد مشقت داشته باشد و امکان تأخیر انداختن طواف تا رفع مشقت و تطهیر نباشد. لازم نیست بدن را تطهیر کند.

ستر عورت

مسئله ۵۳۷-- در طواف ستر عورت واجب است، و اگر بدون ستر عورت طواف کند باطل است.

مسئله ۵۳۸-- ساتر در طواف بنا بر احتیاط مستحب باید شرایط لباس نمازگزار را داشته باشد، و بنا بر احتیاط واجب باید مباح باشد. ولی لباسهای دیگر (غیر ساتر) اگر غصبی باشد

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۱۷

مضر به طواف نیست.

مسئله ۵۳۹-- در طواف عمره تمتع و عمره مفرده لازم نیست حتماً با لباس احرام طواف کند و اگر با لباس دوخته نیز طواف کند طواف او صحیح است.

مسئله ۵۴۰-- زن در طواف باید بدن خود را از نامحرم بیوشاند، و حتی روی پا تا مچ پا باید پوشیده شود، ولی اگر پوشیده نشود ضرری برای طواف ندارد.

مسئله ۵۴۱-- اگر در طواف مقداری از مو یا بدن زن ظاهر باشد طواف صحیح است، هر چند به جهت عدم حفظ از نامحرم گناهکار است.

مختون بودن

- مسئله ۵۴۲-- طواف افراد ذکور اگر ختنه نشده باشند باطل است، حتی اگر بالغ نباشند. بنابراین مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۱۸
- طواف کودکان ممیز ختنه نشده باطل، و طواف کودکان غیر ممیز ختنه نشده احتیاطاً باطل است.
- مسئله ۵۴۳-- اگر کودک ختنه شده به دنیا آید، لازم نیست ختنه شود، و طواف او صحیح است.
- مسئله ۵۴۴-- اگر غیر مختون محرم شود، احرام او صحیح است، ولی برای طواف باید ختنه شود، و اگر قبل از ختنه شدن طواف کند طواف او حتی طواف نساء باطل است، و نمی‌تواند با زن نزدیکی یا ازدواج کند.
- مسئله ۵۴۵-- اگر فرد غیر مختون باشد و ختنه شدن برای او ضرر داشته باشد در صورت حصول استطاعت باید محرم شود و خودش طواف کند و نایب هم بگیرد. و هم خودش نماز طواف بخواند و هم نایب. و چنانچه هر دو با هم طواف کنند فقط خودش نماز طواف بخواند.
- مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۱۹

انجام هفت دور متوالی و پی در پی

- مسئله ۵۴۶-- همان گونه که قبلاً بیان شد طواف مشتمل بر هفت دور است، و اگر عمداً کمتر یا بیشتر شود باطل است.
- مسئله ۵۴۷-- اگر عمداً از ابتدا قصد کند که کمتر از هفت دور یا بیشتر بجاء آورد طواف او باطل است، اگر چه هفت دور انجام دهد. و اگر قصد انجام کمتر یا بیشتر از روی جهل و غفلت و فراموشی نیز باشد به احتیاط مستحب طواف را اعاده کند.
- مسئله ۵۴۸-- اگر از ابتدا قصد هفت دور داشته، ولی در اثنا قصد کمتر یا بیشتر کند. از همانجا که قصد کرده طواف او باطل می‌شود. و باید با قصد هفت دور طواف را از همانجا تکمیل کند. و اگر با همین قصد بیشتر از هفت دور بجاء آورد طواف باطل است.
- مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۲۰
- مسئله ۵۴۹-- اگر از ابتدا قصد بیش از هفت دور کند اما قصدش این باشد که هفت دور را به عنوان واجب و مقدار اضافی را مستحبی یا تبرعی بجاء آورد اشکالی ندارد. کمالینکه اگر بعد از انجام هفت دور طواف واجب یک دور یا بیشتر را به گمان استحباب به آن اضافه کند طواف او صحیح است.
- مسئله ۵۵۰-- قرآن «۱» در طواف واجب جایز نیست، و در طواف مستحب مکروه است.
- مسئله ۵۵۱-- اگر از ابتدای طواف قصد قرآن داشته باشد احتیاط در اعاده طواف است. اما اگر بعد از تمام شدن طواف اول قصد قرآن کند طواف او صحیح است.

(۱)- قرآن، یعنی دو طواف را بدون فاصله نماز طواف پشت سر هم بجاء آوردن.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۲۱

- مسئله ۵۵۲-- اگر یک دور یا بیشتر به طواف اضافه کند به قصد اینکه مابقی را طواف دیگری قرار دهد حکم قرآن را دارد که حرام است.

مسأله ۵۵۳-- اگر از ابتدا یا در اثنای طواف قصد بیش از هفت دور کند به نیت این که مقدار اضافه طواف مستقلاً باشد موجب بطلان طواف او می‌شود، و به احتیاط واجب باید اعاده کند.

مسأله ۵۵۴-- اگر سهواً بیش از یک دور به طواف اضافه کند احتیاط آن است که به قصد قربت و بدون قصد استحباب یا وجوب آن را به هفت دور برساند. و دو رکعت نماز قبل از سعی و دو رکعت بعد از سعی بجا آورد، و به احتیاط مستحب دو رکعت بعد از سعی را برای غیر فریضه قرار دهد.

مسأله ۵۵۵-- اگر سهواً کمتر از یک دور به طواف اضافه کرده، آن را رها کند و طوافش صحیح مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۲۲ است.

مسأله ۵۵۶-- اگر عمداً مقداری به طواف اضافه کند، مثلاً پس از پایان دور هفتم از حجرالاسود تا مقام ابراهیم را به قصد طواف برود طوافش باطل است.

مسأله ۵۵۷-- اگر به گمان اینکه مقداری از طواف را اشتباه انجام داده، همان مقدار را به جا آورد و سپس معلوم شود که آن مقدار اولیه باطل نبوده طواف او باطل است.

مسأله ۵۵۸-- اگر به گمان اینکه طواف ۱۴ دور است با قصد ۱۴ دور طواف نموده، طواف او باطل است.

مسأله ۵۵۹-- اگر از ابتدا قصد انجام دادن کمتر از هفت دور را داشته باشد طواف او باطل است. و اگر با قصد هفت دور شروع کند ولی کمتر از هفت دور بجا آورد، اگر موالات عرفیه بهم مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۲۳ بخورد حکم قطع طواف را دارد.

مسأله ۵۶۰-- به احتیاط واجب در طواف موالات عرفیه باید رعایت شود. یعنی باید هفت دور عرفاً به صورت متوالی و پی در پی انجام شود، به طوری که یک عمل محسوب شود. بنابراین نباید بین شوطها و اجزاء طواف آنقدر فاصله ایجاد شود که عرفاً پی در پی شمرده نشود.

مسأله ۵۶۱-- برای رفع خستگی در بین طواف جایز است بنشینند یا دراز بکشند، مشروط بر اینکه موالات عرفیه بهم نخورد. و اگر استراحت آن قدر طولانی شد که موالات عرفیه بهم بخورد طواف را تمام کند و نماز آن را بخواند، سپس احتیاطاً یک طواف دیگر بجا آورد.

مسأله ۵۶۲-- شخص تا مطمئن نشده که موالات عرفیه بهم خورده نمی‌تواند طواف را از سر بگیرد. و باید همان طواف را ادامه دهد، هر

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۲۴

چند قبل از سه دور و نیم باشد.

مسأله ۵۶۳-- اگر عمداً یک یا چند دور از طواف کم کند واجب است آن را اتمام کند، و اگر اتمام نکند حکم کسی را دارد که عمداً طواف را ترک کند. خواه عالم به مسأله باشد یا جاهل.

مسأله ۵۶۴-- احتیاط مستحب آن است که طواف واجب را قطع نکند. و قطع طواف به این نیست که قصد قطع طواف را بکند. بلکه به این است که موالات را بهم بزند.

مسأله ۵۶۵-- اگر طواف را قطع کند و قبل از فوت موالات عرفیه طواف دیگری را شروع کند طوافش باطل است، و باید طواف اول را طبق احکام قطع طواف انجام دهد، و اعمال پس از آن را بجا آورد.

مسئله ۵۶۶-- اگر فرد به هر علتی طواف خود را قطع کند و دو مرتبه شروع به طواف کند، اگر

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۲۵

طواف دوم را به قصد ما فی الذمه- اعم از اتمام یا اعاده- بجا آورد صحیح است. و در غیر این صورت احتیاطاً طواف اول را اگر بعد از دور چهارم قطع کرده تکمیل کند و نماز آن را بخواند، و سعی و تقصیر را اگر بجا آورده بنا بر احتیاط واجب اعاده کند.

مسئله ۵۶۷-- اگر سهواً مقداری از طواف را کم کند و قبل از بهم خوردن موالات متوجه شود باید آن را تکمیل کند. و اگر بعد از بهم خوردن موالات متوجه شود باید طبق احکام قطع طواف عمل کند. و اگر اصلاً متوجه نشود تا به وطن برگردد در صورت امکان باید خودش و گرنه نایبش طواف را طبق احکام قطع انجام دهد.

مسئله ۵۶۸-- احکام قطع طواف به شرح زیر است:

۱-- بعد از قطع طواف و قبل از بهم خوردن

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۲۶

موالات عرفیه مجدداً قصد انجام طواف کند، در این صورت باید طواف را تکمیل کند، و نمی‌تواند طواف را از سر بگیرد.

۲-- قبل از سه دور و نیم طواف را قطع کند، و موالات عرفیه بهم بخورد، در این صورت طواف قبلی باطل است، و باید طواف را اعاده کند.

۳-- بعد از سه دور و نیم و قبل از پایان دور چهارم طواف را قطع کند، و موالات عرفیه بهم بخورد، در این صورت باید طواف ناقص را تکمیل کند، و پس از خواندن نماز آن، طواف را اعاده کند.

۴-- بعد از دور چهارم طواف را قطع کند، و موالات عرفیه بهم بخورد، در این صورت باید طواف را تکمیل کند.

مسئله ۵۶۹-- لازم نیست از همان نقطه که

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۲۷

طواف را قطع کرده طواف را تکمیل کند. بلکه اگر از محاذات آن ادامه دهد کفایت می‌کند و صحیح است. همانطور که می‌تواند قبل از نقطه‌ای که قطع شده با نیت این که محل قطع طواف، ابتدای تکمیل طواف او باشد مشغول طواف شود.

مسئله ۵۷۰-- قطع طواف به جهت شرکت در نماز جماعت یا خواندن نماز در وقت فضیلت آن مانعی ندارد. و اگر وقت نماز تنگ باشد واجب است طواف را قطع کند. و سپس طواف را طبق احکام قطع بجا آورد.

مسئله ۵۷۱-- اگر از ادامه طواف به دلیلی معذور شد- مثلاً محدث یا بیهوش شد، یا نماز جماعت برقرار شد، یا مأموران حرم مشغول شستشوی مطاف شدند- طبق احکام قطع طواف عمل کند.

مسئله ۵۷۲-- اگر در حال سعی یادش آمد که

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۲۸

طواف را ناقص انجام داده باید سعی را رها کند و طواف را تکمیل کند و پس از نماز آن، سعی را تکمیل کند، و اگر طواف اول را کمتر از سه دور و نیم بجا آورده، پس از تکمیل طواف به احتیاط مستحب طواف را اعاده کند.

مسئله ۵۷۳-- کسی که در بین سعی متوجه شود طواف را بیش از هفت دور انجام داده است، بنا بر احتیاط سعی را رها کند، سپس طواف و اعمال بعد از آن را اعاده کند.

مسئله ۵۷۴-- کسی که پیاده طواف می‌کند باید قدمها را به اختیار خودش بردارد. لذا اگر او را بی‌اختیار بپزند- یعنی طوری حرکت دهند که قدم برداشتن به اختیار او نباشد- باید برگردد و از همان جا طواف را به اختیار خود ادامه دهد.

مسئله ۵۷۵-- بنا بر آنچه در مسئله قبل ذکر شد اگر ازدحام و فشار جمعیت باعث شود که به جلو

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۲۹

برود یا به چپ و راست متمایل شود ولی قدمها را به اختیار خود بردارد ضرری به طواف نمی‌زند.

مسألة ۵۷۶-- همان گونه که گذشت کسی که مقداری از طواف را بی‌اختیار انجام داده باید برگردد و از همانجا طواف را ادامه دهد. و اگر آن دور را رها کند و از حجرالاسود آن دور را شروع کند طواف او اشکال دارد. بلی اگر اعاده از همان مکان مستلزم عسر و حرج باشد و وقت خلوت هم پیدا نکند که تمام طواف را به اختیار خود بجا آورد می‌تواند به همین طواف اکتفا کند و صحیح است.

مسألة ۵۷۷-- کسی که می‌داند در اثنای طواف مقداری از آن بدون اختیار انجام می‌شود نمی‌تواند از ابتدا قصد کند که آن مقدار را به عنوان سواره طواف کند. بلکه باید طواف را شروع کند و اگر به کلی سلب اختیار از او نشود

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۳۰

طواف صحیح است. و اگر سلب اختیار شد در صورت امکان جبران کند، و اگر جبران مستلزم عسر و حرج باشد و نتواند در وقت خلوت طواف کند طواف او صحیح است.

مسألة ۵۷۸-- کسی که می‌داند مقداری از طواف را بی‌اختیار انجام می‌دهد نمی‌تواند نایب بگیرد، بلکه باید خودش طبق مسأله قبل انجام دهد.

مسألة ۵۷۹-- شك در دورهای طواف موجب بطلان طواف است. بنابراین اگر قبل از رسیدن به حجرالاسود شك کند که دور ششم است یا هفتم، یا دور هفتم است یا هشتم و ... طواف او باطل است.

مسألة ۵۸۰-- ظن و گمان در عدد دورها حکم شك را دارد.

مسألة ۵۸۱-- کسی که در حال طواف در تعداد دورها شك کند نباید در حال شك طواف را

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۳۱

ادامه دهد. بلکه باید فکر کند و اگر به یک طرف شك اطمینان پیدا کرد طبق آن عمل کند، و الا طواف را از ابتدا شروع کند.

مسألة ۵۸۲-- اگر بعد از انصراف از طواف و داخل شدن در نماز طواف در تعداد دورهای طواف شك کند به شك خود اعتنا نکند و طواف صحیح است، بلکه ظاهراً شك بعد از انصراف و قبل از داخل شدن در نماز هم همین حکم را دارد.

مسألة ۵۸۳-- اگر بعد از رسیدن به حجرالاسود شك کند که هفت دور زده یا بیشتر، به شك خود اعتنا نکند، و طوافش صحیح است.

مسألة ۵۸۴-- اگر از گفته دیگری اطمینان پیدا کند که دور چندم طواف او است می‌تواند طبق اطمینان خود عمل کند، ولی اگر اطمینان پیدا نکرد نمی‌تواند به گفته او عمل کند.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۳۲

مسألة ۵۸۵-- شخصی که در شمارش شوطهای طواف به گفته همراهش اعتماد کرد چنانچه بعد از انصراف از طواف در عدد شوطها شك کند، به آن اعتنا نکند و طواف محکوم به صحت است.

مسألة ۵۸۶-- کثیرالشك به شك خود اعتنا نکند، و طبق حکم کثیرالشك در نماز عمل کند، و احتیاط در این است که کسی را بگمارد تا تعداد اشواط را به او بگوید و طبق آن عمل کند.

شروع طواف از حجرالأسود و ختم به آن

مسأله ۵۸۷-- لازم است طواف را عرفاً از حجرالاسود شروع و به آن ختم کند. و با توجه به اینکه محدوده مقابل حجرالاسود نسبتاً وسیع است، لذا از هر نقطه طواف را شروع کرد صحیح است، مشروط بر اینکه در محاذات همان نقطه طواف را تمام کند. و برای تعیین محاذات از

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۳۳

دقتهای اهل وسواس اجتناب کند.

مسأله ۵۸۸-- لازم نیست که در کنار حجرالاسود نیت طواف کند. بلکه اگر قبل از آن قصدش این باشد که طواف خود را از مقابل حجرالاسود شروع می‌کنم کافی است.

مسأله ۵۸۹-- لازم نیست در بین طواف برای هر دور محاذات حجرالاسود را تعیین کند. بلکه اگر برای تعیین محاذات آنگونه که اهل سنت و برخی از افراد نادان دقتهای وسواسی می‌کنند عمل کند موجب اشکال می‌شود.

مسأله ۵۹۰-- اگر طواف را قبل از حجرالاسود شروع کند و به همانجا ختم کند طواف باطل است. اگر چه در مصداق اشتباه کند. مثلاً به گمان اینکه حجرالاسود در رکن یمانی است طواف را از آنجا شروع کند.

مسأله ۵۹۱-- در فرض سابق اگر از رکن یمانی

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۳۴

شروع کند و در حین طواف متوجه شود و طواف را به حجرالاسود نیز ختم کند طوافش باطل است. ولی اگر قصدش این باشد که ابتدای طواف او از موضع معتبر شرعی باشد و به حجرالاسود ختم کند طوافش صحیح است. هر چند احتیاط در اعاده طواف و نماز آن است.

محدوده طواف (مطاف)

مسأله ۵۹۲-- طواف واجب باید در محدوده فاصله بین کعبه و مقام ابراهیم که ۲۶/۵ ذراع «۱» است انجام شود. و چون حجراسماعیل در حکم کعبه است در آن قسمت مبدأ دیوار حجر است نه کعبه. محدوده طواف را «مطاف» نیز می‌گویند.

(۱)- هر ذراع حدود نیم متر است.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۳۵

مسأله ۵۹۳-- اگر از پشت مقام ابراهیم یا روی شاذروان «۱» که جزء کعبه است طواف کند طواف او باطل است، و باید اعاده کند.

مسأله ۵۹۴-- اگر بعضی از دورها را خارج از محدوده مذکور انجام دهد باید آن دور را اعاده کند، و الا طواف او باطل است.

مسأله ۵۹۵-- اگر قسمتی از یک دور را خارج از محدوده مطاف یا روی شاذروان برود باید برگردد و از همان جا طواف را در محدوده ادامه دهد. اما اگر داخل حجر اسماعیل یا روی دیوار حجر برود تدارک آن مقدار کفایت نمی‌کند. بلکه باید آن دور را از نو شروع کند.

مسأله ۵۹۶-- بنا بر آنچه گذشت اگر چه محدوده

(۱)- پایین اطراف دیوار کعبه برآمدگی شیب‌داری وجود دارد که آن را شاذروان می‌نامند.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۳۶

طواف در قسمت حجر اسماعیل نیز ۲۶/۵ ذراع است و طواف در آن محدوده صحیح است. ولی با توجه به فاصله بین دیوار حجر تا دیوار کعبه که حدود ۲۰/۵ ذراع است. احتیاط مستحب آن است که طواف در شش ذراع باقیمانده انجام شود.

مسئله ۵۹۷-- اگر از روی جهل یا غفلت یا فراموشی در خارج از مطاف طواف کند طواف او باطل است، و حکم کسی را دارد که از روی جهل یا غفلت یا فراموشی طواف را انجام نداده باشد.

مسئله ۵۹۸-- اگر سهواً بعضی از دورها را از داخل حجر اسماعیل برود و بعد از تمام شدن اعمال حج تمتع متوجه شود، بنابر احتیاط آن دورها را اعاده کند و نماز طواف را بخواند، و مجدداً طواف و نماز آن را اعاده کند، و بنابر احتیاط سعی را هم مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۳۷

اعاده کند. و اگر طواف عمره بوده تقصیر را نیز احتیاطاً اعاده کند.

مسئله ۵۹۹-- دست گذاشتن به دیوار کعبه و بوسیدن آن و دست گذاشتن روی دیوار حجر اسماعیل در حال حرکت هنگام طواف بنابر احتیاط واجب جایز نیست و باید آن مقدار را اعاده کند.

مسئله ۶۰۰-- اگر به خاطر ازدحام جمعیت نتواند در مطاف طواف کند باید به انتظار خلوت شدن باشد. و چنانچه وقت تنگ شد یا احتمال خلوت شدن در هیچ یک از ساعات شبانه روز وجود نداشت می‌تواند خارج از محدوده طواف کند. البته با رعایت الاقرب فالاقرب.

مسئله ۶۰۱-- کسی که به محدوده مطاف آگاهی ندارد اگر از اول وارد مطاف شود و طواف را شروع کند و پس از پایان طواف شک کند که از

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۳۸

مطاف خارج شده یا خیر، طوافش صحیح است.

اما اگر شک دارد که از اول وارد مطاف شده یا خیر، نمی‌تواند به آن اکتفا کند، و باید طواف را اعاده کند.

مسئله ۶۰۲-- اگر ازدحام جمعیت در محدوده طواف به گونه‌ای است که خانم‌ها می‌دانند مردان نامحرم خواه ناخواه به آنها تنه می‌زنند لازم است طواف را در محدوده انجام دهند، و حتی الامکان مراقب باشند خود را از تنه زدن نامحرم دور نگه دارند.

مسئله ۶۰۳-- نظافت مسجدالحرام یا تشکیل صفوف جماعت مجوز خروج از محدوده طواف نمی‌شود، و باید در فرصت مناسب در محدوده طواف کند. و اگر امور مذکور باعث قطع طواف شود باید طبق احکام قطع طواف عمل شود.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۳۹

جهت گردش به دور کعبه

مسئله ۶۰۴-- در حال طواف باید کعبه در سمت چپ طواف کننده واقع شود. یعنی به طور متعارف به سمت چپ دور بزنند، ولی لازم نیست شانه شخص حقیقتاً به سمت کعبه باشد، لذا اگر در هنگام دور زدن مخصوصاً در حجر اسماعیل کعبه مقداری به پشت یا جلو متمایل شود، اشکال ندارد.

مسئله ۶۰۵-- اگر به هر علتی مقداری از طواف بر خلاف متعارف انجام شد، مثلاً رو به کعبه یا پشت به آن یا عقب عقب طواف کرد، باید آن مقدار را جبران کند.

مسئله ۶۰۶-- لازم نیست همیشه صورت طواف کننده به طرف جلو باشد، بلکه جایز است به چپ و راست یا پشت سر نگاه کند، بطوری که در حال طواف بدن کاملاً روبه کعبه یا پشت به کعبه نشود.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۴۰

طواف مستحبی

مسأله ۱-- طواف عملی است مستحب، و ثواب آن برای غیرمقیم از ثواب نماز مستحبی بیشتر است. و سزاوار است زائران هر چه بیشتر طواف کنند. اما سعی کنند مزاحم افرادی که مشغول انجام طواف واجب هستند نشوند.

مسأله ۲-- در مدتی که حاجی در مکه هست مستحب است ۳۶۰ طواف بجا آورد. و اگر امکان ندارد ۳۶۴ شوط طواف کند که ۵۲ طواف می‌شود و اگر نمی‌تواند هر اندازه که امکان دارد طواف کند.

مسأله ۳-- بعد از احرام عمره تا قبل از سعی بنابر احتیاط نباید طواف مستحبی انجام دهد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۴۱

مسأله ۴-- احتیاط در ترک طواف مستحبی بعد از احرام حج و قبل از وقوفین است.

مسأله ۵-- انجام طواف مستحبی بعد از اعمال روز عید و قبل از انجام اعمال مکه مانعی ندارد.

مسأله ۶-- همانگونه که در احکام طواف واجب ذکر شد طواف یعنی هفت دور، دور کعبه گشتن.

بنابراین یک دور یا دو دور مستحب نیست.

مسأله ۷-- فرد نمی‌تواند هر دور از طواف مستحبی را به نیت یک نفر انجام دهد. بلی می‌تواند مجموع دورها را به نیت چندین نفر انجام دهد.

مسأله ۸-- طواف مستحبی به نیت کسی که در مکه حاضر است- اگرچه خودش از انجام طواف معذور باشد- صحیح نیست.

مسأله ۹-- در طواف مستحبی طهارت، مختون بودن، محدوده طواف و موالات شرط

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۴۲

نیست.

مسأله ۱۰-- شک در دورهای طواف مستحبی موجب بطلان طواف نمی‌شود، بلکه باید بنا را بر اقل بگذارد و طواف را تمام کند.

مسأله ۱۱-- قطع طواف مستحبی حتی بدون عذر مانعی ندارد.

مسأله ۱۲-- نماز طواف مستحبی را در هر جای مسجدالحرام می‌توان خواند، بلکه می‌توان اصلاً نماز طواف مستحب را ترک کرد.

مسأله ۱۳-- قرآن (یعنی دو طواف را بلافاصله پشت سر هم بجا آوردن) در طواف مستحبی مکروه است. بنابراین پس از طواف اول نماز آن را بخواند و سپس طواف دوم را بجا آورد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۴۳

مستحبات طواف

مسأله ۱۴-- در حال طواف، چند چیز مستحب است: ۱- پیاده طواف کند. ۲- قدم‌ها را کوتاه بردارد. ۳- با آرامش و وقار طواف

کند. ۴- در حال طواف مشغول به ذکر و دعا و خواندن قرآن باشد. ۵- کاملاً متوجه به خداوند بوده، و از هر چیزی که ذهن او را

مشوش می‌کند، پرهیزد. ۶- نزدیک به کعبه طواف کند. ۷- بهتر است محرم برای طواف، همان جامه احرام را که با آن احرام بسته پوشد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۴۴

۸- دعاهایی را که از ائمه معصومین علیهم السلام وارد شده بخواند، از جمله آنها این دعا است: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الَّذِي يُمَشَّى بِهِ عَلَى طَلَلِ الْمَاءِ، كَمَا يُمَشَّى بِهِ عَلَى جُدَدِ الْأَرْضِ، وَأَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الَّذِي يَهْتَرُّ لَهُ عَرْشُكَ، وَأَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الَّذِي تَهْتَرُّ لَهُ أَقْدَامُ مَلَائِكَتِكَ، وَأَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الَّذِي دَعَاكَ بِهِ مُوسَى مِنْ جَانِبِ الطُّورِ، فَاسْتَجَبْتَ لَهُ، وَالْقَيْتَ عَلَيْهِ مَحَبَّةً مِنْكَ، وَأَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الَّذِي غَفَرْتَ بِهِ لِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَ مَا تَأَخَّرَ، وَأَتَمَمْتَ عَلَيْهِ نِعْمَتَكَ أَنْ تَفْعَلَ بِي كَذَا وَ كَذَا». و به جای «کذا و کذا» حاجت خود را بطلبد. و نیز مستحب است در حال طواف بگوید: «اللَّهُمَّ إِنِّي إِلَيْكَ قَائِرٌ، وَإِنِّي خَائِفٌ

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۴۵

مُسْتَجِيرٌ، فَلَا تُعَيِّرْ جَسَدِي، وَلَا تُبَدِّلْ اسْمِي». و صلوات بر محمد و آل محمد بفرستد؛ بخصوص وقتی که به در خانه کعبه می‌رسد. و این دعا را بخواند: «سَأَلْتُكَ فَاقْبَلْ مِنِّي بِاسْمِكَ الَّذِي بِيَّتِكَ، فَتَصَدَّقْ عَلَيْهِ بِالْجَنَّةِ، اللَّهُمَّ الْبَيْتُ بَيْتُكَ، وَالْحَرَمُ حَرَمُكَ، وَالْعَبْدُ عَبْدُكَ، وَ هَذَا مَقَامُ الْعَائِدِ بِكَ الْمُسْتَجِيرِ بِكَ مِنَ النَّارِ، فَأَعْتِنِي وَ وَالِدِي وَأَهْلِي وَ وُلْدِي وَإِخْوَانِي الْمُؤْمِنِينَ مِنَ النَّارِ، يَا جَوَادُ يَا كَرِيمٌ». و وقتی که به حجر اسماعیل رسید رو به ناودان سر را بلند کند و بگوید: «اللَّهُمَّ أَدْخِلْنِي الْجَنَّةَ، وَ اجْزِنِي مِنَ النَّارِ بِرَحْمَتِكَ، وَ عَافِنِي مِنَ السُّقْمِ،

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۴۶

وَ أَوْسِعْ عَلَيَّ مِنَ الرِّزْقِ الْحَلَالِ، وَ ادْرَأْ عَنِّي شَرَّ فَسَقَةِ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ، وَ شَرَّ فَسَقَةِ الْعَرَبِ وَالْعَجَمِ». و چون از حجر بگذرد و به پشت کعبه برسد بگوید: «يَا ذَا الْمَنِّ وَالطُّولِ، يَا ذَا الْجُودِ وَالْكَرَمِ، إِنَّ عَمَلِي ضَعِيفٌ فَضَاعِفُهُ لِي، وَ تَقَبَّلَهُ مِنِّي، إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ». و چون به رکن یمانی برسد دست بردارد و بگوید: «يَا اللَّهُ يَا وَلِيَّ الْعَافِيَةِ، وَ خَالِقَ الْعَافِيَةِ، وَ رَازِقَ الْعَافِيَةِ، وَ الْمُنْعِمَ بِالْعَافِيَةِ، وَ الْمَنَانُ بِالْعَافِيَةِ، وَ الْمُتَفَضِّلُ بِالْعَافِيَةِ عَلَيَّ وَ عَلَيَّ جَمِيعَ خَلْقِكَ، يَا رَحْمَنَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَ رَحِيمَهُمَا، صَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ، وَ ارْزُقْنَا الْعَافِيَةَ، وَ

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۴۷

تَمَامَ الْعَافِيَةِ، وَ شُكْرَ الْعَافِيَةِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ». پس سر به جانب کعبه بالا کند و بگوید: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي شَرَّفَكَ وَ عَظَّمَ كِبَرَكَ، وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي بَعَثَ مُحَمَّدًا نَبِيًّا، وَ جَعَلَ عَلِيًّا أَمَامًا، اللَّهُمَّ اهْدِ لِي خِيَارَ خَلْقِكَ، وَ جَنِّبْهُ شَرَّ رَايَ خَلْقِكَ». و چون میان رکن یمانی و حجر الاسود برسد بگوید: «رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَ فِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ». و در شوط هفتم وقتی که به مستجار (۱) رسید مستحب است دو دست خود را بر دیوار خانه

(۱) - مستجار در پشت کعبه، نزدیک رکن یمانی برابر درب خانه کعبه قرار دارد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۴۸

بگشاید و شکم و روی خود را به دیوار کعبه بچسباند و بگوید: «اللَّهُمَّ الْبَيْتُ بَيْتُكَ، وَالْعَبْدُ عَبْدُكَ، وَ هَذَا مَقَامُ الْعَائِدِ بِكَ مِنَ النَّارِ». پس به گناهان خود اعتراف کرده، و از خداوند عالم آمرزش آن را بطلبد، که إن شاء الله تعالی مستجاب خواهد شد، بعد بگوید: «اللَّهُمَّ مِنْ قِبَلِكَ الرُّوحُ وَالْفَرْجُ وَالْعَافِيَةُ اللَّهُمَّ إِنَّ عَمَلِي ضَعِيفٌ فَضَاعِفُهُ لِي، وَ اغْفِرْ لِي مَا طَلَعَتْ عَلَيْهِ مِنِّي وَ خَفِيَ عَلَيَّ خَلْقِكَ، أَسْتَجِيرُ بِاللَّهِ مِنَ النَّارِ». و آنچه خواهد دعا کند، و رکن یمانی را استلام کند، و به نزد حجر الاسود آمده و طواف خود را تمام کرده، و بگوید: «اللَّهُمَّ قَنَعْنِي بِمَا رَزَقْتَنِي، وَ بَارِكْ لِي فِي مَا آتَيْتَنِي».

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۴۹

و برای طواف کننده مستحب است در هر شوط ارکان خانه کعبه و حجر الاسود را استلام کند، و در وقت استلام حجر بگوید: «أَمَانَتِي أَدَيْتُهَا، وَ مِيثَاقِي تَعَاهَدْتُهُ، لِتَشْهَدَ لِي بِالْمُؤَافَاةِ».

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۵۰

اشاره

مسأله ۱۵-- بعد از تمام شدن طواف واجب است نماز طواف بخواند.

مسأله ۱۶-- کسی که نماز طواف را عمداً ترک کند حکم کسی را دارد که طواف را عمداً ترک کرده است.

مسأله ۱۷-- اگر کسی نماز طواف را فراموش کند هر وقت یادش آمد باید آن را پشت مقام ابراهیم بجا آورد. و اگر اعمال بعد را انجام داده لازم نیست آنها را اعاده کند. هر چند احتیاط مستحب در اعاده آنها است.

مسأله ۱۸-- اگر پس از مراجعت از مکه در وطنش یا در مدینه منوره یا شهرهای دیگر

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۵۱

یادش آمد که نماز طواف را نخوانده در همانجا نماز طواف را بخواند. و برگشتن به مکه حتی اگر برایش مشکل نباشد لازم نیست، هر چند مطابق احتیاط است. و در این فرض جواز استنابه بعید نیست.

مسأله ۱۹-- اگر در بین سعی یادش آمد که نماز طواف را نخوانده، باید سعی را رها کند و بعد از خواندن نماز طواف، سعی را طبق احکام قطع سعی بجا آورد.

مسأله ۲۰-- کسی که نمی‌داند نماز طواف واجب است لذا آن را بجا نیاورده مانند کسی است که نماز طواف را فراموش کرده است. و باید طبق احکام سابق عمل کند.

مسأله ۲۱-- کسی که نماز طواف را بجا نیاورده اگر فوت کند بر پسر بزرگتر او واجب است که آن را بخواند.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۵۲

مسأله ۲۲-- کسی که نماز طواف را باطل بجا آورد، باید نماز را به صورت صحیح اعاده کند، و بنابر احتیاط سعی و تقصیر را هم اعاده کند.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۵۳

شرایط صحت نماز طواف**اشاره**

در صحت نماز طواف رعایت این موارد لازم است: ۱- نیت. ۲- کیفیت نماز طواف. ۳- وقت نماز طواف. ۴- شرایط نماز طواف. ۵- محل نماز طواف.

نیت

مسأله ۲۳-- شخص باید قصد نماز طواف معینی را داشته باشد. مثلاً بداند نمازی را که می‌خواند نماز طواف عمره مفرده، یا عمره تمتع، یا حج

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۵۴

تمتع، یا طواف نساء، یا طواف مستحبی است. و لازم نیست نیت را به زبان بیاورد، یا حتی به قلب خطور دهد.

مسأله ۲۴-- باید نماز طواف را به قصد قربت انجام دهد، و ریا موجب بطلان آن می‌شود.

کیفیت نماز طواف

مسأله ۲۵-- نماز طواف مانند نماز صبح دو رکعت است.

مسأله ۲۶-- در این نماز می‌تواند غیر از سور عزائم «۱» هر سوره‌ای که خواست بخواند، و بلند خواندن یا آهسته خواندن در آن شرط نیست.

(۱)- سور عزائم چهار سوره‌ای هستند که سجده واجب دارند: ۱- سوره سجده: ۳۲. ۲- سوره فصلت: ۴۱. ۳- سوره نجم: ۵۳. ۴- سوره علق: ۹۶.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۵۵

مسأله ۲۷-- مستحب است در رکعت اول بعد از حمد سوره توحید و در رکعت دوم بعد از حمد سوره کافرون را بخواند.

وقت نماز طواف

مسأله ۲۸-- اقوی این است که نماز طواف را فوراً بعد از طواف بجا آورد و تأخیر نیندازد.

بنابراین خواندن نماز مستحبی یا عبادات دیگر بین طواف و نماز آن مخل به موالات عرفیه است. و اگر عمداً موالات را به هم زد احتیاطاً طواف و نماز آن را اعاده کند.

مسأله ۲۹-- بنابر فرض سابق کسی که هنوز نماز طواف خود را نخوانده نباید بعد از طواف به نیابت از دیگران نماز طواف آنها را بخواند.

مسأله ۳۰-- مقدار فاصله بین طواف و نماز آن که مخل به موالات عرفیه است نسبت به افراد و

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۵۶

هنگام ازدحام و غیر آن فرق می‌کند. و بطور کلی فاصله حدود ۱۰ تا ۱۵ دقیقه برای استراحت و رفع خستگی و تطهیر مخل نیست.

مسأله ۳۱-- همانگونه که گذشت نماز طواف باید فوراً بعد از طواف انجام شود. لذا وقت خاصی ندارد. بلی اگر خواندن نماز طواف موجب فوت نماز یومیه شود. باید اول نماز یومیه را بخواند و بعد نماز طواف را بخواند.

مسأله ۳۲-- اگر زن پس از طواف و قبل از خواندن نماز آن حیض شد چنانچه تا قبل از اعمال حج پاک شود باید پس از پاکی و غسل نماز را بخواند و اعمال بعد از آن را بجا آورد. والا سعی و تقصیر عمره تمتع را انجام دهد، و برای

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۵۷

اعمال حج محرم شود، و بعد از پاکی و غسل قبل از طواف حج، نماز طواف عمره تمتع را بخواند، و سپس طواف حج و اعمال بعد از آن را بجا آورد.

مسأله ۳۳-- و اگر این مشکل در طواف حج برای او پیش آمد و تا زمان پاکی نتوانست در مکه بماند برای نماز نایب بگیرد، و پس از انجام سعی توسط خودش برای طواف نساء و نماز آن نیز نایب بگیرد.

شرایط نماز طواف

مسئله ۳۴-- نماز طواف احکام نمازهای یومیه را دارد، لذا باید شرایط آن را مثل صحت قرائت، مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۵۸

استقرار در هنگام ذکر، پاک بودن بدن و لباس، قرار نداشتن زن در جلوی مرد و ... مراعات کند.

مسئله ۳۵-- شخصی که نماز خود را غلط می‌خواند اگر می‌تواند قرائتش را تصحیح کند باید طواف را تا ضیق وقت تأخیر بیندازد. مگر اینکه بقای در احرام موجب عسر و حرج شود. و ملاک در ضیق وقت همانگونه که گذشت هنگامی است که به وقوف رکنی عرفات نرسد.

مسئله ۳۶-- اگر در یاد گرفتن قرائت و اذکار واجب مسامحه کرد تا وقت تنگ شد نماز را به هر نحو که می‌تواند بخواند و صحیح است، هر چند معصیت کرده است. و احتیاط آن است که طبق مسئله بعد عمل کند.

مسئله ۳۷-- اگر نتواند قرائت و اذکار واجب نماز

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۵۹

را یاد بگیرد باید خودش هرگونه که می‌تواند بجا آورد و کافی است. و اگر ممکن است کسی به او تلقین کند. و احتیاط آن است که در مقام ابراهیم به شخص عادل اقتدا کند، یا نایب بگیرد. ولی نمی‌تواند به نماز جماعت یا نایب اکتفا کند.

مسئله ۳۸-- نماز طواف را نمی‌توان به جماعت یومیه اقتدا کرد. لذا کسی که قرائتش درست نیست و می‌خواهد طبق مسئله قبل پس از اینکه خودش نمازش را بخواند احتیاطاً آن را به جماعت نیز بخواند باید به کسی اقتدا کند که نماز طواف واجب خود را می‌خواند، و فرقی نمی‌کند که نماز طواف حج را به نماز طواف نساء یا بالعکس، یا کسی که نایب است به کسی که نایب نیست یا بالعکس اقتدا کند.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۶۰

مسئله ۳۹-- کسی که مطمئن است نماز او صحیح است اگر نماز طواف عمره یا حج یا طواف نساء خود را بخواند و بعد معلوم شود نماز او اشتباه بوده است، اعمالش صحیح است.

مسئله ۴۰-- کسی که نماز او غلط است می‌تواند برای خودش عمره مفرده استحبابی بجا آورد، و به همان نماز خود اکتفا کند.

مسئله ۴۱-- لباس نمازگزار و اشیایی که همراه او است باید پاک باشد. بلی اگر اشیاء همراه او به مقداری باشد که نتواند با آن ستر عورت کند اگر متنجس باشد اشکالی ندارد. اما اگر عین نجس باشد یا به مقداری باشد که بتوان با آن ستر عورت کند اشکال دارد، و باید به احتیاط واجب در نماز از آن اجتناب کند.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۶۱

مسئله ۴۲-- در نماز باید تقدم مرد بر زن رعایت شود. لذا مرد نمی‌تواند محاذی یا پشت سر زن نماز بخواند. بلی اگر رعایت این شرط موجب تأخیر نماز طواف و به هم خوردن موالات عرفیه بین طواف و نماز آن شود یا مستلزم عسر و حرج باشد مراعات آن لازم نیست، و همچنین تقدم زنان اهل سنت اشکالی ندارد.

مسئله ۴۳-- شک در رکعات نماز طواف مثل شک در رکعات سایر نمازهای دو رکعتی موجب بطلان نماز می‌شود. ولی ظن در رکعات یا افعال نماز حکم شک را ندارد و می‌تواند طبق آن عمل کند.

مسئله ۴۴-- قرائت و اذکار نماز را باید در حال آرامش بدن بگوید. و اگر می‌داند که نمی‌تواند در

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۶۲

حال آرامش بدن اذکار را بگوید می‌تواند به قصد رجاء نماز را شروع کند، و اگر در حال آرامش نماز را بجا آورد نمازش صحیح است.

مسئله ۴۵-- اگر در حال نماز او را حرکت دهند به طوری که از حالت نماز گزار خارج نشود باید دقت کند که هنگام حرکت ساکت باشد و ذکر نگوید. و اگر در حال حرکت ذکر گفته پس از آرامش بدن آن را اعاده کند، در این صورت نماز او صحیح است.

محل نماز طواف

مسئله ۴۶-- اظهار آن است که نماز طواف را در جایی که عرفاً پشت مقام ابراهیم محسوب مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۶۳ می‌شود بجا آورد و هر چه به مقام نزدیکتر باشد بهتر است.

لنکرانی، محمد فاضل موحدی، مناسک حج (فاضل)، در یک جلد، انتشارات امیر قلم، قم - ایران، دوازدهم، ۱۴۲۳ ه ق

مناسک حج (فاضل)؛ ص: ۲۶۳

مسئله ۴۷-- اگر به جهت ازدحام جمعیت نتواند پشت مقام نماز بخواند در سمت راست یا چپ مقام بطوری که عرفاً نزد مقام محسوب شود نماز بخواند.

مسئله ۴۸-- اگر به علت ازدحام جمعیت در سمت راست یا چپ مقام نتوانست نزدیک مقام نماز بخواند در قسمت پشت مقام اگرچه فاصله آن زیادتر از دوطرف مقام باشد نماز بخواند. و به احتیاط مستحب قبل از سعی در صورت خلوت شدن پشت مقام نماز را در فاصله نزدیکتر اعاده کند.

مسئله ۴۹-- اگر نماز را در جاهای دیگر

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۶۴

مسجدالحرام مثلاً داخل حجر اسماعیل بجا آورد. حتی اگر به اعتقاد اینکه آنجا مقام ابراهیم است نماز او باطل است، و باید آن را پشت مقام اعاده کند.

مسئله ۵۰-- ازدحام جمعیت مجوز خواندن نماز طواف در انتهای مسجدالحرام نمی‌شود، بلکه باید در جایی نماز بخواند که عرفاً بگویند پشت مقام است، اگرچه با کمک دیگران باشد.

مسئله ۵۱-- دست به دست هم دادن برخی از حجاج و ایجاد مانع، برای اینکه دیگری بتواند نماز طواف بخواند، چنانچه موجب وهن شیعه یا اذیت سایر حجاج شود، یا مانع طواف دیگران شود، جایز نیست.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۶۵

مستحبات نماز طواف

مسئله ۵۲-- در نماز طواف مستحب است بعد از حمد در رکعت اول سوره توحید و در رکعت دوم سوره حجد را بخواند، و پس از نماز، حمد و ثنای الهی را بجا آورده و صلوات بر محمد و آل محمد بفرستد، و از خداوند عالم طلب قبول نماید و بگوید: «اللَّهُمَّ

تَقَبَّلْ مِنِّي، وَلَا تَجْعَلْهُ آخِرَ الْعَهْدِ مِنِّي، الْحَمْدُ لِلَّهِ بِمَحَامِدِهِ كُلِّهَا عَلَيَّ نِعْمَاءِهِ كُلِّهَا، حَتَّى يَنْتَهِيَ الْحَمْدُ إِلَيَّ مَا يُحِبُّ وَيَرْضَى، اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيَّ

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۶۶

مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَتَقَبَّلْ مِنِّي، وَطَهِّرْ قَلْبِي، وَزَكِّ عَمَلِي». و در روایت دیگر است: «اللَّهُمَّ ارْحَمْنِي بِطَاعَتِي إِيَّاكَ، وَطَاعَةَ رَسُولِكَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ، اللَّهُمَّ جَنِّبِي أَنْ أَتَعَ دِي حُدُودَكَ، وَاجْعَلْنِي مِمَّنْ يُحِبُّكَ وَيَحِبُّ رَسُولَكَ وَمَلَائِكَتِكَ وَعِبَادَكَ الصَّالِحِينَ». و در بعضی روایات است که حضرت صادق علیه السلام بعد از نماز طواف به سجده رفته و چنین می گفت: «سَجَدَ لَكَ وَجْهِي تَعْبُدًا وَرِقًا، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ حَقًّا حَقًّا، الْأَوَّلُ قَبْلَ كُلِّ شَيْءٍ، وَالْآخِرُ بَعْدَ كُلِّ شَيْءٍ، وَهَا أَنَا ذَا بَيْنَ

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۶۷

بَيْنِكَ، نَاصِيَتِي بِيَدِكَ، فَاعْفِرْ لِي، إِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذَّنْبَ الْعَظِيمَ غَيْرُكَ، فَاعْفِرْ لِي، فَإِنِّي مُقِرٌّ بِذُنُوبِي عَلَيَّ نَفْسِي، وَلَا يَدْفَعُ الذَّنْبَ الْعَظِيمَ غَيْرُكَ».

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۶۸

سعی

اشاره

مسأله ۵۳-- بعد از طواف و نماز طواف واجب است هفت مرتبه از کوه صفا به مروه برود و باز گردد. که به آن «سعی» می گویند.
مسأله ۵۴-- سعی رکن است و ترک آن حکم ترک طواف را دارد.

مسأله ۵۵-- کسی که از روی جهل سعی را ترک کند چه جهل نسبت به حکم باشد یا موضوع، اگر زمان تدارک آن گذشته باشد، حج باطل است.

مسأله ۵۶-- اگر سعی را فراموش کرد و تقصیر

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۶۹

کرد، هر وقت متذکر شد سعی را انجام دهد، و بنا بر احتیاط تقصیر را بعد از سعی اعاده کند. و تا قبل از اعاده تقصیر محرمات احرام را رعایت کند.

مسأله ۵۷-- اگر خودش نتواند سعی کند، و کسی هم نباشد که او را با چرخ سعی دهد، و به جهت گرانی هم نتواند چرخ بگیرد، یا تهیه آن برایش مشقت داشته باشد، می تواند استنابه کند.

مسأله ۵۸-- طهارت از حدث و خبث در سعی معتبر نیست. هر چند احتیاط این است که محدث نباشد. و همچنین ستر عورت در سعی شرط نیست.

مسأله ۵۹-- اگر زن در حال سعی حجاب خود را رعایت نکند یا مرد به زن نگاه کند، هر چند گناه

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۷۰

کرده‌اند ولی سعی آنها اشکال ندارد.

مسأله ۶۰-- چون طهارت در سعی معتبر نیست و محل سعی مسجد نیست؛ لذا زنی که به جهت عادت ماهانه برای طواف و نماز آن نایب می گیرد نمی تواند برای سعی نیز نایب بگیرد.

بلکه پس از انجام آن توسط نایب، سعی را باید خودش بجا آورد.

مسأله ۶۱-- سعی را می‌تواند سواره یا پیاده، با تخت یا ویلچر و چرخ برود. هر چند راه رفتن به صورت متعارف افضل است. بلی در قسمتی از محل سعی که ابتدا و انتهای آن با چراغ سبز مشخص شده، مستحب است مردان با شتاب حرکت کنند. که آن را «هروله» گویند.

مسأله ۶۲-- صحبت کردن با دیگران در حال

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۷۱

سعی یا ساکت بودن اشکالی ندارد، اگرچه اشتغال به ذکر و دعا مطلوب است.

مسأله ۶۳-- شخص می‌تواند هنگام سعی خویش، بیمار یا سالمندی را نیز با چرخ سعی دهد.

مسأله ۶۴-- سعی مستحبی مشروع نیست، چه یک شوط باشد یا هفت شوط.

شرایط صحت سعی

اشاره

در صحت سعی رعایت این موارد لازم است: ۱- نیت. ۲- محل شروع و پایان و مسیر سعی. ۳- توجه به صفا و مروه در حال سعی.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۷۲

۴- وقت انجام سعی. ۵- انجام هفت شوط متوالی و پی در پی.

نیت

مسأله ۶۵-- شخص باید بداند این سعی را که می‌خواهد انجام دهد سعی عمره مفرده یا عمره تمتع یا حج تمتع است، و لازم نیست آن را به زبان بیاورد یا حتی به قلب خطور دهد.

مسأله ۶۶-- سعی نیز مانند سایر عبادات باید با قصد قربت و برای اطاعت از خدای متعال انجام شود، و ریا آن را باطل می‌کند.

مسأله ۶۷-- اگر از روی ریا سعی خود را باطل کند حکم ترک عمدی سعی را دارد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۷۳

مسأله ۶۸-- چون سعی از عبادات است و صحت آن منوط به این است که نیت و قصد قربت- ولو بصورت ارتکازی- تا آخر عمل باقی باشد، لذا اگر در بین سعی بطور کلی غافل شود، یا اگر به وسیله چرخ او را سعی می‌دهند در حال سعی خوابش ببرد، سعی او اشکال دارد.

مسأله ۶۹-- در فرض سابق اگر قبل از شوط چهارم به خواب رفت به احتیاط واجب سعی را از اول اعاده کند، و اگر بعد از شوط چهارم به خواب رفت پس از بیدار شدن و توجه و التفات باید از آنجا که به خواب رفته سعی را ادامه دهد.

محل شروع و پایان و مسیر سعی

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۷۴

مسأله ۷۰-- واجب است سعی را از کوه صفا شروع کرده و به کوه مروه ختم کند. و اگر از مروه شروع کند هر وقت متوجه شد- چه در بین سعی یا بعد از تمام شدن آن- باید سعی را از اول شروع کند.

مسأله ۷۱-- اگر از کوه صفا شروع کند همانطور که به نحو متعارف انجام می‌شود کافی است. هر چند احتیاط آن است که از روی کوه شروع کند. و لازم نیست در هر دور از کوه صفا یا مروه بالا- برود. بلکه می‌تواند از همانجایی که بیمارها را با چرخ برمی‌گردانند برگردد.

مسأله ۷۲-- واجب است از راه متعارف برود و برگردد، بنابراین رفتن به اطراف مسجدالحرام یا رفتن به خیابان در حین سعی که انحراف زیاد

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۷۵

پیدا شود، اشکال دارد.

مسأله ۷۳-- لازم نیست حتماً از مسیر تعیین شده رفت و برگشت کند. بلکه اگر از مسیر ویژه چرخها یا از مسیر مخالف حرکت مردم نیز برود سعی او صحیح است. ولی نباید مزاحم دیگران شود.

مسأله ۷۴-- سعی باید از مسیر معمول بین دو کوه انجام شود، لذا سعی در طبقات بالا یا زیرزمین جایز نیست.

توجه به صفا و مروه در حال سعی

مسأله ۷۵-- واجب است هنگام رفتن به مروه رو به مروه، و هنگام رفتن به صفا رو به صفا

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۷۶

باشد. یعنی مستقیم و به صورت متعارف برود.

لذا اگر عقب عقب برود یا به پهلو برود باطل است. ولی نگاه کردن به اطراف و حتی پشت سر مانعی ندارد.

مسأله ۷۶-- اگر در بین سعی مقداری را عقب عقب یا به پهلو برود باید آن مقدار را به صورت صحیح دومرتبه اعاده کند. و اگر محل تدارک آن گذشته، سعی او اشکال دارد، و احتیاط در اتمام و اعاده است.

وقت انجام سعی

مسأله ۷۷-- همانگونه که گذشت واجب است سعی را بعد از طواف و نماز طواف بجا آورد، و

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۷۷

اگر عمداً پیش از آن بجا آورد باید بعد از طواف و نماز آن، سعی را اعاده کند. حتی اگر از روی فراموشی یا ندانستن مسأله هم مقدم کند بنا بر اقوی همین حکم را دارد.

مسأله ۷۸-- اگر در بین سعی یادش آمد که نماز طواف را نخوانده باید سعی را رها کند و بعد از خواندن نماز طواف سعی را طبق احکام قطع سعی بجا آورد.

مسأله ۷۹-- زنی که به جهت عادت ماهانه نمی‌تواند طواف کند، و برای طواف و نماز طواف نایب می‌گیرد، سعی را باید خودش انجام دهد، ولی باید مراعات ترتیب بین طواف و سعی را بکند. یعنی بعد از اینکه نایب طواف کرد و نماز آن را خواند، سعی را انجام دهد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۷۸

مسئله ۸۰— تأخیر سعی از طواف و نماز طواف حتی بدون عذر تا شب جایز است. هر چند احتیاط در عدم تأخیر است. و تأخیر آن تا روز بعد جایز نیست.

مسئله ۸۱— اگر طواف و نماز طواف را در روز انجام داد، احتیاط این است که سعی را تا شب تأخیر نیندازد. هر چند بعد از ظهر طواف کرده باشد. و به هر صورت اگر تا شب تأخیر انداخت کفایت می‌کند، و حج او صحیح است.

مسئله ۸۲— اگر سعی را تا روز بعد تأخیر انداخت، لازم نیست طواف و نماز طواف را اعاده کند.

انجام هفت شوط متوالی و پی در پی

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۷۹

مسئله ۸۳— همانگونه که گذشت سعی مشتمل بر هفت شوط است. که رفتن از کوه صفا به کوه مروه یک شوط، و بازگشتن از مروه به صفا شوط دیگر محسوب می‌شود. بنابراین چهار شوط از صفا به مروه و سه شوط از مروه به صفا مجموع هفت شوط سعی را تشکیل می‌دهد.

مسئله ۸۴— بنابر احتیاط واجب رعایت موالات عرفیه بین شوطهای سعی لازم است. یعنی باید هفت شوط به صورت متوالی و پی در پی انجام شود، بطوری که یک عمل محسوب شود.

بنابراین نباید بین شوطهای سعی آنقدر فاصله ایجاد شود که عرفاً پی در پی شمرده نشود.

مسئله ۸۵— استراحت در بین شوطهای سعی، و همچنین نشستن و خوابیدن روی کوه صفا و

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۸۰

مروه، یا بین راه مشروط بر اینکه باعث به هم خوردن موالات عرفیه نشود مانعی ندارد.

مسئله ۸۶— آب خوردن در اثنای سعی اشکال ندارد. ولی باید مراقب باشد سعی را از نقطه‌ای که قطع کرده از همان نقطه یا محاذات آن ادامه دهد. ولی اگر بدون قطع سعی و بانیست سعی به طرف محل آبخوری برود و پس از آب خوردن سعی را ادامه دهد مانعی ندارد. البته مشروط بر اینکه از مسیر معمولی دور نشود.

مسئله ۸۷— اگر هنگام سعی نماز جماعت برپا شد چنانچه بعد از شوط چهارم بوده پس از نماز آن را تکمیل کند، و الا در صورت طولانی شدن فاصله، بنابر احتیاط واجب پس از اتمام آن را اعاده کند.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۸۱

مسئله ۸۸— اگر در بین سعی یادش آمد که نماز طواف را نخوانده، باید سعی را رها کند، و بعد از خواندن نماز طواف، سعی را طبق احکام قطع سعی بجا آورد.

مسئله ۸۹— اگر در حال سعی یادش آمد که طواف را ناقص انجام داده باید سعی را رها کند و طواف را تکمیل کند و پس از نماز آن، سعی را تکمیل کند، و اگر طواف اول را کمتر از سه دور و نیم بجا آورده، پس از تکمیل طواف به احتیاط مستحب طواف را اعاده کند.

مسئله ۹۰— کسی که در بین سعی متوجه شود طواف را بیش از هفت دور انجام داده است بنابر احتیاط سعی را رها کند، سپس طواف و اعمال بعد از آن را اعاده کند.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۸۲

مسئله ۹۱-- اگر سهواً قبل از تمام کردن شوط چهارم سعی را قطع کرده و پس از فوت موالات عرفیه یادش آمد بنا بر احتیاط واجب باید سعی را از سر بگیرد. و اگر بعد از شوط چهارم سعی بود.

بقیه سعی را بجا آورد. و اگر به هر جهت خودش نتواند انجام دهد باید نایب بگیرد.

مسئله ۹۲-- اگر کسی در اثنای شوط پنجم سعی بیمار شد و نتوانست آن را اتمام کند اگر بعد از بهبودی نتواند به مکه بیاید باید استنابه کند، و در این فرض نایب برای خروج منوب عنه از احرام سعی را تمام کند و آن را اعاده کند، و به منوب عنه خبر دهد که تقصیر کند، و بعد از تقصیر برای طواف نساء نایب بگیرد.

مسئله ۹۳-- اگر مقداری از سعی را در عمره

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۸۳

تمتع فراموش کرد و بعد از تقصیر متوجه شد، باید سعی را تکمیل کند و اقوی آن است که یک گاو کفاره بدهد. و فرقی نمی‌کند که یک شوط را فراموش کرده باشد یا بیشتر. یا اینکه بعد از تقصیر با همسر نزدیکی کرده باشد یا خیر.

مسئله ۹۴-- اگر با یقین به اتمام هفت شوط تقصیر کند و بعد متوجه شود که تنها پنج شوط بجا آورده است باید سعی را تکمیل کند، و احتیاطاً تقصیر را هم اعاده کند، و اگر در عمره تمتع بوده بنا بر احتیاط واجب یک گاو کفاره بدهد.

مسئله ۹۵-- کسی که می‌دانسته باید هفت شوط سعی کند منتهی فکر می‌کرده هر رفت و برگشت یک شوط است، لذا ۱۴ شوط بجا آورده، اقوی

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۸۴

این است که همین سعی کافی است، هر چند احتیاط در اعاده آن است.

مسئله ۹۶-- اگر از روی جهل بیش از هفت شوط بجا آورد، اشکال دارد و احتیاطاً باید اعاده کند.

مسئله ۹۷-- همانطور که گذشت سعی عبارت از هفت شوط است، و کسی که آن را عمداً زیاد کند موجب بطلان سعی می‌شود.

مسئله ۹۸-- اگر از روی فراموشی هفت شوط بیشتر بجا آورد. سعی او صحیح است، و بهتر است زائد را رها کند، هر چند بعید نیست بتواند آن را به هفت دور برساند.

مسئله ۹۹-- اگر به جهت جهل به مسائل مربوطه مقداری به سعی اضافه کند، مثلاً به

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۸۵

جهت اینکه فکر می‌کرده وضو لازم است مقداری از سعی را بعد از وضو گرفتن اعاده کند یا به جهت هروله کردن مقداری برگشته و دومرتبه انجام دهد، یا به جهت اینکه فکر می‌کرده اشکالی در نیت داشته مقداری اضافه انجام دهد، اشکال دارد و احتیاطاً باید اعاده کند.

مسئله ۱۰۰-- اگر در مروه شک کند که شوط هفتم است یا نهم، به شک خود اعتنا نکند و صحیح است. اما اگر قبل از رسیدن به مروه شک کند سعی او باطل است. و همینطور اگر شک کند که دور هفتم است یا کمتر.

مسئله ۱۰۱-- اگر بعد از تقصیر در عدد اشواط سعی شک کند به آن اعتنا نکند، چه شک در نقیصه کند و چه در زیاده. و همینطور است اگر

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۸۶

بعد از فراغ از سعی و قبل از تقصیر شک در زیاده کند. اما اگر شک در نقیصه کند احتیاط آن است آنچه را احتمال نقص می‌دهد تکمیل کند.

مسئله ۱۰۲-- اگر در بین اشواط شک کرد نمی‌تواند در حال تردید به سعی خود ادامه دهد، بلکه باید صبر کند و فکر کند، اگر

بعد از تأمل مطمئن شد چند مرتبه سعی کرده، بقیه را بجا آورد، و الا سعی او باطل است، و باید از اول شروع کند. مسأله ۱۰۳-- اگر طواف و نماز آن را بجا آورد و روز بعد شك کرد سعی را بجا آورده یا خیر، چنانچه عذری برای تأخیر سعی در بین نبوده بنا بگذارد بر اینکه سعی را انجام داده، هر چند احتیاط مستحب اعاده سعی است، و چنانچه برای مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۸۷

تأخیر سعی عذری داشته باید سعی را بجا آورد.

مسأله ۱۰۴-- اگر بعد از تمام شدن سعی یا هر شوط شك کرد که آن را صحیح بجا آورده یا خیر، به آن اعتنا نکند و سعی او صحیح است. و همینطور اگر در صحت اجزاء قبل همان شوط شك بکند.

مسأله ۱۰۵-- سعی نیز مانند طواف با نیت قطع، قطع نمی‌شود. بنابراین اگر بعد از چند دور به هر علتی آن را به هم بزنند نمی‌تواند بلافاصله سعی را شروع کند، و اگر بلافاصله شروع کند، سعی او اشکال دارد و باید اعاده کند. مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۸۸

مستحبات سعی

۱- طهارت از حدث اکبر و حدث اصغر، بلی حائض می‌تواند سعی کند، اگر چه مستحب است در صورت امکان صبر کند تا آنکه بتواند سعی را با طهارت بجا آورد، و گرنه در همان حال حیض باید سعی کند. ۲- انجام سعی پس از نماز طواف، ولی اگر خسته است می‌تواند قدری استراحت کند. ۳- استلام و بوسیدن حجرالاسود در صورت امکان به هنگام رفتن به طرف صفا، و در صورت عدم امکان با دست به حجر اشاره مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۸۹

کند. ۴- آمدن به چاه زمزم در صورت امکان، و نوشیدن آب زمزم، و بر سر و پشت خود ریختن، و در حالی که رو به کعبه است بگوید: «اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ عَلِمًا نَافِعًا وَ رِزْقًا وَ اسْعًا وَ شِفَاءً مِنْ كُلِّ دَاءٍ وَ سُدِّم». ۵- پس از نوشیدن آب زمزم به هنگام رفتن به صفا نیز حجر را استلام کند. ۶- خارج شدن به طرف صفا از دری که مقابل حجرالاسود است، و آن دری است که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله از آن خارج می‌شدند. ۷- رفتن به طرف صفا با آرامش و وقار. ۸- طوری بالای صفا برود که در صورت امکان بتواند بیت الله را ببیند، زیرا دیدن خانه مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۹۰

کعبه نیز مستحب است. ۹- پس از بالا رفتن از کوه صفا رو به رکن حجرالاسود کند. ۱۰- خداوند متعال را حمد و ثنا کند، و نعمتها و عذاب الهی را به یاد آورد، و احسان خداوند را در حق خود، متذکر شود، و هفت بار بگوید: «اللَّهُ اکبر» و هفت بار بگوید: «الحمد لله» و هفت بار بگوید: «لا اله الا الله» و سپس سه بار بگوید: «لا اله الا الله وَ حْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَ لَهُ الْحَمْدُ، يُحْيِي وَ يُمِيتُ وَ هُوَ حَيٌّ لا يَمُوتُ، بِيَدِهِ الْخَيْرُ، وَ هُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ». و پس از آن بر پیامبر و خاندانش درود مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۹۱

فرستاده، و سه بار بگوید: «اللَّهُ أَكْبَرُ عَلَى مَا هَدَانَا، وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى مَا أُنَّا نَا وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الْحَيِّ الْقَيُّومِ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الْحَيِّ الدَّائِمِ». و بعد سه بار بگوید: «أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ، لا نَعْبُدُ إِلاَّ اِيَّاهُ، مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَ لَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ». و نیز سه بار بگوید: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ وَالْيَقِينَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ». و بعد سه بار بگوید: «اللَّهُمَّ آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَ فِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَ قِنَا عَذَابَ النَّارِ».

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۹۲

و بعد صد مرتبه بگوید: «اللَّهُ أَكْبَرُ» و صد مرتبه بگوید: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» و صد مرتبه بگوید: «الْحَمْدُ لِلَّهِ» و صد مرتبه بگوید: «سبحان الله» و بعد بگوید: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ وَحْدَهُ، أَنْجَرَ وَعَدَهُ، وَنَصَرَ عَبْدَهُ، وَغَلَبَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ، فَلَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَحْدَهُ، اللَّهُمَّ بَارِكْ لِي فِي الْمَوْتِ وَفِيهِمَا بَعِيدَ الْمَوْتِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ ظُلْمَةِ الْقَبْرِ وَوَحْشَتِهِ، اللَّهُمَّ أَظِلَّنِي فِي ظِلِّ عَرْشِكَ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا الظُّلُوكُ». ۱۱- مستحب است هنگامی که بر کوه صفا توقف می‌کند، مکرراً خود و خانواده خود و دینش را به خداوند متعال بسپارد، و بگوید:

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۹۳

«اسْتَودِعُ اللَّهَ الرَّحْمَنَ الرَّحِيمَ الَّذِي لَا تَضِيحُ وَدَائِعُهُ دِينِي وَنَفْسِي وَأَهْلِي، اللَّهُمَّ اسْتَعْمِلْنِي عَلَى كِتَابِكَ وَسُنَّةِ نَبِيِّكَ، وَتَوَفَّنِي عَلَى مِلَّةِ وَاعِدْتَنِي مِنَ الْفِتْنَةِ». و بعد سه مرتبه بگوید: «اللَّهُ أَكْبَرُ» و دعای سابق را دوباره بخواند، و باز بگوید: «اللَّهُ أَكْبَرُ» و در حد امکان دعا را تکرار کند. ۱۲- رو به کعبه کرده و این دعا را بخواند: «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي كُلَّ ذَنْبٍ أَذْنَبْتُهُ قَطُّ، فَإِنْ عِدْتُ فَعُدَّ عَلَيَّ بِالْمَغْفِرَةِ، فَإِنَّكَ أَنْتَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ، اللَّهُمَّ افْعَلْ بِي مَا أَنْتَ أَهْلُهُ، فَإِنَّكَ إِنْ تَفَعَّلَ بِي مَا أَنْتَ أَهْلُهُ تَرْحَمْنِي وَإِنْ تُعَذِّبْنِي فَأَنْتَ غَنِيٌّ عَنِّي»

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۹۴

عَزَابِي، وَأَنَا مُحْتَاجٌ إِلَى رَحْمَتِكَ، فَيَا مَنْ أَنَا مُحْتَاجٌ إِلَى رَحْمَتِهِ ارْحَمْنِي اللَّهُمَّ لَا تَفْعَلْ بِي مَا أَنَا أَهْلُهُ فَإِنَّكَ إِنْ تَفَعَّلَ بِي مَا أَنَا أَهْلُهُ تُعَذِّبْنِي، وَلَمْ تَظْلَمْنِي، اضْرِبْ بَحْتِ اتَّقَى عَذْلَكَ، وَلَا أَخَافُ جُورَكَ يَا مَنْ هُوَ عَذْلٌ لَيَجُورُ ارْحَمْنِي». و سپس بگوید: «يَا مَنْ لَا يَخِيبُ سَأْلُهُ، وَلَا يَنْفُدُ نَائِلُهُ، صَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَاجْزِنِي مِنَ النَّارِ بِرَحْمَتِكَ». ۱۳- بر کوه صفا زمان زیادی را توقف کند، که در روایت است موجب زیادی ثروت می‌شود. ۱۴- چون مقداری از کوه صفا پایین آمد بایستد، و توجه به کعبه کرده، و بگوید:

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۹۵

«اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَفِتْنَتِهِ وَغَزْبَتِهِ وَوَحْشَتِهِ وَظُلْمَتِهِ وَضَيْقِهِ وَصَنْكِهِ، اللَّهُمَّ أَظِلَّنِي فِي ظِلِّ عَرْشِكَ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا الظُّلُوكُ». ۱۵- پس از آنکه مقدار دیگری پایین آمد، کتف خود را برهنه کرده، بگوید: «يَا رَبَّ الْعَفْوِ، يَا مَنْ أَمَرَ بِالْعَفْوِ، يَا مَنْ هُوَ أَوْلَى بِالْعَفْوِ، يَا مَنْ يُشِيبُ عَلَى الْعَفْوِ، الْعَفْوُ الْعَفْوُ الْعَفْوُ، يَا جَوَادُ يَا كَرِيمُ يَا قَرِيبُ يَا بَعِيدُ، ازْدُدْ عَلَيَّ نِعْمَتَكَ، وَاسْتَعْمِلْنِي بِطَاعَتِكَ وَ مَرْضَاتِكَ». ۱۶- پیاده سعی کند. ۱۷- با آرامش و وقار سعی کند. ۱۸- در مقداری از سعی که بین چراغهای

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۹۶

سبز قرار گرفته هروله کند (یعنی مقداری تندتر حرکت کند، که نه دویدن باشد و نه راه رفتن معمولی)، و به هنگام بازگشت از مروه نیز هروله را تکرار کند، و برای زنان هروله مستحب نیست. ۱۹- وقتی به اولین چراغ سبز رسید بگوید: «بِسْمِ اللَّهِ وَبِاللَّهِ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ، وَصَلَّى اللَّهُ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَأَهْلِ بَيْتِهِ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَتَجَاوَزْ عَمَّا تَعْلَمُ، إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعَزُّ الْأَكْرَمُ، وَاهْدِنِي لِلتِّي هِيَ أَقْوَمُ، اللَّهُمَّ إِنْ عَمِلِي ضَعِيفٌ، فَضَعْ عَفْوَهُ لِي وَتَقَبَّلْهُ مِنِّي، اللَّهُمَّ لِمَكَ سَعِي، وَبِحُكِّ حَوْلِي وَفُوتِي تَقَبَّلْ مِنِّي عَمَلِي، يَا مَنْ يَقْبَلُ عَمَلَ الْمُتَّقِينَ». ۲۰- چون از محل هروله گذشت بگوید:

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۹۷

«يَاذَا الْمَنَّ وَالْفُضْلَ وَالْكَرَمَ وَالنُّعْمَاءَ وَالْجُودَ، اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي، إِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ». ۲۱- چون به مروه رسید از کوه بالا رود، و آنچه از ادعیه در کوه صفا گفتیم بر کوه مروه به ترتیب بخواند، و سپس بگوید: «اللَّهُمَّ يَا مَنْ أَمَرَ بِالْعَفْوِ، يَا مَنْ يُحِبُّ الْعَفْوَ، يَا مَنْ يُعْطِي عَلَى الْعَفْوِ، يَا مَنْ يَغْفُو عَلَى الْعَفْوِ، يَا رَبَّ الْعَفْوِ، الْعَفْوُ الْعَفْوُ الْعَفْوُ». ۲۲- بر گریه از خوف خداوند کوشش کند، و خود را به گریه وادارد، و فراوان دعا کند، و این دعا را نیز بخواند: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ حُسْنَ الظَّنِّ بِكَ عَلَيَّ»

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۹۸

كُلِّ حَالٍ، وَصِدْقِ النَّيَّةِ فِي التَّوَكُّلِ عَلَيْكَ».

مناسک حج (فاضل)، ص: ۲۹۹

تقصیر «۱»

اشاره

مسأله ۱۰۶-- بعد از سعی واجب است تقصیر کند.

مسأله ۱۰۷-- محرم قبل از اینکه تقصیر خود را انجام دهد نمی‌تواند موی دیگری را به عنوان تقصیر کوتاه کند. ولی گرفتن ناخن دیگری به قصد تقصیر مانعی ندارد و صحیح است.

مسأله ۱۰۸-- بانوانی که برای تقصیر موی خود را کوتاه می‌کنند لازم است خود را از نامحرم

(۱)- تقصیر یعنی کوتاه کردن.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۰۰

پوشانند. ولی اگر موهای آنها ظاهر شود، ضرری به تقصیر آنها نمی‌زند.

مسأله ۱۰۹-- تقصیر در عمره محل خاصی ندارد.

لذا می‌تواند کنار مروه یا در منزل، یا اگر فراموش کرد حتی در شهر خود تقصیر کند.

مسأله ۱۱۰-- همانگونه که شیعه می‌تواند برای شیعه تقصیر کند سنی نیز می‌تواند برای شیعه تقصیر کند.

مسأله ۱۱۱-- اگر بعد از تقصیر شک کند که آن را صحیح انجام داده یا خیر، به شک خود اعتنا نکند.

مسأله ۱۱۲-- بعد از تقصیر در عمره تمتع تمام محرمات احرام حتی زن و شوهر به یکدیگر حلال می‌شوند. ولی در عمره مفرد زن

و شوهر

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۰۱

پس از طواف نساء و نماز آن به یکدیگر حلال می‌شوند.

مسأله ۱۱۳-- اگر بعد از تقصیر و انجام برخی از محرمات احرام متوجه شود که تقصیر او باطل بوده، کفاره ندارد مگر در مورد صید.

شرایط صحت تقصیر

اشاره

در صحت تقصیر رعایت این موارد لازم است: ۱- نیت. ۲- کیفیت تقصیر. ۳- وقت تقصیر.

نیت

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۰۲

مسأله ۱۱۴-- تقصیر از عبادات است و باید با قصد قربت و برای اطاعت از خدای سبحان انجام شود. و ریا آن را باطل می‌کند.

مسأله ۱۱۵-- اگر از روی ریا تقصیر خود را باطل کند حکم ترک عمدی تقصیر را دارد.

کیفیت تقصیر

مسأله ۱۱۶-- در تقصیر باید مقداری از موی سر یا صورت را کوتاه کند، یا ناخن بگیرد. هر چند بهتر است فقط به ناخن گرفتن اکتفا نکند.

مسأله ۱۱۷-- تراشیدن سر به عنوان تقصیر عمره تمتع کفایت نمی‌کند، همانگونه که کوتاه کردن موی زیر بغل یا کندن مو نیز برای تقصیر کفایت

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۰۳

نمی‌کند.

مسأله ۱۱۸-- اگر به قصد تقصیر یک مو یا چند مو از بدن خود کند، هر چند از جهت کندن مو گناه نکرده ولی از احرام خارج نشده، و اگر بدون تدارک محرم به احرام حج شود حکم ترک عمدی تقصیر را دارد.

وقت تقصیر

مسأله ۱۱۹-- اگر جهلاً یا سهواً قبل از سعی تقصیر کند باید پس از سعی تقصیر را اعاده کند و کفاره ندارد. ولی اگر در اثنای سعی تقصیر کند باید طبق تفصیلی که در مسأله ۶۹۹ و ۷۰۰ گذشت عمل کند.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۰۴

مسأله ۱۲۰-- اگر در عمره تمتع عمداً یا از روی جهل تقصیر نکند و محرم به احرام حج شود بنابر اقوی عمره او باطل می‌شود، و حج او ظاهراً تبدیل به افراد می‌شود. بنابراین به احتیاط واجب حج را به نیت افراد تمام کند، و بعد عمره مفرده بجا آورد، و سال بعد حج را اعاده کند.

مسأله ۱۲۱-- اگر تقصیر را فراموش کند و پس از احرام حج یادش بیاید. عمره تمتع و حجش صحیح است. و بنابر احتیاط واجب یک گوسفند کفاره بدهد.

مسأله ۱۲۲-- اگر در عمره مفرده به هر جهت تقصیر نکرد و طواف نساء را انجام داد باید تقصیر کند، و بعد طواف نساء و نماز آن را اعاده کند.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۰۵

مسأله ۱۲۳-- در عمره تمتع طواف نساء واجب نیست، هر چند مطابق احتیاط است. و اگر بخواهد احتیاط کند باید قبل از تقصیر طواف نساء و نماز آن را بجا آورد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۰۶

احکام بین عمره تمتع و حج تمتع

مسأله ۱۲۴-- ظاهراً تراشیدن سر بین عمره تمتع و حج تمتع اشکالی ندارد. ولی رعایت احتیاط خوب است، بلی همانگونه که گذشت تراشیدن سر برای تقصیر عمره تمتع کافی نیست.

مسأله ۱۲۵-- همانگونه که گذشت حرمت صید از احکام حرم است و اختصاص به محرم ندارد. لذا حرمت آن بین عمره تمتع و حج تمتع از احکام عمره یا حج نیست.

مسأله ۱۲۶-- خروج از مکه برای کسی که مطمئن است می‌تواند برای انجام حج تمتع به مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۰۷

مکه برگردد. چنانچه در همان ماه عمره تمتع انجام داده مانعی ندارد. هر چند رعایت احتیاط خوب است.

مسأله ۱۲۷-- بنابر آنچه گذشت رفتن عوامل خدماتی حج و سایر افراد به جده، عرفات، منی، غار ثور و سایر اماکنی که خارج از مکه قرار دارد.

در همان ماهی که عمره تمتع بجا آورده‌اند، مانعی ندارد.

مسأله ۱۲۸-- خروج از مکه در غیر از ماهی که عمره تمتع انجام داده اشکالی ندارد. اما چون ورود به مکه در فرض مذکور بدون احرام حرام است، باید مسائل مربوط به عمره بین عمره تمتع و حج را که بیان خواهد شد رعایت کند.

مسأله ۱۲۹-- اگر کسی پس از عمره تمتع از مکه مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۰۸

خارج شد و ماه بعد مراجعت کرد عمره او فاسد و باطل شده و از قابلیت عمره تمتع بودن می‌افتد.

لذا اگر بخواهد حج تمتع انجام دهد، باید مجدداً از یکی از مواقیت معروفه، و در صورت عدم تمکن از ادنی الحل محرم به احرام عمره تمتع شود، و الا حج تمتع او صحیح نیست.

مسأله ۱۳۰-- ملاک احرام مجدد خروج و ورود به شهر مکه است. بنابراین اگر از مکه خارج نشود، اما از حدود حرم خارج شود لازم نیست دومرتبه محرم شود.

مسأله ۱۳۱-- انجام عمره مفرده در همان ماهی که عمره تمتع انجام داده است، جایز نیست. و اگر انجام دهد صحیح نیست. ولی به عمره تمتع و حج تمتع او ضرری نمی‌زند.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۰۹

مسأله ۱۳۲-- اگر در غیر از ماهی که عمره تمتع انجام داده عمره مفرده بجا آورد عمره تمتع او باطل خواهد شد، ولی اگر تا هشتم ذی‌الحجه در مکه بماند و بخواهد حج تمتع انجام دهد عمره مفرده مذکور قهراً تبدیل به عمره تمتع شده، و می‌تواند پس از آن حج تمتع بجا آورد.

مسأله ۱۳۳-- کسی که قصد دارد پس از ورود به مکه، از مکه خارج شود و دوباره برگردد بار اول محرم به احرام عمره مفرده شود، و برای آخرین بار محرم به احرام عمره تمتع شود.

مسأله ۱۳۴-- در فرض سابق اگر از حرم خارج نشد و خواست عمره تمتع انجام دهد باید به یکی از مواقیت معروفه برود و از آنجا برای عمره تمتع محرم شود، و احرام از ادنی الحل یا

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۱۰

مکه کفایت نمی‌کند.

مسأله ۱۳۵-- در فرض سابق اگر بعد از انجام عمره مفرده نتوانست از مکه خارج شود، چنانچه عمره مفرده را در ماههای حج انجام داده باشد، همان عمره تبدیل به عمره تمتع شده، و می‌تواند حج تمتع را حتی بصورت نیایی انجام دهد، البته مشروط بر اینکه عمره انجام شده را به نیت منوب عنه انجام داده باشد.

مسأله ۱۳۶-- کسی که بعد از عمره تمتع از مکه خارج شود و در ماه بعد مراجعت کند اگر بدون احرام وارد مکه شود چون عمره

تمتع او باطل شده، حج تمتع او صحیح نیست.

مسئله ۱۳۷-- با توجه به توسعه شهر مکه، رفتن به اطراف آن- مثل غار حرا- تا جایی که عرفاً

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۱۱

بگویند شهر مکه است مانعی ندارد.

مسئله ۱۳۸-- اگر کسی پس از انجام عمره تمتع و قبل از احرام حج به گونه‌ای بیمار شد که قدرت ماندن و انجام حج را نداشت و مجبور شد به وطن بازگردد، احتیاط مستحب آن است که اگر ممکن است او را طواف نساء بدهند، والا به کسی نیابت دهد تا طواف نساء او را بجا آورد، و اگر سال اول استطاعت او بوده حج بر او واجب نیست، و در صورت بقای استطاعت در سال آینده حج بجا آورد.

مسئله ۱۳۹-- کسی که حجه الاسلام خود را انجام داده اگر با احرام عمره تمتع مستحبی وارد مکه شود و اعمال خود را انجام دهد و بعد بخواهد حج افراد انجام دهد چنانچه از مکه خارج شود و

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۱۲

از یکی از مواقیت معروفه محرم به احرام حج افراد شود صحیح است.

مسئله ۱۴۰-- کسی که عمره تمتع مستحبی انجام داده می‌تواند حج را ترک کند، ولی معصیت کرده است، و در این فرض طواف نساء هم لازم نیست هر چند مستحب است.

مسئله ۱۴۱-- اگر برای عمره تمتع محرم شد و به جهت عذری وقتی به مکه برسد که اگر بخواهد اعمال عمره تمتع را بجا آورد و قوف رکنی عرفات از او فوت می‌شود، باید نیت خود را به حج افراد بگرداند. و اگر حج واجب بجا می‌آورد پس از آن یک عمره مفرده انجام دهد.

مسئله ۱۴۲-- اگر حائض و نفسا، از انجام طواف تا تنگ شدن وقت معذور باشد طبق مسئله قبل

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۱۳

عمل کند.

مسئله ۱۴۳-- اگر به جهت عذری بدون احرام وارد مکه شد و بخاطر تنگی وقت امکان انجام عمره تمتع را نداشت حج افراد بجا آورد و کفایت می‌کند. و اگر عمداً بدون عذر عمره تمتع را ترک کند یا باطل انجام دهد، به احتیاط واجب حج افراد بجا آورد، و سال بعد باید حج را اعاده کند.

مسئله ۱۴۴-- مراد از تنگی وقت این است که جزء رکنی و قوف اختیاری عرفات را درک نکند.

یعنی اگر بخواهد اعمال خود را بجا آورد و برای حج محرم شود و به عرفات برود بعد از مغرب به عرفات برسد.

مسئله ۱۴۵-- کسی که حج مستحبی بجا می‌آورد

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۱۴

لازم نیست بعد از حج افراد عمره مفرده بجا آورد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۱۵

بخش دوم: حج تمتع

اشاره

همانگونه که اجمالاً گذشت حج تمتع مرکب از سیزده جزء است، که اینک مفصلاً احکام آن را به ترتیب ذکر می‌کنیم: لازم به ذکر است که براساس ترتیب باید طواف حج، نماز آن، سعی، طواف نساء و نماز آن بعد از اعمال روز عید انجام شود، مگر در بعضی

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۱۶

از موارد که پس از احرام حج و قبل از وقوفین انجام آن صحیح است، که احکام آن به تفصیل در جای خود خواهد آمد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۱۷

۱- احرام

اشاره

مسئله ۱۴۶-- شخص باید بعد از تمام شدن اعمال عمره تمتع برای حج تمتع محرم شود.

مسئله ۱۴۷-- کیفیت احرام و شرایط آن و محرمات احرام به همان صورتی است که در احرام عمره تمتع به تفصیل بیان شد، بجز محل احرام که احکام آن خواهد آمد.

مسئله ۱۴۸-- شخص می‌تواند احرام را تا هنگامی که بتواند به وقوف اختیاری عرفات برسد تأخیر بیندازد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۱۸

مسئله ۱۴۹-- مستحب است روز ترویبه (هشتم ذی الحجه) احرام بیند.

مسئله ۱۵۰-- محل احرام حج تمتع شهر مکه است.

مسئله ۱۵۱-- احرام در محله‌های جدید الاحداث اگر عرفاً جزء شهر مکه محسوب شوند، اگر چه فاصله آنها تا مسجدالحرام زیاد باشد صحیح است.

مسئله ۱۵۲-- مستحب است در مسجدالحرام یا در مقام ابراهیم احرام بیند.

مسئله ۱۵۳-- اگر احرام را فراموش کرد و به عرفات یا مشعر رفت و بعد یادش آمد، واجب است به مکه برگردد و احرام بیند. و اگر امکان نداشت یا وقت تنگ بود همانجا محرم شود.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۱۹

مسئله ۱۵۴-- در فرض سابق اگر بعد از وقوف مشعر متوجه شد، باید فوراً همانجا محرم شود و حج را تمام کند، و بنابر احتیاط مستحب سال آینده حج را اعاده کند، و اگر بعد از اتمام اعمال حج متوجه شد حج او صحیح است.

مسئله ۱۵۵-- اگر بعد از خروج از مکه یادش آمد که تلبیه نگفته حکم دو مسئله سابق را دارد.

مسئله ۱۵۶-- جاهل به مسئله در حکم کسی است که آن را فراموش کرده، و باید طبق احکام آن عمل کند.

مسئله ۱۵۷-- اگر از روی علم و عمد احرام را تا زمان فوت وقوف در عرفات ترک کند حج او باطل است.

مسئله ۱۵۸-- اگر بعد از احرام دیوانه شود، احرام

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۲۰

و حج او باطل است، و احتیاط مستحب آن است که در صورت بهبودی عمره مفرده‌ای انجام دهد، گرچه با استنابه باشد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۲۱

مسأله ۱۵۹-- اموری که در احرام عمره مستحب بود در احرام حج نیز مستحب است و پس از اینکه شخص، احرام بسته و از مکه بیرون آمد همین که بر ابطح مشرف شود، به آواز بلند تلبیه بگوید، و چون متوجه منی شود بگوید: «اللَّهُمَّ إِيَّاكَ أَرْجُو، وَإِيَّاكَ أَدْعُو، فَبَلِّغْنِي أَمَلِي، وَأَصْلِحْ لِي عَمَلِي». و با دلی آرام با تسبیح و ذکر حق تعالی برود، و چون به منی رسید بگوید: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَقْدَمَنِيهَا صَالِحًا فِي

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۲۲

عَافِيَةٍ وَبَلِّغْنِي هَذَا الْمَكَانَ». و چون داخل منی شد بگوید: «اللَّهُمَّ هَذِهِ مِنِّي، وَهِيَ مِمَّا مَنَنْتَ بِهِ عَلَيْنَا مِنَ الْمَنَاسِكِ، فَاسْأَلُكَ أَنْ تَمَنَّ عَلَيَّ بِمَا مَنَنْتَ عَلَيَّ أَنْبِيَاءِكَ، فَإِنَّمَا أَنَا عَبْدُكَ وَفِي قَبْضَتِكَ». و مستحب است شب عرفه را در منی بوده و به اطاعت الهی مشغول باشد، و بهتر آن است که عبادات و خصوصاً نمازها را در مسجد خیف بجا آورد، و چون نماز صبح را خواند تا طلوع آفتاب تعقیب گفته پس به عرفات روانه شود، و اگر خواسته باشد بعد از طلوع صبح روانه شود مانعی ندارد، ولی سنت آن است که تا آفتاب طلوع نکرده از وادی مُحَسَّر رد نشود، و روانه شدن

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۲۳

پیش از صبح مکروه است، و چون به عرفات متوجه شود این دعا را بخواند: «اللَّهُمَّ إِلَيْكَ صَدَمْتُ، وَإِيَّاكَ اعْتَمَدْتُ، وَوَجَّهَكَ أَرَدْتُ، أَسْأَلُكَ أَنْ تُبَارِكَ لِي فِي رِحْلَتِي، وَأَنْ تَقْضِيَ لِي حَاجَتِي، وَأَنْ تَجْعَلَنِي مِمَّنْ تُبَاهِي بِهِ الْيَوْمَ مَنْ هُوَ أَفْضَلُ مِنِّي».

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۲۴

۲- وقوف در عرفات

اشاره

مسأله ۱۶۰-- پس از احرام حج، بر محرم واجب است روز نهم ماه ذی حجه در عرفات که بیابانی است معروف و در فاصله حدود ۲۰ کیلومتری شرق مکه قرار دارد، وقوف کند.

مسأله ۱۶۱-- اگر از روی علم و عمد وقوف رکنی عرفات را ترک کند حج او باطل است، و وقوف اضطراری او کفایت نمی‌کند.

مسأله ۱۶۲-- طهارت از حدث در وقوف عرفات شرط نیست. بنابراین حائض یا نفساء یا جنب

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۲۵

می‌تواند در عرفات وقوف کند.

شرایط صحت وقوف

اشاره

در صحت وقوف رعایت این موارد لازم است: ۱- نیت. ۲- محل وقوف. ۳- وقت وقوف. ۴- کیفیت وقوف.

نیت

مسأله ۱۶۳-- ماندن در عرفات از عبادات است، و باید به قصد قربت انجام شود، و ریا موجب مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۲۶
بطلان آن می‌شود.

مسأله ۱۶۴-- اگر می‌دانسته که ماندن در عرفات به عنوان بخشی از مناسک حج است، و باید با قصد قربت انجام شود، ولی در زمان وقوف از نیت آن غافل بوده، همین که قصد ارتکازی داشته، وقوف او صحیح است.

محل وقوف

مسأله ۱۶۵-- شخص باید مطمئن باشد محلی را که وقوف کرده سرزمین عرفات است.
مسأله ۱۶۶-- رفتن بالای «جبل الرحمه» (۱) هنگام

(۱)- جبل الرحمه نام کوهی است معروف در سرزمین عرفات.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۲۷
وقوف مکروه است، ولی قبل از زمان وقوف مانعی ندارد.
مسأله ۱۶۷-- مسجد نمره خارج از عرفات است، لذا حاجی هنگام وقوف نمی‌تواند به آنجا برود.
مسأله ۱۶۸-- حدود عرفات چنانچه مورد اطمینان یا تأیید اهل محل باشد معتبر است.

وقت وقوف

مسأله ۱۶۹-- وقت وقوف در عرفات از ظهر روز نهم تا مغرب (وقت نماز مغرب) می‌باشد.
مسأله ۱۷۰-- تأخیر وقوف در عرفات حتی به مقدار نماز ظهر و عصر جایز نیست.
مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۲۸

مسأله ۱۷۱-- وقوف در عرفات در تمام بعدازظهر (از ظهر تا مغرب) واجب است، اما تمام آن رکن نیست. بنابراین اگر تنها مقداری از این مدت را در عرفات بماند حج او صحیح است، هر چند در ترک عمدی بقیه مدت گناه کرده است.
مسأله ۱۷۲-- اگر قبل از مغرب عمداً از عرفات بیرون برود باید یک شتر کفاره بدهد. ولی اگر پشیمان شود و قبل از مغرب به عرفات برگردد کفاره واجب نیست، هر چند مطابق احتیاط است.
و حتی اگر بدون پشیمان شدن برای انجام کاری برگردد و تا مغرب بماند کفاره واجب نیست.

مسأله ۱۷۳-- احتیاطاً کفاره مذکور را در روز عید و در منی قربانی کند، اما در شرایط فعلی که قربانی در آنجا از بین می‌رود در شهر خود

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۲۹

قربانی کند و به مصرف فقرا برساند.

مسأله ۱۷۴-- اگر نتواند یک شتر قربانی کند باید هیجده روز روزه بگیرد، و احتیاط مستحب این است که هیجده روز را پشت سر هم روزه بگیرد.

مسأله ۱۷۵-- اگر جهلاً یا سهواً قبل از مغرب از عرفات خارج شد، هر وقت متوجه شد باید برگردد، و اگر برنگشت گناهکار است ولی کفاره ندارد، هر چند مطابق احتیاط است.

مسأله ۱۷۶-- بیماران و ضعفا و همراهان آنها اگر کوچ بعد از غروب برایشان حرج و مشقت داشته باشد می‌توانند قبل از غروب از عرفات خارج شوند.

مسأله ۱۷۷-- وقت اضطراری وقوف در عرفات شب عید قربان تا طلوع فجر است.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۳۰

مسأله ۱۷۸-- اگر به جهت عذری مثل فراموشی، تنگی وقت، ندانستن مسأله، بیماری، شدت گرما در وقت اختیاری حتی وقوف رکنی عرفات را درک نکرد، باید در وقت اضطراری در عرفات بماند، که در این صورت حج او صحیح است. و اگر بدون عذر وقوف اضطراری عرفات را هم درک نکرد، حج او باطل می‌شود.

کیفیت وقوف

مسأله ۱۷۹-- وقوف رکنی عرفات مسمای وقوف است. به این معنا که بگویند مقداری در عرفات بوده است، حتی یک یا دو دقیقه، بنابراین اگر همین مقدار را بعد از ظهر روز نهم در عرفات

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۳۱

باشد حج او صحیح است.

مسأله ۱۸۰-- مراد از وقوف بودن در آن مکان است. خواه سواره باشد یا پیاده، نشسته باشد یا ایستاده یا در حال راه رفتن، خواب باشد یا بیدار.

ولی اگر در تمام مدت وقوف خواب یا بیهوش باشد وقوف او باطل است.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۳۲

مستحبات وقوف در عرفات

مسأله ۱۸۱-- در عرفات چند چیز مستحب است: ۱- نیت وقوف را به زبان بگویند، به این گونه: «از ظهر شرعی امروز تا مغرب برای انجام حج تمتع از حجة الاسلام در عرفات می‌مانم قریه‌ای الی الله» و اگر حج استجبایی یا نیابتی است آن را نیز ذکر کند، و در حج نیابتی اسم منوب‌عنه را نیز به زبان آورد. ۲- با طهارت بودن در حال وقوف. ۳- غسل کردن، و بهتر است که نزدیک ظهر باشد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۳۳

۴- آنچه موجب تفرق حواس است از خود دور سازد، تا آنکه قلب او متوجه ذات اقدس الهی گردد. ۵- در زمین همواری که طرف چپ «جبل الرحمه» است وقوف کند، بطوری که اگر رو به قبله قرار گیرد جبل الرحمه سمت راست او قرار گیرد. و بالا رفتن از کوه مکروه است. ۶- در اول وقت، نماز ظهر و عصر را به یک اذان و دو اقامه بجا آورد. ۷- قلب خود را به حضرت حق جل و علا- متوجه ساخته، و حمد الهی و تهلیل و تمجید کرده، و ثنای حضرت حق را بجا آورد، پس از آن صد مرتبه: «اللَّهُ أَكْبَرُ» و صد مرتبه: سوره «توحید» را بخواند، و آنچه خواهد دعا کند و از

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۳۴

شیطان رجیم به خدا پناه ببرد، و این دعا را نیز بخواند: «اللَّهُمَّ رَبِّ الْمَشَاعِرِ كُلِّهَا فُكِّ رَقَبَتِي مِنَ النَّارِ وَأَوْسِعْ عَلَيَّ مِنْ رِزْقِكَ الْحَلَالِ

وَأَدْرَأْ عَنِّي شَرَّ فِسَقَةِ الْجِنَّ وَالنَّاسِ، اللَّهُمَّ لَا تَمَكِّرْ بِي وَلَا تَخْدَعْ عَنِّي وَلَا تَسِدْ تَدْرِجِي يَا أَسْمَعَ السَّمْعِينَ يَا أَبْصِرَ النَّاطِرِينَ يَا أَسْرَعَ الْحَاسِبِينَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ أَسْأَلُكَ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَأَنْ تَفْعَلَ بِي كَذَا وَكَذَا». و به جای «کذا و کذا» حاجات خود را نام ببرد. ۸- پس دستهای خود را به طرف آسمان

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۳۵

بردارد و بگوید: «اللَّهُمَّ حَاجَتِي إِلَيْكَ الَّتِي إِنْ أُعْطَيْتَنِيهَا لَمْ يَضُرَّنِي مَا مَنَعَنِي وَإِنْ مَنَعْتَنِيهَا لَمْ يَنْفَعْنِي مَا أُعْطَيْتَنِي، أَسْأَلُكَ خَلَاصَ رَقَبَتِي مِنَ النَّارِ اللَّهُمَّ إِنِّي عَبْدُكَ وَ مَلِكُكَ نَاصِيَتِي بِيَدِكَ وَأَجَلِي بِعِلْمِكَ، أَسْأَلُكَ أَنْ تُوفِّقَنِي لِمَا يُرِضُ بِكَ عَنِّي وَأَنْ تُسَلِّمَ مِنِّي مَنَاسِكَ الَّتِي أَرَبْتَهَا خَلِيلِكَ إِزْهِيمَ صَلَوَاتِ اللَّهِ عَلَيْهِ وَ دَلَّتْ عَلَيْهَا نَبِيَّكَ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ، اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِمَّنْ رَضِيَتَ عَمَلَهُ وَ أَطَلَّتْ عُمُرُهُ وَ أَحْيَيْتَهُ بَعْدَ الْمَوْتِ». ۹- این دعا را بخواند: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۳۶

الْمُلْكُ وَ لَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَ يُمِيتُ وَ هُوَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَ هُوَ عَلِيُّ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ كَالَّذِي تَقُولُ وَ خَيْرًا مِمَّا تَقُولُ وَ فَوْقَ مَا يَقُولُ الْقَائِلُونَ، اللَّهُمَّ لَكَ صَلَاتِي وَ نُسُكِي وَ مَحْيَايَ وَ مَمَاتِي وَ لَكَ تَرَاتِي (براءتی خل) وَ بِكَ حَوْلِي وَ مِنْكَ قُوَّتِي، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْفَقْرِ وَ مِنَ وَسْوَاسِ الصُّدُورِ وَ مِنْ شَتَاتِ الْأَمْرِ وَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَيْرَ الرِّيَاحِ وَ أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا يَجِيءُ بِهِ الرِّيَاحُ وَ أَسْأَلُكَ خَيْرَ اللَّيْلِ وَ خَيْرَ النَّهَارِ، اللَّهُمَّ اجْعَلْ فِي قَلْبِي نُورًا وَ فِي سَمْعِي وَ بَصَرِي نُورًا وَ فِي لَحْمِي وَ دَمِي وَ

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۳۷

عِظَامِي وَ عُرْوَتِي وَ مَفْعَدِي وَ مَقَامِي وَ مَدْخَلِي وَ مَخْرَجِي نُورًا وَ أَعْظَمَ لِي نُورًا يَا رَبِّ يَوْمَ الْفَاكِ إِنَّكَ عَلِيُّ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ». ۱۰- در این روز تا می‌تواند از خیرات و صدقات کوتاهی نکند. ۱۱- رو به قبله باشد، و این اذکار را بگوید: «سُبْحَانَ اللَّهِ» صد مرتبه «اللَّهُ أَكْبَرُ» صد مرتبه «مَا شَاءَ اللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ» صد مرتبه «أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَ لَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَ يُمِيتُ وَ يُمِيتُ وَ يُحْيِي وَ هُوَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَ هُوَ عَلِيُّ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ» صد مرتبه. ۱۲- پس از اول سوره بقره ده آیه بخواند، و

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۳۸

سه مرتبه سوره توحید، و آیه الکرسی را بخواند تا آخر، پس این آیات را بخواند: «إِنَّ رَبُّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يُغْشَى اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَ الشَّمْسُ وَ الْقَمَرُ وَ النُّجُومُ مُسَجَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَ الْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ * اذْعُوا رَبُّكُمْ تَضَرُّعًا وَ خُفْيَةً إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ * وَ لَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا وَ اذْعُوهُ خَوْفًا وَ طَمَعًا إِنَّ رَحْمَتَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِنَ الْمُحْسِنِينَ». ۱۳- پس سوره «قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ» و سوره «قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ» را بخواند.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۳۹

۱۴- نعمتهای الهی را یاد کند و خدا را حمد و سپاس گوید. و همچنین بر أهل و مال و سایر چیزهایی که حضرت حق به او تفضل نموده حمد کند و بگوید: «اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ عَلِيُّ نِعْمَائِكَ الَّتِي لَا تُحْصَى بِعَدَدٍ وَلَا تُكْفَى بِعَمَلٍ». و به آیاتی از قرآن که در آنها ذکر حمد شده است خدا را حمد کند، و به آیاتی که در آنها تکبیر شده است خدا را تکبیر گوید. و به آیاتی که در آنها ذکر تهلیل شده است خدا را تهلیل کند، و بر محمد و آل محمد علیهم الصلاة والسلام زیاد صلوات بفرستد. و به هر اسمی از اسماء الله که در قرآن موجود است خدا را

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۴۰

بخواند، و به آنچه از اسماء الهی که در یاد دارد خدا را ذکر کند، و به اسماء الهی که در آخر سوره حشر موجود است خدا را بخواند، و آنها عبارتند از: «اللَّهُ عَالِمُ الْغَيْبِ وَ الشَّهَادَةِ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيَّبُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ». و این دعا را بخواند: «أَسْأَلُكَ يَا اللَّهُ يَا رَحْمَنُ، بِكُلِّ اسْمٍ هُوَ لَكَ، وَ أَسْأَلُكَ بِقُوَّتِكَ وَ قُدْرَتِكَ وَ عِزَّتِكَ، وَ

بِجَمِيعِ مَا أُحْلِطَ بِهِ عِلْمُكَ، وَبِجَمِيعِكَ وَبَارُكَانِكَ كُلِّهَا، وَبِحَقِّ رَسُولِكَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَآلِهِ،

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۴۱

وَبِاسْمِكَ الْأَكْبَرِ الْأَكْبَرِ، وَبِاسْمِكَ الْعَظِيمِ الَّذِي مَنْ دَعَاكَ بِهِ كَانَ حَقًّا عَلَيْكَ أَنْ لَا تُحْيِيَهُ، وَبِاسْمِكَ الْأَعْظَمِ الْأَعْظَمِ الَّذِي مَنْ دَعَاكَ بِهِ كَانَ حَقًّا عَلَيْكَ أَنْ لَا تَزِدَّهُ، وَأَنْ تُعْطِيَهُ مَا سَأَلَ، أَنْ تَعْفِرَ لِي جَمِيعَ ذُنُوبِي فِي جَمِيعِ عِلْمِكَ فِيَّ». ۱۵- هر حاجتی که دارد بخواهد و از خداوند سبحانه و تعالی طلب کند که توفیق حج را در سال آینده و هر سال پیدا کند. ۱۶- هفتاد مرتبه بگوید: «أَسْأَلُكَ الْجَنَّةَ» و هفتاد مرتبه «أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ رَبِّي وَأَتُوبُ إِلَيْهِ». ۱۷- پس این دعا را بخواند: «اللَّهُمَّ فَكُنِي مِنَ النَّارِ، وَأَوْسِعْ عَلَيَّ مِنْ رِزْقِكَ الْحَلَالِ الطَّيِّبِ، وَادْرَأْ عَنِّي شَرًّا

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۴۲

فَسَيِّئَةَ الْجَنِّ وَالْإِنْسِ، وَشَرَّ فَسَيِّئَةِ الْعَرَبِ وَالْعَجَمِ». ۱۸- نزدیک غروب آفتاب بگوید: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْفَقْرِ، وَمِنْ تَشْتِيتِ الْأُمُورِ، وَمِنْ شَرِّ مَا يَخْدُثُ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ، أَمْسِلِي ظُلْمِي مُسْتَجِيرًا بِعَفْوِكَ، وَأَمْسِلِي خَوْفِي مُسْتَجِيرًا بِأَمَانِكَ، وَأَمْسِلِي ذُنُوبِي مُسْتَجِيرَةً بِمَغْفِرَتِكَ، وَأَمْسِلِي ذُلِّي مُسْتَجِيرًا بِعِزِّكَ، وَأَمْسِلِي وَجْهِي الْفَانِي الْبَالِي مُسْتَجِيرًا بِوَجْهِكَ الْبَاقِي، يَا خَيْرَ مَنْ سُئِلَ، يَا أَجْوَدَ مَنْ أُعْطِيَ، جَلَّلَنِي بِرَحْمَتِكَ، وَأَلْبَسَنِي عَافِيَتِكَ، وَاصْرِفْ عَنِّي شَرَّ جَمِيعِ خَلْقِكَ».

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۴۳

و بدان که ادعیه وارد شده در این روز شریف بسیار است، و هر قدر که میسور باشد خواندن دعا مناسب است. ۱۹- بسیار خوب است که در این روز دعای حضرت سیدالشهداء علیه السلام و دعای حضرت زین العابدین سلام الله علیه را که در صحیفه کامله است خوانده شود. ۲۰- بعد از غروب آفتاب بگوید: «اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْهُ آخِرَ الْعَهْدِ مِنْ هَذَا الْمَوْقِفِ، وَارْزُقْنِيهِ مِنْ قَابِلٍ أَبَدًا مَا أَبْقَيْتَنِي، وَأَقْلَبْنِي الْيَوْمَ مُفْلِحًا مُنْجِحًا مُسْتَجَابًا لِي، مَرْحُومًا مَغْفُورًا لِي، بِأَفْضَلِ مَا يَنْقَلِبُ بِهِ الْيَوْمَ أَحَدٌ مِنْ وَفْدِكَ، وَحُجَّاجِ بَيْتِكَ الْحَرَامِ، وَاجْعَلْنِي

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۴۴

الْيَوْمَ مِنْ أَكْرَمِ وَفْدِكَ عَلَيْكَ، وَأَعْطِنِي أَفْضَلَ مَا أُعْطِيتَ أَحَدًا مِنْهُمْ مِنَ الْخَيْرِ وَالْبَرَكَهِ وَالرَّحْمَةِ وَالرِّضْوَانِ وَالْمَغْفِرَةِ، وَبَارِكْ لِي فِي مَا أَرْجِعُ إِلَيْهِ مِنْ أَهْلِ أَوْ مَالٍ أَوْ قَلِيلٍ أَوْ كَثِيرٍ، وَبَارِكْ لَهُمْ فِيَّ». و بسیار بگوید: «اللَّهُمَّ أَعْتِقْنِي مِنَ النَّارِ».

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۴۵

۳- وقوف در مشعر الحرام

اشاره

(مزدلفه)

مسأله ۱۸۲- بعد از مغرب و پایان وقوف در عرفات واجب است به مشعر الحرام که سرزمینی است معروف و در فاصله بین عرفات و منی قرار دارد و آن را «مزدلفه» نیز می گویند، کوچ کند.

مسأله ۱۸۳- بعد از رسیدن به مشعر الحرام به احتیاط واجب باید نیت ماندن در آنجا را تا طلوع فجر بکند. و این ماندن نیز عبادت است که باید با قصد قربت انجام گیرد. این ماندن واجب

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۴۶

مستقلی غیر از وقوف در مشعر الحرام است.

مسأله ۱۸۴- اگر کسی وقوف در مشعر را عمداً و بدون عذر ترک کند حج او باطل است.

مسأله ۱۸۵-- طهارت از حدث در وقوف مشعر نیز شرط نمی‌باشد، بنابراین حائض یا نفساء یا جنب می‌تواند در مشعر وقوف کند.

شرایط صحت وقوف

اشاره

در صحت وقوف رعایت این موارد لازم است: ۱- نیت. ۲- محل وقوف. ۳- وقت وقوف. ۴- کیفیت وقوف.
مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۴۷

نیت

مسأله ۱۸۶-- این وقوف نیز مانند وقوف در عرفات از عبادات است، و باید با قصد قربت انجام شود، و ریا موجب بطلان آن است که موجب بطلان حج می‌شود.

مسأله ۱۸۷-- اگر به جای نیت وقوف اختیاری نیت وقوف اضطراری یا بالعکس بکنند، چنانچه در تطبیق مصداق اشتباه کرده، حج او صحیح است.

مسأله ۱۸۸-- اگر می‌دانسته که ماندن در مشعر به عنوان بخشی از مناسک حج است، و باید با قصد قربت انجام شود، ولی در زمان وقوف از

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۴۸

نیت آن غافل بوده، همین که قصد ارتکازی داشته، وقوف او صحیح است.

محل وقوف

مسأله ۱۸۹-- شخص باید مطمئن باشد محلی را که وقوف کرده سرزمین مشعرالحرام است.

مسأله ۱۹۰-- حدود مشعرالحرام نیز همانند حدود عرفات چنانچه مورد اطمینان و تصدیق اهالی محل باشد معتبر است.

مسأله ۱۹۱-- اگر با اطمینان به مشعر بودن مکانی در آنجا وقوف کرد، و بعد از فوت وقت‌های وقوف معلوم شد آنجا مشعر نبوده، احتیاطاً حج را تمام کند، و بعد عمره مفرده انجام دهد، و

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۴۹

چنانچه حج بر او مستقر بوده یا در صورت بقای استطاعت سال بعد حج را اعاده کند.

وقت وقوف

مسأله ۱۹۲-- واجب است از طلوع فجر تا طلوع آفتاب در مشعرالحرام وقوف کند. و این وقوف معروف و اختیاری مشعر می‌باشد.

مسأله ۱۹۳-- وقوف در مشعرالحرام از طلوع فجر تا طلوع آفتاب واجب است اما تمام آن رکن نیست.

مسأله ۱۹۴-- زنهار، بچه‌ها، بیماران، افراد ضعیف، سالمندان و افرادی که آنها را مراقبت و پرستاری و راهنمایی می‌کنند می‌توانند بعد از نصف شب

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۵۰

از مشعر خارج شوند.

مسأله ۱۹۵-- برای افراد مذکور وقوف بین الطلوعین لازم نیست، بلکه ماندن تا نصف شب در مشعر به عنوان وقوف آنها مجزی و صحیح است. بلی همراهان معذورین و کسانی که عذر آنها برطرف شده در صورت امکان لازم است برای درک وقوف اختیاری به مشعر برگردند.

مسأله ۱۹۶-- وقوف اضطراری شبانه مشعر برای معذورین مسأله قبل، حکم وقوف اختیاری مشعر را دارد.

مسأله ۱۹۷-- خارج شدن از مشعر قبل از طلوع فجر جایز نیست. و اگر عمداً و بدون عذر بیرون برود و نتواند تا طلوع آفتاب برگردد، چنانچه وقوف عرفات را درک کرده باشد باید حج را تمام

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۵۱

کند، و یک گوسفند کفاره بدهد، و بنا بر اقوی سال بعد نیز حج را اعاده کند.

مسأله ۱۹۸-- اگر فردی به غیر عمد وقوف بین الطلوعین را درک نکرد، و از معذورین هم نبود که وقوف اضطراری شب برای او کفایت کند، می‌تواند از طلوع آفتاب روز عید تا ظهر مقداری در مشعر وقوف کند، و حج او صحیح است.

مسأله ۱۹۹-- از آنچه گذشت معلوم می‌شود که وقوف در مشعر سه وقت دارد:

۱-- وقوف اختیاری: یعنی بین الطلوعین برای غیر معذورین.

۲-- وقوف اضطراری شبانه: یعنی شب عید برای معذورینی که در مسأله ۸۰۰ گذشت.

۳-- وقوف اضطراری روزانه: یعنی از طلوع

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۵۲

آفتاب تا ظهر روز عید برای کسانی که دو وقوف قبل را درک نکرده باشند.

مسأله ۲۰۰-- معذورین در مسأله ۸۰۰ باید خودشان به معذور بودنشان اطمینان پیدا کنند، و گفته مدیر کاروان یا افراد دیگر مادامی که موجب اطمینان نشود کفایت نمی‌کند.

مسأله ۲۰۱-- عوامل خدماتی که ناچارند شب عید برای آماده کردن چادرهای منی و تهیه تدارکات از مشعر خارج شوند، اگر نمی‌توانند برای وقوف اختیاری به مشعر برگردند، پس از وقوف اضطراری شبانه می‌توانند از مشعر خارج شوند، و حج آنها صحیح است.

مسأله ۲۰۲-- در فرض سابق اگر این افراد به قصد بازگشت، از مشعر خارج شوند و دیگر

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۵۳

نتوانند به مشعر برگردند، اگر شب عید نیت وقوف کرده باشند حج آنها صحیح است، والا باید وقوف اضطراری روزانه را درک کنند. و گرنه حج آنها باطل است.

کیفیت وقوف

مسأله ۲۰۳-- همانگونه که در احکام وقوف به عرفات گذشت، مراد از وقوف، بودن در آن مکان است خواه سواره باشد یا پیاده،

نشسته باشد یا ایستاده یا در حال راه رفتن. خواب باشد یا بیدار ولی اگر تمام مدت وقوف را خواب یا بیهوش باشد وقوف و حجش باطل است.

مسأله ۲۰۴-- وقوف رکنی مشعر مانند وقوف در

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۵۴

عرفات مسمای وقوف است، به این معنا که مقداری از زمان وقوف را- حتی اگر یک یا دو دقیقه باشد- در مشعر بماند. و در این صورت حج او صحیح است. هر چند در ترک عمدی بقیه زمان وقوف گناهکار است.

وقوفهای اختیاری و اضطراری

مسأله ۲۰۵-- با توجه به اینکه برای عرفات و مشعر وقوف اختیاری و اضطراری وجود دارد، و درک هر دو موقف یا یکی از آنها در وقت اختیاری یا اضطراری، یا عدم درک آنها از جهت صحت و بطلان احکام مختلفی دارد، لذا فهرست‌وار اقسام آن را ذکر می‌کنیم:

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۵۵

۱-- اگر وقوف در عرفات و وقوف در مشعر بطور کلی ترک شود، حج باطل است؛ خواه از روی علم باشد یا جهل، بدون عذر ترک شده باشد یا از روی عذر.

۲-- اگر از روی علم عمداً و بدون عذر وقوف اختیاری عرفات را ترک کند، حج او باطل است.

۳-- بجز معذورینی که در مسأله ۸۰۰ ذکر شد، اگر کسی وقوف اختیاری مشعر را از روی علم عمداً و بدون عذر ترک کند، حج او باطل است.

۴-- اگر وقوف اختیاری عرفات و مشعر از روی عذر ترک شود، و اضطراری عرفات و مشعر را درک کند، بعید نیست که حج او صحیح باشد، هر چند احتیاط در این است که اگر شرایط

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۵۶

استطاعت باقی بود، سال بعد حج را اعاده کند.

۵-- اگر وقوف در عرفات از روی عذر درک نشود، چنانچه اختیاری مشعر را درک کند حج او صحیح است، والا حج او باطل است. مگر برای معذورین مسأله ۸۰۰.

۶-- اگر وقوفهای مشعر را از روی عذر درک نکند چنانچه وقوف اختیاری عرفات را درک کرده باشد، حج او اشکال دارد، و به احتیاط واجب باید این حج را تمام کرده و سال بعد اعاده کند. و اگر وقوف اضطراری عرفات را درک کرده باشد، حج او باطل است.

۷-- اگر وقوف اختیاری عرفات را درک کرد ولی از درک وقوف اختیاری مشعر معذور بود، و یکی از وقوفهای شبانه یا روزانه مشعر را درک

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۵۷

کرد، حج او صحیح است.

مسأله ۲۰۶-- کسی که حج او به جهت ترک وقوفین باطل شود در احرام باقی است، و باید برای خروج از احرام عمره مفرده انجام دهد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۵۸

مستحبات و قوف در مشعر

مسأله ۲۰۷- - مستحبات و قوف در مشعر چند چیز است: ۱- با دلی آرام از عرفات بسوی مشعر الحرام متوجه شده و استغفار کند. ۲- همین که به تل سرخ که سمت راست جاده است رسید، بگوید: «اللَّهُمَّ ارْحَمْ تَوْفِئِي، وَ زِدْهُ فِي عَمَلِي، وَ سَلِّمْ لِي دِينِي، وَ تَقَبَّلْ مِنَّا سِئَاتِي». ۳- در راه رفتن میانه رو باشد، و از مزاحمت دیگران بپرهیزد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۵۹

۴- مستحب است نماز مغرب و عشا را تا مزدلفه به تأخیر اندازد اگر چه ثلث شب نیز بگذرد، و میان هر دو نماز به یک اذان و دو اقامه جمع کند، و نوافل مغرب را بعد از نماز عشا بجا آورد. و چنانچه از رسیدن به مزدلفه پیش از نصف شب مانعی رسید، باید نماز مغرب و عشا را به تأخیر نیندازد و در میان راه بخواند. ۵- مستحب است که آن شب را به هر مقدار که میسور باشد به عبادت و اطاعت الهی بسر برد. ۶- این دعا را بخواند: «اللَّهُمَّ هَذِهِ جُمُعَةٌ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ أَنْ تَجْمَعَ لِي فِيهَا جَوَامِعَ الْخَيْرِ، اللَّهُمَّ لَا تُؤَيِّسْنِي مِنَ الْخَيْرِ الَّذِي سَأَلْتُكَ أَنْ

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۶۰

تَجْمَعَهُ لِي فِي قَلْبِي، وَأَطْلُبُ إِلَيْكَ أَنْ تُعَرِّفَنِي مَا عَرَفْتَ أَوْلِيَاءَكَ فِي مَنْزِلِي هَذَا، وَأَنْ تَقِينِي جَوَامِعَ الشَّرِّ». ۷- مستحب است بعد از نماز صبح با طهارت حمد و ثنای الهی را بجا آورد، و بهر مقداری که میسور باشد از نعم و تفضلات حضرت حق یاد کند، و بر محمد و آل محمد صلوات بفرستد، آنگاه دعا کند. ۸- این دعا را نیز بخواند: «اللَّهُمَّ رَبَّ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ، فَكَّرَ رَقَبَتِي مِنَ النَّارِ، وَأَوْسَعَ عَلَيَّ مِنْ رِزْقِكَ الْحَلَالِ، وَأَدْرَأَ عَنِّي شَرَّ فَسَقَةِ الْجَنِّ وَالْأَنْسِ، اللَّهُمَّ أَنْتَ خَيْرُ مَطْلُوبٍ إِلَيْهِ، وَ خَيْرُ مَدْعُوٍّ وَ خَيْرُ مَسْئُولٍ، وَ لِكُلِّ وَافِدٍ

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۶۱

جَائِزَةٌ، فَاجْعَلْ جَائِزَتِي فِي مَوْطِنِي هَذَا، أَنْ تُقِيلَنِي عَثْرَتِي، وَ تَقَبَّلَ مَعْدِرَتِي، وَ أَنْ تُجَاوِزَ عَنِّي خَطِيئَتِي، ثُمَّ اجْعَلِ التَّقْوَى مِنَ الدُّنْيَا زَادِي». ۹- مستحب است ریگهایی را که برای رمی جمرات در منی لازم دارد از مشعر بردارد. و حدوداً بیش از هفتاد ریگ بردارد. ۱۰- مستحب است وقتی که به وادی محسّر رسید به مقدار صد قدم مانند شتر تند رود و اگر سواره است سواری خود را حرکت دهد، و بگوید: «اللَّهُمَّ سَلِّمْ لِي عَهْدِي، وَ اقْبَلْ تَوْبَتِي، وَ اجْبِ دَعْوَتِي، وَ اخْلُفْنِي فِي مَنْ تَرَكْتُ بَعْدِي».

مسأله ۲۰۸- - مستحب است کمی قبل از طلوع

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۶۲

آفتاب از مشعر الحرام به سوی منی حرکت کند، به گونه‌ای که قبل از طلوع آفتاب وارد وادی محسّر «۱» نشود. ولی اگر وارد وادی محسّر شد اشکالی ندارد. و اگر از آن تجاوز کرد و وارد منی شد گناهکار است، ولی کفاره ندارد.

اعمال روز عید در منی

مسأله ۲۰۹- - محرم بعد از قوف در مشعر، در روز عید قربان باید وارد منی شود، و واجبات روز

(۱)- وادی محسّر بیابانی است با وسعت کم بین مشعر و منی، که حدود آن طبق تأیید اهل محل علامت گذاری شده است.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۶۳

عید در منی را که شامل موارد زیر است بنابر احتیاط واجب به ترتیب انجام دهد: ۱- رمی جمره عقبه. ۲- قربانی. ۳- حلق یا تقصیر.

مسأله ۲۱۰-- اگر از روی جهل یا غفلت و سهو این ترتیب رعایت نشود، اعاده لازم نیست، ولی اگر از روی علم و عمد ترک شود باید اعمال به ترتیب اعاده شود.
مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۶۴

۴- رمی جمره عقبه

اشاره

مسأله ۲۱۱-- اولین عمل واجب محرم در روز عید در منی سنگ زدن به ستونی است که از سنگ ساخته شده، و به جمره عقبه معروف است.

مسأله ۲۱۲-- موالات در رمی معتبر نیست، لذا فاصله زمانی بین هفت سنگ، یا بین جمرات سه گانه مضرّ به رمی نیست.

مسأله ۲۱۳-- هنگام سنگ زدن طهارت از حدث یا خبث شرط نیست، همچنین که خود سنگها

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۶۵

لازم نیست پاک باشد.

مسأله ۲۱۴-- بنا بر احتیاط واجب سنگ زدن به قسمت سیمانی جمره عقبه که قبلاً دیوار بود، کفایت نمی کند.

مسأله ۲۱۵-- رمی در طبقه دوم مانعی ندارد.

مسأله ۲۱۶-- شخص می تواند قبل از رمی خود برای دیگری رمی کند.

مسأله ۲۱۷-- اگر کسی از اصل رمی جمره و رفت و آمد تا محل رمی معذور باشد باید نایب بگیرد.

اما اگر در اصل رمی معذور است ولی می تواند به محل رمی برود یا می توانند او را ببرند، احتیاط این است که او را به محل رمی ببرند، بعد نایب رمی را در منظر او انجام دهد.

مسأله ۲۱۸-- کسی که قدرت رمی ندارد می تواند

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۶۶

برای رمی جمرات نایب بگیرد، و احتیاط واجب آن است که تا خود فرد کاملاً از انجام عمل مأیوس نشده، نایب انجام ندهد، و در صورت یأس از رفع عذر واجب است نایب بگیرد.

مسأله ۲۱۹-- اگر اطرافیان بدانند که فرد مأیوس از رفع عذر است لازم نیست از او اجازه بگیرند، هر چند اجازه گرفتن مطابق احتیاط است، و اگر نتواند اجازه بدهد- مثلاً بیهوش باشد- اجازه او معتبر نیست.

مسأله ۲۲۰-- منظور از نتوانستن، ناتوانی در تمام طول روز است، بنابراین اگر در اول روز و ازدحام نتواند رمی کند، اما بعد از ظهر و زمان خلوت شدن توانایی داشته باشد، نمی تواند نایب بگیرد.

مسأله ۲۲۱-- کسی که از رمی در روز معذور است

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۶۷

ولی در شب قدرت رمی دارد، باید شب رمی کند، و نمی تواند نایب بگیرد.

مسأله ۲۲۲-- بعد از اینکه نایب سنگ زد، اگر خودش توانایی سنگ زدن پیدا کرد، لازم نیست اعاده کند.

مسأله ۲۲۳-- اگر شك کند که سنگها را به نحو صحیح زده است یا خیر، به آن اعتنا نکند.

مسأله ۲۲۴-- اگر یکی از جمرات را به خیال اینکه جمره عقبه است رمی کند و روز بعد متوجه اشتباه خود شود، باید جمره عقبه را

به نیت قضا رمی کند.

مسأله ۲۲۵-- اگر رمی روز عید را فراموش کرد و تا روز سیزدهم متذکر شد، واجب است قضای آن را قبل از رمی آن روز انجام دهد، و اگر تا روز مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۶۸ سیزدهم متذکر نشد، سال دیگر در این سه روز خودش یا نایبش سنگ بزند.

شرایط صحت رمی

اشاره

در صحت رمی رعایت این موارد لازم است: ۱- نیت. ۲- وقت رمی. ۳- شرایط سنگی که با آن رمی می‌شود. ۴- پرتاب سنگ با دست و بدون واسطه. ۵- هفت سنگ به ترتیب و یکی یکی زدن.

نیت

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۶۹
مسأله ۲۲۶-- رمی جمره از عبادات است و باید با قصد قربت انجام شود، و ریا موجب بطلان آن است.

وقت رمی

مسأله ۲۲۷-- وقت سنگ زدن به جمره از طلوع آفتاب روز عید قربان است تا غروب آفتاب.
مسأله ۲۲۸-- زنها، بیماران، سالمندان می‌توانند در شب عید سنگ بزنند، اگرچه از رمی در روز عید معذور نباشند.
مسأله ۲۲۹-- زنی که حج نیابتی نیز انجام می‌دهد همین حکم را دارد.
مسأله ۲۳۰-- این حکم اختصاص به رمی روز مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۷۰
عید دارد. ولی در روزهای بعد به شرط اینکه در روز معذور باشند می‌توانند شب رمی کنند.
مسأله ۲۳۱-- حکم سابق شامل همراهان ضعفا و بیماران، و راهنماها نمی‌شود. بلکه همراهان آنها باید طبق وظیفه خودشان عمل کنند، یعنی در روز عید رمی کنند.
مسأله ۲۳۲-- نایب نیز باید در روز رمی کند، و رمی در شب کفایت نمی‌کند. حتی اگر نایب زن باشد و فقط بخواهد از طرف زن دیگری شب عید جمره عقبه را رمی کند.

شرایط سنگی که با آن رمی می‌شود

مسأله ۲۳۳-- شرایط سنگی که با آن رمی

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۷۱

می شود عبارت است از:

۱-- به آن ریگ گفته شود. یعنی سنگی باشد نه خیلی ریز مثل شن، و نه خیلی درشت مثل قلوه سنگ، بنابراین ریگ حدوداً باید به اندازه یک بند انگشت باشد.

۲-- از حرم باشد، و ریگ خارج از حرم کفایت نمی کند.

۳-- بکر باشد، و هیچ کس قبلاً با آن رمی نکرده باشد.

۴-- غصبی نباشد، پس اگر از زمین غیر یا از ریگهایی که دیگری برای خودش جمع کرده بدون اجازه و رضایت وی باشد، کافی نیست.

مسأله ۲۳۴-- اگر شك کند که چیزی را که می خواهد بزند سنگ است یا چیز دیگر،

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۷۲

نمی تواند به آن اکتفا کند، و باید چیزی را بزند که بداند سنگ است.

مسأله ۲۳۵-- سنگی را که از حرم برداشته اگر شك کند که از خارج حرم آورده اند یا خیر، به آن اعتنا نکند.

مسأله ۲۳۶-- مستحب است سنگها از مشعرالحرام جمع آوری شود.

مسأله ۲۳۷-- اگر شك کند که سنگ بکر است یا خیر، می تواند با آن رمی کند.

پرتاب سنگ با دست و بدون واسطه

مسأله ۲۳۸-- سنگ را باید با دست پرتاب کند، و اگر آن را روی جمره بگذارد صحیح نیست.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۷۳

مسأله ۲۳۹-- سنگ باید به سبب پرتاب او به جمره برسد، و اگر به واسطه سنگ دیگری در بین راه بر سرعت و شتاب آن افزوده شود و به جمره اصابت کند کافی نیست.

مسأله ۲۴۰-- اگر سنگ پرتاب شده به چیزی برخورد کند و کمانه کند، و با همان فشار پرتاب اولیه به جمره بخورد کفایت می کند.

مسأله ۲۴۱-- اگر سنگی را پرتاب کرد ولی به جمره اصابت نکرد، باید دومرتبه پرتاب کند تا به جمره اصابت کند.

هفت سنگ به ترتیب و یکی یکی زدن

مسأله ۲۴۲-- باید مطمئن شود که هفت سنگ به

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۷۴

جمره اصابت کرده است، و ظن و گمان در آن اعتبار ندارد.

مسأله ۲۴۳-- اگر از ابتدا قصد داشته باشد که بیش از هفت سنگ بزند صحیح نیست، و باید اعاده کند، اما اگر قصد داشته باشد که هفت سنگ بزند، اما در اثر اشتباه یا احتیاط بیشتر بزند مانعی ندارد.

مسأله ۲۴۴-- اگر در تعداد سنگها شک کند، باید آنقدر بزند که مطمئن شود هفت سنگ به جمره اصابت کرده است.

مسأله ۲۴۵-- اگر بعد از تمام شدن رمی در تعداد سنگها شک کند که کمتر از هفت سنگ زده، باید برگردد و جبران کند، ولی اگر بعد از قربانی یا حلق و تقصیر شک کند، به آن اعتنا نکند.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۷۵

مسأله ۲۴۶-- باید سنگها را یکی یکی پرتاب کند.

و اگر چند سنگ را با هم پرتاب کند یک سنگ محسوب می‌شود، اگرچه سنگها به چند جای جمره بخورد، یا حتی اگر پشت سر هم به جمره برسد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۷۶

مستحبات رمی جمرات

مسأله ۲۴۷-- در رمی جمرات چند چیز مستحب است: ۱- با طهارت بودن در حال رمی. ۲- هنگامی که سنگها را در دست گرفته و آماده رمی است این دعا را بخواند: «اللَّهُمَّ هَذِهِ حَصِيَّةٌ يَأْتِي فَأَخِصَّةٌ هِنَّ لِي، وَأَرْفَعُهُنَّ فِي عَمَلِي». ۳- با هر سنگی که می‌اندازد تکبیر بگوید. ۴- هر سنگی را که می‌اندازد این دعا را بخواند:

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۷۷

«اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُمَّ ادْحَرْ عَنِّي الشَّيْطَانَ، اللَّهُمَّ تَصَدِّقًا بِكِتَابِكَ، وَعَالِي سُنَّةِ نَبِيِّكَ، اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ لِي حَجًّا مَبْرُورًا، وَعَمَلًا مَقْبُولًا، وَسَعِيًّا مَشْكُورًا، وَذَنْبًا مَغْفُورًا». ۵- میان او و جمره در جمره عقبه ده یا پانزده ذراع فاصله باشد، و در جمره اولی و وسطی کنار جمره بایستد. ۶- جمره عقبه را رو به جمره و پشت به قبله رمی کند، و جمره اولی و وسطی را رو به قبله ایستاده رمی کند. ۷- ریگ را بر انگشت ابهام گذارده، و با ناخن انگشت شهادت بیندازد. ۸- پس از برگشتن بجای خود در منی، این

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۷۸

دعا را بخواند: «اللَّهُمَّ بِكَ وَثِقْتُ، وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ، فَانْعَمَ الرَّبُّ، وَنِعَمَ الْمَوْلَى، وَنِعَمَ النَّصِيرِ».

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۷۹

۵- قربانی

اشاره

مسأله ۲۴۸-- بر کسی که حج تمتع انجام می‌دهد واجب است بعد از رمی جمره عقبه قربانی کند، اگر چه حج او مستحبی باشد.

مسأله ۲۴۹-- چند نفر نمی‌توانند مشترکاً یک قربانی ذبح کنند. بلی بعید نیست در صورت ضرورت کفایت کند. در این صورت احتیاط مستحب است که علاوه بر قربانی هر کدام روزه هم بگیرند.

مسأله ۲۵۰-- گر حیوان قربانی یافت نشود، قیمت

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۸۰

آن را پیش شخص امینی بگذارد تا در بقیه ذی الحجه و اگر نشد در سال بعد حیوان را خریده و در منی ذبح کند.

مسأله ۲۵۱-- اگر عمداً قربانی نکند و اعمال بعد را انجام دهد، ظاهراً از احرام خارج نشده و لازم است محرمات احرام را رعایت کند. و باید در روزهای تشریق ذبح کند، و اگر نشد تا آخر ماه ذی حجه ذبح کند. و الا صحت حج او محل اشکال است، و باید با

عمره مفرده از احرام خارج شود.

مسئله ۲۵۲-- مستحب است که قربانی را سه قسمت کنند. یک قسمت آن را هدیه بدهند، و یک قسمت آن را به فقیر مؤمن صدقه بدهند، و قسمتی از آن را هم خود مصرف کنند.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۸۱

مسئله ۲۵۳-- همانطور که در شرایط لباس احرام گذشت. لباس احرام باید پاک باشد و محرم قبل از حلق یا تقصیر باید لباس خود را پاک نگهدارد، لذا اگر در کشتارگاه لباس احرام خون آلود شد، باید در صورت امکان تطهیر یا تعویض شود. ولی اگر نشد ضرری به حج او نمی‌زند.

مسئله ۲۵۴-- تمام شرایط ذبح شرعی حیوانات که در توضیح المسائل بیان شده است، مثل رو به قبله بودن و ... در قربانی معتبر است و باید رعایت شود، و اگر رعایت نشود قربانی حرام شده و کفایت نمی‌کند.

مسئله ۲۵۵-- ذبح با کارد استیل صحیح است و اشکالی ندارد.

مسئله ۲۵۶-- ذبح با چاقو و کاردی که لبه آن

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۸۲

مانند اژه دندانه دارد، چنانچه عرفاً صدق چاقو یا کارد کند، اشکال ندارد. بلی اگر ذبح با آن موجب اذیت حیوان شود، کراهت دارد.

مسئله ۲۵۷-- اگر بعد از قربانی شک کرد که آیا قربانی دارای شرایط لازم بود یا خیر به شک خود اعتنا نکند.

شرایط صحت قربانی

اشاره

در صحت قربانی رعایت این موارد لازم است: ۱- نیت. ۲- وقت قربانی. ۳- محل قربانی. ۴- شرایط حیوان قربانی.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۸۳

نیت

مسئله ۲۵۸-- ذبح از عبادات است و باید با قصد اطاعت امر الهی انجام شود، و ریا مبطل آن است.

وقت قربانی

مسئله ۲۵۹-- به احتیاط واجب باید در روز عید قربانی کند و تأخیر جایز نیست. و اگر به هر دلیل تأخیر شد در روزهای بعد در ایام تشریق، و اگر نشد تا آخر ذی‌الحجه قربانی کند. و قربانی در شب کفایت نمی‌کند.

مسئله ۲۶۰-- بنا بر اقوی قربانی باید بعد از رمی

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۸۴

جمره عقبه انجام شود.

مسئله ۲۶۱-- اگر محرم اشتبهاً قربانی را قبل از سنگ زدن انجام دهد صحیح است، و لازم نیست اعاده کند.

محل قربانی

مسئله ۲۶۲-- محل انجام قربانی در منی است، و قربانی در کشتارگاههای فعلی کفایت می‌کند.

شرایط حیوان قربانی

اشاره

مسئله ۲۶۳-- در حیوان قربانی باید شرایط زیر مراعات شود: ۱- نوع حیوان.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۸۵

۲- سن حیوان. ۳- سالم بودن حیوان. ۴- ناقص نبودن حیوان. ۵- پیر نبودن حیوان. ۶- لاغر نبودن حیوان.

نوع حیوان

مسئله ۲۶۴-- قربانی باید یکی از حیوانات زیر باشد: ۱- شتر. ۲- گاو. ۳- گوسفند. و غیر از این سه حیوان، حیوان دیگری

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۸۶

کفایت نمی‌کند. و گاومیش که نوعی گاو است کفایت می‌کند، ولی کراهت دارد.

سن حیوان

مسئله ۲۶۵-- سن شتر باید بیش از پنج سال باشد، و سن گاو باید بیش از یک سال باشد، هر چند بهتر است کمتر از دو سال نباشد،

سن بز هم مثل گاو است. و سن میش به احتیاط مستحب کمتر از یکسال نباشد.

مسئله ۲۶۶-- اگر بعد از انجام قربانی متوجه شود که سن حیوان به حد لازم نرسیده، باید قربانی دیگری ذبح کند.

سالم بودن حیوان

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۸۷

مسئله ۲۶۷-- بنابر احتیاط واجب حیوان مریض کفایت نمی‌کند، لذا اگر حیوانی بیماری کچلی یا بیماریهای دیگر داشته باشد

کفایت نمی‌کند.

مسئله ۲۶۸-- اگر حیوانی را ذبح کرد و بعداً معلوم شد سالم نبوده، کفایت نمی‌کند، و باید قربانی سالم ذبح کند.

ناقص نبودن حیوان

مسئله ۲۶۹-- اگر حیوانی کور، لنگ، گوش بریده، دم بریده، شاخ شکسته، تخم تاییده، تخم کشیده یا تخم کوبیده باشد کفایت

نمی‌کند. حتی اگر این نواقص در اصل خلقت همراه او باشد.

مسئله ۲۷۰-- اگر گوش حیوان شکاف داشته باشد

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۸۸

یا سوراخ باشد اشکال ندارد، و همچنین اگر شاخ خارجی آن شکسته یا بریده باشد، ولی شاخ داخلی باقی باشد، کفایت می‌کند.

مسئله ۲۷۱-- اگر فقط حیوان خصی «۱» یافت شود و حیوان سالم پیدا نشود، به احتیاط واجب همان را ذبح کند و به همان اکتفا

کند. هر چند بهتر است یک قربانی سالم نیز در بقیه ذی‌الحجه، و اگر نشد در سال آینده ذبح کند.

مسئله ۲۷۲-- اگر حیوانی را ذبح کرد و بعداً معلوم شد ناقص بوده، کفایت نمی‌کند، و باید قربانی تام الاجزاء ذبح کند.

(۱)- حیوان خصی یعنی حیوانی که تخم تابیده، تخم کشیده یا تخم کوبیده باشد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۸۹

مسئله ۲۷۳-- اگر معتقد بود که حیوانی ناقص است، و از جهت جهل به مسئله ولی برای اطاعت امر خدای سبحان آن را قربانی

کرد، و بعد معلوم شود تام الاجزاء والشرائط بوده، صحیح و کافی است.

پیر نبودن حیوان

مسئله ۲۷۴-- به احتیاط واجب حیوان نباید خیلی پیر باشد.

لاغر نبودن حیوان

مسئله ۲۷۵-- مراد از لاغر نبودن این است که گرده حیوان پیه داشته باشد، و احتیاط آن است

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۹۰

که عرف آن را لاغر ندانند.

مسئله ۲۷۶-- اگر به گمان اینکه حیوانی لاغر نیست آن را ذبح کرد و بعد معلوم شد لاغر بوده، کفایت می‌کند.

مسئله ۲۷۷-- اگر حیوانی را برای اطاعت امر خدا رجاءاً ذبح کند و بعد معلوم شد که لاغر نبوده، کفایت می‌کند، اگرچه قبل از

ذبح فکر می‌کرده لاغر است یا توجهی به آن نداشته.

مسئله ۲۷۸-- قبل از ذبح لازم است در مورد سن قربانی یا مؤمن بودن ذابح تحقیق کند، اما تحقیق در مورد ناقص یا بیمار بودن آن

لازم نیست، هر چند در صورت احتمال نقص یا مرض تحقیق مطابق احتیاط است.

وکالت در قربانی

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۹۱

مسئله ۲۷۹-- محرم می‌تواند در قربانی به دیگری وکالت دهد تا قربانی او را انجام دهد، حتی اگر خودش توانایی داشته باشد. و در

این فرض وکیل باید نیت کند، و احتیاطاً خود شخص هم نیت کند.

مسئله ۲۸۰-- کسی که حج نیابی بجا می‌آورد می‌تواند برای قربانی به فرد دیگری وکالت بدهد. و در این فرض ذابح و نایب باید

نیت قربانی حج منوب عنه را بکند.

مسئله ۲۸۱-- بدون اخذ وکالت نمی‌توان قربانی دیگری را ذبح کرد. اگرچه بداند او راضی است؛ بنابراین اگر کسی برای دوست

یا همسر خود که حتی مخارج حج او را عهده‌دار است، بدون اینکه از آنها وکالت بگیرد قربانی کند، کفایت نمی‌کند.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۹۲

اگرچه مطمئن است وقتی به او بگوید خوشحال می‌شود.

مسئله ۲۸۲-- احتیاط واجب آن است که وکیل مؤمن باشد، اما ذابح که فقط مأمور کشتن حیوان است لازم نیست مؤمن باشد، و در

این صورت اگر خود فرد یا وکیل مؤمن نیت قربانی و قصد قربت را بکند، و او فقط حیوان را ذبح کند، صحیح و مجزی است.

مسئله ۲۸۳-- اگر دو یا چند نفر فردی را وکیل کنند تا برای آنها گوسفند بخرد و قربانی کند، آن فرد باید معین کند که هر

گوسفند را برای چه کسی قربانی می‌کند. و اگر جداگانه هر یک را مشخص نکند کفایت نمی‌کند و مجزی نیست.

مسئله ۲۸۴-- در فرض سابق لازم نیست در

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۹۳

موقع خرید هم هر گوسفند را با پول یک فرد مشخص بخرد، بلکه می‌تواند تمام پولها را روی هم گذاشته و با پول مشترک چند

گوسفند بخرد، و هر گوسفند را برای یک نفر ذبح کند.

مسئله ۲۸۵-- کسی که از طرف حجاج وکیل در قربانی شده اگر شک کند که از طرف فلان شخص قربانی کرده یا خیر، باید بنا را

بگذارد که قربانی نکرده است.

مسئله ۲۸۶-- وکالت دهنده باید علم یا اطمینان پیدا کند که وکیل قربانی را ذبح کرده، اگرچه به او خبر ندهد، و صرف گمان

کفایت نمی‌کند.

مسئله ۲۸۷-- اگر به دیگری وکالت داد و بعد شک کرد که آیا وکیل قربانی را صحیح انجام داده یا خیر، به شک خود اعتنا نکند.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۹۴

مسئله ۲۸۸-- اگر نایب قربانی را فراموش کند، حج منوب عنه صحیح است. ولی باید قربانی را در همان سال تا آخر ذی‌الحجه، و

اگر نشد سال آینده در منی انجام دهد.

مسئله ۲۸۹-- اگر وکیل شرایط قربانی را رعایت نکرد یا او را به صورت صحیح نکشت ضامن است، حتی اگر برای وکالت اجرت

نگرفته باشد.

مسئله ۲۹۰-- وکیل در قربانی نمی‌تواند به فرد دیگری وکالت بدهد، مگر اینکه از موکل خود اجازه گرفته باشد.

مسئله ۲۹۱-- وکیل می‌تواند قبل از حلق یا تقصیر، قربانی دیگری را ذبح کند، و همچنین می‌تواند قبل از ذبح قربانی خود، قربانی

دیگری را ذبح کند.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۹۵

بدل قربانی

مسئله ۲۹۲-- اگر نتواند قربانی ذبح کند باید به جای آن به ترتیب زیر ده روز روزه بگیرد: الف- سه روز در حج. ب- هفت روز

بعد از مراجعت از حج.

مسئله ۲۹۳-- عدم تمکن از قربانی به این است که قربانی یا پول آن را نداشته باشد، و چیزی هم نداشته باشد که با فروش آن بتواند

قربانی تهیه کند، و امکان قرض گرفتن هم نداشته باشد، یا تمکن از ادای قرض نداشته باشد.

مسئله ۲۹۴-- فروش لباس و اسباب و لوازم سفر برای تهیه قربانی لازم نیست، همانطور که کسب

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۹۶

و کار برای تهیه آن واجب نیست، ولی اگر بدین وسیله قربانی تهیه کرد، کفایت می‌کند.

مسئله ۲۹۵-- سه روز روزه را باید هفتم، هشتم و نهم ذی الحجه بعد از احرام عمره پی در پی بگیرد، و لازم نیست قصد اقامت کند، بلکه اگر مسافر هم باشد می‌تواند بگیرد.

مسئله ۲۹۶-- اگر بعد از سه روز روزه گرفتن تمکن از قربانی پیدا کرد لازم نیست قربانی کند، و همان روزه کفایت می‌کند.

مسئله ۲۹۷-- هفت روز بقیه را باید بعد از مراجعت از سفر حج در وطن خود یا شهرستان دیگر پی در پی روزه بگیرد، و نمی‌تواند این هفت روز را در مکه یا هنگام مراجعت از سفر بگیرد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۹۷

مستحبات قربانی

مسئله ۲۹۸-- مستحبات قربانی چند چیز است: ۱- در صورت تمکن، قربانی شتر باشد، و در صورت نبودن آن گاو، و در صورت نبودن آن گوسفند باشد. ۲- قربانی بسیار فربه باشد. ۳- در صورت شتر یا گاو بودن آن از جنس ماده، و در صورت گوسفند یا بز بودن آن از جنس نر باشد. ۴- شتری که می‌خواهند او را نحر کنند ایستاده و از سر دستها تا زانوی او را ببندند، و

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۹۸

ذابح در طرف راست او بایستد، و کارد یا نیزه یا خنجر به گودال گردن او فرو برد، و در وقت ذبح یا نحر این دعا را بخواند: «وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا مَسْلِمًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ، إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، لَا شَرِيكَ لَهُ، وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ، اللَّهُمَّ مِنْكَ وَلكَ بِسْمِ اللَّهِ وَاللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُمَّ تَقَبَّلْ مِنِّي». ۵- خود حاجی قربانی را بکشد، و اگر نتواند دست خود را روی دست ذابح بگذارد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۳۹۹

۶- حلق یا تقصیر

اشاره

مسئله ۲۹۹-- بعد از قربانی محرم باید حلق یا تقصیر کند. یعنی یا سر خود را بتراشد، یا مقداری از موی سر و صورت خود را کوتاه کند، اگر چه تراشیدن سر افضل است.

مسئله ۳۰۰-- زنها نمی‌توانند سر خود را بتراشند، بلکه باید مقداری از موی خود را کوتاه کنند، و همینطور است حکم ختنی.

مسئله ۳۰۱-- کسی که موی خود را جمع کرده و گره زده است یا به هم بافته است، یا به وسیله‌ای

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۰۰

به هم چسبانده است، باید سر خود را بتراشد.

مسئله ۳۰۲-- کسی که سال اول حج او است مخیر است که سر خود را بتراشد، یا مقداری از موی خود را کوتاه کند، هر چند احتیاط مستحب در تراشیدن سر است.

مسئله ۳۰۳-- کوتاه کردن موی سر و صورت با هر وسیله‌ای که باشد کفایت می‌کند، اما تراشیدن ریش یا کوتاه کردن موی زیر بغل و عانه کفایت نمی‌کند. و احتیاط مستحب است که به گرفتن ناخن اکتفا نکند.

مسئله ۳۰۴-- کسی که وظیفه او حلق است و مطمئن است که هنگام حلق سر او خونی می‌شود تقصیر کند، و احتیاطاً بعد از تقصیر

سر را هم بتراشد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۰۱

مسئله ۳۰۵-- کسی که سر می تراشد به احتیاط واجب باید تمام سر را بتراشد، و تراشیدن قسمتی از سر کفایت نمی کند. بلی کسی که مخیر بین حلق یا تقصیر است بعد از تراشیدن مقداری از سر می تواند تقصیر را انتخاب کند، و با این نیت مقداری از موی خود را کوتاه کند و از احرام خارج شود.

مسئله ۳۰۶-- کسی که وظیفه اش فقط حلق است اگر تقصیر کند مثل کسی است که عمداً حلق نکرده، و در صورت علم برای کوتاه کردن مو در حال احرام کفاره هم باید بدهد. و کسی که وظیفه اش فقط تقصیر است اگر حلق کند همین حکم را دارد.

مسئله ۳۰۷-- انسان می تواند خودش سر خود را

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۰۲

بتراشد یا تقصیر کند، همانطور که می تواند دیگری را وکیل کند که سر او را بتراشد یا موی او را کوتاه کند.

مسئله ۳۰۸-- کسی که می خواهد سر بتراشد نمی تواند اول موی خود را کوتاه کند و بعد بتراشد، بلکه باید از ابتدا شروع به تراشیدن کند.

مسئله ۳۰۹-- محرم تا وقتی خودش تقصیر نکرده یا سر خود را نتراشیده است نمی تواند سر دیگری را بتراشد یا او را تقصیر کند. بلی گرفتن ناخن دیگری در این حال اشکالی ندارد.

مسئله ۳۱۰-- بعد از تقصیر یا حلق تمام محرمات احرام بجز همسر و بوی خوش حلال می شود.

البته حرمت صید و کندن گیاهان حرم- همانگونه که قبلاً بیان شد- از احکام حرم است،

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۰۳

و ربطی به حال احرام و غیر احرام ندارد.

شرایط صحت حلق یا تقصیر

اشاره

در صحت حلق یا تقصیر رعایت این موارد لازم است: ۱- نیت. ۲- وقت حلق یا تقصیر. ۳- محل حلق یا تقصیر.

نیت

مسئله ۳۱۱-- تراشیدن سر و کوتاه کردن مو عبادت است، و باید برای اطاعت امر خدای

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۰۴

سبحان انجام شود، و ریا موجب بطلان آن می شود.

مسئله ۳۱۲-- همانگونه که در اعمال قبل گذشت، لازم نیست نیت را به زبان بگوید یا حتی به قلب خطور دهد، بلکه اگر مثل سایرین عمل را به عنوان وظیفه شرعی انجام دهد، و اصطلاحاً قصد ارتکازی داشته باشد، کافی است.

وقت حلق یا تقصیر

مسأله ۳۱۳-- حلق یا تقصیر باید بعد از قربانی در روز عید انجام شود.

مسأله ۳۱۴-- تأخیر حلق یا تقصیر تا آخر ایام

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۰۵

تشریح (یازدهم، دوازدهم و سیزدهم ذی‌الحجه) مانعی ندارد و در شب هم کفایت می‌کند.

مسأله ۳۱۵-- احتیاط آن است که در روز عید بعد از قربانی حلق یا تقصیر کند. و اگر در روز عید قربانی نکند حتی اگر عمداً تأخیر بیندازد حلق یا تقصیر هم نکند، و ترتیب را به احتیاط واجب رعایت کند. یعنی هر وقت قربانی کرد، بعد از آن حلق یا تقصیر کند.

مسأله ۳۱۶-- اگر بعد از قربانی به هر جهت حلق یا تقصیر نکرد یا آن را به صورت باطل بجا آورد، از احرام خارج نشده، و باید محرمات احرام را رعایت کند، حتی اگر اعمال مکه را انجام داده باشد. لذا هر وقت که باشد باید خودش حلق یا

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۰۶

تقصیر را به طور صحیح بجا آورد، سپس اعمال مکه را اعاده کند، و اگر نمی‌تواند نایب بگیرد.

البته نسبت به محل حلق یا تقصیر باید طبق مسأله ۹۲۸ عمل کند.

مسأله ۳۱۷-- کسی که برای قربانی نایب می‌گیرد تا وقتی مطمئن نشده که وکیل قربانی کرده است نمی‌تواند حلق یا تقصیر کند، و اگر با اطمینان به انجام قربانی حلق یا تقصیر کرد و بعد معلوم شد که وکیل در آن وقت قربانی نکرده بوده حلق کافی است. و حتی اعمال بعد از آن هم صحیح است، و لازم نیست اعاده کند.

مسأله ۳۱۸-- کسی که اعمال حج را بر وقوفین مقدم می‌دارد نمی‌تواند بعد از سعی حج، حلق یا تقصیر کند. بلکه باید پس از قربانی حلق یا

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۰۷

تقصیر کند. و اگر انجام داد علاوه بر اینکه محرمات احرام بر او حلال نمی‌شود، بلکه در صورت علم و عمد کفار هم دارد.

مسأله ۳۱۹-- کسی که به جای قربانی روزه می‌گیرد می‌تواند در روز عید بعد از رمی جمره عقبه حلق یا تقصیر کند.

محل حلق یا تقصیر

مسأله ۳۲۰-- باید در منی حلق یا تقصیر کند، و حلق یا تقصیر در غیر از منی کفایت نمی‌کند، بلی چنانچه به علت جهل قصوری یا غفلت و فراموشی در خارج از منی حلق یا تقصیر کرده و امکان برگشت به منی نباشد، صحیح است.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۰۸

مسأله ۳۲۱-- حلق یا تقصیر در کنار کشتارگاه‌های فعلی چنانچه ثابت نشود، داخل منی است کفایت نمی‌کند، و اگر کسی در آنجا حلق یا تقصیر کرد باید در منی اعاده کند.

مسأله ۳۲۲-- اگر به هر جهت در منی حلق یا تقصیر نکرد و از آنجا خارج شد، باید به منی برگردد و در آنجا حلق یا تقصیر کند، و اگر برگشتن به منی ممکن نباشد هر جا هست حلق یا تقصیر کند و موی خود را به منی بفرستد. و اگر اعمال مکه را انجام داده، آنها را اعاده کند یا برای اعاده آنها نایب بگیرد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۰۹

مستحبات حلق یا تقصیر

مسأله ۳۲۳-- در حلق یا تقصیر چند چیز مستحب است: ۱- نیت حلق یا تقصیر را به زبان آورد. ۲- حلق را از طرف راست جلوی سر شروع کند. ۳- این دعا را بخواند: «اللَّهُمَّ أَعْطِنِي بِكُلِّ شَعْرَةٍ نُورًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ». ۴- موی سر خود را در منی در خیمه خود دفن کند. و اولی این است که بعد از حلق از

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۱۰

اطراف ریش و شارب خود گرفته و همچنین ناخنها را بگیرد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۱۱

۷- طواف حج

مسأله ۳۲۴-- طواف حج که طواف زیارت نیز نامیده می‌شود، مثل طواف عمره تمتع است و احکام آن را دارد بجز نیت که باید با قصد طواف حج تمتع انجام دهد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۱۲

۸- نماز طواف حج

مسأله ۳۲۵-- بعد از طواف حج واجب است دو رکعت نماز طواف حج بجا آورد. که مثل نماز طواف عمره تمتع است و احکام آن را دارد. مگر در نیت، که در اینجا نیت نماز طواف حج تمتع می‌کند.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۱۳

۹- سعی

مسأله ۳۲۶-- پس از نماز طواف، واجب است سعی بین صفا و مروه بجا آورد، همانگونه که در عمره تمتع انجام داده، و احکام آن را دارد، مگر در نیت که باید به قصد حج تمتع سعی کند.

مسأله ۳۲۷-- بعد از سعی حج تمتع استعمال بوی خوش نیز بر شخص حلال می‌شود، و تنها حرمت زن و شوهری باقی می‌ماند.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۱۴

۱۰- طواف نساء

مسأله ۳۲۸-- بعد از سعی، حج واجب است طواف نساء انجام شود، که از لحاظ احکام و شرایط همانند طواف عمره و حج می‌باشد، بجز نیت که باید با قصد طواف نساء انجام شود.

مسأله ۳۲۹-- لازم نیست طواف نساء را بعد از سعی فوراً بجا آورد، و تأخیر آن مانعی ندارد. ولی تا آن را بجا نیاورده باید زن و شوهر از یکدیگر اجتناب کنند.

مسأله ۳۳۰-- طواف نساء اختصاص به مردان

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۱۵

ندارد، بلکه بر زنان، کودکان و افراد خنثی نیز واجب است. و همچنین بر پیرمردان و پیرزنانی که قادر به عمل زناشویی نیستند، و ازدواج هم نمی‌کنند واجب است طواف نساء بجا آورند.

مسئله ۳۳۱-- زنان و کودکان نیز باید نیت طواف نساء کنند و زنان تا طواف نساء نکرده‌اند مرد بر آنان حلال نمی‌شود، و کودکان اگر طواف نساء نکنند بعد از بلوغ نمی‌توانند ازدواج کنند.

مسئله ۳۳۲-- اگر زن قصد طواف رجال بکند به گمان اینکه وظیفه او چنین است اشکال ندارد، و طواف او صحیح است.

مسئله ۳۳۳-- مجنون را اگر محرم کرده‌اند باید او را طواف نساء بدهند، والا بعد از خوب شدن همسر بر او حلال نمی‌شود.

لنکرانی، محمد فاضل موحدی، مناسک حج (فاضل)، در یک جلد، انتشارات امیر قلم، قم - ایران، دوازدهم، ۱۴۲۳ ه ق

مناسک حج (فاضل)؛ ص: ۴۱۶

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۱۶

مسئله ۳۳۴-- پیش از بجا آوردن طواف نساء زن و مرد حق هیچگونه استتماعی از یکدیگر ندارند. حتی خواستگاری و عقد و شهادت بر عقد حرام است.

مسئله ۳۳۵-- طواف نساء و نماز آن یک واجب تعبدی است و از اجزاء حج نیست. لذا ترک آن حتی اگر عمدی باشد موجب بطلان حج نمی‌شود. بلکه اثر وضعی آن یعنی حرمت همسری باقی می‌ماند.

مسئله ۳۳۶-- اگر طواف نساء یا نماز آن را سهواً یا عمداً بجا نیاورد باید خودش بجا آورد و اگر به وطن بازگشته و امکان انجام آن توسط خودش نیست یا برای او مشقت دارد نایب بگیرد. و در صورت فوت وی ولی او نیابتاً انجام دهد یا

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۱۷

استنباه کند.

مسئله ۳۳۷-- اگر بعد از مراجعت شک کند که آیا طواف نساء را انجام داده یا خیر، بایستی خودش یا در صورت عدم امکان نایبش انجام دهد.

مخصوصاً اگر توجهی به وجوب طواف نساء نداشته است.

مسئله ۳۳۸-- نایب باید طواف نساء را به نیت منوب عنه بجا آورد، و اگر بجا نیاورد ذمه نایب مشغول است، و علاوه بر اینکه همسر بر او حلال نمی‌شود باید خودش یا نایبش تدارک کند.

و در صورت فوت وی بنابر احتیاط ورثه باید قضای آن را بجا آورند، یا برای او استنباه کنند.

مسئله ۳۳۹-- در عمره تمتع طواف نساء واجب نیست، هر چند مطابق احتیاط است، و اگر

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۱۸

بخواهد احتیاط کند، باید قبل از تقصیر طواف نساء و نماز آن را بجا آورد.

مسئله ۳۴۰-- کسی که چندین عمره مفرده بجا می‌آورد، یا بعد از اعمال حج عمره مفرده بجا می‌آورد، باید برای هر احرام یک طواف نساء بجا آورد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۱۹

اشاره

مسأله ۳۴۱-- بعد از طواف نساء نماز طواف نساء واجب است. و احکامی که در نماز طواف عمره و حج معتبر است در این نماز هم معتبر است، بجز نیت. یعنی این نماز را به قصد نماز طواف نساء بخواند.

مسأله ۳۴۲-- بعد از نماز طواف نساء زن و مرد بر یکدیگر حلال می‌شوند، و چیزی از محرّمات احرام باقی نمی‌ماند، بلی همانطور که گذشت هیچ کس در حرم نمی‌تواند شکار کند یا درختان مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۲۰ حرم را بکند.

مسأله ۳۴۳-- بنا بر آنچه گذشت محرّمات احرام در سه مرحله از محرم برداشته می‌شود: ۱- بعد از حلق یا تقصیر. ۲- بعد از سعی. ۳- بعد از نماز طواف نساء.

مسأله ۳۴۴-- اگر از روی جهل به مسأله طواف عمره یا طواف حج را انجام ندهد و به وطن برگردد، واجب است یک شتر قربانی کند، حتی اگر با همسر نزدیکی نکرده باشد، و حج را هم در سال بعد اعاده کند. اما کفاره در طواف عمره بنا بر احتیاط است. مسأله ۳۴۵-- اگر از روی فراموشی طواف عمره، حج یا نساء را بجا نیاورد و بعد متوجه شود و مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۲۱

دوباره فراموش کند و با همسر نزدیکی کند باید یک قربانی بدهد. و احتیاط مستحب آن است که یک شتر باشد. و اگر بطور کلی فراموش کند و یادش نیاید کفاره ندارد.

مسأله ۳۴۶-- در فرض سابق اگر می‌تواند باید خودش برگردد و طواف و نماز آن را بجا آورد، و در غیر طواف نساء سعی را هم اعاده کند. و اگر نمی‌تواند برگردد یا مشقت دارد نایب بگیرد. مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۲۲

مستحبات طواف حج و نماز و سعی و طواف نساء

مسأله ۳۴۷-- آنچه که از مستحبات در طواف عمره و نماز آن و سعی ذکر شد اینجا نیز جاری است، و مستحب است شخصی که بجهت طواف حج می‌آید، در روز عید قربان بیاید، و بر درب مسجد بایستد و این دعا را بخواند: «اللَّهُمَّ اعِنِّي عَلَىٰ نُسُكِكَ، وَ سَلِّمْنِي لَهُ وَ سَلِّمُهُ لِي، أَسْأَلُكَ مَسْأَلَةَ الْعَلِيلِ الدَّلِيلِ، الْمُعْتَرِفِ بِذُنُوبِهِ، أَنْ تَغْفِرَ لِي ذُنُوبِي، وَ أَنْ تُرْجِعَنِي بِحَاجَتِي، اللَّهُمَّ مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۲۳

إِنِّي عَبْدُكَ، وَالْبَلَدُ بَلَدُكَ، وَالْبَيْتُ بَيْتُكَ، جِئْتُ أَطْلُبُ رَحْمَتَكَ، وَ أُوْمُّ طَاعَتِكَ، مُتَّبِعًا لِأَمْرِكَ، رَاضِيًا بِقَدْرِكَ، أَسْأَلُكَ مَسْأَلَةَ الْمُضْطَرِّ إِلَيْكَ، الْمُطِيعِ لِأَمْرِكَ، الْمُشْفِقِ مَنِ عَذَابِكَ، الْخَائِفِ لِعُقُوبَتِكَ، أَنْ تُبَلِّغَنِي عَفْوَكَ، وَ تُجِيرَنِي مِنَ النَّارِ بِرَحْمَتِكَ». پس به نزد حجرالأسود بیاید و استلام کند، و آن را ببوسد، و اگر بوسیدن ممکن نشد دست به حجر مالیده و دست خود را ببوسد، و اگر آن هم ممکن نشد مقابل حجر ایستاده و تکبیر بگوید، و بعد آنچه در طواف عمره بجا آورده بود بجا آورد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۲۴

اعمال مکه و احکام تقدیم آن بر وقوفین

مسأله ۳۴۸-- همانگونه که در ابتدای احکام حج تمتع بیان شد پنج عمل زیر، یعنی: ۱- طواف حج، ۲- نماز طواف حج، ۳- سعی، ۴- طواف نساء، ۵- نماز طواف نساء. محل انجام آن در مکه است، و باید بعد از مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۲۵

اعمال روز عید انجام شود. و تقدیم آن جایز نیست، مگر برای بعضی از افراد که در مسأله ۹۶۲ می‌آید.

مسأله ۳۴۹-- اگر به جهت جهل یا سهو و فراموشی اعمال مکه را قبل از حلق یا تقصیر انجام داد باید بعد از حلق یا تقصیر در منی اعمال مکه را اعاده کند، و اگر از بازگشت به منی معذور بود همانجا که هست حلق یا تقصیر کند و موی خود را به منی بفرستد، و اعمال مکه را اعاده کند. و اگر از روی علم و عمد بوده است علاوه بر آن باید یک گوسفند هم ذبح کند.

مسأله ۳۵۰-- مستحب است در روز دهم بعد از انجام اعمال منی برای اعمال مکه به مکه بروند، و اعمال مکه را باید به ترتیب مذکور

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۲۶

انجام دهند. و اگر این ترتیب رعایت نشود باید به گونه‌ای بجا آورد تا ترتیب حاصل شود.

مسأله ۳۵۱-- اگر به جهت جهل یا از روی غفلت و فراموشی این ترتیب رعایت نشود، صحیح است، هر چند احتیاط در اعاده است.

مسأله ۳۵۲-- اگر سعی را بر طواف حج یا طواف نساء را بر سعی مقدم داشت باید بعد از طواف حج و نماز آن، سعی را و بعد از سعی طواف نساء را بجا آورد تا ترتیب حاصل شود.

مسأله ۳۵۳-- وقت اعمال مکه تا روز آخر ذی‌الحجه وسعت دارد. ولی بهتر است هر چه زودتر بعد از اعمال منی انجام شود.

مسأله ۳۵۴-- انجام طواف مستحبی بعد از اعمال روز عید و قبل از انجام اعمال مکه مانعی ندارد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۲۷

مسأله ۳۵۵-- خارج شدن از مکه قبل از انجام اعمال مکه مانعی ندارد.

مسأله ۳۵۶-- افراد زیر می‌توانند اعمال مکه را قبل از وقوف در عرفات و مشعر و اعمال منی انجام دهند: ۱- زنهایی که می‌ترسند هنگام بازگشت از منی حائض یا نفسا شده، و امکان ماندن در مکه تا پاک شدن را نداشته باشند. ۲- سالمندان یا بیمارانی که به جهت ازدحام بعد از بازگشت نتوانند طواف کنند. ۳- کسانی که می‌دانند به جهتی بعد از اعمال منی تا آخر ذی‌الحجه نمی‌توانند اعمال مکه را انجام دهند.

مسأله ۳۵۷-- تشخیص عذر این افراد با خود

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۲۸

افراد است، لذا نمی‌توانند به قول دیگران اکتفا کنند، بلی اگر از قول روحانی یا مدیر کاروان یا فرد دیگری اطمینان پیدا کنند می‌توانند طبق اطمینان خود عمل کنند.

مسأله ۳۵۸-- ازدحام جمعیت و مشقت در طواف مجوز مقدم داشتن اعمال مکه بر وقوفین نیست، همینطور کسی که با تخت روان طواف می‌کند نمی‌تواند به جهت ارزانی تخت روان قبلاً اعمال خود را انجام دهد.

مسأله ۳۵۹-- کسی که می‌داند بعد از مراجعت از منی قدرت بر طواف ندارد و باید او را با تخت طواف دهند و نمی‌تواند تا وقت خلوت در مکه بماند، اما قبل از وقوفین خودش می‌تواند در مطاف طواف کند، تقدیم طواف جایز و صحیح

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۲۹

است، ولی احتیاط مستحب جمع بین طواف قبل و اطافه بعد از مراجعت است.

مسأله ۳۶۰-- نایب هم اگر از این افراد باشد می‌تواند اعمال مکه را بر وقوفین و اعمال منی مقدم بدارد. و به حج یا نیابت او ضرر

نمی‌زند.

مسئله ۳۶۱-- همانگونه که گذشت این افراد باید بعد از محرم شدن به احرام حج تمتع اعمال مکه را انجام دهند. و انجام اعمال قبل از احرام حج صحیح نیست.

مسئله ۳۶۲-- اگر اعمال مکه را بدون احرام انجام دهد، کفایت نمی‌کند. و باید بعد از وقوفین و اعمال منی یا قبل از آن با احرام اعاده کند.

مسئله ۳۶۳-- تقدیم اعمال مکه بر وقوفین و اعمال منی بر این افراد واجب نیست بلکه جایز مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۳۰

است، لذا این افراد اگر نتوانند اعمال مکه را مثل سایرین در وقت اختیاری آن انجام دهند می‌توانند نایب بگیرند.

مسئله ۳۶۴-- کسی که اعمال مکه را بر وقوفین و اعمال منی مقدم می‌دارد باید تمام پنج عمل را قبلاً انجام دهد، و نمی‌تواند طوافها را انجام دهد و سعی را بعد بجا آورد یا طواف نساء را بعد انجام دهد.

مسئله ۳۶۵-- زنی که می‌خواهد اعمال مکه را بر وقوفین مقدم بدارد اگر نتواند همه اعمال را انجام دهد، مثلاً بعد از سعی حیض شود احتیاط آن است که مجدداً همه اعمال را بعد از پاک شدن اعاده کند، و اگر فرصت نکرد باید نایب بگیرد، و نایب باید تمام آن اعمال را بعد از

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۳۱

اعمال روز عید بجا آورد.

مسئله ۳۶۶-- در موارد ضروری تقدیم طواف نساء و نماز آن بر سعی اشکالی ندارد، مثلاً اگر زن بترسد که بعد از سعی حیض شود می‌تواند قبل از سعی طواف نساء و نماز آن را بجا آورد، هر چند احتیاط این است که در این فرض هم نایب بگیرد تا بعد از سعی طواف نساء او را انجام دهد.

مسئله ۳۶۷-- کسی که اعمال حج را بر وقوفین مقدم می‌دارد نمی‌تواند بعد از سعی حج، حلق یا تقصیر کند، بلکه حلق یا تقصیر حج را باید روز عید در منی انجام دهد، و اگر انجام داد علاوه بر اینکه محرمات احرام بر او حلال نمی‌شود، بلکه در صورت علم و عمد کفاره هم دارد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۳۲

مسئله ۳۶۸-- اگر بعد از بازگشت از منی متوجه شوند که امکان اعاده اعمال مکه برای آنها وجود دارد، لازم نیست اعاده کنند مگر در مورد گروه چهارم که باید در صورت کشف خلاف اعمال را اعاده کنند، هر چه اعاده اعمال برای سه گروه اول نیز مطابق احتیاط است.

مسئله ۳۶۹-- احکام نیابت در اعمال مکه مثل نیابت در اعمال عمره است. اما نیابت گرفتن در اعمال مکه بشرطی صحیح است که مطمئن باشد تا آخرین زمان ممکن اقامت خودش نتواند انجام دهد.

مسئله ۳۷۰-- کسی که مجاز است اعمال مکه را بر وقوفین مقدم بدارد، در صورت انجام آن اعمال تمام محرمات احرام در یک مرحله بعد از

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۳۳

حلق یا تقصیر از وی برداشته می‌شود.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۳۴

اشاره

مسأله ۳۷۱-- واجب است شب یازدهم و دوازدهم ذی‌الحجه در منی بماند. که این ماندن را «بیتوته» می‌گویند.

مسأله ۳۷۲-- گروههای زیر علاوه بر شب یازدهم و دوازدهم شب سیزدهم را نیز باید در منی بمانند:

۱-- کسی که در حال احرام صید کرده باشد، و اگر صید را گرفته باشد و نکشته باشد به احتیاط واجب باید شب سیزدهم نیز بماند. و خوردن

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۳۵

گوشت صید یا نشان دادن صید این حکم را ندارد.

۲-- زن یا مردی که قبل از انجام طواف نساء با هم نزدیکی کرده باشند، حتی اگر در احرام عمره تمتع نزدیکی کرده باشند، ولی سایر استمتاع این حکم را ندارد.

۳-- کسی که روز دوازدهم از منی کوچ نکند و تا غروب در منی ماند، اما اگر روز دوازدهم از منی کوچ کند، ولی برای کاری به منی برگردد و تا غروب بماند این حکم را ندارد.

مسأله ۳۷۳-- بر افراد زیر واجب نیست شبهای یازدهم و دوازدهم در منی بمانند:

۱-- بیماران و پرستاران آنها، و کسانی که به هر جهت ماندن آنها در منی برایشان مشقت

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۳۶

داشته باشد.

۲-- کسانی که بترسند اگر در منی بمانند اموال آنها در معرض خطر قرار می‌گیرد.

۳-- کسانی که شب را تا صبح در مکه بیدار و به عبادت مشغول باشند.

مسأله ۳۷۴-- فردی که عبادت در مکه را انتخاب می‌کند باید از مغرب تا طلوع فجر بیدار و مشغول عبادت باشد. و اگر مقداری از آن را بخواهد کفایت نمی‌کند، بلی چرت زدن به مقدار کم و کارهای ضروری از قبیل خوردن، آشامیدن، تطهیر و تجدید وضو مانعی ندارد.

مسأله ۳۷۵-- عبادت در خارج از مکه حتی در بین راه مکه و منی کفایت نمی‌کند.

مسأله ۳۷۶-- شخص می‌تواند مقداری از اول

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۳۷

شب را در منی بیتوته کند و قبل از نیمه شب- مثلاً ساعت ۱۰ شب- به مکه بیاید و تا صبح مشغول عبادت شود، و همچنین می‌تواند مقداری از اول شب را در مکه عبادت کند و بقیه آن را برگردد به منی و بیتوته کند.

مسأله ۳۷۷-- منظور از عبادت مطلق عبادت است که گذشته از نماز، و خواندن قرآن، و ذکر، و دعا، شامل نگاه کردن به کعبه، برآوردن حاجات مؤمنین، و ارشاد و موعظه و ... نیز می‌شود.

مسأله ۳۷۸-- منتظر ماندن برای تمام شدن اعمال همراهان، عبادت محسوب نمی‌شود. لذا این افراد یا باید مشغول ذکر شوند، یا برای بیتوته به منی بروند.

مسأله ۳۷۹-- کسی که ماندن در منی را ترک کند

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۳۸

برای هر شب باید یک گوسفند کفاره بدهد، و فرقی نمی‌کند که عالم باشد یا جاهل، از روی فراموشی باشد یا عذر، اما ثبوت

کفاره در غیر عالم عامد بنا بر احتیاط است.

مسئله ۳۸۰-- کفاره ترک بیتوته بر گروه اول و دوم مسئله ۹۷۹ نیز واجب است، ولی بر گروه سوم واجب نیست.

مسئله ۳۸۱-- این کفاره شرایط قربانی را ندارد، و ذبح آن محل خاصی ندارد، هر چند به احتیاط مستحب در منی ذبح شود.

شرایط صحت بیتوته

اشاره

در صحت بیتوته رعایت این موارد لازم است:

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۳۹

۱- نیت. ۲- وقت بیتوته. ۳- محل بیتوته.

نیت

مسئله ۳۸۲-- ماندن در منی عبادت است و باید با قصد قربت انجام شود، و ریا موجب بطلان آن می‌شود.

مسئله ۳۸۳-- کسی که تمام مدت بیتوته را در منی بوده، ولی نمی‌دانست که این ماندن جزء اعمال و مناسک حج او است و باید با

قصد قربت انجام شود، لذا هیچ توجهی به این جهت نداشت، کفاره بر او نیست.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۴۰

مسئله ۳۸۴-- در فرض سابق اگر مثلاً ساعت ۱۰ شب متوجه شد و نیت کرد، کفاره بر او نیست، اگرچه نیمه دوم شب را در منی

نماند.

وقت بیتوته

مسئله ۳۸۵-- مقدار واجب ماندن در منی نیمی از شب است. یعنی از غروب آفتاب تا نصف شب، و بعید نیست که از نیمه شب تا

طلوع آفتاب نیز کفایت کند.

مسئله ۳۸۶-- ماندن مقداری از نیمه اول شب و مقداری از نیمه دوم شب- اگر چه مقدار ساعت آن مجموعاً به مقدار یک نیمه

شب یا بیشتر باشد کفایت نمی‌کند، و اگر در مکه مشغول

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۴۱

عبادت نبوده، به احتیاط واجب باید کفاره بدهد.

مسئله ۳۸۷-- نیمه شب را بنا بر اقوی باید از غروب تا طلوع آفتاب حساب کنند، و احتیاط در این است که از مغرب حساب کنند.

مسئله ۳۸۸-- شخص می‌تواند بعد از بیتوته نیمه اول شب از منی خارج شود، و کسی که نیمه اول شب را در منی نبوده واجب است

برای درک نیمه دوم شب به منی بیاید.

مسئله ۳۸۹-- اگر بیتوته در تمام وقت برای زنها و بیماران و ضعفا حرج و مشقت داشته باشد، به مقداری که می‌توانند بیتوته کنند و

کفایت می‌کند، و اگر تمام نیمه اول شب یا نیمه دوم شب را بیتوته نکردند و در مکه نیز مشغول عبادت نشدند، بنا بر احتیاط واجب باید کفاره مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۴۲ بدهند.

محل بیتوته

مسأله ۳۹۰-- بیتوته حتماً باید در منی باشد، و اگر در غیر از منی - حتی زمینهای متصل به منی - بیتوته کند حکم ترک عمدی بیتوته را دارد، که باید برای هر شب یک گوسفند کفاره بدهد.

مسأله ۳۹۱-- در فرض سابق فرقی نمی‌کند که شخص عالم به حکم و موضوع باشد یا جاهل، حتی اگر با اعتقاد به اینکه محلی منی است در آنجا بیتوته کند، و بعد معلوم شود که منی نبوده باید کفاره بدهد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۴۳

مستحبات منی

مسأله ۳۹۲-- در منی چند چیز مستحب است: ۱- روز یازدهم و دوازدهم و سیزدهم را در منی بماند، و حتی بجهت طواف مستحب از منی بیرون نرود. ۲- تکبیر گفتن در منی بعد از پانزده نماز و در غیر منی بعد از ده نماز که اول آنها نماز ظهر روز عید است مستحب می‌باشد، و بعضی آنرا واجب دانسته‌اند، و بهتر در کیفیت تکبیر آن است که بگوید: «اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ مُنَاسِكُ حَجِّ (فاضل)، ص: ۴۴۴

أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ وَلِلَّهِ الْحَمْدُ، اللَّهُ أَكْبَرُ عَلَيَّ مَا هَدَانَا، اللَّهُ أَكْبَرُ عَلَيَّ مَا رَزَقَنَا مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَيَّ مَا أَوْلَانَا». ۳- مستحب است مادامی که در منی اقامت دارد نمازهای واجب و مستحب را در مسجد خیف بجا آورد. ۴- در حدیث است که صد رکعت نماز در مسجد خیف با عبادت هفتاد سال برابر است، و هر کس در آنجا صد مرتبه «سُبْحَانَ اللَّهِ» بگوید ثواب آن برابر ثواب بنده آزاد کردن است، و هر کس در آنجا صد مرتبه «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» بگوید ثواب آن برابر است با ثواب کسی که احياء نفس کرده باشد، و هر کس در آنجا صد مرتبه «الْحَمْدُ

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۴۵

لله» بگوید ثواب آن برابر است با ثواب خراج عراقین که در راه خدا صدقه بدهد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۴۶

۱۳- رمی جمرات سه گانه

اشاره

مسأله ۳۹۳-- واجب است در روز یازدهم و دوازدهم ذی‌الحجه به هر یک از جمرات سه گانه (جمره اولی و جمره وسطی و جمره عقبه) هفت سنگ بزنند.

مسأله ۳۹۴-- اشخاصی که واجب است شب سیزدهم را در منی بمانند، واجب است روز سیزدهم نیز به جمرات سه گانه سنگ بزنند.

مسأله ۳۹۵— رمی روز یازدهم و دوازدهم متوقف بر اعمال روز عید نیست، بنابراین کسی که مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۴۷

قربانی و تقصیر یا حلق هم نکرده است در روز یازدهم و دوازدهم می‌تواند رمی جمرات را انجام دهد.

مسأله ۳۹۶— اگر عمداً سنگ زدن به جمرات را ترک کند اگرچه معصیت کرده است، اما به حج او ضرر نمی‌زند.

مسأله ۳۹۷— کسی که قدرت انجام رمی ولو در بعضی از اوقات روز را داشته باشد، و بر اثر تسامح به دیگری نیابت بدهد، مثل کسی است که عمداً رمی را ترک کرده است.

مسأله ۳۹۸— باید به هر یک از جمرات سه گانه هفت سنگ بزند که شرایط و کیفیت آن در احکام رمی روز عید گذشت.

مسأله ۳۹۹— همانگونه که قضای رمی جمرات

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۴۸

لازم است، قضای رمی یکی یا دوتا از آنها نیز لازم است.

مسأله ۴۰۰— اگر بعد از خروج از منی در مکه یادش آمد که رمی جمرات یا بعضی از آن را انجام نداده یا به نحو صحیح انجام نداده در صورت امکان باید برگردد و بجا آورد، و اگر ممکن نباشد نایب بگیرد، و اگر بعد از ایام تشریق «۱» متوجه شد، بنا بر احتیاط واجب طبق آنچه در همین مسأله گذشت قضا کند، و در سال بعد نیز خودش یا نایبش در ایام تشریق قضا کند. اما اگر بعد از خروج از مکه یادش آمد بنا بر

(۱) - روزهای ۱۱، ۱۲ و ۱۳ ذی الحجه را ایام تشریق می‌گویند.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۴۹

احتیاط واجب در سال بعد خودش یا نایبش در ایام تشریق قضا کند.

مسأله ۴۰۱— اگر بعد از شک یا بی‌دلیل قصد کند که از اول رمی را شروع کند، اگر مجموعاً هفت سنگ یا بیشتر بزند کافی است و این قصد اثری ندارد و اشکالی ایجاد نمی‌کند.

مسأله ۴۰۲— اگر بعد از گذشتن روزی که رمی در آن واجب بوده، شک کند که رمی کرده است یا نه، به آن اعتنا نکند.

مسأله ۴۰۳— اگر بعد از رمی شک کند که صحیح واقع شده یا خیر، به آن اعتنا نکند.

مسأله ۴۰۴— اگر شخص در حال مأیوس بودن از رفع عذر نایب گرفت یا نایب بعد از مأیوس شدن شخص از رفع عذر رمی کرده باشد و بعد از رمی

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۵۰

عذر برطرف شد، اعاده لازم نیست، و الاً لازم است خود فرد رمی را اعاده کند.

مسأله ۴۰۵— زنی که می‌داند اگر بخواهد خود رمی انجام دهد در اثر فشار جمعیت قاعدگی او شروع می‌شود و از این جهت به مشقت می‌افتد، می‌تواند نایب بگیرد.

مسأله ۴۰۶— کسی که از یک یا چند نفر نایب شده برای رمی جمره، لازم نیست اول رمی جمرات سه گانه خودش را تمام کند بعد برای منوب عنه رمی کند، بلکه می‌تواند قبل از تمام شدن رمی خود برای آنها رمی کند.

شرایط صحت رمی جمرات سه گانه

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۵۱

در صحت رمی جمرات سه گانه رعایت این موارد لازم است: ۱- نیت. ۲- وقت رمی. ۳- ترتیب.

نیت

مسأله ۴۰۷-- رمی جمرات سه گانه در روزهای یازدهم و دوازدهم از عبادات است، و باید با قصد قربت انجام شود، و ریا موجب بطلان آن است.

وقت رمی

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۵۲

مسأله ۴۰۸-- رمی روزهای یازدهم و دوازدهم نیز باید در روز انجام شود و کسی که از رمی در روز معذور است می‌تواند شب رمی کند.

مسأله ۴۰۹-- زنها و بیماران و سالمندان نیز چنانچه در روز معذور باشند، می‌توانند شب رمی کنند. و جواز رمی این افراد در شب عید حتی بدون اینکه در روز معذور باشند اختصاص به رمی روز عید دارد.

مسأله ۴۱۰-- در موارد جواز رمی در شب فرقی نمی‌کند که شب قبل رمی کنند یا شب بعد. و حتی می‌توانند رمی دو روز را در یک شب انجام دهند، یعنی: رمی روز یازدهم و دوازدهم را در شب دوازدهم انجام دهند.

مسأله ۴۱۱-- کسی که رمی در روز را ترک کرد

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۵۳

باید روز بعد قضای آن را به جا آورد، و رمی در شب کفایت نمی‌کند.

مسأله ۴۱۲-- کسی که از رمی در روز معذور باشد، اما بتواند شب رمی کند، باید در شب رمی کند، و نمی‌تواند نایب بگیرد و چنین کسی نمی‌تواند نایب دیگری شود.

ترتیب

مسأله ۴۱۳-- واجب است جمرات سه گانه را به ترتیب رمی کند، یعنی اول جمره اولی، بعد جمره وسطی و بعد از آن جمره عقبه را رمی کند.

مسأله ۴۱۴-- اگر ترتیب مذکور به هر جهت رعایت نشود، باید به گونه‌ای انجام دهد که

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۵۴

ترتیب حاصل شود. و فرقی نمی‌کند که عالم باشد یا جاهل یا از روی فراموشی و اشتباه باشد.

و اگر روز بعد متوجه شود باید به ترتیب قضا کند.

مسأله ۴۱۵-- اگر بعد از زدن چهار سنگ آن جمره را رها کند از لحاظ ترتیب مثل کسی است که آن جمره را رمی کرده و فقط

لازم است که هفت سنگ را تکمیل کند، و اگر از روی علم و عمد و بدون عذر این کار را کرده به احتیاط واجب رمی را اعاده کند.

مسئله ۴۱۶-- اگر رمی یکی از روزها را ترک یا فراموش کند، واجب است در روز بعد اول قضای روز گذشته را بجا آورد و بعد رمی آن روز را انجام دهد، و همچنین است اگر رمی دو روز را ترک یا فراموش کرده باشد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۵۵

مسئله ۴۱۷-- اگر روز بعد یادش آمد که بعضی از جمرات را بیشتر از چهار سنگ و کمتر از هفت سنگ زده به احتیاط واجب باید اول کسری آنها را تکمیل، و سپس رمی آن روز را انجام دهد.

مسئله ۴۱۸-- اگر رمی جمره عقبه را در روز عید غلط انجام دهد و روز دوازدهم یا سیزدهم متوجه شود باید رمی جمره عقبه را قضا کند، و قضای رمی جمرات سه گانه در روزهای یازدهم یا دوازدهم لازم نیست.

مسئله ۴۱۹-- اگر بعد از رمی جمرات سه گانه یقین کند که به یکی از جمرات کمتر از چهار سنگ زده یا اصلاً رمی نکرده بعید نیست اگر فقط کسری جمره آخری را جبران کند یا آن را اعاده کند کافی باشد، هر چند احتیاط آن است که

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۵۶

هر سه را به ترتیب اعاده کند.

مسئله ۴۲۰-- اگر بعد از رمی جمرات سه گانه یقین پیدا کرد یک یا دو یا سه سنگ به یکی از جمرات کمتر زده است، باید به مقداری که می‌داند کم زده به هر سه جمره بزند.

مسئله ۴۲۱-- اگر بعد از ایام تشریق یادش آمد که یک روز را یا یکی از جمرات را رمی نکرده و نداند کدام روز است، به احتیاط واجب باید سه روز را با مراعات ترتیب و طبق مسئله ۱۰۰۶ قضا کند.

مسئله ۴۲۲-- اگر وقتی مشغول رمی جمره عقبه است در رمی جمره اولی و وسطی یا در صحت آن شک کند، به شک خود اعتنا نکند.

مسئله ۴۲۳-- اگر بعد از گذشتن روزی که باید

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۵۷

رمی کند، یقین کند یکی از جمرات را رمی نکرده باید فقط رمی جمره عقبه را قضا کند و کافی است، هر چند احتیاط در قضای رمی هر سه جمره است.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۵۸

کوچ کردن از منی

مسئله ۴۲۴-- خروج از منی در روز دوازدهم پس از پایان اعمال باید بعد از ظهر صورت گیرد، و جایز نیست قبل از ظهر از منی خارج شود، ولی کسانی که روز سیزدهم از منی خارج می‌شوند می‌توانند قبل از ظهر از منی خارج شوند.

مسئله ۴۲۵-- کسی که شب دوازدهم یا صبح دوازدهم به هر علتی از منی خارج شود به احتیاط واجب باید قبل از ظهر به منی برگشته و بعد از ظهر از منی خارج شود، حتی اگر از معذورینی باشد که رمی آن روز را شب انجام

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۵۹

داده باشد.

مسئله ۴۲۶-- کسی که بعد از نیمه شب دوازدهم برای انجام اعمال مکه به مکه می‌رود باید روز دوازدهم قبل از ظهر به منی

برگردد و ظهر را در منی درک کند، اگرچه قصد داشته باشد رمی آن روز را عصر انجام دهد.

مسئله ۴۲۷-- در فرض سابق اگر عصر به منی برگشت، لازم است مقداری در منی توقف کند، بطوری که کوچ بعد از بودن در منی صدق کند. و صرف مرور کفایت نمی‌کند.

مسئله ۴۲۸-- کسی که روز دوازدهم از منی خارج شد، و قصد داشت برای کوچ کردن قبل از ظهر به منی برگردد، و نتوانست یا عمداً برگشت. اگر چه در صورت عمد معصیت کرده، ولی چیزی بر

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۶۰

او نیست.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۶۱

مصدود و محصور

اشاره

مسئله ۴۲۹-- کسی که احرام بست واجب است اعمال عمره یا حج را تمام کند، و اگر مصدود یا محصور شد احکام خاصی دارد که در این قسمت بیان می‌شود.

مسئله ۴۳۰-- به کسی که برای عمره یا حج محرم شود و سپس از انجام اعمال وی جلوگیری شود «مصدود» می‌گویند. و اگر در اثر بیماری قادر به انجام اعمال نشود وی را «محصور» می‌گویند.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۶۲

احکام مصدود

مسئله ۴۳۱-- اگر بعد از احرام توسط مأمورین یا دشمن از ورود وی به مکه جلوگیری شود، می‌تواند در همان محل یک شتر یا گاو یا گوسفند قربانی کند و از احرام خارج شود. و احتیاط واجب آن است که به نیت تحلیل قربانی کند. و به احتیاط واجب تقصیر هم بکند.

مسئله ۴۳۲-- حتی اگر بعد از ورود به مکه او را از انجام مناسک حج و طواف و سعی منع کردند، حکم مسئله قبل را دارد. و همینطور اگر بعد از احرام حج او را از وقوفین منع کنند.

مسئله ۴۳۳-- کسی که مصدود می‌شود حتی با

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۶۳

امید به برطرف شدن مانع می‌تواند طبق احکام مصدود عمل کند، و از احرام خارج شود.

مسئله ۴۳۴-- اگر حج بر مصدود مستقر شده باشد یا سال دیگر استطاعت داشته باشد باید به حج برود، و اعمال مصدود از حجة الاسلام کفایت نمی‌کند.

احکام محصور

مسئله ۴۳۵-- اگر بعد از احرام عمره مفرده به جهت بیماری نتوانست وارد مکه شود و اعمال عمره را انجام دهد مخیر است که در همان محلی که بیمار شده قربانی کند یا یک قربانی به مکه بفرستد، ولی اگر بعد از احرام عمره تمتع

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۶۴

بیمار شود به احتیاط واجب باید به وسیله شخص امینی پول قربانی یا خود قربانی را به مکه بفرستد و قرار بگذارد در وقت معینی قربانی را در مکه ذبح کند، و بعد از زمان موعود خودش تقصیر کند، و به احتیاط مستحب نایب در ذبح به قصد تحلیل منوب عنه ذبح کند. که در این صورت تمام محرمات احرام به غیر از همسر بر او حلال می‌شود.

مسئله ۴۳۶-- اگر بعد از احرام حج به گونه‌ای بیمار شود که نتواند به عرفات و مشعر برود، به احتیاط واجب قربانی یا پول آن را به منی بفرستد تا در روز عید در منی به نیابت او ذبح شود، و بعد از آن خودش تقصیر کند، که در این صورت نیز محرمات احرام بر او حلال می‌شود

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۶۵

به جز همسر.

مسئله ۴۳۷-- همسر بر محصور حلال نمی‌شود، مگر اینکه خودش اعمال حج را انجام دهد و طواف نساء بکند. و اگر به طور کلی نتوانست اعمال را خودش انجام دهد بعید نیست بتواند نایب بگیرد تا با انجام اعمال توسط نایب، همسر هم بر او حلال شود. و اگر حج استحبابی بوده است بعید نیست بتواند نایب بگیرد، ولی به احتیاط واجب در صورت امکان باید خودش اعمال را انجام دهد.

مسئله ۴۳۸-- شخصی که سکنه کند و قدرت هیچ‌گونه حرکتی را نداشته باشد حکم محصور را دارد.

مسئله ۴۳۹-- کسی که بیمار نباشد ولی به جهت

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۶۶

دیگری بعد از احرام نتواند به مکه برود، مثلاً بر اثر تصادف مجروح یا مصدوم شود ظاهراً حکم بیمار را دارد. و احتیاط مستحب این است که منتظر بماند تا خوب شود، و اگر به حج هم نرسد با عمره مفرده از احرام خارج شود، و حج را در سال بعد اگر مستقر بوده یا استطاعت باقی باشد، اعاده کند.

مسئله ۴۴۰-- اگر پس از احرام مانعی غیر از مصدوم و محصور شدن همچون گم کردن راه، تلف شدن هزینه راه، خرابی مسیر یا مرکب، گرما یا سرمای سخت و ... پیش آید که نتواند عمره یا حج خود را تمام کند، حکم مسئله قبل را دارد.

مسئله ۴۴۱-- اگر بعد از اینکه قربانی را فرستاد حالش خوب شد و توانایی رفتن به مکه را یافت،

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۶۷

به مکه برود و اعمال را انجام دهد. و اگر وقت تنگ بود حج او بدل به افراد می‌شود و بعد یک عمره مفرده انجام دهد، ولی اگر به طور کلی به حج نرسد باید عمره مفرده انجام دهد و از احرام خارج شود. و حج واجب خود را در صورت استقرار یا بقای استطاعت، در سال آینده انجام دهد.

مسئله ۴۴۲-- مصدوم نیز در این مسئله حکم محصور را دارد. یعنی اگر بعد از ذبح قربانی در محل مانع برطرف شد، باید طبق مسئله قبل عمل کند.

مسئله ۴۴۳-- در فرض سابق اگر هدی را فرستاد و در روز موعود هدی ذبح نشد یا نایب طواف نساء را بجا نیاورد، و این شخص به خیال انجام

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۶۸

آن اعمال محل شد و با همسر خود نزدیکی کرد معصیت نکرده و کفاره هم ندارد، اما پس از اینکه متوجه شد، اگر ذبح انجام نشده باید از همه محرمات احرام اجتناب کند، و اگر طواف نساء انجام نشده از همسر خود اجتناب کند. و باید هدی یا پول را بفرستد و مواعده کند تا هدی انجام شود و همچنین است طواف نساء.

مسأله ۴۴۴-- اگر بیمار یا مصدوم محرم شود و بتواند اعمال عمره و حج را- حتی با استنابه در طواف و سعی- انجام دهد، احرام و حج او صحیح است.

مسأله ۴۴۵-- اگر با احرام عمره تمتع وارد مکه شد، ولی نتواند اعمال عمره را انجام دهد و حج هم از او فوت شود، به همان احرامی که بسته

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۶۹

عمره مفرده بجا آورد تا از احرام خارج شود.

مسأله ۴۴۶-- اگر شخص عاقل بعد از احرام مجنون شود احرام او باطل شده، و اطرافیان او وظیفه‌ای نسبت به او ندارند. و اگر بعداً بهبودی حاصل شد به احتیاط مستحب عمره مفرده انجام دهد یا استنابه کند.

احکام بیهوش

مسأله ۴۴۷-- اگر بعد از احرام عمره یا حج بیهوش شود، مسأله چند صورت دارد: بعد از احرام عمره بیهوش شود و:

۱-- هنگامی به هوش آید که بتواند اعمال عمره را انجام داده و وقوف رکنی عرفات را درک

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۷۰

کند، در این صورت باید اعمال عمره را انجام دهد، و سپس اعمال حج را بجا آورد، و عمره و حج او صحیح است.

۲-- هنگامی به هوش آید که اگر بخواهد اعمال عمره را انجام دهد وقوف رکنی عرفات از او فوت می‌شود، در این صورت حج او بدل به افراد می‌شود.

۳-- هنگامی به هوش آید که وقوف عرفات از او فوت شده ولی وقوف اختیاری مشعر را درک کند، این صورت نیز حکم صورت قبل را دارد.

۴-- هنگامی به هوش آید که وقوف اختیاری مشعر نیز از او فوت شده است، در این صورت حج او باطل است و باید با عمره مفرده از احرام

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۷۱

خارج شود، و چنانچه حج بر او مستقر بوده یا در صورت بقای استطاعت در سال آینده حج بجا آورد. اگر بعد از عمره تمتع و قبل از احرام حج بیهوش شود و:

۵-- هنگامی به هوش آید که وقوف اختیاری عرفات را درک کند، در این صورت واجب است به مکه برگردد و محرم شود، و اگر امکان نداشت یا وقت تنگ بود، همانجا محرم شود، و اعمال او صحیح است.

۶-- هنگامی به هوش آید که وقوف اختیاری عرفات از او فوت شده، ولی وقوف اضطراری عرفات را درک کند، این فرض حکم فرض سابق را دارد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۷۲

۷-- هنگامی به هوش آید که وقوف عرفات از او فوت شده، ولی وقوف اختیاری مشعر را درک کند، این فرض نیز حکم فرض پنجم را دارد.

۸-- هنگامی به هوش آید که وقوف اختیاری مشعر از او فوت شده، در این صورت حج او باطل است. و اگر بعد از احرام حج بیهوش شود و:

۹-- هنگامی به هوش آید که وقوف اضطراری عرفات را درک کند، در این صورت حج او صحیح است.

۱۰-- هنگامی به هوش آید که وقوف عرفات از او فوت شده ولی وقوف اختیاری مشعر را درک کند، در این صورت نیز حج او صحیح است.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۷۳

۱۱-- هنگامی به هوش آید که وقوف اختیاری مشعر نیز از او فوت شده است، در این صورت طبق فرض چهارم عمل کند.

۱۲-- بعد از درک وقوف عرفات بیهوش شود، و بعد از فوت وقوف اختیاری مشعر به هوش آید، و وقوف اضطراری روزانه مشعر را درک کند، در این صورت حج او صحیح است.

۱۳-- بعد از درک وقوف عرفات بیهوش شود و پس از فوت وقوف مشعر به هوش آید، که در این صورت به احتیاط واجب باید حج را تمام کرده و سال بعد اعاده کند.

۱۴-- بعد از وقوفین بیهوش شود، در این فرض در صورت یأس از بهبودی رمی روز عید را برای او انجام دهند. و چنانچه قبل از پایان

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۷۴

ذی حجه به هوش آمد، خودش در ماه ذی حجه قربانی کند، و حلق را طبق مسأله ۹۲۸ انجام دهد و اعمال بعد را بجا آورد. و اگر خودش نمی‌تواند نایب بگیرد. و رمی روزهای یازدهم و دوازدهم در سال بعد انجام شود.

۱۵-- بعد از وقوفین بیهوش شود و بعد از ذی حجه به هوش آید، در این صورت رمی روز عید را برای او انجام دهند، و پس بهبودی چنانچه خودش می‌تواند اعمال را انجام دهد، و اگر نمی‌تواند استنابه کند. در این فرض قربانی و رمی روزهای یازدهم و دوازدهم در سال بعد انجام شود، و حلق نیز طبق مسأله ۹۲۱ انجام شود.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۷۵

احکام کفارات

مسأله ۴۴۸-- احتیاط این است که کفاره محرمات احرام عمره در مکه ذبح شود، و کفاره محرمات احرام حج در منی. ولی در شرایط فعلی که گوشت آن مصرف فقرا می‌شود، جایز بلکه مطابق احتیاط است که هر دو مورد را در وطن ذبح کنند، و به مصرف فقرا می‌تواند برسانند.

مسأله ۴۴۹-- حیوانی که به عنوان کفاره ذبح می‌شود لازم نیست دارای شرایط قربانی باشد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۷۶

مسأله ۴۵۰-- مصرف کفارات فقرا و مساکین هستند. و احتیاط این است که خود کفاره دهنده از آن نخورد. و اگر خورد بنابر احتیاط واجب قیمت آن مقدار را که خورده صدقه بدهد، و نزدیکان او نیز اگر فقیر نیستند از آن نخورند.

مسأله ۴۵۱-- کفاره را باید به مؤمن غیرسید بدهند، بلی اگر کفاره دهنده سید باشد می‌تواند کفاره را به سید فقیر بدهد.

مسأله ۴۵۲-- فرزندان و کسانی که نفقه آنها بر کفاره دهنده واجب است هر چند خود آنها و کفاره دهنده فقیر باشند نمی‌توانند از گوشت کفاره مصرف کنند.

مسأله ۴۵۳-- پوست و کله و پاچه حیوانی که به عنوان کفاره ذبح می‌شود نیز باید به مصرف فقرا

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۷۷

برسد. لذا نمی‌توان آنها را به عنوان اجرت به ذابح داد، بلی اگر ذابح فقیر باشد می‌توان به عنوان مصرف به او داد.

مسأله ۴۵۴-- جایز نیست حیوان زنده را به عنوان کفاره به فقیر بدهند. بلکه باید ذبح کنند و آن را به صورت خام بین فقرا تقسیم

کنند، یا بیزند و آنها را اطعام کنند.

مسألة ۴۵۵-- پرداختن پول کفاره به فقرا یا خریدن گوشت به مقدار کفاره و توزیع آن بین فقرا کفایت نمی‌کند، بلکه باید کفاره ذبح و بین فقرا تقسیم شود.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۷۸

متفرقات

مسألة ۴۵۶-- بر مؤمنین مستحب است در نماز جماعت اهل سنت شرکت کنند، و فضیلت نماز جماعت در مسجدالحرام و مسجدالنبی را از دست ندهند. و جایز نیست هنگام نماز جماعت از مسجد خارج شوند، یا مشغول کار دیگری شوند.

مسألة ۴۵۷-- اگر در نماز جماعت به صورتی شرکت کند که حتی شرایطی را که اهل سنت لازم می‌دانند رعایت نشود باید نماز خود را اعاده

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۷۹

کند.

مسألة ۴۵۸-- در مسجدالحرام که نماز جماعت به صورت استاده‌ای برگزار می‌شود مؤمنین باید جایی بایستند که عرفاً پشت سر امام قرار گیرند.

بنابر این اگر در غیر مورد تقیه روبرو یا دو طرف امام قرار گیرند باید نماز خود را اعاده کنند.

مسألة ۴۵۹-- چون در طبقه بالای مسجدالحرام و پشت بام مسجدالنبی اتصال برای نماز جماعت برقرار نیست، لذا هنگام نماز اختیاراً به آنجا نروند. ولی اگر چنانچه هنگام اقامه جماعت اتفاقاً آنجا بودند همانجا اقتدا کنند، و نماز صحیح است.

مسألة ۴۶۰-- اقامه جماعت در هتلها و منازل اگر خلاف تقیه مداراتی باشد، جایز نیست.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۸۰

مسألة ۴۶۱-- سجده بر انواع سنگها که در مسجدالحرام و مسجدالنبی به کار رفته است، جایز است.

مسألة ۴۶۲-- سجده کردن روی فرشهای مسجدالنبی مانعی ندارد، ولی اگر مخالف تقیه نباشد و موجب هتک و انگشت نما شدن نشود، باید به جایی برود که بتواند به جایی که سجده بر او صحیح است سجده کند.

مسألة ۴۶۳-- شخصی که برای خواندن نماز وارد مسجد شود و ببیند جماعت اهل سنت تمام شده ولی هنوز صفها به هم نخورده است، مستحب است برای نمازش اذان و اقامه بگوید و همچنین است، اگر بعد از خواندن جماعت با آنها بخواهد نماز را احتیاطاً اعاده کند.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۸۱

مسألة ۴۶۴-- اگر امر دائر شود بین خواندن نماز فردی □ در مسجدالحرام بدون شرایط صحت، و نماز فردی □ در منزل و هتل با کلیه شرایط صحت، چنانچه تقیه اقتضا نکند باید در منزل و هتل با تمام شرایط نماز بخواند.

مسألة ۴۶۵-- سجده بر حصیرهایی که فعلاً در بازار وجود دارد هر چند با نخ دوخته شده، صحیح است.

مسألة ۴۶۶-- سجده کردن بر مهر، حصیر، باد بزن، کاغذ و امثال آن در مسجد مکه و مدینه چنانچه موجب انگشت نما شدن و سبب وهن و اتهام به شیعیان شود جایز نیست.

مسألة ۴۶۷-- در داخل حجر اسماعیل خواندن نماز واجب یا مستحب اشکال ندارد، چون حجر

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۸۲

داخل بیت نمی‌باشد.

مسألة ۴۶۸-- کسی که در مکه قصد اقامه کرده و سپس به عرفات و مشعر و منی می‌رود و حدود سه تا چهار شبانه روز در آنجا می‌ماند، چنانچه ده روز اقامت وی قبل از رفتن به عرفات انجام می‌شود، نماز او در مواضع مذکور تمام، و پس از مراجعت در مکه نیز تمام است- اگر چه بخواهد کمتر از ده روز در مکه بماند- و الا نماز در آن مواضع شکسته است. و در مکه چنانچه بخواهد کمتر از ده روز بماند مخیر بین قصر و اتمام است.

مسألة ۴۶۹-- اطراف مکه و محله‌های جدید الاحداث آن اگر عرفاً جزء مکه محسوب شود، قصد اقامه در آنها صحیح است، و رفت و

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۸۳

آمد از آنجا به مسجدالحرام مضر به قصد اقامت نیست، و احرام حج از آنجا کفایت می‌کند، اما اگر خارج از حدود مکه منزل کنند که عرفاً آنجا جزء محله‌های مکه محسوب نشود بلکه دو محل باشد، در این صورت قصد اقامت در دو محل محقق نمی‌شود، و احرام حج از آنجا کفایت نمی‌کند، و نماز در آنجا از جهت تخییر بین قصر و اتمام حکم مکه را ندارد.

مسألة ۴۷۰-- مسافری که در مکه و مدینه مخیر بین قصر و اتمام است، اگر تمام را اختیار کند در این صورت نیز نوافل نهاریه ساقط است.

مسألة ۴۷۱-- استفاده از قرص یا تزریق آمپول برای جلوگیری از عادت ماهانه در ایام حج، چنانچه برای بانوان ضرر نداشته باشد، مانعی

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۸۴

ندارد.

مسألة ۴۷۲-- برداشتن قرآن از مسجدالحرام و مسجدالنبی و سایر مساجد جایز نیست، و اگر کسی بردارد ضامن است، و باید آن را برگرداند.

مسألة ۴۷۳-- اگر در حرم چیزی پیدا کرد به احتیاط واجب آن را بر ندارد، و اگر برداشت احکام لقطه را دارد، و باید طبق مسأله بعد عمل کند.

مسألة ۴۷۴-- لقطه‌ای را که از حرم برداشته اگر کمتر از یک درهم باشد می‌تواند قصد تملک آن را بکند، ولی اگر بدون قصد تملک نگاه داشت و در نگهداری آن کوتاهی کرد و تلف شدن ضامن است. و اگر آن را تملک کرد و قبل از تلف صاحبش پیدا شد باید آن را به صاحبش رد کند.

مسألة ۴۷۵-- اگر ارزش لقطه یک درهم یا بیشتر

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۸۵

باشد نمی‌تواند آن را تملک کند، بلکه تا یکسال اعلان کند، و اگر صاحبش پیدا نشد می‌تواند آن را برای صاحبش نگهدارد، یا اینکه از طرف صاحبش به فقیر صدقه بدهد. ولی اگر صاحبش پیدا شد و راضی به صدقه نشد، باید عوضش را به او بدهد.

مسألة ۴۷۶-- هنگام نظافت حرمین شریفین مشاهده می‌شود مأموران حرم کفشهای فراوانی را که صاحبان آن معلوم نیست جمع آوری کرده و دور می‌ریزند، برداشتن آنها چنانچه شخص بداند صاحبان کفش از آن اعراض کرده‌اند، یا راضی هستند، اشکالی ندارد. و الا برداشتن آنها محل اشکال است.

مسألة ۴۷۷-- برداشتن ریگ و سنگ از صفا و

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۸۶

مروه جایز نیست و باید برگرداند. و از عرفات و مشعر و منی اشکالی ندارد، ولی بطور کلی لازم است مؤمنین از این قبیل اعمال پرهیز کنند.

مسئله ۴۷۸— بر مؤمنین لازم است از انجام اموری که موجب وهن مذهب و بی‌احترامی و تحقیر شیعیان، پیشوایان دین، اهل بیت عصمت و طهارت و ائمه اطهار علیهم السلام می‌شود، و بیگانگان آن را برای حقانیت خویش و سرکوب شیعه دستاویز قرار می‌دهند جداً پرهیزند. و اگر برخی از مردم عوام از روی غفلت مرتکب آن می‌شوند دوستانه با آرامش و مهربانی آنها را نصیحت و ارشاد کنند. بعضی از آن امور عبارتند از: دست کشیدن یا بوسیدن ضریح پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و دربهای حرم مطهر، متبرک کردن

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۸۷

اشیاء و لوازم همراه به ضریح پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله یا نرده‌های بقیع، انداختن عریضه یا پول داخل ضریح یا قبرستان بقیع، نماز خواندن در داخل یا کنار بقیع و قبرستان ابوطالب، دخیل بستن به نرده‌های بقیع، برداشتن خاک از بقیع یا سایر اماکن متبرکه مکه و مدینه.

مسئله ۴۷۹— روزه گرفتن در ایام تشریق (یازدهم و دوازدهم و سیزدهم ذی الحجه) برای کسانی که در منی هستند جایز نیست، و روزه گرفتن در عید قربان بر همه مسلمانان حرام است.

مسئله ۴۸۰— مسافر می‌تواند برای خواستن حاجت در مدینه منوره سه روز روزه مستحبی بگیرد، اگر چه روزه قضای واجب به گردن او باشد. و لازم نیست پی در پی یا در روزهای

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۸۸

معینی باشد. اما افضل بلکه احتیاط مستحب این است که روزهای چهارشنبه و پنجشنبه و جمعه باشد.

مسئله ۴۸۱— چنانچه رؤیت هلال ذی حجه نزد اهل سنت ثابت شد بر شیعیان لازم است تبعیت کنند، خصوصاً در صورت عدم علم به خلاف.

مسئله ۴۸۲— تبدیل پول مثل تومان به ریال یا دلار اگر خلاف مقررات جمهوری اسلامی ایران نباشد با تراضی طرفین اشکالی ندارد.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۸۹

موارد بطلان عمره و حج یا عدم کفایت آن

مواردی که موجب بطلان عمره و حج یا عدم کفایت آن است، در مسائل ذیل مطرح شده است: ۶۷، ۶۹، ۷۱، ۹۶، ۱۳۴، ۱۶۲، ۱۶۳، ۱۷۶، ۱۷۷، ۱۷۹، ۱۸۱، ۱۸۲، ۱۸۳، ۱۸۵، ۱۸۷،

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۹۰

۱۸۸، ۱۹۵، ۲۰۱، ۲۴۲، ۲۴۳، ۲۵۱، ۳۰۰، ۳۰۱، ۴۷۹، ۴۹۹، ۵۲۳، ۶۲۲، ۶۶۰، ۶۶۱، ۶۷۳، ۷۲۱، ۷۲۴، ۷۲۶، ۷۳۵، ۷۳۸، ۷۴۲، ۷۴۴، ۷۴۹، ۷۶۳، ۷۶۴، ۷۶۷، ۷۶۹، ۷۸۴، ۷۹۰، ۷۹۲، ۷۹۷، ۸۰۳، ۸۰۸، ۸۰۹، ۸۱۱، ۸۵۷، ۱۰۴۰، ۱۰۴۵، ۱۰۴۶، ۱۰۴۷، ۱۰۴۸، ۱۰۵۲، ۱۰۵۳

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۹۱

[زیارات مرقده مشرفه در مدینه]

زیارت رسول خدا صلی الله علیه و آله و کیفیت آن

اشاره

آداب زیارت کسی که می‌خواهد به زیارت رسول خدا صلی الله علیه و آله یا ائمه هدی علیهم السلام مشرف شود مستحب است غسل کند، و لباسهای پاک و پاکیزه بر تن کند، و قدمها را کوتاه بردارد، و با وقار و آرامش به طرف قبر رسول خدا صلی الله علیه و آله یا قبور ائمه بقیع علیهم السلام حرکت کند، و در وقت رفتن به این اماکن مقدس زبان خود را به ذکر و صلوات مشغول کند.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۹۲

اذن دخول

«اللَّهُمَّ إِنِّي وَقَفْتُ عَلَى بَابٍ مِنْ أَبْوَابِ بَيْتِكَ صَلَوَاتِكَ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَ قَدْ مَنَعَتِ النَّاسَ أَنْ يَدْخُلُوا إِلَّا بِإِذْنِهِ فَقُلْتُ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بَيْتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعْتَقِدُ حُرْمَةَ صَاحِبِ هَذَا الْمَشْهَدِ الشَّرِيفِ فِي عَيْتِهِ كَمَا أَعْتَقِدُهَا فِي حَضْرَتِهِ وَ أَعْلَمُ أَنَّ رَسُولَكَ وَ خُلَفَاءَكَ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ أَحْيَاءٌ عِنْدَكَ يُرْزَقُونَ يَرُونَ مَقَامِي وَ يَسْمَعُونَ كَلَامِي وَ يَرُدُّونَ سَلَامِي وَ أَنْكَ حَجَبْتَ عَنِّي سَمْعِي كَلِمَاتِهِمْ وَ فَتَحْتَ بَابَ فَهْمِي بِلَيْدِ مَنْحَاتِهِمْ وَ إِنِّي أَسْتَأْذِنُكَ يَا رَبُّ أَوْلَمَّا وَ أَسْتَأْذِنُ رَسُولَكَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ ثَانِيًا وَ أَسْتَأْذِنُ خَلِيفَتَكَ الْإِمَامَ الْمَفْرُوضَ عَلَيَّ طَاعَتُهُ الْحُجَّةُ بِنِ الْحَسَنِ الْمُهَيْدِيِّ وَ الْمَلَائِكَةَ الْمُؤَكَّلِينَ بِهَذِهِ الْبُقْعَةِ الْمُبَارَكَةِ ثَالِثًا أَدْخُلُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَدْخُلُ يَا حُجَّةَ اللَّهِ أَدْخُلُ يَا مَلَائِكَةَ اللَّهِ الْمُقَرَّبِينَ الْمُقِيمِينَ فِي هَذَا الْمَشْهَدِ فَأَذِّنْ لِي يَا مَوْلَايَ فِي الدُّخُولِ أَفْضَلَ مَا أَدْنَتْ لِأَحَدٍ

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۹۳

مِنْ أَوْلِيَاتِكَ فَإِنْ لَمْ أَكُنْ أَهْلًا لِتَذَلِّكَ فَأَنْتَ أَهْلٌ لِتَذَلِّكَ بِسْمِ اللَّهِ وَ بِاللَّهِ وَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَ عَلَيَّ مِلَّةَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَ ارْحَمْنِي وَ تَبَّ عَلَيَّ إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۹۵

زیارت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله

«السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا نَبِيَّ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا خَاتَمَ النَّبِيِّينَ أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ بَلَغْتَ الرُّسَالَهَ وَ أَقَمْتَ الصَّلَاةَ وَ آتَيْتَ الزَّكَاةَ وَ أَمَرْتَ بِالْمَعْرُوفِ وَ نَهَيْتَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَ عَبَدْتَ اللَّهَ مُخْلِصًا حَتَّى آتَاكَ الْيَقِينَ فَصَلِّ لِمَا نَشَاءُ اللَّهُ عَلَيْكَ وَ رَحْمَتُهُ وَ عَلَيَّ أَهْلِي بَيْتِكَ الطَّاهِرِينَ» پس رو به قبله که دوش چپ به جانب قبر باشد و دوش راست به جانب منبر بایست، و بگو:

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ حِدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ وَ أَنَّكَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ وَ أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ بَلَغْتَ رِسَالَاتِ رَبِّكَ وَ نَصَحْتَ لِأُمَّتِكَ وَ جَاهَدْتَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَ عَبَدْتَ اللَّهَ حَتَّى آتَاكَ الْيَقِينَ بِالْحِكْمَةِ وَ الْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَ أَدَيْتَ الَّذِي عَلَيْكَ مِنَ الْحَقِّ وَ أَنَّكَ قَدْ رَوَّفْتَ بِالْمُؤْمِنِينَ وَ غَلَّظْتَ عَلَى الْكَافِرِينَ فَبَلَّغَ اللَّهُ بِكَ أَفْضَلَ شَرَفٍ مَحَلُّ الْمُكْرَمِينَ الْحَقِيدِ لِلَّهِ الَّذِي اسْتَفْتَدْنَا بِحُكْمِكَ مِنَ الشُّرُوكِ وَ الصَّلَاةِ اللَّهُمَّ فَاجْعَلْ صَلَوَاتِكَ وَ صَلَوَاتِ مَلَائِكَتِكَ الْمُقَرَّبِينَ وَ أَنْبِيَائِكَ الْمُرْسَلِينَ وَ عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ وَ أَهْلِ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِينَ وَ مَنْ سَبَّحَ لَكَ يَا رَبُّ الْعَالَمِينَ

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۹۶

مِنَ الْمَأْوِلِينَ وَ الْمَآخِرِينَ عَلَى مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَ رَسُولِكَ وَ نَبِيِّكَ وَ أَمِينِكَ وَ نَجِيِّكَ وَ حَبِيبِكَ وَ صَفِيِّكَ وَ خَاصَّتِكَ وَ صِفْوَتِكَ وَ خَيْرَتِكَ مِنْ خَلْقِكَ اللَّهُمَّ أَعْطِهِ الدَّرَجَةَ الرَّفِيعَةَ وَ آتِهِ الْوَسِيلَةَ مِنَ الْجَنَّةِ وَ ابْعَثْهُ مَقَامًا مَحْمُودًا يَغِطُّهُ بِهِ الْأَوْلُونَ وَ الْآخِرُونَ اللَّهُمَّ إِنَّكَ

قُلْتُ وَ لَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ لَجَؤُا كَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَ اسْتَغْفَرَ لَهُمْ؟ الرَّسُولُ؟ لَوْ جَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا وَ إِنِّي أَتَيْتُكَ مُسْتَغْفِرًا تَائِبًا مِنْ دُنُوبِي وَ إِنِّي أَتَوَّجُهُ بِكَ إِلَى اللَّهِ رَبِّي وَ رَبِّكَ لِيُغْفِرَ لِي دُنُوبِي».

مناسک حج (فاضل)، ص: ۴۹۷

سپس حاجت خود را بخواه، که ان شاء الله بر آورده می‌شود. روایت است که حضرت صادق علیه السلام به نزد حضرت رسول خدا صلی الله علیه و آله آمد و دست مبارک خود را بر قبر گذاشت و گفت:

«أَسْأَلُ اللَّهَ الَّذِي اجْتَبَاكَ وَ اخْتَارَكَ وَ هَدَاكَ وَ هَدَىٰ بِكَ أَنْ يُصَلِّيَ عَلَيْكَ بِسِ فَرَمُودٍ إِنَّ اللَّهَ وَ مَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَيَّ؟ النَّبِيُّ؟ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيَّ وَ سَلِّمُوا تَسْلِيمًا».

زیارت رسول خدا صلی الله علیه و آله هنگام وداع

زمانی که خواستی از مدینه کوچ کنی، پس از انجام همه کارهای غسل کن و به طرف قبر پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله برو و آنچه را در اول ورود انجام داده‌ای، انجام بده و بگو:

«السَّلَامُ عَلَيَّ يَا رَسُولَ اللَّهِ اسْتَوْدِعُكَ اللَّهَ وَ اسْتَرْعِيكَ وَ أَقْرَأُ عَلَيَّكَ السَّلَامَ آمَنْتُ بِاللَّهِ وَ بِمَا جِئْتُ بِهِ وَ دَلَّلْتُ عَلَيْهِ اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْهُ آخِرَ الْعَهْدِ مِنِّي لِزِيَارَةِ قَبْرِ نَبِيِّكَ فَإِنَّ تَوْفِيقِي قَبْلَ ذَلِكَ فَإِنِّي أَشْهَدُ فِي مَمَاتِي عَلَيَّ مَا شَهِدْتُ عَلَيْهِ فِي حَيَاتِي أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ وَ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُكَ وَ رَسُولُكَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ».

مناسک حج (فاضل)، ص: ۵۰۱

زیارت حضرت فاطمه زهرا علیها السلام

در محل دفن آن حضرت اختلاف است: ۱- بعضی گفته‌اند قبر آن حضرت در روضه که مابین قبر پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و منبر آن حضرت می‌باشد. و در روایت آمده از امام صادق علیه السلام که پیامبر فرمودند: «بین قبر من و منبر من باغی از باغهای بهشت است». ۲- بعضی دیگر گفته‌اند که آن حضرت در خانه خودشان دفن شدند. ۳- و برخی روایت کرده‌اند که آن حضرت در

(۱) - کافی، ج ۴، باب (المنبر والروضه ومقام النبی صلی الله علیه و آله) ح ۱۰.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۵۰۲

بقیع دفن شدند. و کسی که آن معظمه را زیارت کند در این سه موضع افضل است. و چون ایستادی در این مواضع از برای زیارت آن مظلومه، بگو:

«يَا مُمْتَحَنَةُ امْتَحَنِكَ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكَ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَكَ فَوَجِدَكَ لِمَا امْتَحَنَكَ صَابِرَةً وَ زَعَمْنَا أَنَا لَكَ أَوْلِيَاءُ وَ مُصَدِّقُونَ وَ صَابِرُونَ لِكُلِّ مَا آتَانَا بِهِ أَبُوكَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ آتَى [أَتَانَا] بِهِ وَ صَدَّقْتَهُ فَإِنَّا نَسْأَلُكَ إِنْ كُنَّا صَادِقِينَ إِلَّا الْحَقِّتْنَا بِتَصَدِّيقِنَا لَهُمَا لِنُبَشِّرَ أَنْفُسَنَا بِأَنَّا قَدْ طَهَّرْنَا بِوَلَايَتِكَ السَّلَامَ عَلَيَّكَ يَا بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ السَّلَامَ عَلَيَّكَ يَا بِنْتَ نَبِيِّ اللَّهِ السَّلَامَ عَلَيَّكَ يَا بِنْتَ حَبِيبِ اللَّهِ السَّلَامَ عَلَيَّكَ يَا بِنْتَ

مناسک حج (فاضل)، ص: ۵۰۳

خَلِيلِ اللَّهِ السَّلَامَ عَلَيَّكَ يَا بِنْتَ صَفِيِّ اللَّهِ السَّلَامَ عَلَيَّكَ يَا بِنْتَ أَمِينِ اللَّهِ السَّلَامَ عَلَيَّكَ يَا بِنْتَ خَيْرِ خَلْقِ اللَّهِ السَّلَامَ عَلَيَّكَ يَا بِنْتَ أَفْضَلِ أَنْبِيَاءِ اللَّهِ وَ رُسُلِهِ وَ مَلَائِكَتِهِ السَّلَامَ عَلَيَّكَ يَا بِنْتَ خَيْرِ الْبَرِيَّةِ السَّلَامَ عَلَيَّكَ يَا سَيِّدَةَ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ مِنَ الْأَوَّلِينَ وَ الْآخِرِينَ السَّلَامَ عَلَيَّكَ يَا

زَوْجَةً وَلِيَّ اللَّهِ وَ خَيْرِ الْخَلْقِ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ السَّلَامِ عَلَيْكَ يَا أُمَّ الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ سَيِّدَيِ شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ السَّلَامِ عَلَيْكَ أَيَّتُهَا الصَّادِقَةُ الشَّهِيدَةُ السَّلَامِ عَلَيْكَ أَيَّتُهَا الرِّضْوِيَّةُ الْمَرْضِيَّةُ السَّلَامِ عَلَيْكَ أَيَّتُهَا الْفَاضِلَةُ الزَّكِيَّةُ السَّلَامِ عَلَيْكَ أَيَّتُهَا الْحَوْرَاءُ الْإِنْسِيَّةُ السَّلَامِ عَلَيْكَ أَيَّتُهَا التَّقِيَّةُ النَّبِيَّةُ السَّلَامِ عَلَيْكَ أَيَّتُهَا الْمُحَدَّثَةُ الْعَلِيَّةُ السَّلَامِ عَلَيْكَ أَيَّتُهَا الْمَظْلُومَةُ الْمُعْصُوبَةُ السَّلَامِ عَلَيْكَ أَيَّتُهَا الْمُضْطَهَدَةُ الْمُقَهَّرَةُ السَّلَامِ عَلَيْكَ يَا فَاطِمَةَ بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ وَ رَحْمَةَ اللَّهِ وَ بَرَكَاتَهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْكَ وَ عَلَى رُوحِكَ وَ بَدَنِكَ أَشْهَدُ أَنَّكَ مَضَيْتِ عَلَى بَيْتِهِ مِنْ رَبِّكَ وَ أَنَّ مَنْ سَرَّكَ فَقَدْ سَرَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ مَنْ جَفَاكَ فَقَدْ جَفَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ مَنْ آذَاكَ فَقَدْ

مناسک حج (فاضل)، ص: ۵۰۴

آذَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ مَنْ وَصَلَكَ فَقَدْ وَصَلَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ مَنْ قَطَعَكَ فَقَدْ قَطَعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ لِأَنَّكَ بَضْعَةٌ مِنْهُ وَ رُوحُهُ الَّذِي بَيْنَ جَنْبَيْهِ كَمَا قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ أَشْهَدُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ وَ مَلَائِكَتُهُ أَنِّي رَاضٍ عَمَّنْ رَضِيَتِ عَنْهُ سَاخِطٌ عَلَى مَنْ سَخِطَ عَلَيْهِ مُتَبَرِّئٌ مِمَّنْ تَبَرَّأَتْ مِنْهُ مَوَالٍ لِمَنْ وَالَيْتِ مُعَادٍ لِمَنْ عَادَيْتِ مُبْغِضٌ لِمَنْ أَبْغَضْتَ مُحِبٌّ لِمَنْ أَحْبَبْتَ وَ كَفَى بِاللَّهِ شَهِيداً وَ حَسِيباً وَ جَازِياً وَ مُثِيباً.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۵۰۷

زیارت ائمه بقیع علیهم السلام

ائمه بقیع عبارتند از: ۱- حضرت امام حسن مجتبی علیه السلام. ۲- امام زین العابدین علیه السلام. ۳- امام محمد باقر علیه السلام. ۴- امام جعفر صادق علیه السلام. چون خواستی زیارت کنی این بزرگواران را آنچه در آداب زیارات ذکر شد بجا آور، و بگو: یا مَوَالِیَ یا أَبْنَاءَ رَسُولِ اللَّهِ عَزِيدُكُمْ وَ ابْنِ أُمَّتِكُمْ الدَّلِيلُ بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَ الْمُضْعِفُ [الْمُضْعَفُ] فِي عُلوِّ قَدْرِكُمْ وَ الْمُعْتَرِفُ بِحَقِّكُمْ جَاءَكُمْ مُسْتَجِيراً بِكُمْ قَاصِداً إِلَى حَرَمِكُمْ مُتَقَرِّباً إِلَى مَقَامِكُمْ مُتَوَسِّلاً إِلَى اللَّهِ تَعَالَى بِكُمْ أَأَدْخُلُ يَا مَوَالِیَ أَدْخُلُ يَا أَوْلِيَاءَ اللَّهِ أَدْخُلُ يَا مَلَائِكَةَ اللَّهِ الْمُحْدِقِينَ بِهَذَا الْحَرَمِ الْمُقِيمِينَ بِهَذَا الْمَشْهَدِ وَ بَعْدَ از خشوع و خضوع و رقت داخل شو و پای راست را مقدم دار و بگو اللَّهُ أَكْبَرُ كَبِيراً وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ كَثِيراً وَ سُبْحَانَ اللَّهِ بُكْرَةً وَ آصِیلاً وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الْفَرْدِ الصَّمَدِ الْمَاجِدِ الْأَحَدِ الْمُتَفَضِّلِ الْمَنَّانِ الْمُتَطَوِّلِ الْحَنَّانِ الَّذِي مَنْ يَطْوِلُهُ وَ سَهَّلَ زِيَارَةَ سَادَاتِي بِإِحْسَانِهِ وَ لَمْ يَجْعَلْنِي عَنْ زِيَارَتِهِمْ مَمْنوعاً بَلْ تَطَوَّلَ وَ مَنَحَ بِسَ نَزْدِيكَ قُبُورِ مَقْدَسِهِ إِيشَانِ بَرُو وَ پشت به قبله و رو به قبر ایشان

مناسک حج (فاضل)، ص: ۵۰۸

کن و بگو السَّلَامُ عَلَيْكُمْ ائِمَّةَ الْهُدَى السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ التَّقْوَى السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَيُّهَا الْحُجَّجُ عَلَى أَهْلِ الدُّنْيَا السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَيُّهَا الْقَوَامُ فِي الْبَرِيَّةِ بِالْقِسْطِ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الصَّفْوَةِ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ آلَ رَسُولِ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ النَّجْوَى أَشْهَدُ أَنَّكُمْ قَدْ بَلَّغْتُمْ وَ نَصَحْتُمْ وَ صَبَرْتُمْ فِي ذَاتِ اللَّهِ وَ كَذَّبْتُمْ وَ أَسَىءَ إِلَيْكُمْ فَغَفَرْتُمْ وَ أَشْهَدُ أَنَّكُمْ الْبَائِمَةُ الرَّاشِدُونَ الْمُهْتَدُونَ وَ أَنَّ طَاعَتَكُمْ مَفْرُوضَةٌ وَ أَنَّ قَوْلَكُمْ الصِّدْقُ وَ أَنَّكُمْ دَعَوْتُمْ فَلَمْ تَجِئُوا وَ أَمَرْتُمْ فَلَمْ تَطَاعُوا وَ أَنَّكُمْ دَعَائِمُ الدِّينِ وَ أَرْكَانُ الْأَرْضِ لَمْ تَزَالُوا بَعِينَ اللَّهُ يَنْسِيْكُمْ مِنْ أَصْلَابِ كُلِّ مُطَهَّرٍ وَ يَنْقُلُكُمْ مِنْ أَرْحَامِ الْمُطَهَّرَاتِ لَمْ تُدْنِسْكُمْ الْجَاهِلِيَّةُ الْجَهْلَاءُ وَ لَمْ تَشْرِكْ فِيكُمْ فَتَنُ الْأَهْوَاءِ طِبْتُمْ وَ طَابَ مِنْبَتُكُمْ مَنْ بِكُمْ عَلَيْنَا دِيَانِ الدِّينِ فَجَعَلَكُمْ فِي بُيُوتِ أَدْنِ اللَّهِ أَنْ تُرْفَعَ وَ يُذَكَّرَ فِيهَا اسْمُهُ وَ جَعَلَ صَلَاتَنَا عَلَيْكُمْ رَحْمَةً لَنَا وَ كَفَّارَةً لِدُنُوبِنَا إِذَا اخْتَارَكُمُ اللَّهُ لَنَا وَ طَيَّبَ خَلْقَنَا بِمَا مَنَّ عَلَيْنَا مِنْ وَلَائِيكُمْ وَ كُنَّا عِنْدَهُ مُسَمِّينَ بِعِلْمِكُمْ مُعْتَرِفِينَ بِتَصَدِيقِنَا إِيَّاكُمْ وَ هَذَا مَقَامٌ مِنْ أَشْرَفِ وَ أَخْطَأَ وَ اسْتَكَانَ وَ أَقْرَبَ بِنَا جَنَى وَ رَجَا بِمَقَامِهِ الْخُلَاصِ وَ أَنْ يَسْتَنْقِذَهُ بِكُمْ مُسْتَنْقِذَ الْهَلَكَى مِنَ الرَّذَى فَكُونُوا لِي شُفَعَاءَ فَقَدْ وَفَدْتُ إِلَيْكُمْ إِذْ رَغِبَ عَنْكُمْ أَهْلُ الدُّنْيَا وَ اتَّخَذُوا آيَاتِ اللَّهِ هُزُواً وَ اسْتَكْبَرُوا عَنْهَا يَا مَنْ هُوَ قَائِمٌ لَا يَسِيْهُوَ وَ دَائِمٌ لَا يَلْهُو وَ مُحِيطٌ بِكُلِّ شَيْءٍ لَكَ الْمَنْ بِنَا وَ وَقَفْتَنِي وَ عَرَفْتَنِي بِمَا أَقَمْتَنِي عَلَيْهِ إِذْ صَدَّدَ عَنْهُ عِيَادُكَ وَ جَهَلُوا مَعْرِفَتَهُ وَ اسْتَحْفُوا بِحَقِّهِ وَ مَيَالُوا إِلَى سَوَاهِ فَكَانَتْ الْمِنَّةُ مِنْكَ عَلَيَّ مَعَ أَقْوَامِ خَصَصْتَهُمْ بِمَا خَصَصْتَنِي بِهِ فَلَكَ الْحَمْدُ إِذْ كُنْتُ عِنْدَكَ فِي مَقَامِي هَذَا مَذْكُوراً مَكْتُوباً فَلَا تَحْرِمْنِي مَا رَجَوْتُ وَ لَا تَحْيِيْنِي فِيْمَا دَعَوْتُ

بِحُزْمَةِ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّاهِرِينَ وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۵۱۳

زیارت ابراهیم فرزند رسول خدا صلی الله علیه و آله

ابراهیم فرزند رسول خدا صلی الله علیه و آله بود از ماریه قبطیه، که پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله به او خیلی علاقه داشت تا اینکه در حدود دوسالگی از دنیا رفت و در قبرستان بقیع دفن شد. زیارت آن حضرت بدین نحو است.

السَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَى نَبِيِّ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَى حَبِيبِ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَى صَفِيِّ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَى نَجِيِّ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَى مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ سَيِّدِ الْأَنْبِيَاءِ وَخَاتَمِ الْمُرْسَلِينَ وَخَيْرِهِ اللَّهُ مِنْ خَلْقِهِ فِي أَرْضِهِ وَسَمَائِهِ السَّلَامُ عَلَى جَمِيعِ أَنْبِيَائِهِ وَرُسُلِهِ السَّلَامُ عَلَى الشُّهَدَاءِ وَالشَّعَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الرُّوحُ الزَّكِيُّ السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّفْسُ الشَّرِيفَةُ السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا السُّلَالَةُ الطَّاهِرَةُ السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّسَمَةُ الزَّكِيَّةُ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا ابْنَ خَيْرِ الْوَرَى السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا ابْنَ النَّبِيِّ الْمُجْتَبَى السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا ابْنَ الْمُبْعُوثِ إِلَى كَافَةِ الْوَرَى السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا ابْنَ الْبَشِيرِ النَّذِيرِ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا ابْنَ السَّرَاحِ الْمُنِيرِ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا ابْنَ الْمُؤَيَّدِ بِالْقُرْآنِ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا ابْنَ الْمُرْسَلِ إِلَى الْإِنْسِ وَالْجَانِّ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا ابْنَ صَاحِبِ الرَّايَةِ وَالْعَلَامَةِ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا ابْنَ الشَّفِيعِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا ابْنَ مَنْ حَبَاهُ اللَّهُ بِالْكَرَامَةِ السَّلَامُ عَلَيْكَ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ اخْتَارَ اللَّهُ لَكَ

مناسک حج (فاضل)، ص: ۵۱۴

دَارَ إِنْعَامِهِ قَبْلَ أَنْ يَكْتُبَ عَلَيْكَ أَحْكَامَهُ أَوْ يُكَلِّفَكَ حَلَالَهُ وَحَرَامَهُ فَتَقَلِّكَ إِلَيْهِ طَيِّبًا زَاكِيًّا مَرْضِيًّا طَاهِرًا مِنْ كُلِّ نَجَسٍ مُقَدَّسًا مِنْ كُلِّ دَنَسٍ وَبَوَآكَ جَنَّةَ الْمَأْوَى وَرَفَعَكَ إِلَى الدَّرَجَاتِ الْعُلَى وَصَلَّى اللَّهُ عَلَيْكَ صِيَامًا تَقَرُّ بِهَا عَيْنُ رَسُولِهِ وَتُبَلَّغُهُ أَكْبَرَ مَأْمُولِهِ اللَّهُمَّ اجْعَلْ أَفْضَلَ صِلَوَاتِكَ وَأَزْكَاهَا وَأَنْمَى بَرَكَاتِكَ وَأَوْفَاهَا عَلَى رَسُولِكَ وَنَبِيِّكَ وَخَيْرَتِكَ مِنْ خَلْقِكَ مُحَمَّدٍ خَاتَمِ النَّبِيِّينَ وَعَلَى مَنْ نَسَلَ مِنْ أَوْلَادِهِ الطَّيِّبِينَ وَعَلَى مَنْ خَلَفَ مِنْ عَتْرَتِهِ الطَّاهِرِينَ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ صَفِيِّكَ وَإِبْرَاهِيمَ نَجْلِ نَبِيِّكَ أَنْ تَجْعَلَ سَعْيِي بِهِمْ مَشْكُورًا وَذَنْبِي بِهِمْ مَغْفُورًا وَحَيَاتِي بِهِمْ سَعِيدَةً وَعَاقِبَتِي بِهِمْ حَمِيدَةً وَحَوَائِجِي بِهِمْ مَفْضِيَّةً وَأَفْعَالِي بِهِمْ مَرْضِيَّةً وَأُمُورِي بِهِمْ مَشْعُودَةً وَشُؤُنِي بِهِمْ مَحْمُودَةً اللَّهُمَّ وَأَحْسِنْ لِي التَّوْفِيقَ وَنَفْسَ عَنِّي كُلَّ هَمٍّ وَضِيقِ اللَّهُمَّ جَنِّبْنِي عِقَابَكَ وَامْخِنْ ثَوَائِكَ وَأَشْكِنِّي جَنَّاتِكَ وَأَزْرُقْنِي رِضْوَانَكَ وَأَمَانَكَ وَأَشْرِكْ لِي فِي صَالِحِ دُعَائِي وَالْإِدَى وَوَلَدِي وَجَمِيعِ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ الْأَحْيَاءِ مِنْهُمْ وَالْأَمْوَاتِ إِنَّكَ وَلِيُّ الْبَاقِيَاتِ الصَّالِحَاتِ آمِينَ رَبُّ الْعَالَمِينَ.

پس از خواندن زیارت حاجات خود را طلب کن.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۵۱۸

زیارت فاطمه بنت اسد

(مادر حضرت امیرالمؤمنین علی علیه السلام) السَّلَامُ عَلَى نَبِيِّ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَى مُحَمَّدِ سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ السَّلَامُ عَلَى مُحَمَّدِ سَيِّدِ الْمَأُولِينَ السَّلَامُ عَلَى مُحَمَّدِ سَيِّدِ الْآخِرِينَ السَّلَامُ عَلَى مَنْ بَعَثَهُ اللَّهُ رَحِمَةً لِلْعَالَمِينَ السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحِمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ السَّلَامُ عَلَى فَاطِمَةَ بِنْتِ أَسَدِ الْهَاشِمِيَّةِ السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الصَّدِيقَةُ الْمَرْضِيَّةُ السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّفْسُ الشَّرِيفَةُ السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الْكَرِيمَةُ الرَّضِيَّةُ [الْمَرْضِيَّةُ] السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا كَافِلَةَ مُحَمَّدٍ خَاتَمِ النَّبِيِّينَ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَالِدَةَ سَيِّدِ الْوَصِيِّينَ السَّلَامُ عَلَيْكَ

مناسک حج (فاضل)، ص: ۵۱۹

يَا مَنْ ظَهَرَتْ شَفَقَتُهَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ خَاتَمِ النَّبِيِّينَ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مَنْ تَرَبَّيْتُهَا لَوْلِيَّ اللَّهُ الْأَمِينِ السَّلَامُ عَلَيْكَ وَعَلَى رُوحِكَ وَبَدَنِكَ الطَّاهِرِ السَّلَامُ عَلَيْكَ وَعَلَى وَلَدِكَ وَرَحِمَتِهِ اللَّهُ وَبَرَكَاتُهُ أَشْهَدُ أَنَّكَ أَحْسَنَتْ الْكِفَالَهَ وَأَدَّتِ الْأَمَانَةَ وَاجْتَهَدَتْ فِي مَرْضَاةِ اللَّهِ وَ

بَالَعْتَ فِي حِفْظِ رَسُولِ اللَّهِ عَارِفَهُ بِحَقِّهِ مُؤْمِنَهُ بِصِدْقِهِ مُعْتَرِفَهُ بِبُتُوْتِهِ مُسْتَبِصِرَهُ بِنِعْمَتِهِ كَافِلَهُ بِتَرْبِيَّتِهِ مُشْفِقَهُ عَلَى نَفْسِهِ وَاقِفَهُ عَلَى خِدْمَتِهِ مُخْتَارَهُ رِضَاهُ [مُؤَثَّرَهُ هَوَاهُ] وَأَشْهَدُ أَنَّكَ مَضَيْتَ عَلَى الْإِيمَانِ وَالتَّمَسُّكِ بِأَشْرَفِ الْأَدْيَانِ رَاضِيَةً مَرْضِيَةً طَاهِرَةً زَكِيَّةً تَقِيَّةً نَقِيَّةً فَرَضِي اللَّهُ عَلَيْكَ وَأَرْضَاكَ وَجَعَلَ الْجَنَّةَ مَنزِلَكَ وَمَأْوَاكَ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَانْفَعْنِي بِزِيَارَتِهَا وَتَجَنَّبْنِي عَلَى مَحَبَّتِهَا وَلَا تَحْرِمْنِي شَفَاعَتَهَا وَشَفَاعَةَ الْأَنْبِيَاءِ مِنْ ذُرِّيَّتِهَا وَارْزُقْنِي مُرَافَقَتَهَا وَاحْشُرْنِي مَعَهَا وَمَعَ أَوْلَادِهَا الطَّاهِرِينَ اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلُهُ آخِرَ الْعَهْدِ مِنْ زِيَارَتِي إِيَّاهَا وَارْزُقْنِي الْعُودَ إِلَيْهَا أَبَدًا مَا أَبْقَيْتَنِي وَإِذَا تَوَفَّيْتَنِي فَاحْشُرْنِي فِي زَمْرَتِهَا وَأَدْخِلْنِي فِي شَفَاعَتِهَا بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ اللَّهُمَّ بِحَقِّهَا عِنْدَكَ وَمَنْزِلَتِهَا لَدَيْكَ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدِي وَلِجَمِيعِ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَآتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا بِرَحْمَتِكَ عَذَابَ النَّارِ

مناسک حج (فاضل)، ص: ۵۲۲

زیارت انمه بقیع علیهم السلام هنگام وداع

«السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَيْمَةَ الْهُدَى وَرَحْمَةَ اللَّهِ وَبَرَكَاتِهِ أَشِدُّ تَوَدُّعِكُمُ اللَّهُ وَأَفْرَأُ عَلَيْكُمْ السَّلَامَ آمَنًا بِاللَّهِ وَبِالرَّسُولِ وَبِمَا جِئْتُمْ بِهِ وَدَلَّيْتُمْ عَلَيْهِ اللَّهُمَّ فَكُتِبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ».

پس بسیار دعا کن واز خدا بخواه که بار دیگر تو را به زیارت ایشان برگرداند.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۵۲۳

زیارت جامعه کبیره

«أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ؟ مُحَمَّدًا؟ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ».

با حال غسل داخل حرم شو، و پس از گفتن صد مرتبه «اللَّهُ أَكْبَرُ» بگو:

«السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا أَهْلَ بَيْتِ النَّبِيِّ وَمَوْضِعِ الرِّسَالَةِ وَمُخْتَلَفِ الْمَلَائِكَةِ وَمَهْبِطِ الْوَحْيِ وَمَعِيدِ الرَّحْمَةِ وَخَزَانَ الْعِلْمِ وَمُنْتَهَى الْجِلْمِ وَأُصُولِ الْكَرَمِ وَقَادَةَ الْأُمَّمِ وَأَوْلِيَاءِ النَّعْمِ وَعَنَاصِرَ الْأَبْرَارِ وَدَعَائِمِ الْأَخْيَارِ وَسَائِسَةَ الْعِبَادِ وَأَرْكَانَ الْبِلَادِ وَأَبْوَابَ الْإِيمَانِ وَأَمْنَاءَ الرَّحْمَنِ وَسَيْمَالَةَ النَّبِيِّينَ وَصِفْوَةَ الْمُرْسَلِينَ وَعَتْرَةَ خَيْرِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَرَحْمَةَ اللَّهِ وَبَرَكَاتِهِ السَّلَامُ عَلَى أَيْمَةِ الْهُدَى وَمَصَابِيحِ الدُّجَى وَأَعْلَامِ التَّقَى وَذَوَى النَّهْيِ وَأَوْلِي الْحِجْبِي وَكَهْفِ الْوَرَى وَوَرَثَةِ الْأَنْبِيَاءِ وَالْمَثَلِ الْمَعْلَى وَالِدَعْوَةِ الْحُسْنَى وَحَجَّجِ اللَّهُ عَلَى أَهْلِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَالْأَوْلَى وَرَحْمَةَ اللَّهِ وَبَرَكَاتِهِ السَّلَامُ عَلَى مَحَالِّ مَعْرِفَةِ اللَّهِ وَمَسَاكِينِ بَرَكَتِهِ اللَّهُ وَمَعَادِنِ حِكْمَتِهِ اللَّهُ وَحَفْظِهِ سِرِّ اللَّهِ وَحَمَلَةِ كِتَابِ اللَّهِ وَأَوْصِيَاءِ نَبِيِّ اللَّهِ وَذُرِّيَّتِهِ

مناسک حج (فاضل)، ص: ۵۲۴

رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَرَحْمَتِهِ اللَّهُ وَبَرَكَاتِهِ السَّلَامُ عَلَى الدُّعَاةِ إِلَى اللَّهِ وَالْأَدِلَّةِ عَلَى مَرْضَاهِ اللَّهِ وَالْمُسْتَوْفِرِينَ فِي أَمْرِ اللَّهِ وَالتَّامِينَ فِي مَحَبَّةِ اللَّهِ وَالْمُخْلِصِينَ فِي تَوْحِيدِ اللَّهِ وَالْمُظْهِرِينَ لِأَمْرِ اللَّهِ وَنَهْيِهِ وَعِيَادِهِ الْمُكْرَمِينَ الَّذِينَ لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ وَرَحْمَتِهِ اللَّهُ وَبَرَكَاتِهِ السَّلَامُ عَلَى الْأَيْمَةِ الدُّعَاةِ وَالْقَادَةِ الْهُدَاةِ وَالسَّادَةِ الْوُلَاةِ وَالذَّادَةَ الْحَمَاءِ وَأَهْلِ الذِّكْرِ وَأَوْلِي الْأَمْرِ وَبَقِيَّةِ اللَّهِ وَخَيْرِيَّتِهِ وَحِزْبِهِ وَعِيَّتِهِ عَلَيْهِ وَحُجَّتِهِ وَصِرَاطِهِ وَنُورِهِ وَبُرْهَانِهِ وَرَحْمَتِهِ اللَّهُ وَبَرَكَاتِهِ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ كَمَا شَهِدَ اللَّهُ لِنَفْسِهِ وَشَهِدَتْ لَهُ مَلَائِكَتُهُ وَأُولُو الْعِلْمِ مِنْ خَلْقِهِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ الْمُنْتَجَبُ وَرَسُولُهُ الْمُتَوَصَّى أَرْسَلَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ وَأَشْهَدُ أَنَّكُمْ الْأَيْمَةُ الرَّاشِدُونَ الْمُهْدِيُّونَ الْمَعْصُومُونَ الْمُكْرَمُونَ الْمُقَرَّبُونَ الْمُتَّقُونَ الصَّادِقُونَ الْمُصِطَفُونَ الْمُطِيعُونَ لِلَّهِ الْقَوَامُونَ بِأَمْرِهِ الْعَامِلُونَ بِإِرَادَتِهِ الْفَائِزُونَ بِكَرَامَتِهِ اصْطِفَاكُمْ بِعِلْمِهِ وَارْتِضَاكُمْ لِعَيْنِهِ وَاخْتَارَكُمْ لِسِرِّهِ وَاجْتَبَاكُمْ بِقُدْرَتِهِ وَأَعَزَّكُمْ بِهُدَاهُ وَخَصَّكُمْ بِبُرْهَانِهِ وَانْتَجَبَكُمْ لِنُورِهِ وَأَيَّدَكُمْ بِرُوحِهِ وَرَضِيَكُمْ خُلَفَاءَ

فِي أَرْضِهِ وَ حُجَّجًا عَلَى بَرِّيَّتِهِ وَ أَنْصَارًا لِدِينِهِ وَ حَفَظَةً لِسِرِّهِ وَ خَزَنَةً لِعِلْمِهِ وَ مُسْتَوْدَعًا لِحِكْمَتِهِ وَ تَرَاجِمَةً لَوْحِيهِ وَ أَرْكَانًا لِتَوْحِيدِهِ وَ شُهَدَاءَ عَلَى خَلْقِهِ وَ أَعْلَامًا لِعِبَادِهِ وَ مَنَارًا فِي بِلَادِهِ وَ أَدِلَّةً عَلَى صِدْقِهِ عَصِيَمَةً لَكُمْ مِنَ الرَّزْلِ وَ آمَنُكُمْ مِنَ الْفِتَنِ وَ طَهَّرَكُمْ مِنَ الدَّنَسِ وَ أَذْهَبَ عَنْكُمْ الرَّجْسَ وَ طَهَّرَكُمْ تَطْهِيرًا فَعَظَّمْتُمْ جَلَالَهُ وَ أَكْبَرْتُمْ شَأْنَهُ وَ مَجَّدْتُمْ كَرَمَهُ وَ أَدَمْتُمْ ذِكْرَهُ وَ وَكَّدْتُمْ مِيثَاقَهُ وَ أَحْكَمْتُمْ عَقْدَ طَاعَتِهِ وَ نَصَحْتُمْ لَهُ فِي السِّرِّ وَ الْعَلَانِيَةِ وَ دَعَوْتُمْ إِلَى

مناسك حج (فاضل)، ص: ۵۲۶

سَبِيلِهِ بِالْحِكْمَةِ وَ الْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَ يَدَلَّتُمْ أَنْفُسَكُمْ فِي مَرْضَاتِهِ وَ صَبَرْتُمْ عَلَى مَا أَصَابَكُمْ فِي جَنبِهِ وَ أَقَمْتُمْ الصَّلَاةَ وَ آتَيْتُمْ الزَّكَاةَ وَ أَمَرْتُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَ نَهَيْتُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَ جَاهَدْتُمْ فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ حَتَّى أَعْلَنْتُمْ دَعْوَتَهُ وَ بَيَّنْتُمْ فَرَائِضَهُ وَ أَقَمْتُمْ حُدُودَهُ وَ نَشَرْتُمْ شَرَائِعَ أَحْكَامِهِ وَ سَيَّنْتُمْ سُنَّتَهُ وَ صَبَرْتُمْ فِي ذَلِكَ مِنْهُ إِلَى الرِّضَا وَ سَلَّمْتُمْ لَهُ الْقِضَاءَ وَ صَدَقْتُمْ مِنْ رُسُلِهِ مَنْ مَضَى فَالزَّاعِبُ عَنْكُمْ مَارِقٌ وَ اللَّازِمُ لَكُمْ لَاحِقٌ وَ الْمُقْصِرُ فِي حَقِّكُمْ زَاهِقٌ وَ الْحَقُّ مَعَكُمْ وَ فِيكُمْ وَ مِنْكُمْ وَ إِلَيْكُمْ وَ أَنْتُمْ أَهْلُهُ وَ مَعْدِنُهُ وَ مِيرَاثُ الثُّبُوهِ عِنْدَكُمْ وَ إِيَابُ الْخَلْقِ إِلَيْكُمْ وَ حِسَابُهُمْ عَلَيْكُمْ وَ فَضْلُ الْخِطَابِ عِنْدَكُمْ وَ آيَاتُ اللَّهِ لِدَيْكُمْ وَ عَزَائِمُهُ فِيكُمْ وَ نُورُهُ وَ بُرْهَانُهُ عِنْدَكُمْ وَ أَمْرُهُ إِلَيْكُمْ مَنْ وَالَاكُمْ فَقَدْ وَالَى اللَّهُ وَ مَنْ عَادَاكُمْ فَقَدْ عَادَى اللَّهُ وَ مَنْ أَحْبَبَكُمْ فَقَدْ أَحَبَّ اللَّهُ وَ مَنْ أَبْغَضَكُمْ فَقَدْ أَبْغَضَ اللَّهُ وَ مَنْ اعْتَصَمَ بِكُمْ فَقَدْ اعْتَصَمَ بِاللَّهِ أَنْتُمْ السَّبِيلُ الْأَعْظَمُ وَ الصِّرَاطُ الْأَقْوَمُ وَ شُهَدَاءُ دَارِ الْفَنَاءِ وَ شُفَعَاءُ دَارِ الْبَقَاءِ وَ الرَّحْمَةُ الْمَوْصُولَةُ وَ الْآيَةُ الْمَخْرُوجَةُ وَ الْأَمَانَةُ الْمَحْفُوظَةُ وَ الْبَابُ الْمُبْتَلَى بِهِ النَّاسُ مَنْ آتَاكُمْ فَقَدْ نَجَا وَ مَنْ لَمْ يَأْتِكُمْ فَقَدْ هَلَكَ إِلَى اللَّهِ تَدْعُونَ وَ عَلَيْهِ تَدُلُّونَ وَ بِهِ تُؤْمِنُونَ وَ لَهُ تَسَلَّمُونَ وَ بِأَمْرِهِ تَعْمَلُونَ وَ إِلَى سَبِيلِهِ تُوشِدُونَ وَ بِقَوْلِهِ تَحْكُمُونَ سَعِدَ وَ اللَّهُ مِنْ وَالَاكُمْ وَ هَلَكَ مَنْ عَادَاكُمْ وَ حَابَ مَنْ جَحَدَكُمْ وَ ذَلَّ مَنْ فَارَقَكُمْ وَ فَازَ مَنْ تَمَسَّكَ بِكُمْ وَ آمَنَ مَنْ لَجَأَ إِلَيْكُمْ وَ سَلِمَ مَنْ صَدَّقَكُمْ وَ هُدِيَ مَنْ اعْتَصَمَ بِكُمْ مَنْ اتَّبَعَكُمْ فَالْجَنَّةُ مَأْوَاهُ وَ مَنْ خَالَفَكُمْ فَالنَّارُ مَثْوَاهُ وَ مَنْ جَحَدَكُمْ كَافِرٌ وَ مَنْ حَارَبَكُمْ مُشْرِكٌ وَ مَنْ رَدَّ عَلَيْكُمْ فِي أَسْفَلِ دَرَكٍ مِنَ الْجَحِيمِ أَشْهَدُ أَنَّ هَذَا سَابِقٌ لَكُمْ فِيمَا مَضَى وَ حَارِبٌ لَكُمْ فِيمَا بَقِيَ وَ أَنَّ أَرْوَاحَكُمْ وَ نُورَكُمْ وَ طِينَتَكُمْ وَاحِدَةٌ طَابَتْ وَ طَهَّرَتْ بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ خَلَقَكُمْ اللَّهُ أَنْوَارًا فَجَعَلَكُمْ بَعْضُهُمْ مُخْلِقِينَ حَتَّى مَنَّا عَلَيْنا بَعْضُكُمْ

مناسك حج (فاضل)، ص: ۵۲۷

فَجَعَلَكُمْ فِي ثُبُوتِ أذنِ اللَّهِ أَنْ تُرْفَعَ وَ يُذَكَّرَ فِيهَا اسْمُهُ وَ جَعَلَ صِلَواتِنَا عَلَيْكُمْ وَ مَا حَصَّنَا بِهِ مِنْ وَلايَتِكُمْ طيباً لِخَلْقِنَا وَ طَهَّارَةً لِأَنْفُسِنَا وَ تَرْكِيَةً لَنَا وَ كَفَّارَةً لِدُنُوبِنَا فَكُنَّا عِنْدَهُ مَسْلُومِينَ بِفَضْلِكُمْ وَ مَعْرُوفِينَ بِتَصَدِيقِنَا إِيَّاكُمْ فَبَلَغَ اللَّهُ بِكُمْ أَشْرَفَ مَحَلِّ الْمَكْرَمِينَ وَ أَعْلَى مَنَازِلِ الْمُقَرَّبِينَ وَ أَرْفَعَ دَرَجَاتِ الْمُؤَسَّلِينَ حَيْثُ لَا يَلْحَقُهُ لَاحِقٌ وَ لَا يَفُوقُهُ فَائِقٌ وَ لَا يَسْبِقُهُ سَابِقٌ وَ لَا يَطْمَعُ فِي إِذْرَاكِهِ طَامِعٌ حَتَّى لَا يَبْقَى مَلِكٌ مُقَرَّبٌ وَ لَا نَبِيٌّ مُؤَسَّلٌ وَ لَا صِدِّيقٌ وَ لَا شَهِيدٌ وَ لَا عَالِمٌ وَ لَا جَاهِلٌ وَ لَا دُنْيِيٌّ وَ لَا فَاضِلٌ وَ لَا مُؤْمِنٌ صَالِحٌ وَ لَا فَاجِرٌ طَالِحٌ وَ لَا جَبَّارٌ عَنِيدٌ وَ لَا شَيْطَانٌ مَرِيدٌ وَ لَا خَلْقٌ فِيمَا بَيْنَ ذَلِكَ شَهِيدٌ إِلَّا عَرَفَهُمْ جَلَالَهُ أَمْرُكُمْ وَ عَظَمَ خَطَرَكُمْ وَ كَبَّرَ شَأْنَكُمْ وَ تَمَامَ نُورَكُمْ وَ صَدَقَ مَقَاعِدَكُمْ وَ ثَبَاتَ مَقَامَكُمْ وَ شَرَفَ مَحَلِّكُمْ وَ مَنَزَلَتِكُمْ عِنْدَهُ وَ كَرَامَتِكُمْ عَلَيْهِ وَ خَاصَّتْكُمْ لَدَيْهِ وَ قُرْبَ مَنَزَلَتِكُمْ مِنْهُ بِأَبِي أَنْتُمْ وَ أُمِّي وَ أَهْلِي وَ مَالِي وَ أُشِيرَتِي أَشْهَدُ اللَّهُ وَ أَشْهَدُكُمْ أَنِّي مُؤْمِنٌ بِكُمْ وَ بِمَا آمَنْتُمْ بِهِ كَافِرٌ بَعْدُكُمْ وَ بِمَا كَفَرْتُمْ بِهِ مُسْتَبْصِرٌ بِشَأْنِكُمْ وَ بِضَلَالَةِ مَنْ خَالَفَكُمْ مُوَالٍ لَكُمْ وَ لِأَوْلِيائِكُمْ مُبْغِضٌ لِأَعْدَائِكُمْ وَ مُعَادٍ لَهُمْ سَلِمَ لِمَنْ سَلِمَ لَكُمْ وَ حَرْبٌ لِمَنْ حَارَبَكُمْ مُحَقِّقٌ لِمَا حَقَّقْتُمْ مُبْطِلٌ لِمَا أَبْطَلْتُمْ مُطِيعٌ لَكُمْ عَارِفٌ بِحَقِّكُمْ مُقَرَّبٌ بِفَضْلِكُمْ مُحْتَمِلٌ لِعِلْمِكُمْ مُحْتَجِبٌ بِذَمِّكُمْ مُعْتَرِفٌ بِكُمْ مُؤْمِنٌ بِإِيَابِكُمْ مُصِدِّقٌ بِرَجْعَتِكُمْ مُنْتَظِرٌ لِأَمْرِكُمْ مُرْتَقِبٌ لِدَوْلَتِكُمْ آخِذٌ بِقَوْلِكُمْ عَامِلٌ بِأَمْرِكُمْ مُسْتَجِيرٌ بِكُمْ زَائِرٌ لَكُمْ عَائِدٌ بِكُمْ لَائِذٌ بِقُبُورِكُمْ مُسْتَشْفِعٌ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ بِكُمْ وَ مُتَقَرَّبٌ إِلَى اللَّهِ وَ مُقَدِّمٌكُمْ أَمِيامَ طَلِيَّتِي وَ حَوَائِجِي وَ إِرَادَتِي فِي كُلِّ أَحْوَالِي وَ أُمُورِي مُؤْمِنٌ بِسِرِّكُمْ وَ عِلْمَانِيَّتِكُمْ وَ شَاهِدِكُمْ وَ غَائِبِكُمْ وَ أَوْلِيَكُمْ وَ آخِرِكُمْ وَ مُفَوَّضٌ فِي ذَلِكَ كُلِّهِ إِلَيْكُمْ وَ مُسَلَّمٌ فِيهِ مَعَكُمْ وَ قَلْبِي لَكُمْ مُسَلَّمٌ وَ رَأْيِي لَكُمْ

مناسك حج (فاضل)، ص: ۵۲۸

تَبِعَ وَ نُصِرَتِي لَكُمْ مُعِيدَةً حَتَّى يُحْيِيَ اللَّهُ تَعَالَى دِينَهُ بِكُمْ وَ يَزِدَّكُمْ فِي أَيَّامِهِ وَ يُطَهِّرَكُمْ لِعَدْلِهِ وَ يُمْكِّنَكُمْ فِي أَرْضِهِ فَمَعَكُمْ مَعَكُمْ لَأَمَعَ

عَدُوِّكُمْ آمَنْتُ بِكُمْ وَ تَوَلَّيْتُ آخِرَكُمْ بِمَا تَوَلَّيْتُ بِهِ أَوْلَكُمْ وَ بَرَّيْتُ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْ أَعْدَائِكُمْ وَ مِنَ الْجِبْتِ وَ الطَّاغُوتِ وَ الشَّيَاطِينِ وَ حِزْبِهِمُ الظَّالِمِينَ لَكُمْ وَ الجَّاحِدِينَ لِحُكْمِكُمْ وَ المَارِقِينَ مِنْ وَلايَتِكُمْ وَ العَاصِينَ لِأَرْثِكُمْ وَ الشَّاكِينَ فِيكُمْ وَ المُنْحَرِفِينَ عَنْكُمْ وَ مِنْ كُلِّ وَليجِهٍ دُونِكُمْ وَ كُلِّ مُطَاعٍ سِوَاكُمْ وَ مِنَ الأَنْثَمَةِ الَّذِينَ يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ فَجَبَّتَنِي اللَّهُ أَيْدَاءً مَا حَبِيتُ عَلَى مُوَالَاتِكُمْ وَ مَحَبَّتِكُمْ وَ دِينِكُمْ وَ وَفَّقَنِي لَطَاعَتِكُمْ وَ رَزَقَنِي شَفَاعَتَكُمْ وَ جَعَلَنِي مِنْ خِيَارِ مُوَالِيكُمْ التَّابِعِينَ لِمَا دَعَوْتُمْ إِلَيْهِ وَ جَعَلَنِي مِمَّنْ يَفْتَضُّ آثَارَكُمْ وَ يَسْلُكُ سَبِيلَكُمْ وَ يَهْتَدِي بِهُدَاكُمْ وَ يُحَشِّرُ فِي زُمَرَتِكُمْ وَ يَكْثُرُ فِي رَجْعَتِكُمْ وَ يَمْلِكُ فِي دَوْلَتِكُمْ وَ يُشْرَفُ فِي عَافِيَتِكُمْ وَ يَمَكُنُ فِي أَيَّامِكُمْ وَ تَقْرُ عَيْنُهُ عَدَاءً بِرُؤْيَيْتِكُمْ بِأَبِي أَنْتُمْ وَ أُمِّي وَ نَفْسِي وَ أَهْلِي وَ مَالِي مَنْ أَرَادَ اللَّهُ بِدَأْ بِكُمْ وَ مَنْ وَحَدَهُ قَبْلَ عَنكُمُ وَ مَنْ قَصَدَهُ تَوَجَّهَ بِكُمْ مُوَالِي لَّا أَحْصِي ثَنَاءَكُمْ وَ لَّا أَبْلُغُ مِنَ المَدْحِ كُنْهَكُمْ وَ مِنَ الوَصْفِ قَدْرَكُمْ وَ أَنْتُمْ نُورُ الأَخْيَارِ وَ هُدَاةُ الأَبْرَارِ وَ حُجَجُ الجَبَّارِ بِكُمْ فَتَحَ اللَّهُ وَ بَكُمْ يَخْتِمُ وَ بِكُمْ يُنْزِلُ الغَيْثَ وَ بِكُمْ يُمَسِّكُ السَّمَاءَ أَنْ تَفْغَ عَلَى الأَرْضِ إِلا يَأْذِنُ وَ بِكُمْ يُنْفَسُ الهَمُّ وَ بِكُمْ يَكشِفُ الضَّرَّ وَ عِنْدَكُمْ مَا نَزَلَتْ بِهِ رُسُلُهُ وَ هَبَطَتْ بِهِ مَلَائِكَتُهُ وَ إِلَى جَدِّكُمْ بُعِثَ الرُّوحُ الأَمِينُ (و اگر زیارت امیرالمؤمنین علیه السلام باشد بجای وِالی جَدِّكُمْ بگو:

وَ إِلَى أُخِيكَ بُعِثَ الرُّوحُ الأَمِينُ آتَاكُمْ اللَّهُ مَا لَمْ يُؤْتِ أَحَدًا مِنَ العَالَمِينَ طَاطًا كُلُّ شَرِيفٍ لِشَرَفِكُمْ وَ بَخَعَ كُلُّ مُتَكَبِّرٍ لَطَاعَتِكُمْ وَ خَضَعَ كُلُّ جَبَّارٍ لِفَضْلِكُمْ وَ ذَلَّ كُلُّ شَيْءٍ لَكُمْ وَ أَشْرَقَتِ الأَرْضُ بِنُورِكُمْ وَ فَازَ الفَائِزُونَ بِوِلايَتِكُمْ بِكُمْ يُسَلِّكُ إِلَى الرِّضْوَانِ وَ عَلَى مَنْ جَحَدَ وَلايَتِكُمْ غَضَبُ الرَّحْمَنِ بِأَبِي أَنْتُمْ وَ

مناسک حج (فاضل)، ص: ۵۲۹

أُمِّي وَ نَفْسِي وَ أَهْلِي وَ مَالِي ذِكْرُكُمْ فِي الذَّاكِرِينَ وَ أَسْمَاؤُكُمْ فِي الأَسْمَاءِ وَ أَجْسَادُكُمْ فِي الأَجْسَادِ وَ أَرْوَاحُكُمْ فِي الأَرْوَاحِ وَ أَنْفُسُكُمْ فِي النُّفُوسِ وَ آثَارُكُمْ فِي الأَثَارِ وَ قُبُورُكُمْ فِي القُبُورِ فَمَا أَحَلَى أَسْمَاءَكُمْ وَ أَكْرَمَ أَنْفُسَكُمْ وَ أَعْظَمَ شَأْنَكُمْ وَ أَحْيَلَّ خَطَرَكُمْ وَ أَوْفَى عَهْدَكُمْ وَ أَصْدَقَ وَعْدَكُمْ كَلَامَكُمْ نُورٌ وَ أَمْرُكُمْ رُشْدٌ وَ وَصِيَّتُكُمْ التَّقْوَى وَ فِعْلُكُمْ الخَيْرُ وَ عَادَتُكُمْ الإِحْسَانُ وَ سَجِيَّتُكُمْ الكَرَمُ وَ شَأْنُكُمْ الحَقُّ وَ الصِّدْقُ وَ الرِّفْقُ وَ قَوْلُكُمْ حُكْمٌ وَ حَتْمٌ وَ رَأْيُكُمْ عِلْمٌ وَ حِلْمٌ وَ حَزْمٌ إِنَّ ذِكْرَ الخَيْرِ كُنْتُمْ أَوَّلَهُ وَ أَصْلَهُ وَ فِرْعَهُ وَ مَعِيدَتَهُ وَ مَأْوَاهُ وَ مُنْتَهَاهُ بِأَبِي أَنْتُمْ وَ أُمِّي وَ نَفْسِي كَيْفَ أَصْفُ حُسْنَ ثَنَائِكُمْ وَ أَحْصِي جَمِيلَ بِلَائِكُمْ وَ بِكُمْ أَخْرَجَنَا اللَّهُ مِنَ الذُّلِّ وَ فَوَّجَ عَنَّا غَمْرَاتِ الكُرُوبِ وَ أَنْقَذَنَا بِكُمْ مِنْ شَفَا جُرْفِ الهَلَكَاتِ وَ مِنَ النَّارِ بِأَبِي أَنْتُمْ وَ أُمِّي وَ نَفْسِي بِمُوَالَاتِكُمْ عَلَّمَنَا اللَّهُ مَعَالِمَ دِينِنَا وَ أَصْلَحَ مَا كَانَ فَسِيدًا مِنْ دُنْيَانَا وَ بِمُوَالَاتِكُمْ تَمَّتِ الكَلِمَةُ وَ عَظُمَتِ النِّعْمَةُ وَ ائْتَلَفَتِ الفِرْقَةُ وَ بِمُوَالَاتِكُمْ تُقْبَلُ الطَّاعَةُ المُفْتَرَضَةُ وَ لَكُمْ المَوَدَّةُ الوَاجِبَةُ وَ الدَّرَجَاتُ الرَّفِيعَةُ وَ المَقَامُ المَحْمُودُ وَ المَكَانُ المَعْلُومُ عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ الجَاهُ العَظِيمُ وَ الشَّانُ الكَبِيرُ وَ الشَّفَاعَةُ المُقْبُولَةُ رَبَّنَا آمَنَّا بِمَا أَنْزَلْتَ وَ اتَّبَعْنَا الرُّسُولَ فَانكَبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ رَبَّنَا لَّا تَزُغْ قُلُوبَنَا بَعِيدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَ هَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الوَهَّابُ سُبْحَانَ رَبَّنَا إِنَّ كَانِ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولًا يَا وَلِيَّ اللَّهِ إِنَّ بَيْنِي وَ بَيْنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ ذُنُوبًا لَمَّا يَأْتِي عَلَيْهَا إِلا رِضَاكُمْ فَحَقِّقْ مِنْ ائْتِمَانِكُمْ عَلَى سِرِّهِ وَ اسْتِرْعَائِكُمْ أَمْرَ خَلْقِهِ وَ قَرْنَ طَاعَتَكُمْ بِطَاعَتِهِ لَمَّا اسْتَوْهَبْتُمْ ذُنُوبِي وَ كُنْتُمْ شَفَعَائِي فَبَانِي لَكُمْ مُطِيعٌ مَنْ أَطَاعَكُمْ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَ مَنْ عَصَاكُمْ فَقَدْ عَصَى اللَّهَ وَ مَنْ أَحْبَبَكُمْ فَقَدْ أَحَبَّ اللَّهَ وَ مَنْ أَبْغَضَكُمْ فَقَدْ أَبْغَضَ اللَّهَ اللَّهُ إِلَيْنِي لَوْ وَجَدْتُ شَفَعَاءَ أَقْرَبَ إِلَيْكَ مِنْ مُحَمَّدٍ وَ أَهْلِ بَيْتِهِ الأَخْيَارِ الأَمَّةِ

مناسک حج (فاضل)، ص: ۵۳۰

الأَبْرَارِ لَجَعَلْتَهُمْ شَفَعَائِي فَحَقِّقْهُمُ الَّذِي أَوْجَبَتْ لَهُمْ عَلَيْكَ أَسْأَلُكَ أَنْ تُدْخِلَنِي فِي جُمْلَةِ العَارِفِينَ بِهِمْ وَ بِحَقِّهِمْ وَ فِي زُمَرَةِ المَرْحُومِينَ بِشَفَاعَتِهِمْ إِنَّكَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ وَ صَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطَّاهِرِينَ وَ سَلَّمَ تَسْلِيمًا كَثِيرًا وَ حَسْبُنَا اللَّهُ وَ نِعْمَ الوَكِيلُ.

مناسک حج (فاضل)، ص: ۵۴۳

زیارت امین الله

از حضرت امام محمد باقر علیه السلام به سندهای معتبر روایت شده که امام زین العابدین علیه السلام به زیارت امیرالمؤمنین علیه

السلام آمد، و نزد قبر آن حضرت ایستاد و گریست، و فرمود:

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ وَرَحِمَهُ اللَّهُ وَبَرَكَاتُهُ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَمِينَ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ وَحُجَّتَهُ عَلَى عِبَادِهِ أَشْهَدُ أَنَّكَ جَاهِدْتَ فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ وَعَمِلْتَ بِكِتَابِهِ وَاتَّبَعْتَ سُنَنَ نَبِيِّهِ ص حَتَّى دَعَاكَ اللَّهُ إِلَى جَوَارِهِ وَقَبَضَكَ إِلَيْهِ بِاخْتِيَارِهِ وَأَلَزَمَ أَعْيَادَكَ الْحُجَّةَ فِي قَتْلِهِمْ إِيَّاكَ مَعَ مَا لَكَ مِنَ الْحُجَجِ الْبَالِغَةِ عَلَى جَمِيعِ خَلْقِهِ اللَّهُمَّ فَاجْعَلْ نَفْسِي مُطْمَئِنَّةً بِقَدْرِكَ رَاضِيَةً بِقَضَائِكَ مُوَلَّعَةً بِبِدْكَرِكَ وَدُعَائِكَ مُحِبَّةً لِصِفْوَةِ أَوْلِيَائِكَ مَحْبُوبَةً فِي أَرْضِكَ وَسَيِّمَاتِكَ صَابِرَةً عَلَى نُزُولِ بَلَائِكَ شَاكِرَةً لِفَوَاضِلِ نِعْمَائِكَ ذَاكِرَةً لِسَوَابِغِ آلَائِكَ مُشْتَاقَةً إِلَى فَرْحِهِ لِقَائِكَ مُتَرَوِّدَةً لِلتَّقْوَى لِيَوْمِ جَزَائِكَ مُسْتَتَنَّةً بِسُنَنِ أَوْلِيَائِكَ مُفَارِقَةً لِأَخْلَاقِ أَعْيَادِكَ مُشْغُولَةً عَنِ الدُّنْيَا بِحَمْدِكَ وَتَنَائِكَ - پس پهلوی روی مبارک خود را بر قبر گذاشت و گفت:

اللَّهُمَّ إِنَّ قُلُوبَ الْمُخْتَبِينَ إِلَيْكَ وَالْهَوَّةُ وَسُيُوبُ الرَّاعِينَ إِلَيْكَ شَارِعَةٌ وَأَعْلَامُ الْقَاصِدِينَ إِلَيْكَ وَاضِحَةٌ وَأَفْنِدَةُ الْعَارِفِينَ مِنْكَ فَازِعَةٌ وَأَصْوَاتُ الدَّاعِينَ إِلَيْكَ صَاعِدَةٌ وَأَبْوَابُ الْإِجَابَةِ لَهُمْ مُفْتَحَةٌ وَدَعْوَةٌ مِنْ نَاجَاكَ مُسْتَجَابَةٌ وَتَوْبَةٌ مِنْ أَنَابٍ إِلَيْكَ مَقْبُولَةٌ وَعَبْرَةٌ مِنْ بَكَى مِنْ خَوْفِكَ مَرْحُومَةٌ وَالْإِغَاثَةُ لِمَنْ اسْتَعَاثَ بِكَ مَوْجُودَةٌ وَالْإِعَانَةُ لِمَنْ اسْتَعَانَ بِكَ مَبْدُولَةٌ وَعِدَاتِكَ لِعِبَادِكَ مُنْجِرَةٌ وَزَلَلٌ مِنْ اسْتِثْقَالِكَ مُقَالَةٌ وَأَعْمَالُ الْعَامِلِينَ لَدَيْكَ مَحْفُوظَةٌ وَأَرْزَاقُ الْخَلَائِقِ مِنْ لَدُنْكَ نَازِلَةٌ وَعَوَائِدُ الْمَزِيدِ إِلَيْهِمْ وَاصِلَةٌ وَذُنُوبُ الْمُسْتَغْفِرِينَ مَغْفُورَةٌ وَحَوَائِجُ خَلْقِكَ عِنْدَكَ مَقْضِيَةٌ وَجَوَائِزُ السَّائِلِينَ عِنْدَكَ مُوفَّرَةٌ وَعَوَائِدُ الْمَزِيدِ مُتَوَاتِرَةٌ وَمَوَائِدُ الْمُسْتَطْعِمِينَ مُعَدَّةٌ وَمَنَاهِلُ الظَّمَاءِ لَدَيْكَ مُتَرَعَّةٌ اللَّهُمَّ فَاسْتَجِبْ دُعَائِي وَأَقْبَلْ تَنَائِي وَأَعْطِنِي جَزَائِي وَاجْمَعْ بَيْنِي وَبَيْنَ أَوْلِيَائِي بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَعَلِيِّ وَ

مناسک حج (فاضل)، ص: ۵۴۴

فَاطِمَةَ وَالْحَسَنَ وَالْحُسَيْنَ ع - إِنَّكَ وَلِيُّ نَعْمَائِي وَمُنْتَهَى مَنَائِي وَغَايَةُ رَجَائِي فِي مُنْقَلَبِي وَمَتَوَاتِي فِي كَامِلِ الزِّيَارَةِ بَعْدَ مِنْ زِيَارَتِ
این فقرات نیز مسطور است:

أَنْتَ إِلَهِي وَسَيِّدِي وَمَوْلَائِي اغْفِرْ لَأَوْلِيَائِيَا وَكُفِّ عَنَّا أَعْيَادَنَا وَاشْغَلْهُمْ عَنَّا أَذَانًا وَأَطْهِرْ كَلِمَةَ الْحَقِّ وَاجْعَلْهَا عُلْيَا وَأَذْخُضْ كَلِمَةَ الْبَاطِلِ وَاجْعَلْهَا سُفْلَى إِنَّكَ عَلِيٌّ كُلُّ شَيْءٍ قَدِيرٌ».

پس حضرت امام محمد باقر علیه السلام فرمود:

«که هر کس از شیعیان ما این زیارت و دعا را نزد قبر امیرالمؤمنین علیه السلام یا نزد قبر یکی از

مناسک حج (فاضل)، ص: ۵۴۸

ائمه علیهم السلام بخواند البته خداوند سبحان این زیارت و دعای او را در نامه‌ای از نور بالا برد، و مهر حضرت محمد صلی الله علیه و آله را بر آن بزند، و چنین محفوظ باشد تا به قائم آل محمد علیهم السلام تسلیم کنند، پس صاحبش را به بشارت و تحیت و کرامت استقبال نماید ان شاء الله تعالی.

لنکرانی، محمد فاضل موحدی، مناسک حج (فاضل)، در یک جلد، انتشارات امیر قلم، قم - ایران، دوازدهم، ۱۴۲۳ ه ق

درباره مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

بسم الله الرحمن الرحيم

جَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (سوره توبه آیه ۴۱)

با اموال و جانهای خود، در راه خدا جهاد نمایید؛ این برای شما بهتر است اگر بدانید حضرت رضا (علیه السلام): خدا رحم نماید بنده‌ای که امر ما را زنده (و برپا) دارد ... علوم و دانشهای ما را یاد گیرد و به مردم یاد دهد، زیرا مردم اگر سخنان نیکوی ما را (بی)

آنکه چیزی از آن کاسته و یا بر آن بیافزایند) بدانند هر آینه از ما پیروی (و طبق آن عمل) می کنند

بنادر البحار-ترجمه و شرح خلاصه دو جلد بحار الانوار ص ۱۵۹

بنیانگذار مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان شهید آیت الله شمس آبادی (ره) یکی از علمای برجسته شهر اصفهان بودند که در دلدادگی به اهل بیت (علیهم السلام) بخصوص حضرت علی بن موسی الرضا (علیه السلام) و امام عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) شهره بوده و لذا با نظر و درایت خود در سال ۱۳۴۰ هجری شمسی بنیانگذار مرکز و راهی شد که هیچ وقت چراغ آن خاموش نشد و هر روز قوی تر و بهتر راهش را ادامه می دهند.

مرکز تحقیقات قائمیه اصفهان از سال ۱۳۸۵ هجری شمسی تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن امامی (قدس سره الشریف) و با فعالیت خالصانه و شبانه روزی تیمی مرکب از فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مختلف مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

اهداف: دفاع از حریم شیعه و بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام) تقویت انگیزه جوانان و عامه مردم نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی، جایگزین کردن مطالب سودمند به جای بلوتوث های بی محتوا در تلفن های همراه و رایانه ها ایجاد بستر جامع مطالعاتی بر اساس معارف قرآن کریم و اهل بیت علیهم السلام با انگیزه نشر معارف، سرویس دهی به محققین و طلاب، گسترش فرهنگ مطالعه و غنی کردن اوقات فراغت علاقمندان به نرم افزار های علوم اسلامی، در دسترس بودن منابع لازم جهت سهولت رفع ابهام و شبهات منتشره در جامعه عدالت اجتماعی: با استفاده از ابزار نو می توان بصورت تصاعدی در نشر و پخش آن همت گمارد و از طرفی عدالت اجتماعی در تزریق امکانات را در سطح کشور و باز از جهتی نشر فرهنگ اسلامی ایرانی را در سطح جهان سرعت بخشید.

از جمله فعالیت های گسترده مرکز:

الف) چاپ و نشر ده ها عنوان کتاب، جزوه و ماهنامه همراه با برگزاری مسابقه کتابخوانی

ب) تولید صدها نرم افزار تحقیقاتی و کتابخانه ای قابل اجرا در رایانه و گوشی تلفن همراه

ج) تولید نمایشگاه های سه بعدی، پانوراما، انیمیشن، بازیهای رایانه ای و ... اماکن مذهبی، گردشگری و ...

د) ایجاد سایت اینترنتی قائمیه www.ghaemiyeh.com جهت دانلود رایگان نرم افزار های تلفن همراه و چندین سایت مذهبی دیگر

ه) تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و ... جهت نمایش در شبکه های ماهواره ای

و) راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی (خط ۲۳۵۰۵۲۴)

ز) طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و ...

ح) همکاری افتخاری با دهها مرکز حقیقی و حقوقی از جمله بیوت آیات عظام، حوزه های علمیه، دانشگاهها، اماکن مذهبی مانند مسجد جمکران و ...

ط) برگزاری همایش ها، و اجرای طرح مهد، ویژه کودکان و نوجوانان شرکت کننده در جلسه

ی) برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم و دوره های تربیت مربی (حضور و مجازی) در طول سال

دفتر مرکزی: اصفهان/خ مسجد سید/ حد فاصل خیابان پنج رمضان و چهارراه وفائی / مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان

تاریخ تأسیس: ۱۳۸۵ شماره ثبت: ۲۳۷۳ شناسه ملی: ۱۰۸۶۰۱۵۲۰۲۶

وب سایت: www.ghaemiyeh.com ایمیل: Info@ghaemiyeh.com فروشگاه اینترنتی:

www.eslamshop.com

مرکز تحقیقات و ترجمه

اصفهان

گام‌ها

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

